

La-Mg-Ni-Co Alaşımlarının Elektro-deoksidasyon Yöntemi ile Sentezlenmesi ve
Hidrojen Depolama Karakteristiklerinin Belirlenmesi

Nurten Başak Dürger

DOKTORA TEZİ

Metallerji ve Malzeme Mühendisliği Anabilim Dalı

Ekim 2019

Synthesis of La-Mg-Ni-Co Alloys by Electro-deoxidation Method and
Determination of Their Hydrogen Storage Characteristics

Nurten Başak Dürger

DOCTORAL DISSERTATION

Department of Metallurgical and Materials Engineering

October 2019

La-Mg-Ni-Co Alaşımlarının Elektro-deoksidasyon Yöntemi ile Sentezlenmesi ve Hidrojen
Depolama Karakteristiklerinin Belirlenmesi

Nurten Başak Dürger

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Lisansüstü Yönetmeliği Uyarınca
Metalurji ve Malzeme Mühendisliği Anabilim Dalı
Malzeme Bilimi Bilim Dalında
DOKTORA TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır

Danışman: Prof. Dr. Mustafa Anık

Bu Tez ESOGÜ BAP Komisyonunca “201415C102” no’lu proje çerçevesince
desteklenmiştir

Ekim 2019

ONAY

Metalurji ve Malzeme Mühendisliği Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Nurten Başak Dürger'in DOKTORA tezi olarak hazırladığı "La-Mg-Ni-Co Alaşımlarının Elektrodeoksidasyon Yöntemi ile Sentezlenmesi ve Hidrojen Depolama Karakteristiklerinin Belirlenmesi" başlıklı bu çalışma, jürimizce lisansüstü yönetmeliğin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek oybirliği ile kabul edilmiştir.

Danışman : Prof. Dr. Mustafa Anık

İkinci Danışman : -

Doktora Tez Savunma Jürisi:

Üye : Prof. Dr. Mustafa Anık

Üye : Doç Dr. Hakan Gaşan

Üye : Prof. Dr. Ender Suvacı

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Nurşen Koç

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Emrah Dölekçekiç

Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ..... tarih ve
..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Hürriyet ERŐAHAN
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım klavuzuna göre, Prof. Dr. Mustafa Anık danışmanlığında hazırlamış olduğum “La-Mg-Ni-Co alaşımlarının Elektro-deoksidasyon Yöntemi ile Sentezlenmesi ve Hidrojen Depolama Karakteristiklerinin Belirlenmesi” başlıklı DOKTORA tezimin özgün bir çalışma olduğunu; tez çalışmamın tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; tezimde verdiğim bilgileri, verileri akademik ve bilimsel etik ilke ve kurallara uygun olarak elde ettiğimi; tez çalışmamada yararlandığım eserlerin tümüne atıf yaptığımı ve kaynak gösterdiğimi ve bilgi, belge ve sonuçları bilimsel etik ve kurallara göre sunduğumu beyan ederim. 17/10/2019

Nurten Başak Dürger

İmza

ÖZET

Sunulan çalışmanın amacı AB₅ ve AB₃ tipi hidrojen depolama alaşımlarının elektro-deoksidasyon yöntemi ile üretilmesidir. Çalışmada LaNi₅, La(Ni_{0.1-x}Co_x)₅ (x: 0,1; 0,2; 0,3) AB₅ alaşımları ve La₂MgNi₉ AB₃ alaşımı başarılı bir şekilde elektro-deoksidasyon yöntemi ile üretilmiştir. Üretilen alaşımların elektrokimyasal hidrojen depolama karakteristiği incelenmiştir.

La₂NiO₄ fazının La-Ni ve La-Mg-Ni fazlarının oluşumunda terminal faz görevi gördüğü saptanmıştır. La₂NiO₄ aynı zamanda eriyik CaCl₂ ile reaksiyona girmekte ve indirgenmesi zorlu olan LaOCl fazını oluşturmaktadır. Bu henüz çok erken saatlerde bile oluşan LaNi₅ fazının dönüşümünün tamamlanmasını geciktirmektedir. X ışını kırınım pikleri La₂MgNi₉'un iki aşamada oluştuğunu göstermiştir. Öncelikle La₂NiO₄ LaNi₅'e indirgenmekte, ardından LaNi₅ (NiMg)O katı eriyiği ile La₂MgNi₉'u oluşturmaktadır. Sonuç olarak yüksek indirgenme hızının elektro-deoksidasyonun sonlanması ve kalıntı LaOCl gibi problemlere yol açabileceği saptanmıştır. La₂MgNi₉ alaşımının üretiminde, LaOCl'un indirgenmesi proses parametrelerinin hassas bir şekilde kontrolü ile gerçekleştirilebilmiştir. Nihai AB₃ tipi yapı kalıntı LaNi₅ ile birlikte 10 saat elektro-deoksidasyon sonrasında elde edilmiştir.

Sonuçlar elektro-deoksidasyonun hidrojen depolama alaşımlarının üretiminde umut vadeden bir yöntem olduğunu göstermektedir. Co'nun Ni ile yer değiştirmesi AB₅ alaşımlarının deşarj kapasitesini arttırmıştır. LaNi₅, La(Ni_{1-x}Co_x)₅ (x: 0,1; 0,2; 0,3) alaşımlarının hidrojen depolama kapasiteleri sırasıyla 223 mAhg⁻¹, 282 mAhg⁻¹, 314 mAhg⁻¹ ve 325 mAhg⁻¹'dir. AB₃ yapısındaki La₂MgNi₉ alaşımı ise 278 mAhg⁻¹ maksimum hidrojen depolama kapasitesi göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Elektro-deoksidasyon, hidrojen depolama, AB₅ alaşımları, AB₃ alaşımları.

SUMMARY

The aim of the presented study was the production of AB₅ and AB₃ type hydrogen storage alloys via electro-deoxidation method. Specifically, LaNi₅, La(Ni_{0.1-x}Co_x)₅ (x: 0,1; 0,2; 0,3) AB₅ type alloys and La₂MgNi₉ AB₃ type alloys were synthesized successfully via this method. Further, the electrochemical hydrogen storage properties of these alloys were characterized.

It was observed that La₂NiO₄ is a kind of the terminal phase leading to the formation of La-Ni and La-Mg-Ni phases. La₂NiO₄ reacted also with molten CaCl₂ to form LaOCl reduction of which was challenging. LaOCl retarded the formation of LaNi₅ during the electro-deoxidation. The X-Ray diffraction peaks indicated that the formation of La₂MgNi₉ occurred in two steps. First La₂NiO₄ was reduced to LaNi₅, then LaNi₅ reacted with (Ni-Mg-O) solid solution to form La₂MgNi₉. It was concluded that a high reduction rate might lead to problems like discontinuity in deoxidation and a sample structure with retained LaOCl. Experimental studies showed that the reduction of LaOCl was highly related to deoxidation kinetics. In the production of La₂MgNi₉ alloy, LaOCl reduction was achieved by fine tuning of the process parameters. The final AB₃ type structure was obtained with retained LaNi₅ after 10 hours electro-deoxidation.

Overall results of this study showed that the electro-deoxidation is a promising technique for the production of hydrogen storage alloys. Substitution of Ni with Co increased the discharge capacity of AB₅ alloys. LaNi₅ and La(Ni_{0.1-x}Co_x)₅ (x: 0,1; 0,2; 0,3) alloys had a 223 mAhg⁻¹, 282 mAhg⁻¹, 314 mAhg⁻¹ and 325 mAhg⁻¹ maximum discharge capacities respectively. The maximum discharge capacity of La₂MgNi₉ alloy was 278 mAhg⁻¹.

Keywords: Electro-deoxidation, Hydrogen storage, AB₅ alloys, AB₃ alloys.

TEŞEKKÜR

Öncelikle doktora eğitimim süresince beni yönlendiren, bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan danışman hocam Prof. Dr. Mustafa ANIK'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu süreçte değerli yorumları ve yönlendirmeleri ile katkı sağlayan Prof. Dr. Ender SUVACI ve Doç Dr. Hakan GAŞAN'a teşekkür ederim. Her zaman yol gösteren koşulsuz destek veren hocam Doç. Dr. Osman Nuri ÇELİK'e, vizyonumu genişletme fırsatı sağlayan Prof. Dr. Efrain CARRENO MORELLI'ye teşekkür ederim. Çalışmalarımı destekleyerek tamamlanmasına imkan sağlayan İsmail İrfan AYHAN ve Caner GÜNEY'e; manevi desteklerinden ötürü Dr. Sinem KÜLTÜR, Helene STRESE, Dr. Öğr. Üyesi Neşe ÖZTÜRK KÖRPE ve Dilek DUR'a; deneysel çalışmalarım sırasında desteklerini esirgemeyen laboratuvar arkadaşlarım Duygu ÖZDEMİR, Duygu AKPINAR, Dr. Alanur BİNAL AYBAR ve Can ÖZDEN'e teşekkür ederim. XRD analizlerinde verdikleri destekten ötürü Dr. Hakan ŞAHİN, Prof. Dr. Deniz UZUNSOY ve Züliyet ADIGÜZEL'e teşekkür ederim. Deney düzeneyine verdiği teknik destek ve gerçekleştirdiği Reitveld analizinden ötürü Akın ÖZCAN'a teşekkür ederim. Bu çalışmanın gerçekleşmesini sağlayan ESOGÜ BAP komisyonuna "201415C102" no'lu projeye verdikleri destekten ötürü teşekkürlerimi sunarım.

Babam Nusret HATIRNAZ, annem Neşe HATIRNAZ ve abim Erdinç HATIRNAZ'a bana inandıkları ve benim kendime inanmamı sağladıkları için; ailem Hakkı, Hülya ve Emre DÜRGER'e verdikleri destek ve fedakarlıklar için; çalışmalarımın sonuna gelebilmemde en büyük destekçim ve motivasyonum olan eşim İsmail DÜRGER ve oğlum Demir DÜRGER'e sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
ÇİZELGELER DİZİNİ	xvi
1. GİRİŞ VE AMAÇ	1
2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI	4
2.1. FFC Cambridge Prosesi	4
2.1.1. Hücre dizaynı (FFC hücreleri)	11
2.1.2. Elektrolit seçimi ve hazırlanması	12
2.1.3. Katot tasarımı	15
2.1.4. Anot malzemeleri.....	18
2.1.5. Elektro-deoksidasyon mekanizması.....	19
2.1.6. 3 Faz sınırı dinamik modelleri	23
2.1.7. Elektro-deoksidasyon prosesi ile alaşım üretimi.....	32
2.2. Hidrojen Depolama ve Metal Hidrürler	37
2.2.1. Hidrojen depolama alaşımları için ön koşullar	40
2.2.2. AB ₅ alaşımları	40
2.2.2.1. <u>LaNi₅ alaşımlarında Co ilavesinin hidrojen depolama karakteristikleri üzerine etkisi</u>	46
2.2.3. AB ₃ alaşımları	47
3. MATERYAL VE YÖNTEM	58
3.1. Elektro-deoksidasyon Deney Düzenegi	58
3.2. Metal Oksit Elektrotların Üretimi	59

İÇİNDEKİLER (devam)

	<u>Sayfa</u>
3.3. Elektrolitin Hazırlanması	60
3.4. Elektro-deoksidasyon Prosesi	61
3.5. Karakterizasyon	61
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	63
4.1. $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x= 0; 0,1; 0,2; 0,3$) ve La_2MgNi_9 Alaşımlarının Üretiminde Kullanılan Elektrolitin Ön Elektrolizi.....	63
4.2. $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x: 0; 0,1; 0,2; 0,3$) Alaşımlarının Elektro-deoksidasyon ile Üretimi	64
4.2.1. Sinter yapısı	64
4.2.2. LaNi_5 alaşımlarının gelişimi.....	69
4.2.3. $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x:0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarının gelişimi.....	73
4.2.4. Üretilen $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x: 0, 0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarının hidrojen depolama karakteristikleri	85
4.3. La_2MgNi_9 Alaşımlarının Elektro-deoksidasyon ile Üretimi	88
4.3.1. $\text{La}_2\text{O}_3 - \text{MgO} - \text{NiO}$ sinter yapısı	88
4.3.2. La-Ni ve La-Mg-Ni fazlarının oluşumu	94
4.3.2.1. <u>La-Ni ve La-Mg-Ni fazlarının oluşum mekanizması</u>	104
4.3.3. Optimize edilmiş koşullarda La_2MgNi_9 alaşımlarının gelişimi.....	118
4.3.4. La_2MgNi_9 alaşımlarının hidrojen depolama karakteristiği.....	125
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	128
KAYNAKLAR DİZİNİ.....	130
ÖZGEÇMİŞ.....	138

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Şekil</u>	<u>Sayfa</u>
2.1. TiO ₂ 'nin kalsiyotermik reaksiyonu şematik gösterimi.....	7
2.2. Elektro-deoksidasyon hücresi şematik gösterimi.....	10
2.3. a) Elektro-deoksidasyon deney düzeneği b) elektro-deoksidasyon pilot üretim üst kısmı (d, e, f) diğer bir elektro-deoksidasyon deney düzeneği	12
2.4. a)900°C'de kalsiyum klorür eriyiği içerisinde b) 650°C'de lityum klorür eriyiği içerisinde tungsten çalışma elektrotu ile çevrimsel voltagram.....	15
2.5. Literatürde çeşitli çalışmalarda kullanılan katot tasarımları	17
2.6. 1173K'de Ti-Ca-O-Cl sistemi için E/pO ²⁻ diyagramı	22
2.7. a) eriyik içerisinde bulunan oksit pelet ve elektroliz hücresi b) yüzeyde 3PI ilerleyişi c) pelet içerisinde 3PI ilerleyişinin şematik gösterimi	23
2.8. W-SiO ₂ elektrotunun şematik çizimi.....	25
2.9. W-SiO ₂ elektrotunun SEM görüntüleri a) potansiyel uygulanmadan b) 0 ve 2.2 V arasında bir çevrim potansiyel uygulandığında (850°C'de CaCl ₂ eriyiğinde) c-d) potansiyel uygulandıktan sonra	25
2.10. İletken/yalıtkan/elektrolit 3 faz sınırında elektrokimya incelemesi için oluşturulmuş ince tabaka modeli şematik gösterimi.....	26
2.11. Farklı potansiyelerde elektroliz süresi ile a) akım b) indirgenen alanın çapı arasındaki ilişki	29
2.12. Uygulanan elektrot potansiyeli ile a) indirgenen alanın çapı ve sürenin, V _D =D/t ve b) akım ve sürenin VI =I/t, logaritmik ilişkisi	29
2.13. a) M (metal)/ MX (bileşik)/ elektrolit 3 faz sınırlarının penetrasyonu ile yalıtkan silindir elektrodun elektrkimyasal indirgenmesinin şematik gösterimi b) elektrik devresi simülasyonu.	32
2.14. LaNi ₅ alaşımının ticari üretim yöntemi ve elektro-deoksidasyonla üretiminde akış şeması..	34
2.15. Elektro-deoksidasyon öncesinde a) NiO taneleri, b) 1,30 V, c) 1,50V, c) 1,75V'de 11 saat elektro-deoksidasyon uygulandıktan sonra elde edilen tanelerin SEM görüntüleri.....	36
2.16. Elektrokimyasal Hidrojen Depolama Mekanizması.....	38
2.17. LaNi ₅ yüzeyinin şematik gösterimi.....	42

ŞEKİLLER DİZİNİ (devam)

<u>Şekil</u>	<u>Sayfa</u>
2.18. Hidrojenin oksit-Ni arayüzeyinde difüzyonunun şematik gösterimi.....	43
2.19. a) LaNi ₅ kristal yapısı b) tetragonal ve c) oktahedral boşluklar.....	44
2.20. Hidrojen depolama sırasında katalitik etki.....	44
2.21. LaNi ₃ şematik kristal yapısı.....	49
2.22. La-Mg-Ni sistemi için kristal yapı dizilimi şematik gösterimi.....	51
2.23. La-Mg-Ni sisteminde hidrojen depolama sonrasında kristal yapıda gerçekleşen hacim değişimi.....	57
3.1. Elektro-deoksidasyon prosesinde kullanılan hücre düzeneği.....	58
3.2. Elektro-deoksidasyon prosesi şematik hücre tasarımı.....	59
3.3. a) preslenmiş numuneler (b) sinterleme sonrası katot tasarımı.....	60
3.4. La(Ni _{1-x} Co _x) ₅ (x:0; 0,1; 0,2; 0,3) ve La ₂ MgNi ₉ alaşımlarının elektrolit kurutma prosedürü. .	60
4.1. Ön elektroliz işleminde elde edilen akım – zaman eğrisi.....	63
4.2. LaNi ₅ üretimi için hazırlanan oksit karışımlarının farklı koşullarda sinterleme sonrası X-Işın desenleri.....	64
4.3. La(Ni _{1-x} Co _x) ₅ (x = 0,1; 0,2; 0,3) üretimi için hazırlanan La ₂ O ₃ -NiO-CoO bileşimin sinterleme sonrası X ışını desenleri.....	65
4.4. CoO-NiO Faz diyagramı.....	66
4.5. La(Ni _{1-x} Co _x) ₅ (x=0; 0,1; 0,2; 0,3) alaşımlarını üretmek üzere 1200°C’de 2 saat süre ile sinterlenen La ₂ O ₃ -NiO-CoO karışımından oluşturulan numunenin XRD sonuçlarında Co oranlarına bağlı olarak NiO piklerinin açılarındaki kayma.....	67
4.6. a) LaNi ₅ ve La(Ni _{1-x} Co _x) ₅ (x = 0,1(b); 0,2(c); 0,3(d)) alaşımlarının sinterleme sonrasında elde edilen SEM görüntüleri.....	68
4.7. LaNi ₅ ’in elektro-deoksidasyon ile üretiminde reaksiyon yolu.....	70
4.8. LaNi ₅ üretiminde sinterlenmiş numune ile 2, 4 ve 6 saat elektro-deoksidasyon uygulanmış numunelerin X-ışını desenleri.....	71
4.9. LaNi ₅ üretiminde 8, 10, 15 ve 20 saat elektro-deoksidasyon uygulanmış numunelerin X-ışını desenleri.....	71
4.10. LaNi ₅ üretiminde 20 saatlik elektro-deoksidasyon işleminde elde edilen akım – zaman eğrisi.....	72

ŞEKİLLER DİZİNİ (devam)

<u>Şekil</u>	<u>Sayfa</u>
4.11. LaNi ₅ üretiminde (a) Sinterlenmiş, (b) 2 saat, (c) 6 saat, (d) 10 saat (1000X), (e) 10 saat (2000X) ve (f) 10 saat-yüzey (2000X) elektro-deoksidasyon yapılmış numunelerin SEM görüntüleri (20 kV).	73
4.12. 2 saat elektro-deoksidasyon sonrası La(Ni _{1-x} Co _x) ₅ (x=0,1; 0,2; 0,3) alaşımlarının X-ışını desenleri.	76
4.13. 4 saat elektro-deoksidasyon sonrası La(Ni _{1-x} Co _x) ₅ (x=0,1; 0,2; 0,3) alaşımlarının X-ışını desenleri.	76
4.14. 6 saat elektro-deoksidasyon sonrası La(Ni _{1-x} Co _x) ₅ (x=0,1; 0,2; 0,3) alaşımlarının X-ışını desenleri.	77
4.15. 10 saat elektro-deoksidasyon sonrası La(Ni _{1-x} Co _x) ₅ (x=0,1; 0,2; 0,3) alaşımlarının X-ışını desenleri.	77
4.16. 15 saat elektro-deoksidasyon sonrası La(Ni _{1-x} Co _x) ₅ (x=0,1; 0,2; 0,3) alaşımlarının X-ışını desenleri.	78
4.17. 20 saat elektro-deoksidasyon sonrası La(Ni _{1-x} Co _x) ₅ (x=0,1; 0,2; 0,3) alaşımlarının X-ışını desenleri.	78
4.18. Co-Ni faz diyagramı.....	79
4.19. 20 saat elektro-deoksidasyon sonrasında La(Ni _{1-x} Co _x) ₅ (x:0; 0,1; 0,2; 0,3) alaşımlarında LaNi ₅ pikinde kırınım açısındaki kayma.....	80
4.20. Elektro-deoksidasyon öncesinde ve sonrasında potanın görünümü.	81
4.21. La(Ni _{1-x} Co _x) ₅ (x:0,1) alaşımı için 1200°C'de 2 saat sinterlenmiş oksit karışımı a) 1000X b) 2000X, 20 saat elektro-deoksidasyon sonrası c) 1000X d) 2000X, 25 saat elektro-deoksidasyon sonrası e) 1000X f) 2000X SEM görüntüleri (20kV).	82
4.22. La(Ni _{1-x} Co _x) ₅ (x:0,2) alaşımı için a) 1200°C'de 2 saat süre sinterlenmiş oksit karışımı (1000X), 20 saat elektro-deoksidasyon sonrası b), c), e) (1000X), f) 2000X, 25 saat elektro-deoksidasyon sonrası g) 1000X h) 2000X SEM görüntüleri (20kV).	83
4.23. La(Ni _{1-x} Co _x) ₅ (x:0,3) alaşımı için 1200°C'de 2 saat süre sinterlenmiş oksit karışımı a) 1000X b) 2000X, 20 saat süre ile elektro-deoksidasyon sonrası c) 1000X d) 2000X, 25 saat süre ile elektro-deoksidasyon sonrası e) 1000X f) 2000X SEM görüntüleri (20 kV). ...	84
4.24. La(Ni _{1-x} Co _x) ₅ (x=0; 0,1; 0,2; 0,3) alaşımlarında 20 saat elektro-deoksidasyon sonrası elde edilen EDS analizleri.	85

ŞEKİLLER DİZİNİ (devam)

<u>Şekil</u>	<u>Sayfa</u>
4.25. 20 saat elektro-deoksidasyonla üretilen LaNi_5 ve $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x= 0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarının şarjdeşarj çevrim sayısına bağlı olarakdeşarj kapasitesindeki değişim.	86
4.26. 20 saat elektro-deoksidasyonla üretilmiş LaNi_5 alaşımının 1., 7., 13. ve 30. çevrim şarj/deşarj eğrileri.....	87
4.27. LaNi_3 ve La_2MgNi_9 üretimi için hazırlanan oksit toz karışımının 1200°C 'de 2 saat sinterleme sonrası elde edilen X-Işın desenleri.....	89
4.28. NiO-MgO faz diyagramı	90
4.29. $\text{LaO}_{1.5}$ -MgO-NiO faz diyagramı.....	91
4.30. MgO ilavesi ile a) NiO, b) La_2NiO_4 ve c) $\text{La}_3\text{Ni}_2\text{O}_7$ piklerinde kayma.....	92
4.31. La_2MgNi_9 üretimi için hazırlanan La_2O_3 -MgO-NiO toz karışımının 1200°C 'de 2 saat sinterleme sonrası elde edilen SEM görüntüleri a) 1500X b) 4000X (20kV).....	94
4.32. L1, L2, L3 numunelerinde sırasıyla 2 saat, 4 saat ve 15 saat elektro-deoksidasyon uygulandıktan sonra elde edilen X-Işın desenleri.	96
4.33. L1, L2 ve L3 deneylerinde elde edilen reaksiyon yolu.	97
4.34. L1 ve L2 numunelerinin ait akım-süre grafikleri a) 4 saat b) 30 dk elektro-deoksidasyon sürelerinde.....	98
4.35. La_2MgNi_9 üretiminde 740°C 'de 4 saat elektrodeoksidasyona uğramış numunede taramalı elektron mikroskobu görüntüsü: a) sinter sonrası b) genel görüntü 50X c) kabuk bölgesi 1500X d), 4000X e) oksit bölgesi 1500X f) 4000X (20kV).	99
4.36. La_2MgNi_9 üretiminde 740°C 'de 15 saat elektrodeoksidasyona uğramış numunede taramalı elektron mikroskobu görüntüsü: a) sinter sonrası 1500X b) genel görüntü 50X, c) kabuk bölgesi 1500X d) oksit bölgesi 1500X (20 kV).	100
4.37. La_2MgNi_9 üretiminde L4, L5, L6 ve L7 nolu numunelere sırasıyla 2 saat, 4 saat, 6 saat ve 20 saat elektro-deoksidasyon uygulandıktan sonra elde edilen X-Işın desenleri.	101
4.38. La_2MgNi_9 üretiminde L4, L5, L6 ve L7 deneylerinde elde edilen reaksiyon yolu.	102
4.39. La_2MgNi_9 üretiminde L1, L2 ve L5 numunelerinin elektro-deoksidasyonu sırasında elde edilen akım-zaman eğrileri.....	103
4.40. La_2MgNi_9 üretiminde 740°C 'de 4 saat elektro-deoksidasyona (2,6- 2,8V aralığında) uğramış L5 numunesinde taramalı elektron mikroskobu görüntüsü: a) sinter sonrası b) yüzey altı 1500X c) 4000X d) merkez 4000X.....	104

ŞEKİLLER DİZİNİ (devam)

<u>Şekil</u>	<u>Sayfa</u>
4.41. La ₂ MgNi ₉ üretiminde a) 1200°C’de sinterleme sonrasında numune yapısı b) numunenin eriyiğe daldırılması sonrasında numune yapısı.	106
4.42. La ₂ MgNi ₉ üretiminde yüksek potansiyel uygulamasında a) deoksidasyon başlangıcında numune yapısı b) deoksidasyon sonrasında numune yapısı c) 4 saat deoksidasyon sonrasında numunenin stereo mikroskop görüntüsü.	106
4.43. La ₂ MgNi ₉ üretiminde daha yüksek aşırı potansiyel uygulanması ile numune yapısında gerçekleşen sonlanmış deoksidasyon mekanizması şematik gösterimi.	108
4.44. La ₂ MgNi ₉ üretiminde optimum potansiyel uygulamasında a) deoksidasyon başladığında b) deoksidasyon devam ederken c) deoksidasyon tamamlandığında numune yapısı.	108
4.45. La ₂ MgNi ₉ üretiminde ideal deoksidasyonda ile numune yapısında gerçekleşen mekanizma şematik gösterimi.	110
4.46. LaNi ₅ ve La ₂ MgNi ₉ üretimi için hazırlanan oksit karışımlarının 1200°C 2 saat sinter sonrası elde edilen X-Işın desenleri.	113
4.47. 740°C’de 4 saat süre ile elektro-deoksidasyon yapılmış numunelerin X-Işın desenleri.	114
4.48. La ₂ MgNi ₉ üretiminde L8, L9 ve L10 numunelerine ait akım-süre grafikleri a) deoksidasyon süresince b) deoksidasyonun ilk 30 dakikasında.	115
4.49. 740°C’de 30 dk süre ile deokside edilmiş numunelere ait akım süre grafikleri.	116
4.50. 740°C’de 30 dk süre ile deokside edilmiş numunelere ait X-Işın desenleri.	117
4.51. La ₂ MgNi ₉ üretiminde elektro-deoksidasyon sırasında gözlemlenen akım-süre grafiği.	119
4.52. 2, 4 ve 6 saat deoksidasyon sonrası elde edilen X-Işın desenleri.	120
4.53. 10, 15 ve 20 saat deoksidasyon sonrası elde edilen X-Işın desenleri.	120
4.54. La ₂ MgNi ₉ alaşımlarının üretiminde 10, 15 ve 20 saat elektro-deoksidasyon sonrasında elde edilen XRD sonuçlarında gerçekleştirilen Reitveld analizi.	121
4.55. a) 500°C b) 750°C ve c)900°C’de hesaplanmış La-Mg-Ni faz diyagramı.	123
4.56. Optimum elektro-deoksidasyon koşullarında elde edilen La ₂ MgNi ₉ için reaksiyon yolu. ..	123
4.57. Optimum elektro-deoksidasyon koşullarında elde edilen La ₂ MgNi ₉ için sinter, 4 saat ve 20 saat deoksidasyon sonrası SEM görüntüleri. a) sinter sonrası b)genel görüntü c merkez 4 saat d) yüzey altı 4 saat e) merkez 20 saat f) yüzey altı 20 saat (20 kV).	124
4.58. 20 saat elektro-deoksidasyonla üretilen La ₂ MgNi ₉ elektrotunun şarj deşarj çevrim sayısına bağlı olarak deşarj kapasitesindeki değişim.	125

ÇİZELGELER DİZİNİ

<u>Şekil</u>	<u>Sayfa</u>
2.1. Çeşitli oksitlerin ergimiş klorürdeki elektrot potansiyelleri.....	11
2.2. Element ilavelerinin alaşımların elektrot performanslarına etkileri.....	45
2.3. AB ₃ alaşımları için kristalografik parametreler.....	50
2.4. Literatürde La-Mg-Ni alaşımlarının üretimi ve hidrojen depolama özellikleri.....	52
4.1. Farklı kobalt içeriklerinde sinterleme sonrası elde edilen fazlar.....	65
4.2. La(Ni _{1-x} Co _x) ₅ (x=0; 0,1; 0,2; 0,3) alaşımlarını üretmek üzere 1200°C’de 2 saat süre ile sinterlenen La ₂ O ₃ -NiO-CoO karışımından oluşturulan numunenin XRD sonuçlarında Co oranlarına bağlı olarak faz açılarında ve d mesafelerindeki değişim.....	66
4.3. Elektro-deoksidasyon sürelerine göre yapıda bulunan fazlar.....	70
4.4. Farklı deoksidasyon sürelerine göre yapıda bulunan fazlar.....	74
4.5. La(Ni _{1-x} Co _x) ₅ (x=0; 0,1; 0,2; 0,3) alaşımlarında 20 saat elektro-deoksidasyon sonrasında gerçekleştirilen XRD analizlerinde Co oranlarına bağlı olarak LaNi ₅ fazı açılarında ve d mesafelerindeki değişim.....	80
4.6. LaNi ₅ ve La(Ni _{1-x} Co _x) ₅ (x= 0,1; 0,2; 0,3) alaşımlarında elde edilen hidrojen depolama karakteristikleri.....	87
4.7. LaNi ₅ ve La(Ni _{1-x} Co _x) ₅ (x= 0,1; 0,2; 0,3) alaşımlarında latis parametreleri ve birim hücre hacmindeki değişim.....	88
4.8. LaNi ₃ ve La ₂ MgNi ₉ hedef alaşımları için hazırlanan oksit karışımlarında sinterleme sonrası XRD analizlerinde NiO ve La ₂ NiO ₄ piklerinde gözlemlenen 2θ açıları ve d mesafesi değerleri.....	93
4.9. La ₂ MgNi ₉ alaşımının üretiminde deneysel çalışmada kullanılan numunelere ait kodlar ve proses parametreleri.....	95
4.10. La ₂ MgNi ₉ alaşımının üretiminde L1, L2 ve L3 numunelerinin elektro-deoksidasyonu sonrası elde edilen fazlar.....	96
4.11. La ₂ MgNi ₉ alaşımının üretiminde L4, L5, L6 ve L7 numunelerinin elektro-deoksidasyonu sonrası elde edilen fazlar.....	102
4.12. NiO’ın Ni’e indirgenmesi ile gerçekleşen molar hacim değişimi.....	105
4.13. La ₂ MgNi ₉ alaşımının üretiminde deneysel çalışmada kullanılan numunelere ait kodlar ve proses parametreleri.....	112

ÇİZELGELER DİZİNİ (devam)

<u>Şekil</u>	<u>Sayfa</u>
4.14. La ₂ MgNi ₉ alaşımlarının üretiminde 10, 15 ve 20 saat elektro-deoksidasyon sonrasında elde edilen XRD sonuçlarında gerçekleştirilen Reitveld analizine göre ağırlıkça % faz miktarları.....	122
4.15. 20 saat elektro-deoksidasyon sonrasında sentezlenen LaNi ₅ ve La ₂ MgNi ₉ alaşımlarının elektrokimyasal hidrojen depolama karakteristikleri	126

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ**Simgeler**

h

Açıklama

Saat

V

Volt

Kısaltmalar

EDS

Enerji Dağılım Spektrometresi

IR

Dinamik Voltaj

XRD

X-Işını Kırınımı

SEM

Taramalı Elektron Mikroskobu

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Toplumun sürdürülebilir gelişiminde enerji depolama ve çevrimi gibi temiz enerji teknolojileri önemli bir rol oynamaktadır. Fosil yakıtların tüm Dünya’da neden olduğu hava kirliliği ile baş etmede temiz enerji kaynaklarının geliştirilmesi en kritik konulardan birini oluşturmaktadır. Temiz enerji teknolojileri arasında elektrokimyasal teknolojiler en uygulanabilir, çevreye uyumlu ve sürdürülebilir olanlarıdır. Ulaşım, portatif/mikrogüç kaynakları gibi uygulamalarda ikincil (veya şarj edilebilir) bataryalar ve yakıt hücreleri gibi elektrokimyasal enerji teknolojileri kullanılmaktadır. Çeşitli uygulama alanlarındaki elektrokimyasal enerji cihazlarındaki enerji ve güç yoğunluklarındaki artan talep ile maliyet ve ömür gibi uygulanabilirliği ve ticarileşmesini kısıtlayan konularda daha fazla araştırma ve geliştirme yapılması gerekmektedir.

Hidrojen enerjisi, fosil yakıtlarının yerine kullanılabilecek en gelecek vadeden temiz enerji kaynaklarından biridir. Hidrojen depolama üç farklı şekilde gerçekleştirilebilmektedir: Bunlar i) basınçlandırılmış gaz ii) kriyojenik sıvı iii) metal hidrürler, karmaşık hidrürler ve karbon malzemeleri gibi katı yakıt şeklindedir. Hidrojen depolamada metal hidrürler üzerine daha derinlemesine araştırmalar yapılmıştır. Şarj edilebilir nikel-metal hidrür (Ni-MH) bataryalardaki nikel elektrot batarya kapasitesini belirlemektedir. Yine de, MH elektrotların enerji yoğunluğunu arttırmak bu gibi bataryaların performansını arttırmak için gereklidir. AB_5 ($CaCu_5$ tipi) ve AB_2 ($MgCu_2$ veya $MgZn_2$ Laves fazı) hidrojen depolama alaşımları ile ilgili literatürde birçok çalışma vardır (Zhou vd., 2013; Tliha vd., 2007; Song vd., 2015; Tliha vd., 2010; Slepski v d., 2010; Kim vd., 1999; Ovshinsky ve Fetcenko, 2001; Ruiz vd., 2010). $LaNi_5$ alaşımı teorik olarak 372 mAh/g maksimum hidrojen depolama kapasitesine sahiptir. Fakat gerçekte oksitlenme ve hacim değişimi gibi nedenlerden dolayı bundan çok daha düşük kapasitelere sahiptir. $LaNi_5$ alaşımı Al, Co, Mn, Mo, Fe gibi alaşım element ilaveleri ile hidrojen depolama kapasiteleri ve kararlılıkları geliştirilmeye çalışılmıştır. Bunlar arasından Co’ın $LaNi_5$ ’in kapasite koruma oranını olumlu etkilediği birçok çalışmada raporlanmıştır (Asona vd., 2003; Willems ve Buskow, 1987; Sakai vd., 1991; Liaoa vd., 2004). Yapısında AB_5 ve AB_2 birimlerini bulunduran AB_3 alaşımları ise günümüzde AB_5 alaşımlarından daha iyi hidrojen depolama karakteristikleri ile ilgi çekmektedir. AB_3 ($PuNi_3$ tipi) bileşiğinin yapısı AB_5 ve AB_2

birimlerinin bir araya gelmesi ile elde edilmektedir. Literatürde $\text{LaNi}_3/\text{CaNi}_3$ ve AB_3 (A: Dy, Er, Tb, Gd; B: Fe veya Co) fazlarının hidrürleme karakteristikleri üzerine yapılan çalışmalar AB_3 alaşımlarının LaNi_5 'ten daha yüksek hidrojen depolama kapasitesine sahip olduğunu göstermiştir Oesterreicher vd., (1976); Oesterreicher vd., (1980); Takeshita vd., (1974); Bechman vd., (1976). Yeni nesil Ni-MH bataryaları günümüzde nadir toprak, magnezyum ve geçiş metallere oluşan AB_{3-4} tipi kompozit malzemelerden elde edilmektedir. Bu elektrot malzemeleri 2004 yılında Sanyo Elektrik Ltd. üreticisinin bataryalarda kullanması ile ticarileşmiş ve AA (2700mAh) ve AAA (1000 mAh) ölçülerinde Ni-MH bataryaları olarak piyasaya sunulmuştur (Garche, 2009). AB_3 alaşımları arasında ise yüksek hidrojen depolama kapasitesi ile La_2MgNi_9 alaşımı dikkat çekmektedir.

Ticari hidrojen depolama alaşımları ergitme yöntemi ile alaşımlandırılmaktadır. Bu yöntemde alaşım elementlerinin ayrı olarak ekstraksiyonu sonrasında vakum altında ergitme alaşımlandırma ve döküm gerçekleştirilmektedir. Bu yöntem ile üretimde metallere ergime sıcaklığı farklılıkları nedeni ile alaşım tasarımında kısıtlamalar bulunmaktadır, aynı zamanda alaşımlarda homojen yapının elde edilmesi oldukça zordur. Yapının homojenize edilmesi için uzun sürelerde ısı işleme ihtiyaç vardır. Daha sonrasında üretilen ingotlar toz haline getirilerek negatif elektrot malzemesi olarak kullanılmaktadır. Bu tip çok aşamalı proseslerde enerji tüketimi oldukça yüksek ve üretim hızı yavaştır. La-Mg-Ni sistemlerinde olduğu gibi ergime sıcaklıkları birbirinden farklı metallere alaşımlandırılmasında ise düşük ergime sıcaklığına sahip metalin buharlaşması gibi sorunlar yaşanmaktadır. Açıkça görülmektedir ki hidrojen depolama alaşımlarının üretim maliyetlerinin düşürülmesi ve daha etkili üretim yöntemlerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Elektro-deoksidasyon yöntemi alaşım üretiminde oksit karışımlarının eriyik tuz içerisinde indirgenmesi ile daha ekonomik ve kolay bir yol sunmaktadır. Literatür araştırmaları ReNi_5 tipi alaşımların elektro-deoksidasyon ile üretiminin uygulanabilir olduğunu göstermektedir. Qui vd. (2006) 850°C 'de eriyik tuzda Tb_4O_7 ve NiO oksit karışımından TbNi_5 alaşımını üretmiş ve indirgenme mekanizmasını araştırmıştır. Ji vd. (2010) eriyik LiCl içerisinde Nd_2O_3 ve NiO karışımının elektrokimyasal indirgenmesi ile NdNi_5 alaşımını elde etmiştir. Zhu vd. LaNi_5 hidrojen depolama alaşımını elektro-deoksidasyon yöntemi ile elde etmiştir. Zhao vd. (2009) CeNi_5 'in elektrokimyasal üretimini raporlamış ve sinterleme sıcaklığı, deoksidasyon potansiyeli ve sıcaklığı gibi proses

parametrelerinin etkileri üzerine çalışmıştır. Bazı araştırma grupları ise ergimiş tuzda elektrokimyasal olarak Ce, CeNi₅, La_xCe_{1-x}Ni₅ ve Nd-Ni elde etmiştir (Zhao vd., 2009; Claux vd., 2011; Yasuda vd., 2013)

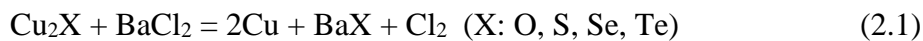
Bu çalışmada AB₅ tipi LaNi₅, La(Ni_{01-x}Co_x)₅ (x: 0,1; 0,2; 0,3) ve AB₃ tipi La₂MgNi₉ hidrojen depolama alaşımlarının elektro-deoksidasyon ile üretimi ve hidrojen depolama karakteristiklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Alaşımların elektro-deoksidasyon ile üretiminde indirgenme mekanizması üzerine durulmuştur. Co ilaveli LaNi₅ ve La₂MgNi₉ alaşımları ilk defa bu çalışmada elektro-deoksidasyon yöntemi ile sentezlenmiştir. Çalışma toplam beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde genel giriş yapıldıktan sonra ikinci bölümde elektro-deoksidasyon yöntemi tanıtılmış ve mekanizması üzerine durulmuştur. Yine ikinci bölümde hidrojen depolama ve hidrojen depolama alaşımları hakkında literatürden edinilen bilgiler sunulmuştur. Üçüncü bölümde tezin konusunu oluşturan elektro-deoksidasyon yöntemi ile LaNi₅, La(Ni_{01-x}Co_x)₅ (x: 0,1; 0,2; 0,3) ve La₂MgNi₉ alaşımlarının üretiminde ve karakterizasyonunda kullanılan meteryal, yöntemler ve parametrelerden bahsedilmiştir. Dördüncü bölümde AB₅ ve AB₃ alaşımları ayrı bölümlerde ele alınmıştır. AB₅ alaşımlarının üretimi ve Co ilavesinin deoksidasyon mekanizması ve hidrojen depolama karakteristiğine etkisi incelendikten sonra sonra La₂MgNi₉ alaşımlarının üretiminde yüzey kaplanması, kalıntı fazlar gibi konulara açıklık getirilmiştir.

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

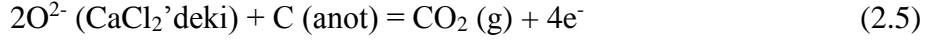
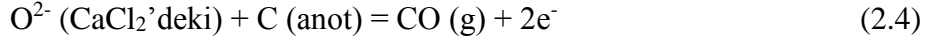
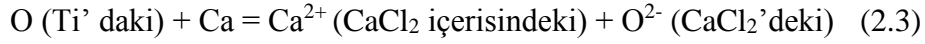
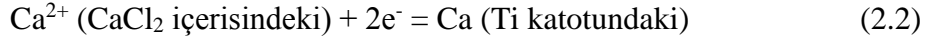
2.1. FFC Cambridge Prosesi

Elektrik akımının metalürjik bir araç olarak kullanımı 19. yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır. 19. yüzyıl başlarında galvanik hücrede alkali metallerin kendi eriyik tuzlarından indirgenebilecekleri keşfedilmiştir (Dirks, 1863: Abdelkader vd.den (2013)). İlk endüstriyel elektrolitik hücre 1869 yılında bakır elektrolitik arıtımı için Swansea’de kurulmuştur. 1886 yılında ergimiş Al_2O_3 içeren kriyolit (Na_3AlF_6) banyosunun elektrolizi ile alüminyum üretimi konusunda patent yayınlanmıştır. Yıllar geçtikçe metallerin elektrokimyasal tekniklerle üretimi ve saflaştırılmasında hatırı sayılır gelişmeler kaydedilmiştir (Habashi, 1997: Abdelkader vd.den (2013)).

Elektrolitik arıtma sıklıkla kullanılan elektro-metalürjik bir tekniktir. Geleneksel olarak elektro-arıtma saf olmayan metalin anodik olarak çözdürülerek safsızlaştırılması ve katotta birikmesidir. Ward ve Hoar (1961) ilk defa oksijen gibi metalik olmayan empüritelerin katodik rafinasyon tekniği ile metalden koparılabilceğini raporlamıştır. Elektrokimyasal teknik ile çözülmüş oksijen, kükürt, selenyum, tellür ergimiş bakırdan kolayca giderilmiştir. Deoksidasyon hücresinde ergimiş baryum klorür elektrolit olarak, karbon anot olarak kullanılmıştır. Oksijen ve diğer metalik olmayan safsızlıklar $BaCl_2$ ’nin ayırma potansiyelinin üzerinde bir potansiyel uygulanarak katottan uzaklaştırılmıştır. Oksijen (S, Se veya Te) ve uygulanan potansiyelle katotta biriken baryum metali arasındaki kimyasal reaksiyon oksijen gidermenin mekanizması olarak düşünülmektedir. Toplam reaksiyon aşağıdaki gibidir (Abdelkader vd., 2013).

Daha sonra Okabe vd. (1996) aynı yöntemi kullanarak titanyum ve diğer reaktif metallere atomik oksijeni katodik olarak ayırmıştır. Titanyum katot ve karbon anot arasında uygulanan 3V’luk sabit voltaj altında deokside edici kalsiyum (2.1)’e göre katotta oluşmaktadır. Kalsiyum daha sonra (2.2) ile titanyumu deokside ederek oksijen iyonlarını sistemden CO veya CO_2 gazları olarak (2.3) ve (2.4)’e göre uzaklaştırmaktadır.

FFC Cambridge prosesi katodik arıtma tekniği ile birçok benzer yöne sahiptir. Bundan dolayı öncelikle bu prosesin anlaşılması faydalı olacaktır. Deoksidasyon reaksiyonlarında oksijen giderilmesi oksijen potansiyeli metal/oksit numuneden daha düşük olan bir çevrede gerçekleşmektedir. Bu koşula ulaşmak için birçok yöntem bulunmaktadır, en yaygın kullanılanı, dış indirgeyici ajanın kullanımınıdır. Örnek olarak metal/oksit'te bulunan oksijen, indirgeyici ile kimyasal reaksiyonu sonucunda aşağıdaki eşitlikler gerçekleşir (Mohandas ve Fray, 2004).

M(O) içerisinde çözülmüş oksijen bulunan metal, R indirgeyici, RO oksit üründür. Tipik reaksiyon aşağıdaki gibi gerçekleşir.

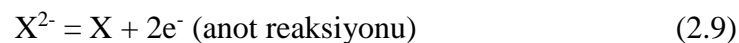
Metaldeki denge oksijen konsantrasyonu termodinamik olarak aşağıdaki eşitlikle açıklanmaktadır.

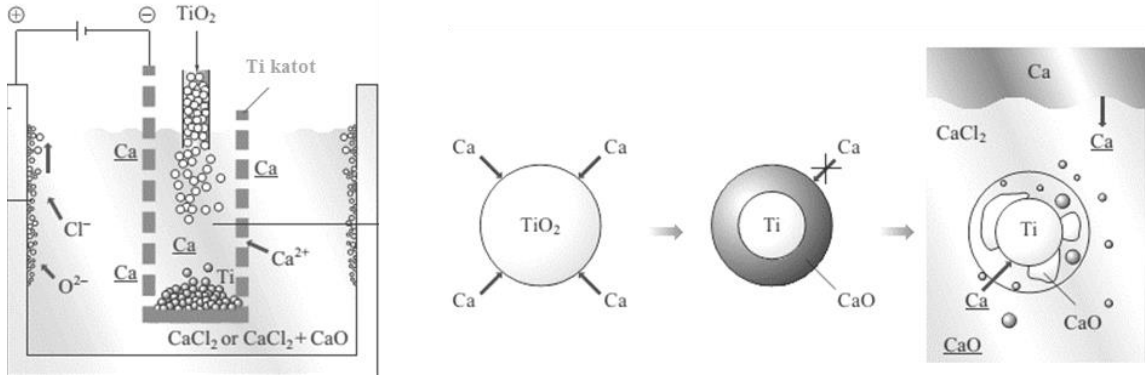
$$[\text{O}] = (a_{\text{CaO}}/a_{\text{Ca}})(1/\gamma_{\text{O}}) \exp (\Delta G^{\circ}/RT) \quad (2.8)$$

ΔG° (2.7) nolu reaksiyonun standart serbest enerji değişimi, a_{CaO} ve a_{Ca} sırasıyla kalsiyum oksit ve kalsiyumun aktiviteleri ve γ_{O} metalde bulunan oksijenin aktivite katsayısıdır. (2.8) nolu eşitlikte açıkça görülmektedir ki belirli bir sıcaklıkta metalde elde edilebilecek minimum oksijen konsantrasyonu kalsiyum oksit ve kalsiyumunun aktivite oranları ($a_{\text{CaO}}/a_{\text{Ca}}$) ile doğru orantılıdır. Bu oranın düşük olması ile daha etkili bir deoksidasyon gerçekleştirilir. Ortamda dış indirgeyici bulunması durumunda (2.7) nolu eşitlikte örneklendiği gibi CaO oluşur ve birim aktivitede metal yüzeyinde kalın bir

kaplamaya neden olabilir. Bu kalın tabaka oksijen içeren metalin indirgeyici ile temasına engel olur ve a_{CaO}/a_{Ca} değeri yükselir ($a_{CaO}/a_{Ca} \gg 1$). Bu koşullarda termodinamik olarak belirlenen konsantrasyonlara ulaşılamaz. Örnek olarak TiO_2 'nin kalsiyotermik indirgenmesi durumunda, termodinamik olarak ~500 ppm olarak hesaplanırsa da kinetik faktörler oksijen saflığını birkaç bin ppm' de sınırlandırır. a_{CaO}/a_{Ca} oranı deoksidasyon reaksiyonunun CaO ve Ca 'un çözünebileceği bir ortamda gerçekleştirilerek düşük tutulabilir. Toprak alkali metal klorürleri, özellikle $CaCl_2$ ve $BaCl_2$ ilgili metal oksitleri çözebilmektedir. Böylece deoksidasyon prosesleri için uygun eriyik tuz ortamı sağlamaktadırlar. Ergimiş kalsiyum klorür $900^\circ C$ 'de yaklaşık molce %20 CaO (Threadgill, 1965; Wenz vd., 1969; Perry ve McDonald, 1985) ve %2-4 (Peterson ve Hinkebein, 1959; Sharma, 1970; Zaisteve ve Mogutnov, 2001) kalsiyum çözmektedir. CaO 'in yüksek termodinamik kararlılığı kalsiyum klorür eriyiğinin bir diğer lehine faktördür. Böyle bir ortamda gerçekleşen deoksidasyon prosesinde metal üzerindeki CaO tabakası erir ve indirgenmiş metal üzerindeki bariyer ortadan kalkar. İndirgeyici (Ca) de eriyik içerisinde çözünebilir bu reaksiyon alanına çok daha rahat ulaşabilmesini sağlar. Eğer eriyik kalsiyumca doyarsa, $a_{Ca}=1$ olur. Bu durumda $a_{CaO}/a_{Ca} < 1$ olur ve deoksidasyon daha etkili olur. Tipik bir örnek olarak TiO_2 'in kalsiyotermik indirgenmesi şematik olarak Şekil 2.1 gösterilmiştir (Hu ve Chen, 2017). Şekil 2.1'de şematik olarak anlatılmakta olan TiO_2 'nin kalsiyotermik reaksiyonunda Ca , TiO_2 ile reaksiyona girer ve CaO oluşur, oluşan CaO Ti metalinin etrafında bir kabuk oluşturur. Bu kabuk Ca 'un daha fazla katot ile reaksiyona girmesini engeller. Fakat kalsiyumca doymuş eriyik içerisinde, deoksidasyon sonucunda oluşan CaO eriyik içerisinde çözünür ve böylece deoksidasyonun devamlılığı sağlanmış olur.

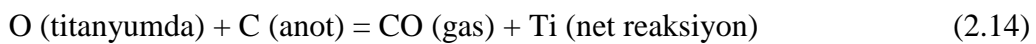
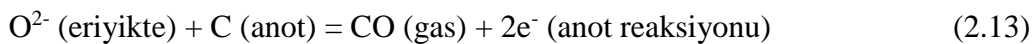
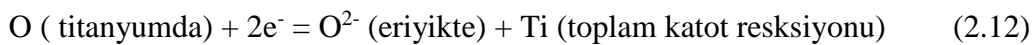
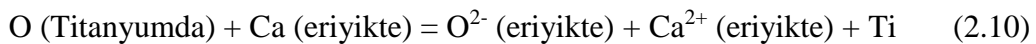
Chen ve Fray (2001a) oksijen, selenyum ve tellür içeren ergimiş bakır ile benzer bir deney gerçekleştirmiştir. Uygulanan potansiyel $CaCl_2$ ve $BaCl_2$ 'nin ayrışma potansiyelinden düşük olmasına rağmen, ergimiş bakırda deoksidasyon gerçekleştirebilmişlerdir. Bu gözlem ile Ca ve Ba 'un bakır katotta elektrokimyasal üretimi ve oksijen ile kimyasal reaksiyonları deoksidasyon için gerekli olmadığı anlaşılmıştır. Empürite elementlerin katodik reaksiyonları ile anotta deşarj olduklarını aşağıdaki reaksiyonlarla açıklamışlardır. X O, S veya Se'u ifade etmektedir.

Şekil 2.1. TiO₂'nin kalsiyotermik reaksiyonu şematik gösterimi (Hu ve Chen, 2017).

Yüksek saflıkta metaller genellikle elektronik uygulamalarda kullanılırlar. Örnek olarak Kroll prosesi ile üretilen titanyum birkaç yüz ppm çözülmüş oksijen içermektedir ve bu tip uygulamalar için saflaştırılması önemlidir. Titanyumun saflaştırılması, yüksek oksijen afinitesi nedeni ile çok zordur. Titanyumda oksijen giderilmesi ile ilgili birçok teknik geliştirilmiştir (Okabe vd., 1990, 1991, 1992). Bu teknikler genellikle 1000-1250°C civarında kalsiyumca doymuş kalsiyum klorür eriyiği içerisinde oksijen ve kalsiyumun kimyasal reaksiyonunu içermektedir. Kalsiyum halojenür fluks deoksidasyon yöntemi ile 20 ppm oksijen içeren titanyum üretimini gerçekleştirebilmişlerdir (Mohandas ve Fray, 2004). Okabe vd. (1993) kalsiyum- halojenür fluks deoksidasyon yöntemini modifiye ederek, elektrokimyayı bu yöntemle dahil etmişlerdir. Elektrokimyasal deoksidasyon yönteminde, hücre yapısı yukarıda bahsedilen katodik arıtma yöntemi ile aynıdır. Safsızlık içeren metal katodu, grafit anodu ve ergimiş kalsiyum klorür elektroliti oluşturmaktadır (Ward ve Hoar, 1961). Kalsiyum metali katotta birim aktivitede oksijen ile reaksiyona girerek CaO oluşturur. CaO eriyik içerisinde çözünür ve elektroliz olarak deoksidant Ca metalini oluşturur. Böylece Ca metali katot ile reaksiyona girerek deoksidasyon gerçekleşir. Okabe vd. (1993) aşağıda reaksiyonları verilen bu yöntemle titanyumda yaklaşık 10 ppm oksijen seviyelerinde safsızlık elde edebilmişlerdir (Mohandas ve Fray, 2004).

Kalsiyum halojenür eriyiği elektro-deoksidasyon yöntemi katı itriyum ve toprak alkali metallerde oksijen gidermede etkili bir şekilde uygulanmıştır. Bu yöntem ile 5700 ppm içeren itriyum metali ve 2000 ppm'den daha fazla oksijen içeren toprak alkali metallerde (La, Pr, Nd, Gd, Tb, Dy, Er) birkaç saat elektroliz sonrasında oksijen seviyeleri 100 ppm'in altına düşürülebilmektedir (Mohandas ve Fray, 2004).

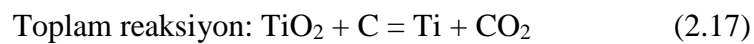
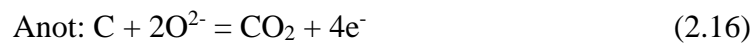
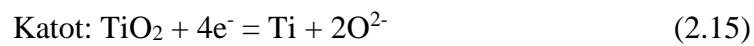
Elektro-deoksidasyon yöntemi kalsiyum halojenür deoksidasyon yöntemine göre birçok avantaja sahiptir. Öncelikle deoksidant olarak metalik kalsiyumun eklenmesine gerek yoktur. CaO kalsiyum klorür eriyiği içerisinde çözünüp elektroliz oldukça, eriyiğin aktivitesi düşük seviyelerde tutulabilir ve proses süresince yükselmez. Kalsiyum halojenür elektro-deoksidasyon yöntemi ile titanyum elektrodu üzerinde elektrokimyasal olarak oluşan kalsiyum ve onun oksijen ile reaksiyonu deoksidasyon reaksiyonları için gerekli olmayabilir. (2.12)'de toplam reaksiyona bakıldığında kalsiyumun tepkiyen olarak bulunmadığı görülmektedir. Buna ek olarak Okabe vd. (1993) deoksidasyonun 950°C'de kalsiyum klorürün teorik ayrışma potansiyelinden daha düşük potansiyelde (2.5V) dahi gerçekleştiğini raporlamışlardır. Bu durumda deoksidasyon kalsiyum klorürün elektrolizi ile oluşan kalsiyum metali ile değil, daha düşük potansiyelerde ergimiş eriyik içerisinde çözülmüş olan CaO'in elektrolitik ayrışması ile oluşan Ca metali ile gerçekleşmektedir. Chen vd. (2001b) de kalsiyum klorür eriyiği içerisinde 950°C'de 2.5 V'ta titanyumda alfa kabuğuna kısmi deoksidasyon gerçekleştirmiştir. Chen ve Fray (2001a) benzer gözlemlerini oksijen, kükürt ve tellür içeren eriyik bakırın katodik arındırılmasında raporlamışlardır. Titanyum metalinin kalsiyum halojenür electro-deoksidasyonu ile indirgenmesinin de benzer mekanizmaya sahip olması muhtemeldir. Metal/oksijen katı çözeltilisinin deoksidasyonu ve FFC grubu tarafından raporlanan TiO₂'in elektrokimyasal indirgenmesi arasında çok yakın benzerlikler vardır. Tek farklılık oksijenin kimyasal halidir (Mohandas ve Fray, 2004).

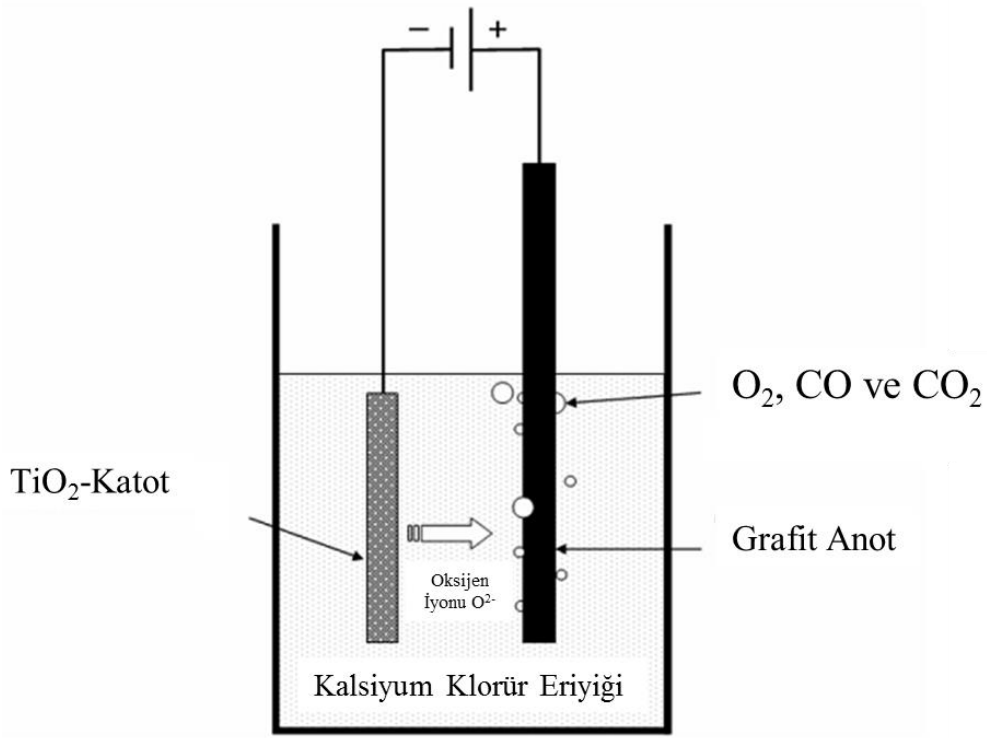
Chen, Fray ve Farthing 90'lı yılların sonlarında ergimiş tuz elektrolizi ile metal ve alaşımlarını katı oksitlerinden üretimi üzerine yeni bir prosesi raporlamışlardır (Chen vd., 2000). Bu proses FFC (Fray-Farthing-Chen) Cambridge prosesi olarak 1997 yılında keşfedilmiş ve kalsiyum klorür katı eriyiğinde titanyum folyo üzerinde katı oksit filmlerinin indirgenmesinin mümkün olduğu gözlemlenmiştir. Daha sonrasında diğer metal oksitler için de uygulanabilirliği laboratuvar deneyleri ile ortaya konulmuş ve Fray-Farthing-Chen (FFC)

Cambridge prosesi, düşük maliyetli, temiz elektrokimyasal metal ekstraksiyonu ve ergimiş tuz yardımı ile özellikle oksit ve sülfürler gibi minerallerden alaşımların direkt olarak eldesi üzerine 1998 yılında patentlenmiştir (Chen vd., 1998). Bu konuda yapılmış birçok çalışma FFC Cambridge prosesinin enerji sarfiyatında diğer yöntemlere göre avantajları üzerine durmuştur. Yayınlanmış çalışmalara bakıldığında, Ti metalinin FFC Cambridge prosesiyle üretiminde enerji tüketimi 20kWs/kg olduğu raporlanmıştır. Endüstride Ti'un üretilmesinde kullanılan Kroll prosesi ile laboratuvar ortamında üretiminin enerji tüketimi 50 kWs/kg üzerindedir. Diğer metallerin veya alaşımların üretiminde de benzer sonuçlar raporlanmıştır. Bu sonuçlar FFC Cambridge prosesinin şu anda sürdürülmekte olan metal üretim yöntemlerine ticari alternatif olduğunu göstermektedir (Chen, 2013).

FFC Cambridge prosesi, yüksek sıcaklık eriyik tuz elektrolizi prosesidir. Patenti göstermektedir ki Ti, Si, Zr, Hf, Sm, U, Al, Nd, Mo, Cr, Nb, Ni, Ta, Fe, Ce, Tb, V ve alaşımları oksit, sülfür, karbür veya nitrür şeklindeki başlangıç malzemelerinden bu yöntemle üretilebilmektedir. Fakat neredeyse tüm çalışmalarda başlangıç malzemesi olarak metal oksitleri kullanılmıştır. Bu yüzden titanyum dioksitin elektro-deoksidasyonu FFC Cambridge prosesi için tipik bir örnek oluşturmaktadır (Mohandas ve Fray, 2004).

Bu örnekte yüksek sıcaklıktaki (~950°C) FFC hücresinde (Şekil 2.2) ergimiş kalsiyum klorür elektroliti içerisinde titanyum dioksit katı katot, grafit ise anot olarak kullanılmıştır. Elektroliz süresince, TiO₂ içerisindeki oksijenler, elektron alırlar ve oksijen iyonlarına dönüşürler ve sonunda Ti metali oluşur. Uygulanan elektrik potansiyeli ve yüksek sıcaklıktaki eriyiğin etkisiyle, oksijen iyonları katottan ayrılıp eriyik elektrolit boyunca anoda doğru hareket ederler. Bu iyonlar grafit anotta deşarj olurlar ve CO veya CO₂ olarak açığa çıkarlar. Oluşan reaksiyonlar aşağıdaki gibi özetlenebilir (Mohandas ve Fray, 2004);

Şekil 2.2 Elektro-deoksidasyon hücresi şematik gösterimi.

Deoksidasyon prosesinin elektrokimyasal mekanizmasını anlayabilmek için Chen ve Fray (2002) çalışma elektrotu olarak kullandıkları oksit kaplanmış titanyum folyoya 800-900°C'lerde ergimiş kalsiyum klorür içerisinde çevrimsel voltametri deneyleri gerçekleştirmişlerdir. Voltamogramlar oksijenin TiO₂ tabakasından iyonlaşmasının Ca çökmesinden daha az katodik potansiyelerde gerçekleştiğini göstermiştir. Chen ve Fray (2001b) kalsiyum klorür eriyiği içerisinde çeşitli oksitlerin oksijen iyonlaşma potansiyellerini termodinamik olarak hesaplamışlardır. Bu hesaplamalar göstermektedir ki kalsiyum çökmesi ($\text{Ca}^{2+} + 2e^- = \text{Ca}$) oksijenin iyonlaşmasına ($\text{O} + 2e^- = \text{O}^{2-}$) göre çok daha negatif potansiyelerde gerçekleşmektedir (Çizelge 2.1). Bu çalışmada deokside edilmiş titanyum katodu kimyasal analize tabi tutulmuş ve içerisinde Ca metali tespit edilmemiştir. Aynı şekilde anodik gaz içerisinde klorin gazı bulunmamıştır. Kalsiyum ve klorinin bulunmaması, elektro-deoksidasyon sırasında kalsiyum klorürün ayrışmadığını göstermektedir. TiO₂'nin deoksidasyonunda CaCl₂'nin 900°C'de ayrışma potansiyelinden daha düşük IR düşüşleri de hesaba katılarak 3V potansiyel uygulanmıştır (Mohandas ve Fray, 2004).

Çizelge 2.1. Çeşitli oksitlerin ergimiş klorürdeki elektrot potansiyelleri (900°C).

Elektrot Reaksiyonları	Potansiyel (E ₀) (V)
$O_2 + 4e^- = 2O^{2-}$	2,713
$2PbO + 4e^- = 2O^{2-} + 2Pb$	2,082
$SnO_2 + 4e^- = 2O^{2-} + Sn$	1,734
$MoO_2 + 4e^- = 2O^{2-} + Mo$	1,650
$2/5Nb_2O_5 + 4e^- = 2O^{2-} + Nb$	1,209
$2/3Cr_2O_3 + 4e^- = 2O^{2-} + 4/3Cr$	1,189
$2/5Ta_2O_5 + 4e^- = 2O^{2-} + 4/5Ta$	1,038
$TiO_2 + 4e^- = 2O^{2-} + Ti$	0,750
$ZrO_2 + 4e^- = 2O^{2-} + Zr$	0,349
$2/3Al_2O_3 + 4e^- = 2O^{2-} + 4/3Al$	0,348
$2TiO + 4e^- = 2O^{2-} + Ti$	0,338
$UO_2 + 4e^- = 2O^{2-} + U$	0,337
$HfO_2 + 4e^- = 2O^{2-} + Hf$	0,211
$2MgO + 4e^- = 2O^{2-} + 2Mg$	0,143
$2Ca^{2+} + 4e^- = 2Ca$	-0,060

(2.17)'de belirtildiği gibi TiO_2 'in elektro deoksidasyonunda toplam reaksiyon $TiO_2 + C = Ti + CO_2$ (950°C, $\Delta_f G^0_{rean} = -326,5$ kJ/mol)' a göre teorik potansiyel 0,85 V'tur. Fakat uygulanan potansiyel IR düşüşlerini ve polarizasyon kayıplarını tolere etmek için teorik indirgenme potansiyelinden çok daha yüksek olmalıdır. Daha yüksek uygulanan potansiyel oksit katottan iyonlaşan oksijenlerin elektrot-elektrolit ara yüzeyine difüzyonuna yardımcı olarak elektro-deoksidasyonu hızlandırabilmektedir (Mohandas ve Fray, 2004).

2.1.1. Hücre dizaynı (FFC hücreleri)

Literatürde sunulan çalışmalar incelendiğinde deneysel olarak hazırlanan FFC hücreleri benzerlik göstermektedir. Elektrotlar alümina, magnezya, grafit veya metal pota içerisine eriyik ile birlikte yerleştirilirler. Pota flanşlı bir hücre içerisinde bulunur. Sıcaklık eriyiğe daldırılan bir termokupl ile ölçülür. Hücrede sızdırmazlık sağlanması için o-ring kullanılmaktadır. Proses süresince atmosfer kontrolünün sağlanması için inert gaz giriş borusu ve atık gaz çıkış borusu bulunmaktadır. Mohandas ve Fray (2011) farklı olarak iki

oksit elektrotun aynı elektrolit içerisinde birbirinden bağımsız olarak indirgendiği hücre tasarımını kullanmışlardır (Mohandas, 2013). Literatürde çalışılan bazı hücre tasarımları Şekil 2.3’de sunulmuştur.

Şekil 2. 3 a) Elektro-deoksidasyon deney düzeneği (Mohandas vd., 2011) b) elektro-deoksidasyon pilot üretim üst kısmı (Schwadt vd., 2010) (d, e, f) diğer bir elektro-deoksidasyon deney düzeneği (Hu ve Chen, 2017).

2.1.2. Elektrolit seçimi ve hazırlanması

Birçok elektrolitik proses gibi, FFC Cambridge prosesi de sıvı elektrolit içerisinde gerçekleştirilmektedir. Fakat üç yönde diğer elektrolitik proseslerden ayrılmaktadır. İlk olarak burada kullanılan elektrolit iyonik akımı geniş sıcaklık aralığında iletmeli ve katı katottan elektrokimyasal indirgenme ile oluşan O^{2-} , S^{2-} ve Cl^- gibi anyonları çözüp taşıyabilmelidir. İkinci olarak indirgenecek katı bileşiğin elektrolit içerisinde çözünmemesi ya da mümkün olduğu kadar az çözünmesi gerekmektedir. Son olarak katı bileşiğin indirgenmesinin elektrolitin ayrışmasından önce gerçekleşebilmesi için elektrolit potansiyel çalışma aralığı yeterince geniş olmalıdır (Chen, 2013).

Yakın zamanda yapılan çalışmalarda metal oksitlerin FFC Cambridge prosesi ile elektro-deoksidasyonunda florür tuzlarının kullanımı raporlansa da, bu tuzların büyük ölçekli üretimlerde kullanımı toksik özellikleri nedeni ile çevresel kirliliğe neden olabilmektedir (Gibilaro vd., 2011). Literatürde metalik inert anot ile ergimiş karbonat tuzlarının kullanımı da raporlanmıştır (Yin vd., 2011b). Ergimiş karbonat yakıt hücrelerinin geliştirilmesi ve geçmişten günümüze bu konuya ilginin varlığı nedeni ile karbonat eriyiklerinin FFC Cambridge prosesinde kullanımının geliştirilmesi birçok teknik avantaja sahiptir. Fakat bu çevreye duyarlı tuzlar sadece demir oksit gibi daha az reaktif metal oksitlerin indirgenmesinde etkilidirler. Bunun nedeni karbonat iyonlarının (CO_3^{2-}) elektro-indirgenmesi ile katotta karbon birikmesi daha reaktif metal oksitlerin indirgenmesinden çok daha pozitif potansiyellerde gerçekleşmesinden kaynaklanmaktadır (Chen, 2013).

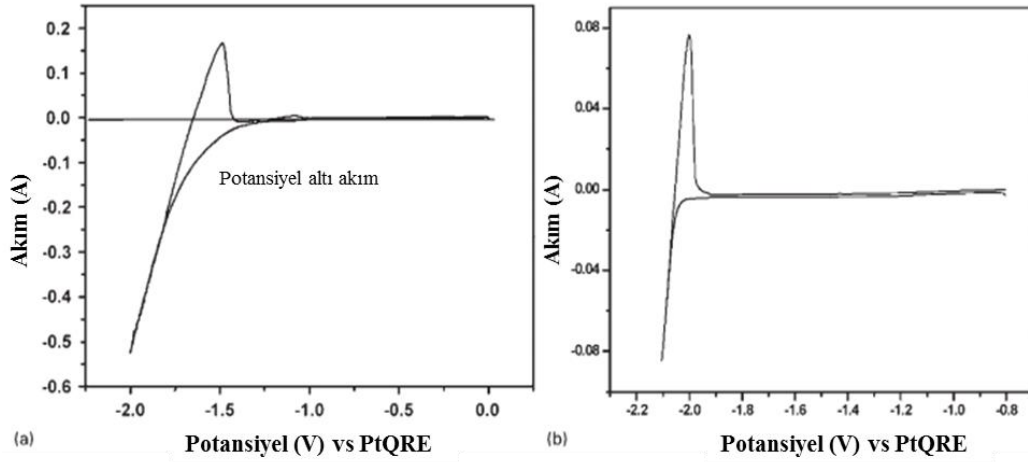
Elektro-indirgenme proseslerinde yüksek sıcaklık eriyik tuzlarının haricinde sulu elektrolitler veya iyonik çözeltiler de kullanılmıştır. AgCl 'nin Ag metaline elektro-indirgenmesinin sulu veya organik elektrolitlerde gerçekleştirildiği bilinmektedir. Bu suda çözünebilir klorür elektro-indirgenmenin kinetiğini anlatan birleşik/metal/elektrolit 3 faz sınırı modeli çalışmalarında kullanılmıştır (Deng vd., 2005; Xiao vd., 2007). Benzer bir çalışma 114°C 'de konsantre NaOH içerisinde hematit tanelerinin (Fe_2O_3) elektrokimyasal olarak demir metaline indirgenmesinde yapılmıştır (Yuan vd., 2009). Bu çalışma daha ileriye götürülerek katodun ince bir film olarak sisteme sokulması ile 2M NaOH çözeltisinde fcc Fe_3O_4 'ün oda sıcaklığında bcc demir filmine elektro-indirgenebileceği kanıtlanmıştır. Oda sıcaklığında yapılan araştırmalar katı bakırlı klorürlerin bakır nanopartiküllerine elektro-indirgenmesinde oda sıcaklığı eriyik tuzları olarak da bilinen iyonik sıvıların kullanımı ile genişletilmiştir (Chen, 2013).

Kalsiyum klorür ve lityum klorür nem tutucu yapıları nedeni ile elektro-deoksidasyon prosesi öncesinde kurutulmalıdır. Chen ve Fray (2002) $\text{CaCl}_2 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$ 'nun kurutulmasında 4 aşamalı ısıtma prosedürü uygulamışlardır. Cam, alümina veya titanyum hücre içerisindeki tuz 20°C 'den 90°C 'ye $60^\circ\text{C}/\text{h}$ hızında çıkarılmış 90°C 'de 1 saat kaldıktan sonra 300°C 'ye $10^\circ\text{C}/\text{h}$ ile ısıtılmıştır. Ardından 300°C 'de 4 saat tutulmuştur. İlk iki adım fiziksel olarak absorblanan suyun giderilmesi sonraki aşama ise kimyasal olarak bağlı olan suyun giderilmesi için yapılmaktadır. 90°C 'den sonra yavaş ısıtma hızı tuz tanelerinin topaklanmaması için gerekli olup 300°C hidrolizi minimize etmek için seçilmiştir. Yaklaşık

200°C’de LiCl ve CaCl₂ tuzlarının vakum ortamında kurutulması da etkili bir yöntemdir. Kurutulmuş tuz içerisinde hidroliz nedeni ile ($\text{CaCl}_2 + 2\text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{CaO} \cdot \text{H}_2\text{O} + 2\text{HCl}$) genellikle düşük miktarlarda CaO (~0,1 mol) bulunur. CaCl₂ eriyiği içerisinde grafit anotun kullanımı birçok parazit reaksiyonlara neden olmaktadır. Eriyik içerisinde CaO’ın varlığı bunu şiddetlendirmektedir. Bu durum FFC Cambridge prosesinde CaCl₂ eriyiği içerisine CaO ilavesinden kaçınılmasına neden olmuştur. Fakat elektrokimyasal prosesin başında O²⁻ iyonlarının taşınması eriyik içerisinde bulunan kalan CaO aracılığı ile gerçekleştiği farz edilmektedir. Schwandt vd. (2009) FFC prosesinde TiO₂’nin indirgenmesinde CaCl₂ eriyiğine molce %2 CaO ilave etmişler ve CaO ilavesi ile akım verimliliğinin arttırılabileceğini raporlamışlardır (Mohandas, 2013).

Eriyik içerisindeki oksit konsantrasyonunun kontrol edilmesi önemlidir. Bu değer in eşik değeri geçmesi ile tersinir reaksiyonlar gerçekleşerek metal oksit oluşabilmektedir. Bu indirgenen metalin kimyasal doğasına bağlı bir durumdur. Örnek olarak 650°C’de uranyum metalinin reaksiyonu uygulanabilir değildir ve bundan dolayı uranyum oksidin elektro-indirgenmesinde eriyik içerisindeki Li₂O konsantrasyonu kritik bir parametre değildir. Benoit vd. (2010) daha yüksek CaO içeriğine sahip CaCl₂-CaO eriyiğinde seryum metalinin oluşum veriminde büyük bir düşüşe neden olduğunu ve bundan dolayı eriyik içerisinde O²⁻ konsantrasyonunun maksimum ağırlıkça %1 olması gerektiğini raporlamışlardır (Mohandas, 2013).

Elektrolit eriyiğin kimyasal ve elektrokimyasal karakteristiği elektro-deoksidasyon prosesini etkileyebilir. Örnek olarak Ca, CaCl₂ eriyiği içerisinde yüksek çözünürlüğe sahiptir ve bundan dolayı katodik polarizasyon sırasında Ca potansiyel altı akımları gözlemlenebilir (Şekil 2.4a). Uygulanan potansiyel kalsiyum metalinin katodik depolanmasına yeterli olmasa dahi, potansiyel altı bölgesinde bulunan Ca⁺ ve Ca eriyiğe indirgenme atmosferi sağlayabilir. Lityum metalinin lityum klorür içerisindeki düşük çözünürlüğü nedeni ile lityum potansiyel altı akımları göz ardı edilebilir derecede düşüktür. Bundan dolayı eriyik indirgeyici bir atmosfer sağlayamayabilir.

Şekil 2.4 a)900°C’de kalsiyum klorür eriyiği içerisinde b) 650°C’de lityum klorür eriyiği içerisinde tungsten çalışma elektrotu ile çevrimsel voltagram.

2.1.3. Katot tasarımı

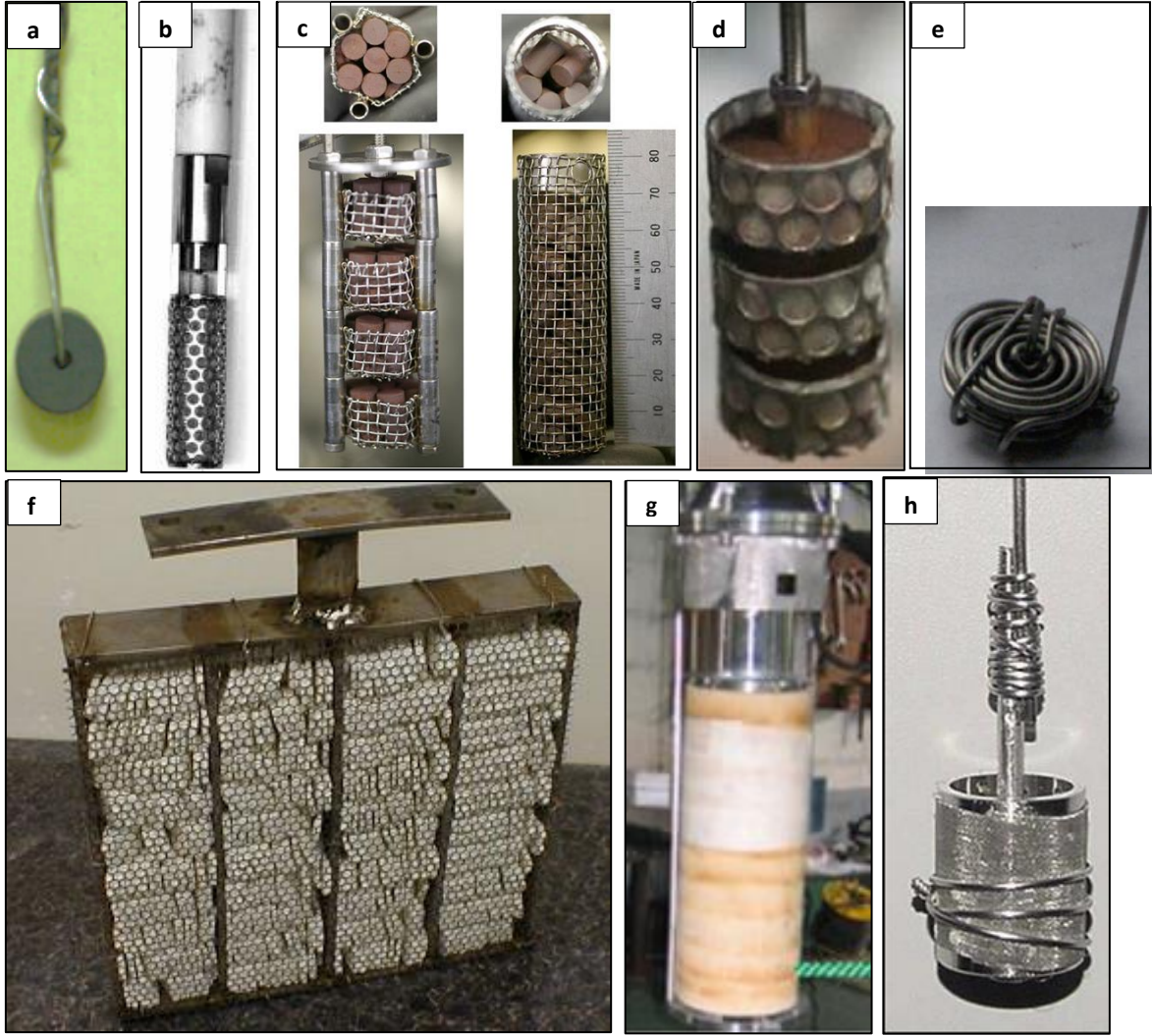
FFC prosesinde katı oksit katodu oluşturmaktadır. Laboratuvar deneylerinde çeşitli boyutlarda silindirik peletler kullanılmaktadır. Genellikle oksit tozları preslenmekte ve ardından belirli sıcaklıkta sinterlenmektedir. Polimerik bağlayıcılar preslenmiş oksit tozlarının mukavemetini attırmak için kullanılabilir. Sinterleme sıcaklığı dikkatle ele alınması gereken konulardan biridir. Çünkü oksit peletin yoğunluğu prosesin kinetiğini doğrudan etkileyen parametrelerden biridir. FFC prosesinde oksit katodun belirli ölçüde açık porlara sahip olması gerekmektedir. Bu eriyiğin numunenin iç bölgelerine de temasını sağlamakta ve difüzyon yolunu kısaltarak süreci hızlandırmaktadır (Mohandas ve Fray, 2004).

Birçok çalışmada oksit katotlar, tozlarının preslenip pelet veya disk haline getirilmesi ve ardından sinterlenmesi ile hazırlanmaktadır. Sinterleme oksit pelette birçok fiziksel ve kimyasal değişikliklere neden olur. Sinterleme ile numuneye yeterli mukavemet ve mekanik bütünlük sağlanarak proses sırasında eriyik içerisinde ufalanması engellenmektedir. Yüksek sıcaklıkta sinterlemek tane büyümesi ile numunenin elektrik iletkenliğini artırır fakat açık porozite azalacaktır. Elektro-deoksidasyon çalışmalarında genellikle oksit peletler 20-40 % porozite içermektedir. Fakat bazı çalışmalarda düşük açık poroziteye sahip (7%, 1250°C’de sinterlenmiş) TiO₂ peletleri tamamıyla titanyum metaline indirgenebilmiştir (Mohandas ve Fray, 2009). Alexander vd. (2011) TiO₂’nin elektro-indirgenmesinde benzer bir çalışma sunmuşlar ve farklı sıcaklıklarda sinterlenen numunelerin farklı indirgenme süreçleri

olacağını belirtmişlerdir. Çalışmada 1250°C’de sinterlenen peletlerde (%7 porozite) deoksidasyon sonrasında düşük oksijen içeriği (~5000 ppm) gözlemlenirken, 1000°C’de sinterlenen peletler (%43,3 porozite) kırılğan bir yapıya sahip olmuş ve deoksidasyon sonrasında daha yüksek seviyelerde oksijen içermiştir. Vishnu vd. (2013) 1100°C ve 1400°C’de sintelenen Nb₂O₅ peletlerinde aşağı yukarı benzer sonuçlar elde etmişlerdir. Yine de bu sonuçlar oksitlerin elektro-deoksidasyonunda sinterleme sıcaklığı ve sinterlenmiş peletteki açık porozitelerin büyük etkisi olduğunu göstermektedir. Optimum koşulların sağlanması elektro-deoksidasyonun devamlılığı için önemlidir. Peletlerin yeterince yüksek sıcaklıkta sinterlenmesi ve açık poroziteye (>%40) sahip olması elektro-deoksidasyon için en etkili koşulları oluşturacaktır. Centeno-Sanchez vd. (2007) >%75 poroziteye sahip TiO₂ ile yaptığı deneylerde katot geometrisinin (porozite ve kalınlık) indirgenme hızına etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Choi vd. (2013) UO₂ katot formu üzerine yaptıkları çalışmada daha düşük yoğunluk ve boyutun indirgenme hızını arttırdığını raporlamışlardır (Mohandas, 2013).

Elektrotlar farklı yöntemlerle hazırlanabilmektedir. Metal oksit katot, katodik akım toplayıcısına farklı şekilllerde bağlanabilmektedir (Şekil 2.5). Laboratuvar deneylerinde, oksitler pelet/disk şeklinde şekillendirilip metal tele bağlanmakta nikel (Schwandt ve Fray, 2005; Schwandt ve Fray, 2007; Mohandas ve Fray, 2009), tantalum (Kurata vd., 2008; Lizuka vd., 2007; Vishnu vd., 2013), paslanmaz çelik veya metal file basket (Sakamura ve Omori, 2008; Choi vd., 2012) ile hücreye konulmaktadır. Bazı çalışmalarda ise katot elektrotlar metal/grafit pota içerisine alt tabanına yerleştirilmiştir (Chen vd., 2000). KAERI (Kore Atomik Enerji Araştırma Enstitüsü) paslanmaz çelik akım toplayıcısı ortasına yerleştirilen içerisinde U₃O₈ tozları bulunan porlu magnezya pota kullanmıştır (Park vd., 2006). Hermann vd. (2007) yine benzer bir mekanizmayı U₃O₈ elektro-indirgenmesinde kullanmıştır. Herman vd. (2006) toz halindeki nükleer yakıt oksit atığının (PEP) elektro-indirgenmesinde başka bir ilgi çekici yöntem de geliştirmiştir. Burada oksit toz ortasına paslanmaz çelik akım toplayıcı yerleştirilmiş gözenekli/sinterlenmiş paslanmaz çelik pota içerisine yerleştirilmiştir. Titanyum üretiminde FFC Cambridge prosesinden faydalanan British Titanium Plc. firması TiO₂ ham malzemesi alçı kalıba döküm ile üretilmekte ve gözenekli metal pota içerisine yerleştirmektedir (Schwandt vd., 2010).

Şekil 2.5 Literatürde çeşitli çalışmalarda kullanılan katot tasarımları a) Schwandt ve Fray, 2005; Schwandt ve Fray, 2007; Mohandas ve Fray, 2009 b) Hermann vd., 2007 c,d) Sakamura ve Omori, 2008 e) Zhao vd., 2010 f) Schwandt vd., 2010 g) Park vd., 2006.

Harici bir devreden gelen elektronlar, metal akım toplayıcısı ile oksit katota iletilmektedir. Metal akım toplayıcısı ile oksit katot arasında iyi bir fiziksel temas bulunmalıdır. TiO_2 gibi iyi iletken oksitlerde küçük bir temas yeterli olacaktır. Fakat SiO_2 gibi zayıf elektrik iletkenliğe sahip katotlarda akım toplayıcısı ile çok iyi bir temas olmalıdır. Nohira vd.(2003) kuartz plakasında (SiO_2) indirgenmenin sadece akım toplayıcısı ile temas halindeki bölgelerde gerçekleştiğini göstermiştir. Bundan dolayı özellikle zayıf iletkenlik gösteren metal oksitlerin indirgenmesinde iletken metal ile temas yüzeyinin oldukça önemli olduğunu göstermektedir (Mohandas, 2013).

2.1.4. Anot malzemeleri

Neredeyse tüm deneysel çalışmalarda anot olarak grafit çubuk tercih edilmektedir. Fakat ticari FFC proseslerinde çevreyi kirletme potansiyeli nedeniyle problem oluşturmaktadır. Bunun yanında elektroliz sırasında karbon anodunda oluşan CO_2 gazı O^{2-} iyonları ile reaksiyona girip CO_3^{2-} iyonlarını oluşturup CaCl_2 eriyiği içerisinde çözünebilmektedirler. Oluşan CO_3^{2-} iyonları katoda difüz olup karbona indirgenebilmektedir. Karbon üründe depolanıp üründe kirlenmeye neden olmaktadır. Bu durum hücre içerisinde anot ve katot arasına membran konularak önlenmektedir. Fakat membran boyunca IR düşüşleri oluşup enerji sarfiyatını arttırabilmektedir (Wang ve Xiao, 2013).

Yine de grafit iyi elektrik iletkenliği, kolay ulaşılabilir ve ucuz olması gibi özellikleri ile eriyik tuz elektrolizinde tercih edilen bir anot malzemesidir. Grafit Cl^- iyonlarına inert fakat O^{2-} iyonlarına reaktiftir. Bu nedenle elektro-deoksidasyon proseslerinde sarf olarak kullanılır. Kompakt grafit çubukları FFC hücrelerinde anot olarak kullanılır. Termodinamik hesaplamalar O^{2-} iyonlarının grafit anot üzerinde reaktif deşarjı ile CO_2 oluşumu platinyum anotta O^{2-} deşarjı için gerekli potansiyelden yaklaşık 1V daha düşük potansiyelde gerçekleştiğini göstermektedir (Roine, 2002; Mohandas, 2011). Yine de FFC hücrelerinde grafit anot platinyum anota göre daha yüksek aşırı potansiyele sahip olması nedeni ile daha çok tercih edilmektedir (Mohandas, 2011). Porlu anotta CO_2 oluşumu ve eriyik tuzun yüksek sıcaklıklardaki konveksiyon akımları grafit anotun aşınmasına neden olmaktadır. Eriyik içerisinde biriken karbon tozları prosesi karmaşıktır bundan dolayı kontrol altında tutulması gerekmektedir.

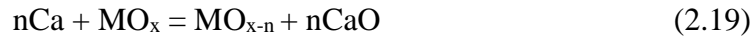
Elektro-deoksidasyon proseslerinde grafit anotla karşılaştırıldığında platin anot daha güvenilir gözükmektedir. Fakat platin oldukça pahalı bir metal olup, eriyik tuz içerisinde kullanımı dikkat gerektirmektedir. Platinin klor eriyikleri ile etkileşimi, çözünmesine neden olmakta ve bu durum anotun sarf olmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda anot malzemesinin eriyik içerisinde çözünmesi oksijen içeriği açısından önem kazanmaktadır. Platin anot inert olmalı ve eriyiğin oksijen içeriğini değiştirmemelidir.

Elektro-deoksidasyon hücrelerinde kullanılmak üzere birçok malzeme inert anot olarak kullanımı açısından test edilmiştir (Jiao ve Fray 2010; Goto vd., 2006, Kado vd., 2008, Burheim and Haarberg 2010,; Kilbi vd., 2010; Park vd., 2013). Yin vd., (2011a) eriyik CaCl₂-CaO sistemi için inert metalik anot geliştirmişlerdir. Fakat bu çalışmaların ticari olarak kabul görmesi için zaman gerekmektedir.

2.1.5. Elektro-deoksidasyon mekanizması

İndirgenme mekanizmaları içinde iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. Ono-Suzuki (OS) olarak isimlendirilen ilk mekanizma elektrolitte bulunan CaO'ten kalsiyum elde edilmesi ile elektron transfer adımı (2.18) ve metal oksidin kalsiyotermik indirgenmesi ile kimyasal reaksiyon adımı (2.19) içermektedir. İkinci mekanizma kalsiyum oluşumu gerçekleşmeden sadece elektron transfer tipi reaksiyonlarla metal oksidin direkt olarak metale indirgenmesi (2.20) ile FFC Cambridge prosesidir (Abdelkader vd., 2013).

Aslında OS mekanizmasında (2.18) ve (2.19) nolu reaksiyonların toplamı (2.20) nolu eşitlik ile aynı sonucu vermektedir. Yine de iki mekanizma arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. 1) Bazı nadir toprak oksitleri haricinde birçok bilinen metal oksitlerin direkt elektrokimyasal indirgenmesi CaO'ten Ca dönüşümüne ihtiyaç duymadan termodinamik olarak daha düşük katodik potansiyellerde gerçekleşebilmektedir. 2) OS mekanizmasında indirgeyici Ca⁺ iyonu veya metalik kalsiyum hücre içerisinde herhangi bir konumda oluşabilir, direkt elektrokimyasal indirgenmede ise sadece katotta gerçekleşebilir. Suzuki ve arkadaşları bu proseste elektron transfer adımı ve kimyasal indirgenme adımlarını iki ayrı hücrede gerçekleştirmiştir (Abdelkader vd., 2013).

OS prosesinde kalsiyum biriktirmenin bazı dezavantajları bulunmaktadır. 1) oluşan kalsiyum metali ile eriyiğin elektronik iletkenliğini arttırmakta bu da faradik olmayan akım ve parasitik reaksiyonların artarak enerji sarfiyatını yükseltmektedir. CaO'in ayrışma koşulları altında direkt elektrokimyasal indirgenme de gerçekleşecektir. Yine de oksijen

taşınma hızı yüzeyde bulunan kalsiyum metal tabakası nedeni ile daha yavaş gerçekleşebilmektedir.

Yarı-hücre reaksiyonlarının termodinamik fizibilitesinin belirlenmesinde Nerst eşitliğinden faydalanılmaktadır.

$$E = E^{\circ} - \frac{RT}{nF} \ln \frac{a_{M} a_{O^{2-}}^x}{a_{MO_x}} \quad (2.21)$$

Birim aktivitede ($a=1$), logaritmik kısım sifıra eşit olmakta ve standart elektrot potansiyeli E° aşağıdaki eşitlikten hesaplanabilmektedir.

$$E^{\circ} = \frac{\Delta G^{\circ}}{nF} \quad (2.22)$$

Çeşitli metal oksitlerden oksijenin iyonlaşması için gerekli minimum potansiyel (2.22) nolu eşitlikten hesaplanabilmektedir. Fakat elektro-deoksidasyon prosesi tek aşamalı lineer bir eşitlik hesabından çok daha karmaşıktır. Oksit katodun ve elektrolitin birbiri ile etkileşimi, eriyik içerisinde farklı elektro-aktif yapılar (alkali metal katyonları, CO_3^{2-} , katottan çözünen bileşikler) ve katotta veya elektrolitte gerçekleşen kompozisyon değişiklikleri elektro-deoksidasyon prosesinde termodinamik hesaplamaları zorlaştırmaktadır.

Kalsiyum klorür tuzu için, kalsiyum ve klor oluşumu, eriyiğin indirgenme ve oksidasyon potansiyellerinin altında ve üstündeki potansiyellerle sınırlıdır. Sürekliliğin sağlanması için 1173 K'de birim aktivite kalsiyum oluşumu referans noktası olarak alınmıştır (2.23). Birim atmosfer kısmi basıncında klorun oluşum standart elektron potansiyeli 3.214V'tur.

$$E_{Ca} = E_{Ca}^{\circ} - \frac{2.303RT}{nF} \log a_{Ca} \quad (2.25)$$

$$E_{Cl} = E_{Cl}^{\circ} - \frac{2.303RT}{nF} \log P_{Cl_2} \quad (2.26)$$

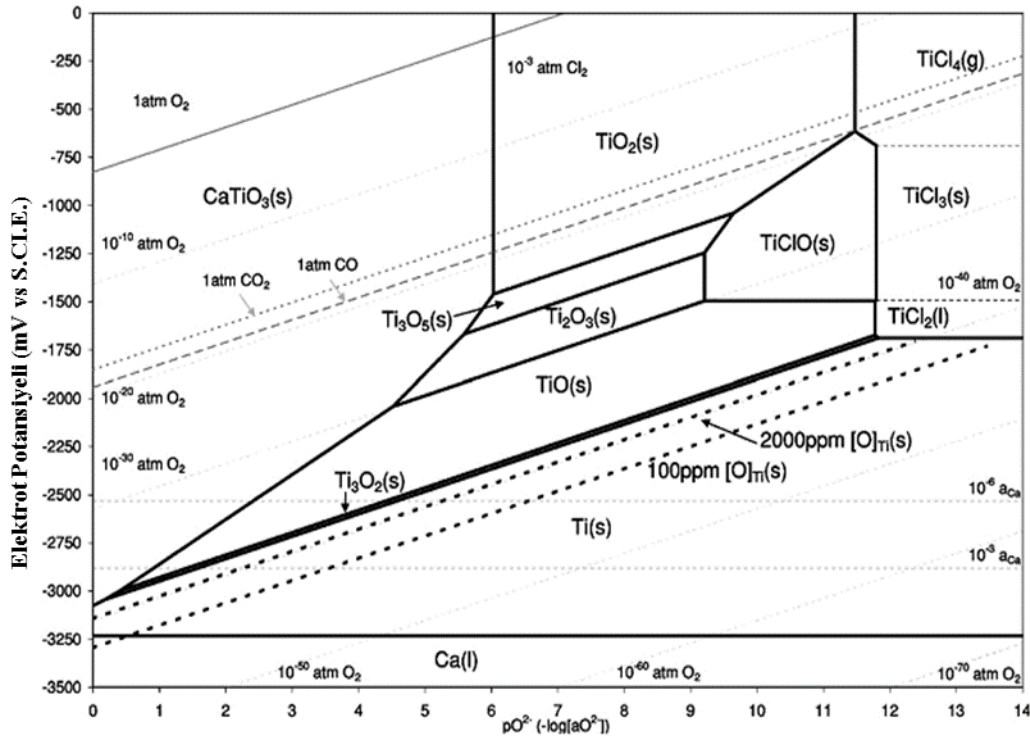
Birim aktivitede çözülmüş CaO standart durum oksijeni tanımlanarak oksijen ve oksit iyonları sisteme dahil edilebilmektedir (Dring vd. 2005). Oksijen gazının kısmi basıncı ve oksit iyonlarının aktivitesi, negatif logaritma ile belirtilmiş ve aşağıda belirtilen (2.28) Nerst eşitliğine göre herhangi bir potansiyelde yarım-hücre reaksiyonları ile hesaplanabilmektedirler (2.27).

$$E_{O^{2-}} = E_{O^{2-}}^0 + \frac{2.303RT}{2nF} \log(P_{O_2}^{(1/2)} / P_{O^{2-}}) \quad (2.28)$$

Benzer olarak diğer bileşenleri de (Titanyum ve ilgili oksitleri, klorür ve oksiklorür bileşikleri) benzer yaklaşım ve termodinamik verilerle Little-wood diyagramları (E/pO^{2-}) diyagramına uyarlanması mümkündür (Dring vd., 2005). Little-wood diyagramları eriyik elektrolitteki olası kararlı fazları pO^{2-} ($pO^{2-} = -\log a_{O^{2-}}$) ile ifade edilen sistem bazikliğine göre haritalandırmaktadır. (2.28) nolu eşitlik belirlenen oksijen basıncında pO^{2-} ile E arasında lineer ilişki olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı $TiCl_4$ 'ten $TiCl_3$ oluşması gibi pO^{2-} den bağımsız reaksiyonlarda yatay çizgi iki bileşenin de eriyik $CaCl_2$ 'de bulunabileceği potansiyeli göstermektedir. Buna karşın TiO_2 'nin klorlanması gibi ($TiCl_4$) elektron transfer prosesi içermeyen reaksiyonlar için dik çizgiler belirtilen oksijen kısmi basıncında iki bileşiğin dengede olduğunu göstermektedir. Sınırlar içerisindeki bölgeler birim aktivitedeki faz alanını ifade etmektedir. Örnek olarak $TiCl_4$ olarak belirtilmiş bölgede, titanyumun sadece $TiCl_4$ bileşiği bulunabilir. Ancak eriyik Ti^{4+} , Cl^- ve O^{2-} iyonlarını içerebilir.

Ca-O-Cl sisteminde titanyum içerisinde çözünen oksijen dengesinin dahil edilmesi ile E/pO^{2-} diyagramları FFC Cambridge prosesi açısından daha kullanışlı olmaktadır. Okabe vd. tarafından hesaplanan serbest enerji değişiminin kullanılması ile titanyumdaki oksijen içeriğine ait üç denge çizgisi diyagrama ilave edilmiştir. Şekil 2.6'da verilen Ca-Ti-O-Cl sisteminde görülmektedir ki düşük oksijen içerikli titanyum pO^{2-} 'ye bağlı olarak farklı potansiyelerde elde edilebilmektedir. Fakat düşük pO^{2-} değerlerinde, potansiyel elektrolitin ayrışmasına neden olarak kalsiyum birikmesine neden olabilmektedir. Diğer yandan ise yüksek pO^{2-} değerlerinde kalsiyum titanat kararlıdır ve çok daha yüksek katodik potansiyelerde indirgenebilmektedir.

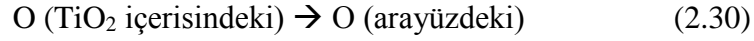
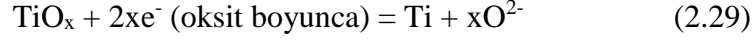

Şekil 2.6. 1173K'de Ti-Ca-O-Cl sistemi için E/pO²- diyagramı (Dring vd., 2005).

Uygulanan potansiyel ne olursa olsun, oksijenin katottan iyonlaşması, eriyik boyunca ilerlemesi ve anotta deşarj olması oldukça önemlidir. Oksijen iyonlarının eriyik içerisinde ilerlemesi çözülmüş CaO'deki oksijen iyonları ile değişimi ile gerçekleşmektedir. Yani kalsiyum klorür oksijen iyonlarının çözünmesi ve iletimi için önemli bir ortamı oluşturmaktadır. Bu mekanizmanın katodik oksijen iyonlaşması teorisine uyabileceği belirtilmektedir. Bu mekanizmada oksijen iyonu akımları ve deoksidasyon hızı eriyik içerisinde çözünen oksijen iyon miktarı ile sınırlıdır. Suzuki vd. (2003) kalsiyum iyonlarının elektro-deoksidasyon prosesinde önemli görevleri olduğunu ve birçok yan reaksiyonlara neden olabileceğini belirtmektedir. FFC prosesinde zayıf akım verimi (50%'den daha az) hücrede yan reaksiyonların gerçekleştirdiğini gösterebilmektedir. Redoks çevrimi ve elektronik iletkenlik de yine akım verimini etkileyen diğer unsurlardır (Mohandas ve Fray, 2004).

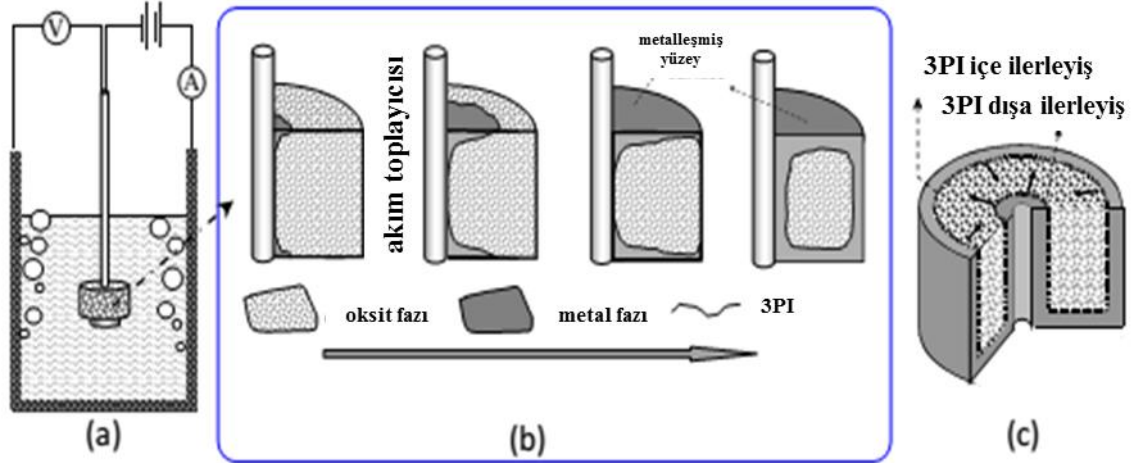
Çoğu metal oksitler yalıtkan olarak bilinmektedir. Bu yüzden elektrokimyasal bir hücrede bu oksitlerin katot olarak kullanılması şaşırtıcıdır. TiO₂'in FFC prosesinde, az miktarda oksijenin oksit katottan iyonlaşması ile iletken olan magnelli fazları (TiO_{2-x}) oluşmaktadır. Uygulanan potansiyelin etkisi ile akım kolektörüne yakın bölgelerde az miktarda oksijenin iyonlaşması mümkündür. Bu proseste elektrokimyasal reaksiyonlar katı

oksit ve eriyik tuz arasında gerçekleştiği ve elektronlar ve oksijen oksit boyunca ilerleyerek arayüze ulaştığı düşünülmektedir (Mohandas ve Fray, 2004).

ZrO_2 ve SiO_2 gibi iletken olamayan oksitler de FFC metodu ile indirgenebilmektedir. Bu durumda elektro-deoksidasyon mekanizması oksit, iletken malzeme ve eriyik tuz arasındaki 3 faz arayüzü ile açıklanmaktadır. İndirgenmenin gerçekleşmesi ile oluşan yeni metallere bu arayüz ilerlemektedir. Bu durum indirgenecek olan oksidin elektrik iletkenliğinin şart olmadığını göstermektedir. Fakat iletkenlik, indirgenme prosesinin daha hızlı bir kinetiğe sahip olması açısından arzu edilebilecek bir özellik olabilmektedir (Mohandas ve Fray, 2004).

2.1.6. 3 Faz sınırı dinamik modelleri

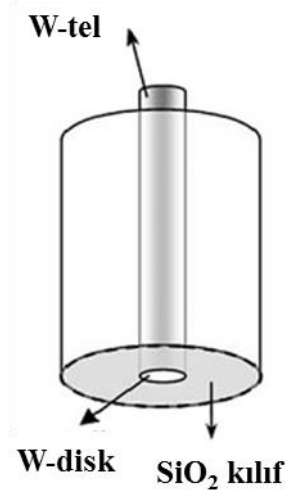

Şekil 2.7. a) eriyik içerisinde bulunan oksit pelet ve elektroliz hücresi b) yüzeyde 3PI ilerleyişi c) pelet içerisinde 3PI ilerleyişinin şematik gösterimi (Chen vd., 2004).

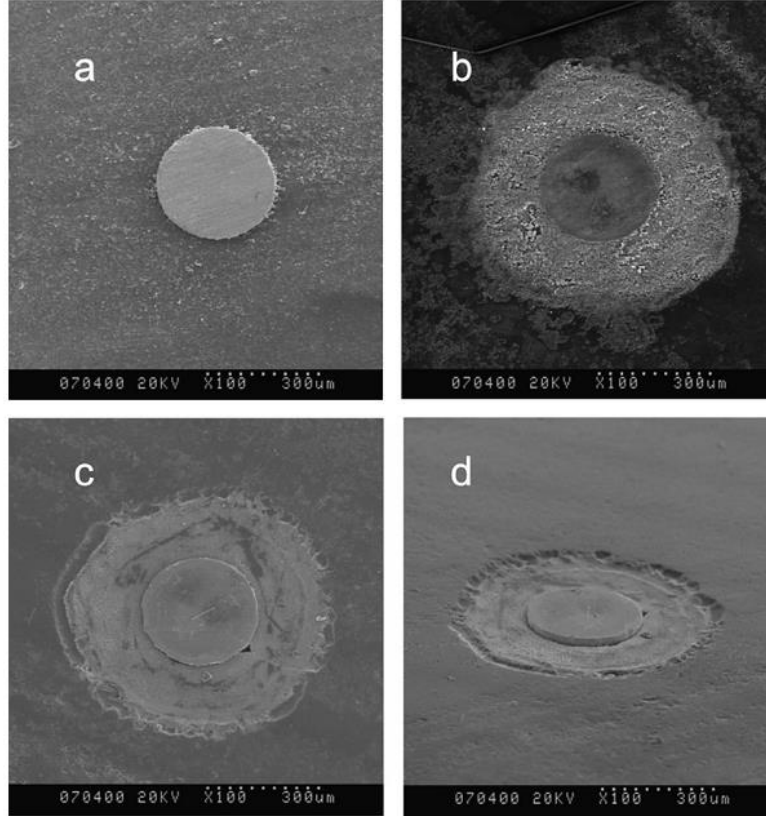
$\text{MO}_x(\text{s}) + 2xe^- \rightarrow \text{M}(\text{s}) + x\text{O}^{2-}$ reaksiyonu için elektrot sistemi 3 fazdan oluşur. Bunlar: metal, metal oksit ve oksijen iyonlarını taşıyan elektrolittir. Eğer oksit yalıtıksa, bu durumda metal faz elektron toplayıcısı görevini yapacaktır. Oksidin indirgenmesinde, elektronlar metal faz vasıtası ile okside geçecek ve aynı anda oksijen iyonları oksitten

elektrolite geçecektir. Bu durumda oksijenin katotta iyonlaşması için oksit ve akım kolektörünün iyi temas etmesi önemlidir (Wang vd., 2008).

Bu model W-SiO₂ elektrotunun CaCl₂ eriyiği içerisinde elektrokimyasal indirgenmesi üzerinden anlatılmıştır. Şekil 2.8’ de W-SiO₂ elektrotu şematik olarak gösterilmiştir. 100-300 µm çapında tungsten tel, silindirik şekilde olan SiO₂ peletine geçirilmiştir. Ardından numune eriyik tuza daldırılmıştır. Şekil 2.9’de W-SiO₂ elektrotunun SEM görüntüleri verilmiştir. Görüldüğü üzere numune ve tel arasında çok sıkı bir temas bulunmaktadır. İndirgenme sonrasındaki değişim ise Şekil 2.9 b, c ve d’de verilmiştir. SEM görüntülerinden şu sonuçları çıkarmak mümkündür: (1) kuartzın indirgenmesi W/SiO₂/CaCl₂ üç faz sınırında başlamaktadır. Yeni oluşan Si taneleri ise yeni toplayıcı görevi görmektedir ve devam eden proseste Si/SiO₂/CaCl₂ üç faz sınırında indirgenme reaksiyonları devam etmektedir. (2) açıkça görülmektedir ki üç faz sınırları numunenin yüzeyinde iç içe daireler şeklinde oluşmaktadır. (3) Si porlu yapıda oluşmaktadır ve numunede makroskobik olarak bir boyut değişimi gerçekleşmemektedir. Bu silikon ve kuartzın molar hacim oranları ile açıklanabilmektedir. Elektrolit porlu silikon tabakalarından kolayca girmekte ve böylece Si/SiO₂/CaCl₂ üç faz sınırı aynı zamanda iç bölgelerde de oluşabilmektedir. (4) Üç faz sınırlarının ilerleyişi bu şekilde gerçekleşip elektro-indirgenme tamamlanmaktadır. (5) İndirgenme reaksiyonları numune merkezine doğrudan ilerleme göstermektedir fakat yüzeyde gerçekleşen reaksiyonlarla kıyaslandığında oldukça yavaştır. Şekil 2.9 c ve d’de görülmektedir ki yüzeye paralel yönde reaksiyon uzunluğu 200µm iken, derinliği sadece 16µm’dir. Üç faz sınırlarının yüzeye paralel ve dik yönde ilerleyişlerindeki bu büyük farklılık, farklı kinetik yasalarına uyduklarını göstermektedir. Bunlar ‘ince tabaka 3PI (T3PI) modeli’ ve ‘Sızıcı 3PI (P3PI) modeli’ olarak açıklanmıştır (Wang vd., 2008).

Şekil 2.8 W-SiO₂ elektrotunun şematik çizimi.

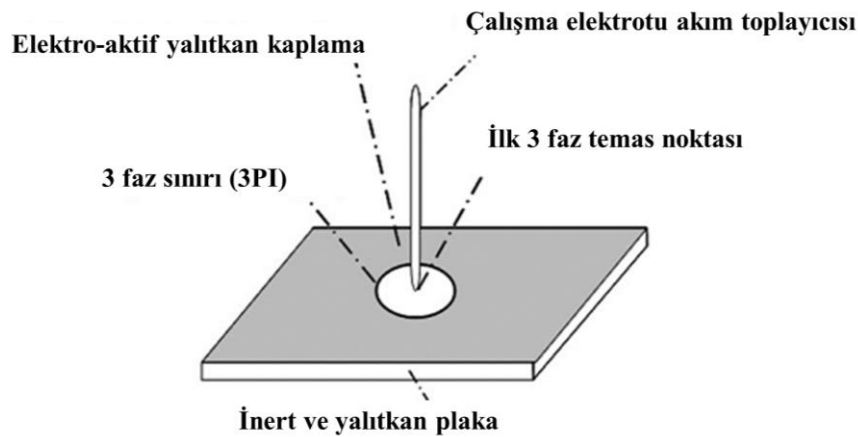

Şekil 2.9. W-SiO₂ elektrotunun SEM görüntüleri a) potansiyel uygulanmadan b) 0 ve 2.2 V arasında bir çevrim potansiyel uygulandığında (850°C’de CaCl₂ eriyiğinde) c-d) potansiyel uygulandıktan sonra (Wang vd., 2008).

Daha kolay anlaşılabilmesi için 3PI modellerindeki bazı kabuller şu şekildedir: (1) katı bileşik faz (KBF)’ın elektrik iletimi yoktur fakat elektrokimyasal olarak aktiftir (2) katı metal faz (KMF) uygulanan potansiyelde elektrokimyasal olarak inerttir (3) iki metal faz

arasındaki elektrokimyasal etkileşim sonunda ortaya çıkan iyonların iletimini sıvı elektrolit faz (SEF) sağlar (4) KBF'nin iyonik iletkenliği SEF ile kıyaslandığında ihmal edilebilir (5) 3PI'da elektron transferi sadece KBF ve KMF arasında gerçekleşir ve iki katı faz arasındaki çevrim KBF ve SEF arasındaki kütle transferi eşliğinde katı fazlar arasındaki nötrlük sağlanır (6) KBF ve KMF, SEF içerisinde çözünürlüğe sahip değil veya ihmal edilebilir çözünürlüğe sahiptir ve SEF, KBF ile etkileşime girebilecek elektrokimyasal aktiviteye sahip birimler içermez (Wang vd., 2008).

2.1.6.1. İnce tabaka 3PI modeli

Şekil 2.10. İletken/yalıtkan/elektrolit 3 faz sınırında elektrokimya incelemesi için oluşturulmuş ince tabaka modeli şematik gösterimi.

Bu model 3PI'ların yüzeyde ilerlemelerindeki kinetik davranışı açıklamaktadır. Daha basite indirgemek için, bunu yalıtkan ve elektrokimyasal olarak inert olan alt yapı yüzeyinde ayrı bir tabaka halinde ince ve porlu bileşik faz (KBF, yalıtkan ve elektrokimyasal olarak aktif) olarak ele alınmıştır. Porlu tabaka kalınlığı sıvı elektrolit faz, katı bileşik faz arasındaki iletimin daha etkili olması için ince tasarlanmıştır. Şekil 2.10'da mekanizma şematik olarak gösterilmiştir. Faraday yasasına göre, indirgenme prosesi için uygulanan potansiyelde, transfer edilen yük miktarı, belirli bir sürede indirgenen malzemenin miktarı ile doğrudan orantılıdır. h kalınlığındaki kaplama için (1) uygulanan sabit potansiyelde 3PI'lar boyunca sabit sıra akım yoğunluğu, i , (2) yüzey altında eşit sayıda paralel tabaka, m , (3) her tabakanın sadece bir 3PI'ya sahip olduğu kabul edildiğinde Faraday yasasından yola çıkılarak aşağıdaki eşitliğe ulaşılabilmektedir (Wang vd., 2008).

$$\int_0^t i\pi D(t)m dt = \frac{\pi(\frac{D(t)}{2})^2 h\rho}{M} zF \quad (2.31)$$

$D(t)$ ve $\pi D(t)$ sırasıyla zamana bağlı çap ve dairesel 3PI'nın çevresi; M , MX tabakasının molar ağırlığı; h ve ρ sırasıyla MX tabakasının kalınlığı ve görünen yoğunluğu ve z ve F sırasıyla transfer olan elektron sayısı ve Faraday sabitidir. Bu eşitlik (2.31) 3PI'ların tüm tabakalarda eşit boyutta olduğunu ve aynı hızda ve yönde değiştiğini kabul etmektedir. Her iki tarafın da zamana (t) bağlı türevi alındığında:

$$\frac{dD(t)}{dt} = \frac{2mMi}{hzF\rho} \quad (2.32)$$

(2.32) nolu reaksiyonun integrali alındığında zamana bağlı çap ($D(t)$) ve zaman (t) arasında aşağıdaki eşitlik ortaya çıkmaktadır.

$$D(t) = \frac{2mMi}{hzF\rho} t = V_D t \quad (2.33)$$

(2.31) ve (2.32) eşitlik 3PI'nın çapının zaman ile orantılı olarak büyüdüğünü göstermektedir bu da sabit hız yani $dD(t)/dt = V_D$ tanımlamaktadır. 3PI'daki toplam akım $i\pi D(t) = i\pi V_D t$ ve m adet tabaka, ölçülebilir akım, I şu şekilde ifade edilebilir: $I = im\pi V_D t$. 2 nolu eşitlik ve (2.33) nolu eşitlik birleştirildiğinde:

$$I = \frac{2\pi m^2 M}{hzF\rho} i^2 t = \frac{\pi h z F \rho}{2M} V_D^2 t \quad (2.34)$$

(2.34) nolu eşitlik ölçülebilir olan toplam akımın zaman ile orantılı olduğunu göstermektedir. (2.33) nolu eşitlikten akım yoğunluğu, i ile 3PI'ların büyüme hızları, V_D , veya (2.34) nolu eşitlikten akım değişim hızı, $I/t = V_I$ aşağıdaki gibi de belirtilebilmektedir.

$$i = \frac{hzF\rho}{2mM} V_D \quad (2.35)$$

$$i = \sqrt{\frac{hzF\rho}{2\pi m^2 M} V_I} \quad (2.36)$$

Aşırı potansiyelerde (overpotential) ($\eta = |E - E^0|$), $i = i_0 \exp\left(\frac{\alpha n F}{RT} \eta\right)$, E uygulanan, E^0 ise denge potansiyeli, i_0 değişen akım yoğunluğu, α yük transfer katsayısı, R gaz sabiti ve T sıcaklık olmak üzere (2.35) nolu ve (2.36) nolu eşitlik aşağıdaki gibi yazılabilir.

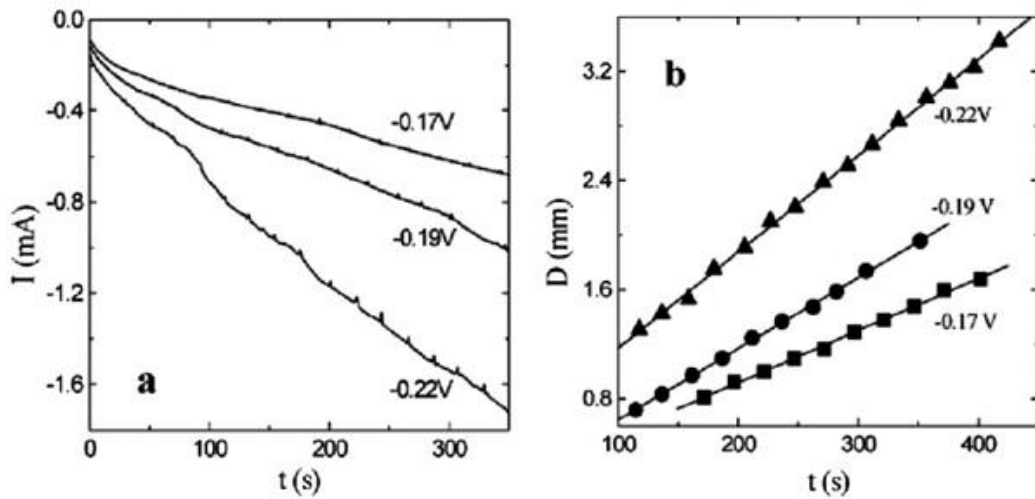
$$\ln|V_D| = \ln\left(\frac{2mM}{hzF\rho} i_0\right) + \frac{\alpha z F}{RT} \eta \quad (2.37)$$

$$\ln|V_I| = \ln\left(\frac{2\pi m^2 M}{hzF\rho} i_0^2\right) + \frac{2\alpha z F}{RT} \eta \quad (2.38)$$

V_D ve V_I ölçülebilir parametreler olduğundan dolayı, (2.37) ve (2.38) nolu eşitlik uygulanan aşırı potansiyellerdeki yarı logaritmik değişimleri tahmin edebilmektedir. Aynı zamanda oluşacak eğrinin eğimi αz , α veya z gibi parametrelerden çıkarılabilmektedir. Eğer filmin kalınlığı veya görünen yoğunluğu saptanabilirse, ürünün akım yoğunluğu, ηF değeri (2.37) ve (2.38) nolu eşitlikten hesaplanabilmektedir (Wang vd., 2008).

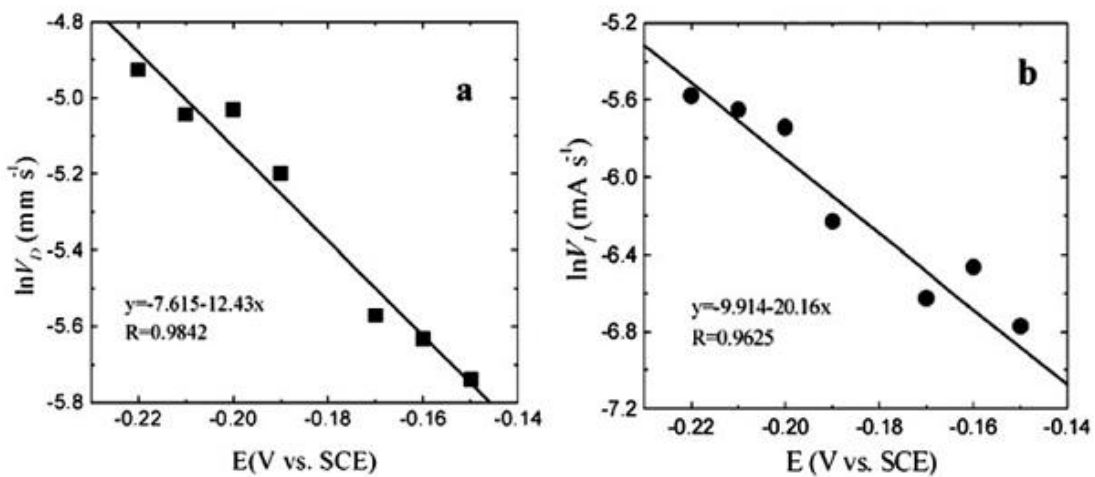
Bu modelin doğruluğu bir örnek ile onaylanmıştır. Örnekte cam alt katman üzerine kaplanan AgCl gözenekli tabakada (yaklaşık 50-80 μm kalınlığında) gümüş tel çalışma elektrotu (akım kolektörü) olarak görev görmektedir. Farklı potansiyelerde elde edilen $I \sim t$ eğrileri ve $D \sim t$ ilişki diyagramları şekil 2.11’de gösterilmektedir. Açıkça görülmektedir ki (2.34)’ten tahmin edildiği gibi ilk 10 saniye haricinde, zamana bağlı olarak akım lineer şekilde değişmektedir.

Şekil 2.10a’da akım-zaman eğrisinin eğimi uygulanan potansiyelle artmaktadır. (2.37) ve (2.38)’den tahmin edildiği üzere benzer eğilim çap-zaman eğrisinde de gözlemlenmektedir. (2.37) ve (2.38)’e göre akım ve zamanın $V_I = I/t$ veya çap ve zamanın $V_D = D/t$ oranlarının logaritması uygulanan aşırı potansiyele veya uygulanan elektrot potansiyeline göre lineer olarak değişim göstermelidir. Burada V_I ve V_D Şekil 2.11’deki sırası ile a ve b’deki düz çizgilerin eğimini ifade etmektedir (Wang vd., 2008).

Şekil 2.11. Farklı potansiyellerde elektroliz süresi ile a) akım b) indirgenen alanın çapı arasındaki ilişki (Wang vd., 2008).

Şekil 2.12’de farklı potansiyellerde elde edilmiş lineer ilişkiler karşılaştırılmıştır. Şekil 2.12a ve b’deki düz çizgilerin eğimlerinin α ile orantılı olduğu görülmektedir. Bu iki eğriden $z=1$, $\alpha=0.29 \pm 0.03$ bulunmuştur. $m_{i0} 1.14 \pm 0.31 \times 10^{-4} \text{ Acm}^{-1}$ bulunmuştur. Burada i_0 3PI üzerindeki akım yoğunluğu, m ise kuramsal birbirine paralel dairesel 3PI’ların miktarıdır. m_{i0} değerini geleneksel alan akım yoğunluğu ile karşılaştırılabilir yapmak için, bu değer tabaka kalınlığına bölünmelidir. Bu durumda m_{i0}/h değeri $1.42 \pm 0.39 \times 10^{-2} \text{ Acm}^{-2}$ bulunur ve bu değer Ag^+ veya AgCN ve $(\text{AgCN})^{2-}$ gibi bileşiklerinin indirgenmesinde karşılaştırılabilir bir değer olacaktır (Wang vd., 2008).

Şekil 2.12. Uygulanan elektrot potansiyeli ile a) indirgenen alanın çapı ve sürenin, $V_D=D/t$ ve b) akım ve sürenin $VI = I/t$, logaritmik ilişkisi (Wang vd., 2008).

2.1.6.2. Penetre eden 3PI modeli

Bu model reaksiyon 34'e göre indirgenebilen, iletken olmayan metal bileşik (MX) mikroskobik boyutta bir silindir üzerinden anlatılacaktır. Silindir yan duvarları elektrokimyasal olarak izole edilmiş ve bitiş yüzeylerinden biri sıvı elektrolite batırılmıştır. Tel örgü metal (veya inert metal) akım toplayıcısı olarak elektrolite daldırılan yüzeye yerleştirilmiştir (Şekil 2.13a). Yeterli negatif potansiyel altında indirgenme akım toplayıcısı/MX/elektrolit 3PI'sında başlar. MX indirgenğinde, X^{z-} iyonları temas halindeki elektrolite taşınır ve daha sonrasında tüm elektrolit boyunca ilerler. İndirgenme sonucunda oluşan metal (M), MX ile molar hacim farklılıkları nedeni ile porlu yapıya sahip olacaktır (Xiao vd., 2007).

İndirgenme derinliğinde (L, cm), MX ve M fazları arasında birçok 3PI bulunmaktadır. Bu 3PI'lar belirli bir reaksiyon alanında (A) birbirleri ile bağlantılıdır ve küçük bir kalınlıkta (δ , cm) genişlerler. Böylece katı elektrottaki toplam indirgenme Şekil 2.13a'da gösterildiği gibi 3PI'ların penetrasyonu veya 3PI'ların iç hareketi olarak açıklanabilir. 3PI'ların ilerleme hızı, v (cm s^{-1}) $v = dL/dt$ olarak ifade edilebilir. Coulomb yasasından, ölçülmüş toplam akım, I ilerleme hızı ile aşağıdaki eşitlikle bağdaştırılabilir.

$$I = \frac{dQ}{dt} = qA \frac{dL}{dt} = qAv \quad 2.40$$

t zaman, q (C cm^{-3}) birim hacim MX'i indirgemek için gerekli yük miktarıdır. Elektrokimyasal prosesleri anlatmak için en yaygın olarak kullanılan teorik yaklaşım elektrot ve elektrolit arayüzeyinde yük transferi için elektrokimyasal polarizasyon, η_{ct} isimlendirilen elektrot reaksiyonları veya akım yoğunluğunu i termodinamik ve kinetik itici güç ile ilişkilendiren Butler-Volmer (B-V) eşitliğidir. Nerst eşitliği ve Fick's yasaları birleştirildiğinde, B-V eşitliği elektrolitte reaksiyona giren/ürün kütle transferi etkisi konsantrasyon polarizasyonu, η_{ohm} olarak bilinmektedir (Xiao vd., 2007).

Butler-Volmer eşitliğine göre, elektrot/elektrolit arayüzeyinde elektrokimyasal proses için, elektrottaki akım yoğunluğu, i , aşırı potansiyel ($\eta = |E - E^\circ| = \eta_{ct} + \eta_{ohm} + \eta_c$) ile hesaplanabilmektedir. Bu eşitlikte elektrot-elektrolit devre direncinden kaynaklanan ohmik polarizasyon göz ardı edilebilir olduğu varsayılmıştır. Elektrot-elektrolit devre direnci her zaman göz ardı edilebilir olmamasına rağmen B-V eşitliği uygulanabilmektedir. Bu elektrot/elektrolit arayüzey ile diğer elektrodun arasındaki mesafenin her zaman eşit olmasından ve böylece elektrot-elektrolit devre direncinin de eşit olmasından kaynaklanmaktadır (Bockris vd., 2000; Bard vd., 2001).

Şekil 2.13’de belirtilen dinamik 3PI sisteminde, indirgenme ile oluşan porlu metal tabakası bulunan elektrolitin direnci indirgenmenin devam etmesi ile artacaktır. Bu durum Şekil 2.13b’de elektrik devresinde açıklanmıştır. İndirgenme sırasında potansiyel uygulanması ile harekete geçen elektronlar porlu M boyunca ilerler ve 3PI’ya ulaşırlar. Nötrlüğü devam ettirebilmek için, X^{z-} iyonları MX fazından ayrılır ve 3PI’dan uzaklaşarak porlarda bulunan elektrolit vasıtası ile uzaklaşır. Porlu metal tabakasında oluşan katı ve çözeltili dirençleri sırası ile ρ_e ve ρ_s ’dir. Toplam direnç ρ ($=\rho_e + \rho_s$) ise, reaksiyon derinliğinde (L) porlu tabakanın ohmik direnci R_{ohm} aşağıdaki gibidir (Xiao vd., 2007).

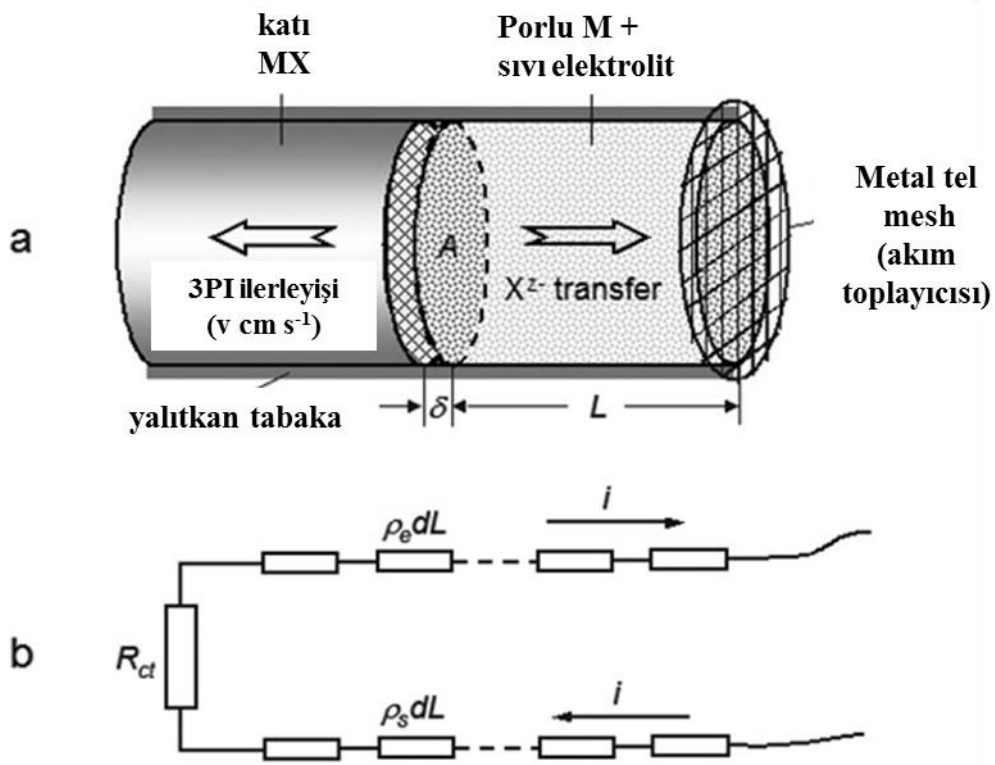
$$R_{ohm} = \rho L/A \quad 2.41$$

Açıkça görülmektedir ki R_{ohm} indirgenme derinliğinin dolayısıyla sürenin bir fonksiyonudur. Toplam akım debisi I , toplam ohmik polarizasyon η_{ohm} aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

$$\eta_{ohm} = IR_{ohm} = \rho iL \quad 2.42$$

B-V eşitliği ohmik polarizasyonu içerecek şekilde yeniden düzenlendiğinde aşağıdaki eşitlik elde edilmektedir. C_R^s ve C_R^0 3PI yakınındaki eriyikteki X^{z-} konsantrasyonudur.

$$i = i^0 \exp \left[\frac{\alpha n F (\eta - \eta_{ohm})}{RT} \right] - i^0 \frac{C_R^s}{C_R^0} \exp \left[\frac{-\beta n F (\eta - \eta_{ohm})}{RT} \right] \quad 2.43$$

Şekil 2.13. a) M (metal)/ MX (bileşik)/ elektrolit 3 faz sınırlarının penetrasyonu ile yalıtkan silindirik elektrodun elektrokimyasal indirgenmesinin şematik gösterimi b) elektrik devresi simülasyonu.

Sonuç olarak görülmektedir ki indirgenme yüzeyde gerçekleşene göre, numune yüzeyinden derine doğru çok daha yavaş gerçekleşmektedir. Potentiostatik koşullarda, η_{ohm} ve η_c artmasından dolayı numune derinliğine doğru indirgenme artan bir şekilde yavaşlamaktadır. İndirgenme süresi arttıkça akım ve reaksiyon derinliği ($iL = \eta / \rho$) artmakta ve ardından sabit değerde ($(iL)^*_E$) devam etmektedir.

2.1.7. Elektro-deoksidasyon prosesi ile alaşım üretimi

FFC Cambridge prosesi ile alaşımların porlu pelet veya tozlardan, direkt olarak oksit karışımlarından ergitme olmaksızın üretilebilmesi büyük avantaj sağlamaktadır. Bu yaklaşım hem termodinamik hem de pratik açıdan enerji tasarrufudur. Termodinamik olarak, kararlı alaşımı oluşturan elementler düşük enerji seviyesindedir. Bu yüzden metalleri ergitme yöntemi ile karıştırmada kullanılan enerji daha çok metallerin ergitilmesinde kullanılır ve bir kısmı ısı olarak açığa çıkar. Yani alaşımlandırma için gerekli enerjinin büyük kısmı bu öncül işlemlerde harcanır. Bu yüzden ergitme aşamasının elemine

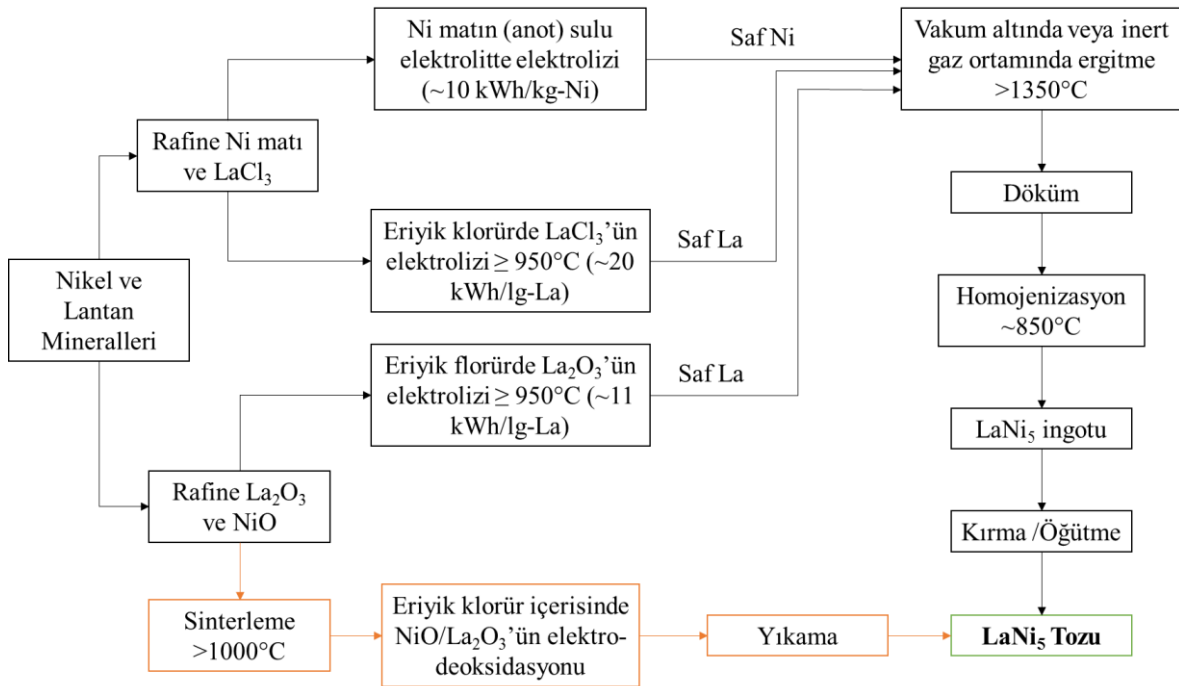
edilmesiyle büyük ölçüde enerji tasarrufu sağlanabilir. FFC Cambridge prosesiyle geleneksel ergitme-döküm yöntemine göre çok daha az enerji harcanmaktadır (Chen, 2013).

Geleneksel yöntemlerde gerçekleştirilen tekrarlanan ergitme ve döküm prosesleri farklı yoğunluk ve ergime sıcaklığına sahip metallerin homojenliği sağlamak amaçlı yapılırlar. NiTi alaşımları gibi ergime sıcaklıkları ve yoğunlukları farklı metallerin alaşımlandırılmasında ergitme ve döküm yönteminin kullanımı nihai üründe segregasyon gibi sorunlara yol açmaktadır. Bu tip alaşımlar FFC Cambridge yöntemiyle üretilmektedirler (Chen, 2013).

Literatürde FFC Cambridge prosesi genellikle iki oksit karışımının alaşımlandırılmasında uygulanmıştır. Araştırmalarda titanyum alaşımları, hidrojen depolama alaşımları (Mg_2Ni (Ağaoğlu ve Orhan, 2018; Erden vd., 2014), $TbNi_5$ (Qiu vd., 2006), $LaNi_5 - LaNi_5Co$ (Zhu vd., 2007), La_2Ni_7 (Anık vd., 2015a), La_2Ni_7-Co (Anık vd., 2015b), Nb_3Al/Nb_2Al (Yan ve Fray, 2009), $Nb_3Sn-NbTi$ (Yan ve Fray, 2005), NbTi ve zirkonyum alaşımları en çok dikkat çeken alaşımları oluşturmaktadır.

Zhu vd. (2007) yaptıkları çalışmada $LaNi_5$ tipi hidrojen depolama alaşımlarının FFC Cambridge prosesi ile üretimlerini raporlamışlardır. Bu çalışmada toprak alkali metallerin nem tutucu yapısı nedeni ile proses öncesi sinterlenerek daha kararlı fazların oluşturulması gerektiği belirtilmiştir. $LaNi_5$ üretiminde başlangıç malzemesi olan La_2O_3 'ün $CaCl_2$ ile kendiliğinden reaksiyonu sonucunda $LaOCl$ olduğu belirtilmektedir ($La_2O_3 + CaCl_2 = 2LaOCl + CaO$, $\Delta G^\circ(850^\circ C) = -33.538$ kJ). Çalışmada La_2O_3 ve NiO başlangıç malzemeleri farklı sıcaklıklarda ($900-1400^\circ C$) sinterlenmiştir. Sinterleme sonrasında yapıda $LaNiO_3$ ($<1000^\circ C$), $La_4Ni_3O_{10}$ ve $La_3Ni_2O_7$ ($1100-1250^\circ C$) ve/veya La_2NiO_4 ($>1300^\circ C$) fazları gözlemlenmiştir. Oluşan fazlar ile La_2O_3 'ün nem tutucu özelliğinden kaçınılmış hem de La ve Ni atomlarının birbirlerine yaklaşarak prosesin daha hızlı gerçekleşmesi sağlanabilmiştir. Elektro-deoksidasyon $1200^\circ C$ 'de 2 saat sinterlenen numunelere $850^\circ C$ 'de 2,6 ve 3,1V potansiyellerinde 6 saat süre ile gerçekleştirilmiştir. 3,1 V potansiyel uygulanan numunede 6 saat sonunda $LaNi_5$ fazının olduğu XRD sonuçlarında gözükmemektedir. Çalışmada hidrojen depolama alaşımlarının FFC Cambridge prosesi ile üretimleri ile geleneksel yöntemlere göre enerji sarfiyatı açısından çok büyük avantaj sağladığı belirtilmektedir. Geleneksel endüstriyel üretimlerde Ni metalinin ekstraksiyonu için ~ 10 kWh ve La metali

için 11-20 kWh enerji harcanmaktadır. Bunlara ek olarak alaşımlandırmanın ergitilerek yapılması, homojenizasyon ve öğütme gibi işlemler ek enerji sarfiyatları getirmektedir. LaNi_5 'in elektro-deoksidasyon ile üretiminde ise 5,5 kWh'ın altında (kg-alaşım) enerji harcadığı belirtilmektedir. Aşağıda LaNi_5 alaşımının endüstriyel metod ile üretimi ve FFC Cambridge prosesi ile üretimi karşılaştırılmıştır (Şekil 2.14).

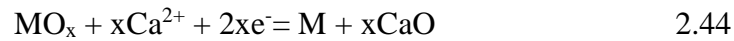

Şekil 2.14. LaNi_5 alaşımının ticari üretim yöntemi ve elektro-deoksidasyonla üretiminde akış şeması.

Bhagat vd. (2008) Ti-15Mo alaşımını elektro-deoksidasyon yöntemi ile üretmiştir. TiO_2 ve MoO_2 oksit karışımı 13 mm çapında silindirik peletler şeklinde 1373°C ' de 2 saat sinterlenmiştir. Çalışmada 6 saat elektro-deoksidasyon sonrasında numune yüzeyinde parlak Ti tabakası gözlemlenmiştir. Bu metalik tabakanın elektrolit ile numune merkezindeki oksit taneleri ile temasını engelleyebileceği ve porlarda bulunan elektrolitin pO^{2-} değerini düşüreceği belirtilmektedir. Bu durumda diğer oksit fazlar indirgenmek için daha negatif potansiyellere ihtiyaç duyacaktır. Fakat bu çalışmada numunede proses sırasında meydana gelen çatlama ile elektrolit teması devamlılığı sağlanabilmiştir. Deoksidasyon süresi arttıkça yeni oluşan metal tanelerinde büyüme gözlemlenmiştir. 20 saat sonunda ortalama tane boyutu 6 μm iken 45 saatin sonunda 12 μm boyutuna ulaşmıştır.

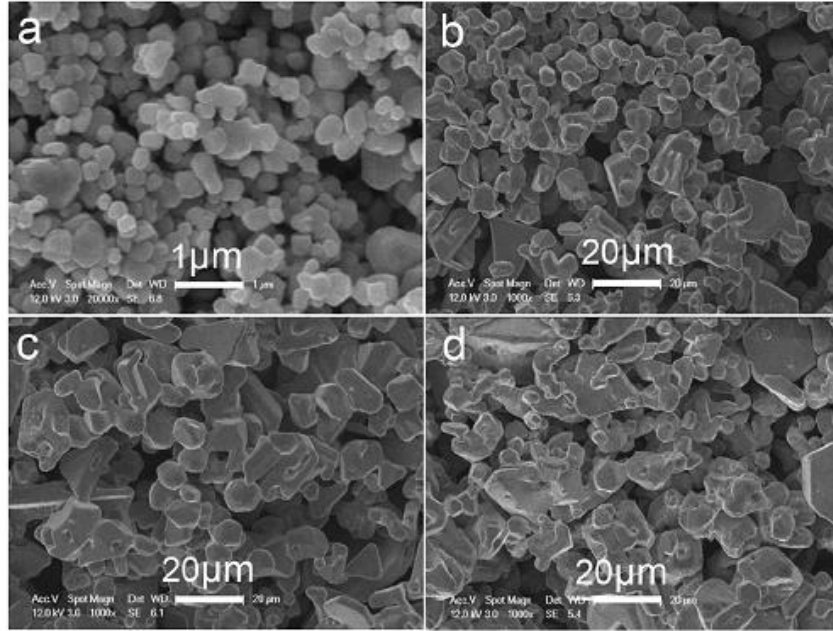
Qiu vd. (2006) yaptıkları çalışmada TbNi₅ alaşımını elektro-deoksidasyon ile üretmişlerdir. Çalışmada Tb₄O₇ ve NiO tozları alkol ile bilyeli öğütücüde 10 saat süre ile karıştırılmış ardından 4 MPa basınçta preslenerek ~19 mm çapında 1,8-2,2 mm kalınlığında silindirik peletler haline getirilmiştir. Mo tel örgü içerisine yerleştirilen katot numune yine Mo tel vasıtası ile CaCl₂ eriyiğe daldırılmış ve 850°C’de 0,5-12 saat süre ile 0,5-3,2 V aralığında sabit voltajda deneyler gerçekleştirilmiştir. Katot peletin eriyiğe daldırılması ile Tb₄O₇ Tb₂O₃’e dönüşmektedir. 2,4 V’ın altında yapılan deneylerde Sadece NiO’in indirgenerek Ni metalini oluşturduğu belirtilmektedir. 2,4 ve 3,1 V arasında yapılan deneylerde NiO’in indirgendiği ve ardından Tb₂O₃’ün indirgenerek Ni ile tepkimesi sonucunda TbNi₅ fazının oluştuğu görülmektedir. Çalışmada 2,4 V’ta 30 dk deney sonucunda yüzeyde Ca(OH)₂ fazının bulunduğu görülmektedir. Eriyik tuz O²⁻ veya CaO’e doymasıyla aşağıdaki reaksiyonla CaO oluştuğu belirtilmektedir.

FFC Cambridge prosesi aynı zamanda üçlü alaşımların üretiminde de etkili bir yöntemdir. Literatürde ilk örnek ferromanyetik şekil bellekli alaşım olan Ni₂MnGa tozlarının FFC Cambridge yöntemiyle üretimi olmuştur. Üç oksit tozlarını belirlenen oranlarda karıştırıp, silindir peletler şeklinde basılıp, 540°C’de 2h süre ile sinterlenmesi ve ardından 900°C’de 3,0 V’ta eriyik CaCl₂ içerisinde elektro-deoksidasyon gerçekleştirilmesiyle alaşım tozları üretilmiştir (Chen, 2013).

Wang vd. (2011) Ni-35Ti-15Hf alaşımını elektro-deoksidasyonla üretmiştir. TiO₂, NiO, HfO₂ tozlarının karışımı 1100°C’de 2 saat sinterlenerek 13 mm çapında silindirik peletler haline getirilmiştir. CP-Ti akım kolektörüne iliştirilen peletlere 3,2 V’ta 10 dk., 1, 3, 5, 9, 17 ve 24 saat süre ile deoksidasyon uygulanmıştır. Farklı sürelerde gerçekleştirilen deoksidasyonlarda gerçekleşen reaksiyonlar E-pO²⁻ diyagramları ile açıklık getirilmiştir. Bu çalışmada NiTiO₃ ve NiO’in hızlı indirgenmesi elektrolitteki oksit iyon derişimi arttırması dolayısıyla pO²⁻’nin düşmesi ile yapıda CaTiO₃ ve HfTiO₃ gözlemlenmesine neden olmuştur. 12 saat elektro-deoksidasyon sonunda yapının tamamıyla NiTiHf alaşımına indirgendiği belirtilmektedir.

Tang vd. (2016) yaptıkları çalışmada $\text{Na}_2\text{CO}_3\text{-K}_2\text{CO}_3$ eriyiğinde NiO'in elektro-indirgenmesi ile Ni üretimini raporlamışlardır. Bu çalışmadaki dikkat çekici nokta uygulanan potansiyelin artışı ile (daha negatif potansiyel) yeni oluşan metal tanelerinde büyüme gözlemlenmiştir (Şekil 2.15). 200-400 nm boyutlarındaki NiO, 1,30 V'ta 11 saat indirgenmesi ile $\sim 5\mu\text{m}$ boyutlarında Ni taneleri elde edilmiştir. Potansiyelin artırılması ile 1,50 V'ta $\sim 10\mu\text{m}$ boyutlarında, 1,75 V'ta ise hem büyük hem de küçük taneler gözlemlenmiştir. Potansiyel uygulanması ile NiO öncelikle Ni atomlarına indirgenmekte, Ni atomları bir araya gelerek Ni tanelerini oluşturmaktadır. Uygulanan potansiyel NiO indirgenme hızını ve Ni çekirdeklenme merkezini etkilediği gibi Ni atomlarının yüzey difüzyonu prosesini de etkilediği belirtilmektedir.

Şekil 2.15. Elektro-deoksidasyon öncesinde a) NiO taneleri, b) 1,30 V, c) 1,50V, c) 1,75V'de 11 saat elektro-deoksidasyon uygulandıktan sonra elde edilen tanelerin SEM görüntüleri (Tang, 2016).

Aybar ve Anık (2017) $(\text{La}_{1-x}\text{Mg}_x)_2(\text{Ni}_{0.8}\text{Co}_{0.2})_7$ ($x: 0,125; 0,25; 0,5$) alaşımları oksit karışımlarından eriyik CaCl_2 içerisinde 750°C 'de elektro-deoksidasyon yöntemi ile üretilmiştir. Deoksidasyon sonrasında tüm numunelerde yapıda LaNi_5 ve $\text{La}_{1.5}\text{Mg}_{0.5}\text{Ni}_7$ fazları gözlemlenmiştir. Mg miktarının artması ile hidrojen depolama kapasitesinde 319mAh/g 'den 379mAh/g 'a artış gözlemlenmiştir.

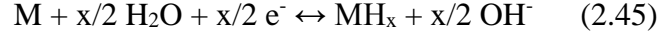
2.2. Hidrojen Depolama ve Metal Hidrürler

Metal hidrürler yerleşik ve mobil hidrojen depolama uygulamaları için umut vaat eden adaylardır. Şarj edilebilir piller arasında birçok uygulamada nikel-kadmiyum pilleriyle yer değiştirmiş olan Ni metal hidrür pilleri, en yaygın olarak kullanılanıdır. Piyasada Ni metal hidrür pillerinin hücre boyutları 30 mAh'den 250 Ah'e kadardır. Bu değerler Ni metal hidrür pillerinin kullanım alanlarını belirlemektedir. Uçak yangın detektörleri, izotop ayırma, mikro elektronik paketleme için hidrojen gaz giderici gibi diğer uygulama alanlarına da sahiptir. Dikkat çekici bir diğer uygulaması ESA (European Space Agency) Planck hedeflerinde kriyo soğutucu parçası olarak kullanımınıdır. Görüldüğü gibi metal hidrürler birçok alanda uygulama bulmaktadır. Fakat birçok araştırma ve geliştirme iki uygulama üzerinde durmuştur. Bunlar piller ve hidrojen depolamadır. Pil uygulamalarından geniş ölçüde faydalanılmaktadır. Fakat hidrojen depolama halen birçok problem barındırmaktadır. Hidrojenin metal hidrürlerde depolanmasındaki temel avantaj hidrojenin yüksek hacimsel yoğunluğa sahip olabilmesi ve hidrojenin emilim ve salınımının küçük hidrojen basınçlarında gerçekleşebilmesidir. (Hirscher, 2009)

Günümüzde Ni/MH piller şarj edilebilir piller olarak taşınabilir güç kaynakları, elektrik cihazları (EV), takılabilir hibrit elektrik araçları (PHEV), hibrit elektrik cihazlarında tercih edilir. Ni/MH pillerinin avantajları şu şekildedir: (1) yüksek özgül güç ve güç yoğunluğu (2) esnek hücre boyutları 30 mAh-250 mAh, (3) yüksek potansiyellerde (320+ V) emniyetli kullanım (4) emniyetli şarj deşarj (5) bakım gerektirmemesi (6) mükemmel termal özellikler (7) basit ve ucuz şarj ve elektronik kontrol devreleri (8) çevresel uyumluluk ve geri dönüştürülebilir malzeme olmasıdır (Pan vd., 2011).

Ni/MH piller, negatif elektrot olarak hidrojen depolama alaşımı; pozitif elektrot olarak nikel hidroksit ($\text{Ni}(\text{OH})_2$)'le birlikte potasyum hidroksit sulu çözeltisini içerir. Pil performansının elektrot aktif malzemelerin özelliklerine bağlı olması, araştırmacıları yüksek enerji ve güç yoğunluğuna sahip hidrojen depolama alaşımları üzerine çalışmalar yapmasına itmiştir. Araştırmalar tek fazlı alaşımlardan çok fazlı alaşımlara ve hatta amorf veya nano kristal alaşımlara kadar yer bulmuştur. (Pan vd., 2011).

Bazı metaller/alaşımlar/metaller arası bileşikler (M) elektrokimyasal olarak şarj deşarj sırasında hidrojen depolayama/salınımı aşağıdaki reaksiyonla gerçekleşir.

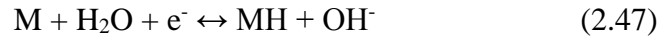

Bu durumda metal/alaşım/metaller arası bileşik sadece kataliz değil aynı zamanda hidrojen depolama malzemesidir. Şekil 2.16'da şematik olarak açıklanmış olan Ni/MH pillerinde gözlemlenen elektrokimyasal reaksiyonlar aşağıdaki gibidir: (Pan vd., 2011).

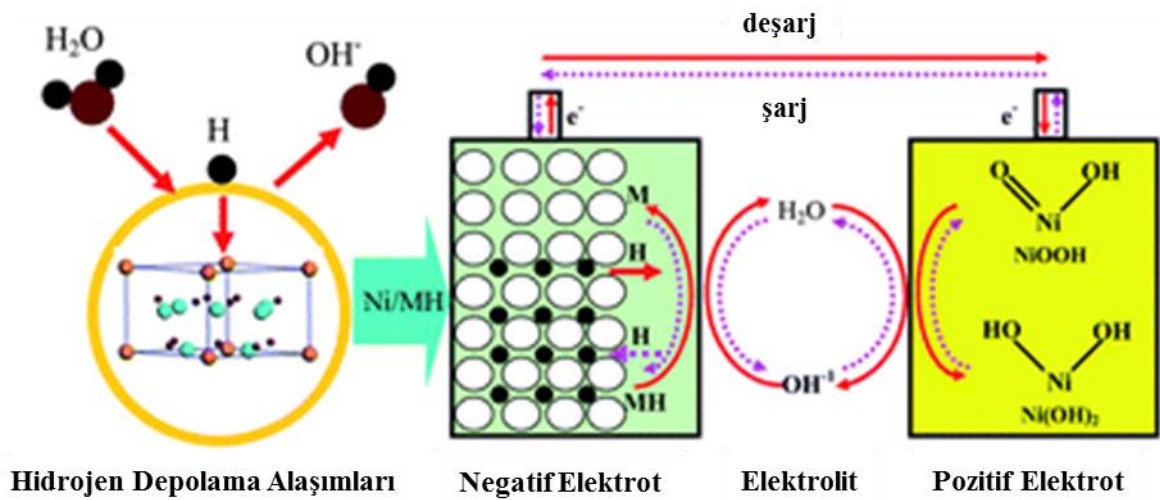
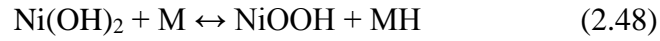
Pozitif elektrotta;

Negatif elektrotta;

Toplam reaksiyon;

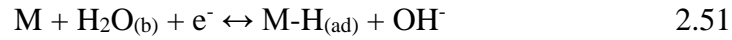
Şekil 2.16 .Elektrokimyasal Hidrojen Depolama Mekanizması (Pan vd., 2011).

Şarj sırasında hidrojen depolama alaşımı negatif elektrotta metal hidrürü ve hidroksil iyonlarını oluşturmak için su ile reaksiyona girer ve pozitif elektrotta $\text{Ni}(\text{OH})_2$, NiOOH ' a yükseltgenir. Deşarj sırasında ise bu reaksiyonlar ters yönde gerçekleşir. Toplam reaksiyona baktığımızda şarj sırasında hidrojenin pozitif elektrottan negatif elektrota ilerlediği ve deşarj sırasında ise tam tersi yönde hareket ettiği için toplam reaksiyonda yer almadığı görülür (Pan vd., 2011).

Aslında hidrür oluşumu ve ayrışması deneyleri ara yüzey reaksiyonları ve kütle transferi gibi birçok kimyasal reaksiyonu içermektedir. Elektrokimyasal hidrür oluşum reaksiyonlarında (şarj), tepkiyen madde öncelikle elektrolitten katı/çözelti ara yüzeyine difüzyon ile sağlanır: (Pan vd., 2011).

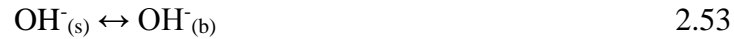
Daha sonra yük transfer reaksiyonları ara yüzeyde gerçekleşir.

İndirgeyici atomik hidrojen, kimyasal olarak yüzeyde absorbe olur. Ardından elektrokimyasal reaksiyon ürünleri difüzyon ile yüzeyden uzaklaşır. Bu absorblanan hidrojenin hidrojen depolama alaşımına emilimi ile katı eriyik fazının (α fazı) oluşumunu içerir. (Pan vd., 2011).

OH^- iyonları ise elektrolit kütesine iletilir.

Sonuç olarak absorblanan hidrojen, hidrojen depolama kütesi içerisinde difüzenerek hidrür fazını (β) oluşturur.

Ters yöndeki reaksiyonlar elektrokimyasal hidrürün ayrışmasında gerçekleşir (deşarj) (Pan vd., 2011).

Kristal yapıları temel alındığında hidrojen depolama malzemeleri beş grupta sınıflandırılabilir: AB (FeTi), AB₂ (ZrFe₂) , A₂B(Mg₂Ni) , AB₃(GdFe₃) ve AB₅ (LaNi₅). Bunlar arasında AB₂ ve AB₅ tipi alaşımlar elektrokimyasal reaksiyonlardaki etkileyici karakteristikleriyle en yaygın olarak kullanılanlardır.

2.2.1. Hidrojen depolama alaşımları için ön koşullar

Birçok alaşım, hidrojenle reaksiyona girip metal hidrür oluşturabilir fakat tüm hidrojen depolama alaşımları Ni/MH pillerde negatif elektrot için aktif malzeme olarak kullanılamazlar. Daha önce bahsedildiği gibi Ni/MH pillerde kullanılan hidrojen depolama alaşımları hidrojen depolama rezervinden çok, hidrojen oluşumu ve yükseltgenmesinde kataliz rolü görmesi gibi farklı özellikleri için kullanılırlar. Bu yüzden iyi bir hidrojen depolama elektrot alaşımı aşağıdaki kriterleri sağlamalıdır (Pan vd., 2011):

- (1) Yüksek tersinir hidrojen depolama kapasitesi
- (2) Hidrojen şarj (indirgeme/emilim) vedeşarjı (yükseltgenme/salınım) için iyi bir kataliz
- (3) Kolay aktifleşebilir ve alkalın elektrolitte mükemmel korozyon direnci
- (4) Uygun hidrojen denge basıncı (25°C’de 5atm basınçtan yüksek olmaması)
- (5) İyi şarj/emilim vedeşarj/salınım kinetiği
- (6) Uzun çevrim ömrü
- (7) Düşük maliyet

2.2.2. AB₅ alaşımları

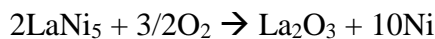
1990ların sonlarında Philips Eindhoven laboratuvarlarında AB₅ metaller arası bileşiklerin kalıcı manyetik özelliklerini araştırırken şans eseri bu malzemelerin özellikle LaNi₅’in hidrojen depolama özelliklerini keşfettiler. Bu özel metaller arası bileşik her birimi için 6 hidrojen atomu emilimini gerçekleştirebilmektedir. Bu özelliği bu alaşımları potansiyel hidrojen depolama malzemelerine etkili adaylar yapmaktadır ve bu alaşım ve türevleri günümüze kadar bir çok çalışmada yer almıştır (Wronski vd., 2001; Cuevas vd.,

2001; Zhou vd., 2013; Tliha vd., 2007; Song vd., 2015; Tliha vd., 2010; Slepski v d., 2010; Kim vd., 1999; Ovshinsky ve Fetcenko, 2001; Ruiz vd., 2010)

Günümüzde AB₅ temelli hidrür yapıcı malzemeler hidrür alaşımları ailesinin en ticari ve çok yönlü bileşikleridir. Bu alaşımlarda A elementi genellikle toprak alkali metallere atom numarası 57'den 71'e kadar olan lantanitleri içerir. B elementi olarak Ni en çok kullanılan elementtir, çoğunlukla diğer geçiş metalleri ile birlikte kullanılırlar. A ve B elementlerinin oranı 1/5'e yakın olmalıdır. Fakat yüksek sıcaklıklarda LaNi₅ metaller arası bileşiğinin katı çözünürlük aralığı LaNi_{4.85}'ten LaNi_{5.50}'e değişmektedir.

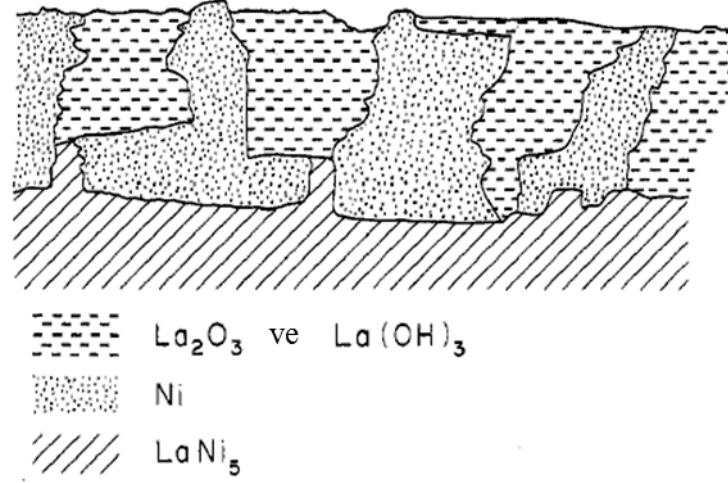
AB₅ metaller arası bileşikler nikel metal hidrür pillerde negatif elektrot olarak en çok kullanılan malzemelerdir. 1970'lerde dahi LaNi₅'in nikel metal hidrür pillerde negatif elektrot malzemesi olarak kullanımı raporlanmıştır. Fakat bu uygulamalarda LaNi₅ alaşımı oldukça yüksek denge basıncı ve az çevrim ömrüne sahiptir. Kısa çevrim ömrü, örnek olarak çevrim sırasında kapasite düşüşü, lantanyumun yükseltgenmesiyle yüzeyde La(OH)₃ ve nikel tanelerinin oluşumu yüzünden gerçekleşmektedir (Cuevas vd., 2001). Diğer bir neden de hidrojen depolama sırasında gerçekleşen hacim değişimi ile negatif elektrotun ufalanmasıdır. Bu durum diğer geçiş metallerinin alaşıma eklenmesi ve Ni atomlarıyla yer değiştirmesi ile iyileştirilebilmektedir. B tipi yer-alan atomlarının katı çözünürlüğü arayer elementine göre değişir. Örnek olarak, M= Co, Pt veya Cu için katı çözelti LaNi_{5-x}M_x tamdır. Fakat M=Si için x≤0.6, M=Fe için x≤1.2, M=Al için x≤1.3 veya M=Mn için x≤2.2 olmalıdır (Percheron-Guégan vd., 1985). Nikelin kobaltla kısmi olarak yer değiştirmesinin LaNi₅ alaşımlarının çevrim kararlılığına olumlu etkisi vardır.

LaNi₅ yüzeyinde La(OH)₃ ve elemental nikel bulundurmaktadır. Wallace vd. (1979) yüzeyde bulunan bu pasif tabakaya rağmen LaNi₅'in nasıl hidrojeni absorbladığını yaptıkları çalışmada açıklamışlardır. Yüzeydeki oksit tabakası iki şekilde oluşmaktadır: 1) çözünmüş oksijenin yüzeye göç etmesi ve LaNi₅ ile reaksiyonu veya 2) LaNi₅'in atmosferik oksijen ile reaksiyonu. LaNi₅'in oksijenle reaksiyonu sonucunda aşağıdaki reaksiyon (2.55) gerçekleşir.

2.55

Oksit oluştuğunda Ni ayrılarak yüzeyde belli aralıklarda bulunur (Şekil 2.17) Böylece yüzeyde 50-100 Å kalınlığında Ni ve La_2O_3 karışımı bulunmaktadır. Eğer sistem H_2 ile temas ederse, atomik hidrojen oluşacak ve hızlıca oksit tanelerine ulaşacaktır. Daha sonrasında La_2O_3 ile etkileşimi sonucunda $\text{La}(\text{OH})_3$ oluşacaktır (Wallace vd., 1979).

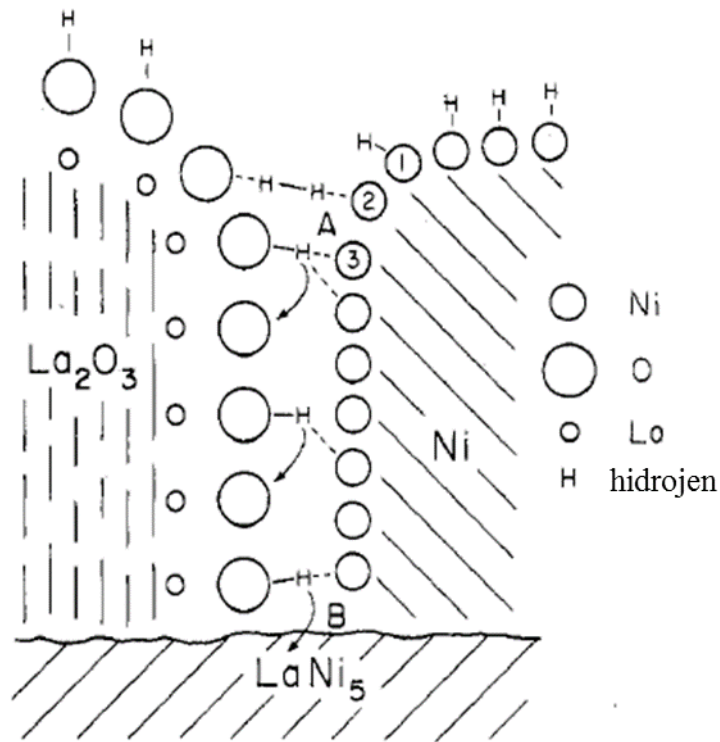

Şekil 2.17. LaNi₅ yüzeyinin şematik gösterimi.

Yüzeydeki bu parçalı tabaka hidrojenin LaNi₅ ile etkileşimine izin vermektedir. Hidrojen Ni ve $\text{La}(\text{OH})_3$ 'te çok düşük çözünürlüğe sahip olmasından dolayı hidroksit-Ni ara yüzeyinden ilerleyerek LaNi₅'e ulaşmaktadır (Şekil 2.18). Proses aşağıdaki gibi özetlenebilmektedir (Wallace vd., 1979).

- $\text{H}_2(\text{g}) \rightarrow \text{H}_2$ (Ni'de absorblanan)
- H_2 (Ni'de absorblanan) $\rightarrow 2\text{H}$ (Ni'de absorblanan)
- LaNi₅ ile reaksiyon için ara yüzey difüzyonu
- LaNi₅ içerisinde difüzyon
- $\alpha - \text{LaNi}_5\text{-H} \rightarrow \beta - \text{LaNi}_5\text{-H}$.

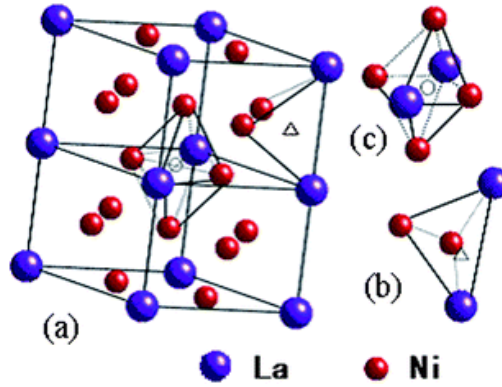

Şekil 2.18. Hidrojenin oksit-Ni arayüzeyinde difüzyonunun şematik gösterimi.

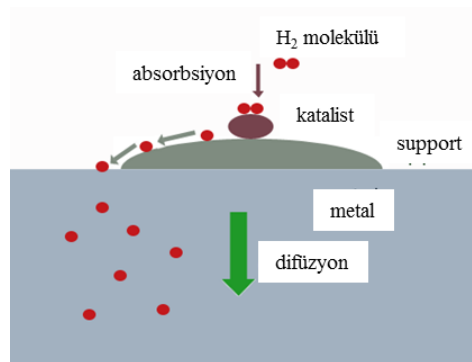
Diğer bir açıdan LaNi_5 'de lantanyum atomları lantanit elementleri ile yer değiştirerek katı eriyiğin toplam konsantrasyon aralığını tamamlar. A tipi atomlar toprak alkali metallerin doğal alaşımları (Mm) ile yer değiştirebilirler. Bu başlangıçta maliyet kaygılarıyla yapılan bir durum olsa da daha sonrasında Mm kullanımının çevrim ömrüne önemli etkileri olduğu görülmüştür (Adzic vd., 1995).

Neredeyse tüm AB_5 metaller arası bileşikler LaNi_5 ile aynı kristal yapıya sahiptirler. LaNi_5 CaCu_5 tipi hegzagonal yapıya sahiptir (Şekil 2.19a). Bu yapıda 3 oktahedral (Şekil 2.19c) ve 3 tetragonal (Şekil 2.19b) boşluk bulunmaktadır. Hidrojen yerleşirken tetragonal boşlukları tercih eder (Pan vd., 2011). LaNi_5 2 çeşit hidrür oluşturur. İlki düşük hidrojen içeriğiyle α fazı, $\text{LaNi}_5\text{H}_{0,3}$ ikincisi ise yüksek hidrojen içeriğiyle β fazı, $\text{LaNi}_5\text{H}_{5,5}$ 'dir. Bu iki faz arasındaki birim kafes hacim değişimi %25 civarındadır. α fazından β fazına geçerken kafesteki genişleme malzemenin ufanmasına neden olabilir (Kleperis, 2001).

Şekil 2.19. a) LaNi₅ kristal yapısı b) tetragonal ve c) oktahedral boşluklar.

Bir LaNi₅ birimi 6 hidrojen atomunu absorblayabilir ve LaNi₅H₆ yapısını oluşturur. Bu teorik olarak hesaplanmış elektrokimyasal kapasite (372 mAh/g) ile aynıdır. Fakat yapılan çalışmalar göstermektedir ki bu malzemelerin çevrim kararlılığı ticari uygulamalar için çok düşüktür (Pan vd., 2011). 1984'ten bu yana LaNi₅ bileşiklerinin elektrokimyasal çevrim kararlılığı Ni atomlarının kısmen Co atomları ile yer değiştirmesiyle geliştirilmiştir (Willems vd., 1984). Bu buluş nikel metal hidrür pillerinin ticarileşmesinde büyük rol oynamıştır. O zamandan bu yana AB₅ tipi bileşiklerin elektrokimyasal performansının iyileştirilmesi için birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda A kısmı yer değiştirmesi, B kısmı yer değiştirmesi, sitokiyometrik olmayan kompozisyon, tavlama ısıl işlemi, yüzey işlem denemeleri yapılmıştır. A kısmında La, Ce, Pr ve Nd ve B kısmında Ni, Co, Mn, Al, Sn veya Fe gibi elementlerden oluşan AB₅ tipi hidrojen depolama alaşımları 250-350 mAh/g kapasitelere sahiptir. La, Ce, Pr, Nd gibi ana elementler H₂ emilimini, Ni redoks reaksiyonları için katalitik aktiviteyi (Şekil 2.20), ve Al ve Fe elementler korozyon direnci sağlarlar (Çizelge 2.2). Günümüz Ni metal hidrür pillerinde kullanılan AB₅ tipi alaşımlarının tipik kompozisyonu MmNi_{3,5}Co_{0,75}Mn_{0,4}Al_{0,3} (Mm: toprak alkali metallerin doğal alaşımı La_{0,62}Ce_{0,27}Pr_{0,03}Nd_{0,08})'dur (Pan vd., 2011).

Şekil 2.20. Hidrojen depolama sırasında katalitik etki.

Çizelge 2.2. Element ilavelerinin alaşımların elektrot performanslarına etkileri (Kleperis, 2001).

Kompozisyon	Elementler ve rolleri
AB ₅ A yer değişimi: La _{1-y} M _y B ₅	Zr, Ce, Pr, Nd birim hücre hacmini düşürür, aktivasyonu arttırır, yüksek oranda deşarj ve çevrim ömrü, fakat metal hidrürde daha yüksek basınç dağılımı nedeniyle kendiliğinden deşarjı arttırır. La yerine Mm alaşımların kullanımı alaşım maliyetini düşürür.
AB ₅ B yer değişimi: A(Ni _{1-z} M _z) ₅	A=La, Mm; M=Co, Cu, Fe, Mn, Al; 0<z<0.24, Ni (1-z)>2.2 Absorblanan hidrojen miktarı ve elektrot kapasitesini düşürür. Co hidrürleme ile hacim büyümesini düşürür, iç hücre basıncının artışını erteler, korozyon oranını düşürür, elektrot çevrim ömrünü geliştirir, fakat alaşım maliyetini arttırır. Co' ın Fe ile yer değiştirmesi hücre performansını etkilemeden maliyeti düşürür, hidrürleme sırasında alaşımın çatlamasını azaltır. Al hidrür oluşum enerjisini arttırır, çevrim ömrünü uzatır. Mn depolanan hidrojen miktarını azaltarak denge basıncını düşürür. V hücre hacmini arttırır ve H'nin difüzyonunu geliştirir.
AB ₅ B kısmına ekstra element ilavesi; A(Ni,M) _{5-x} B _x	A: La, Mm; M: Co, Cu, Fe, Mn, Al; B: Al, Si, Sn, Ge, In, Tl. Al, Si, Sn, Ge hidrit elektrotunun koroyonunu azaltır.

Çizelge 2.2 Element ilavelerinin alaşımların elektrot performanslarına etkileri (Kleperis, 2001).(devam)

Kompozisyon	Elementler ve rolleri
Sitokiyometrik olmayan alaşımlar; $AB_{5\pm x}$	A: La, Mm; B: (Ni, Mn, Al, Co, V, Cu). Ni yapıda dağılır. $MmB_{5.12}$ 'de yüksek katalik aktiviteyle Ni_3Al tipi ikincil faz oluşur.
Alaşım ilavesiyle katalik aktivitenin artırılması AB_5+DE_3	D: Mo, W, Ir; E: Ni, Co. DE_3 katalik etki yapar.
İki hidrojen depolama alaşımının karışımı; $A^1B_5^1 + A^2B_5^2$	Elektrot performansını artırır.

2.2.2.1. LaNi₅ alaşımlarında Co ilavesinin hidrojen depolama karakteristikleri üzerine etkisi

Kobalt ticari metal hidrür elektrotlarında kullanılan bir elementtir. Genel olarak yapılan çalışmalara bakıldığında $LaNi_5$ metal hidrürlerin çevrim kararlılığını arttırdığı görülmektedir.

Asona vd. (2003) yaptıkları çalışmada Co'nun $LaNi_5$ 'in çevrim kararlılığını olumlu etkilediğini raporlamışlardır. $LaNi_5$ yapısında nikel ile kobaltın kısmi yer değiştirmesi $LaNi_5$ 'in plato basıncını düşürmede ve hidrojen depolama sırasındaki hacim genişlemesini azaltmaktadır. Bunun sonucu olarak çevrim ömrünü arttırmada Co ilavesi etkili bir yöntemdir. $LaNi_5-H_2$ sisteminde 3 faz oluşmaktadır. Bunlar α katı eriyiği, β fazı (AB_5H_3 tipi hidrür) ve γ fazıdır (AB_5H_6 tipi hidrür). Kobaltın nikel ile kısmi yer değiştirmesi $LaNi_5$ 'teki her iki faz dönüşümünün aktivasyon enerjilerini arttırmaktadır. Bu da Co ilavesinin β ve γ fazlarının termodinamik kararlılığını artırması demektir. Sonuç olarak Co ilavesi deşarj kinetiği açısından dezavantaj sergilememektedir. Bu durumda Co ilavesinin optimum seviyede tutulması önemlidir.

Kobalt, hidrürlerin termodinamik kararlılığını ve korozyon direncini artırır. Kobalt aynı zamanda pahalı bir elementtir. Bu yüzden maliyetin düşürülmesi ve optimum hidrojen

depolama özelliklerine sahip alaşımın belirlenmesi adına kobalt miktarı önem kazanmaktadır. Willems ve Buskow (1987) yaptıkları çalışmada $\text{LaNi}_{5-x}\text{Co}_x$ ($x=1-5$) alaşımlarını üretmiş ve molar hacim (V_H) değerini düşürerek korozyonu azaltmıştır. Sakai vd., (1991) $\text{LaNi}_{2.5}\text{Co}_{2.5}$ alaşımının korozyon direnci açısından en uzun ömürlü bileşimi olduğunu belirtmişlerdir fakat bu alaşım aynı zamanda yapılan denemeler arasında en düşük hidrojen depolama kapasitesini göstermiştir.

Liaoa vd. (2004) çalışmasında kobaltın Ni ile kısmi yer değiştirmesinin hidrürleme sırasında hacim genişlemesini ve sertliği düşürdüğü ve böylece elektrotun toz haline gelmesi ve korozyonunu azalttığını raporlamıştır. Aynı zamanda Co miktarının az tutulması ile deşarj kapasitesinde düşüşün az miktarda olması ve çevrim kararlılığında ortalama artış gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir. Kobalt miktarının artışıyla daha küçük hacim genişlemesi gerçekleşmekte ve böylece çevrim kararlılığı artmaktadır. Hidrürleme sırasında daha düşük hacim genişlemesi daha az ufalanma ve böylece daha büyük tane boyutuna sahip olmasına neden olur. Bu da korozif elektrolit içerisinde daha az yüzey alanına sahip olmasını sağlar. Alaşım daha az korozyona uğrayacak ve daha iyi çevrim kararlılığına sahip olacaktır. Pan vd. (2005) yaptıkları çalışmada La-Mg-Ni-Co alaşımlarının hidrojen depolama özellikleri üzerine çalışmışlardır. Bu çalışmada elektrotun hidrojen depolama karakteristiğini etkileyen faktörleri korozyon ve malzemenin ufalanması olarak yorumlamışlardır. Başlangıçta elektrot alaşımının yüzeyi oldukça temizdir ve kolayca aktive olur fakat çevrim sayısı arttıkça alaşımdaki aktif elementler oksitlenir ve yüzeyde beyaz pasif bir tabaka oluşur ve bu tabaka alaşım boyunca içeriye ilerler. Genellikle hidrojen depolama sırasında ufalanma latis genişlemesi ve daralması nedeniyle gerçekleşmektedir. Ufalanma sonucu oluşan yeni temiz yüzeyler alkalın elektrolitte kolayca oksitlenir ve bu da hidrojen depolama kapasitesinde düşüşe neden olur. Buna ek olarak ufalanma alaşımda büyük ölçüde çatlaklara neden olur ve bu da kontak direncini artırır ve alaşım taneleri arasındaki iletkenliği azaltır.

2.2.3. AB₃ alaşımları

Hidrojen depolama alaşımlarında arzulanan özellikler yüksek depolama kapasitesi, kolay aktivasyon, yüksek korozyon direnci, etkin kinetik performans, yüksek oran deşarj kabiliyeti ve düşük maliyettir. Pratikte tekli alaşım sisteminde bu özelliklerin tümünü elde

etmek zordur fakat kompozit hidrojen depolama alaşımı kullanılması bu özelliklerin elde edilmesinde etkili bir yöntemdir. Kompozit hidrojen depolama alaşımları genellikle iki veya daha fazla hidrojen depolama alaşımından veya hidrojen depolama alaşımı ve diğer bir metallerearası bileşikten oluşurlar. Genellikle ana malzeme iyi hidrojen depolama özelliklerine sahip bir alaşımdan oluşurken, ek malzemeyi aktivasyon özelliklerini arttıracak ve hidrojen şarj/deşarj kinetiğini geliştirecek yüzey aktifleyici maddeler oluşturur (Liu v.d. 2012).

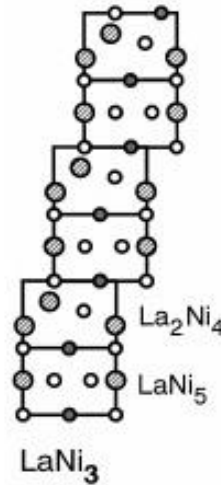
AB₅ ve AB₂ tipi alaşımlar iki geleneksel hidrojen depolama alaşımlarındandır. Her biri kendi avantajına sahiptir. Örnek olarak AB₅ alaşımları kolay aktive edilebilir ve AB₂ alaşımları yüksek depolama kapasitelerine sahiptirler. Fakat AB₅ alaşımları düşük hidrojen depolama kapasitelerine (<1,4 ağırlıkça %) sahiptirler ve AB₂ alaşımlarının katalitik aktiviteleri düşüktür. AB₅ ve AB₂ birimlerinin kombin edilmesi ile AB₃ alaşımları elde edilir. AB₅ üçte bir oranında ve AB₂ üçte iki oranında, AB₃ kristal yapısında bulunmaktadır (Liu v.d. 2012).

$$n(\text{AB}_3) = 1/3 n(\text{AB}_5) + 2/3 n(\text{AB}_2) \quad 2.56$$

AB₃ alaşımlarının hidrojen depolama kapasitesi ve karalılığı AB₅ alaşımlarından ve aktivasyon performansı AB₂ alaşımlarından daha iyidir. LaNi₃ ve CaNi₃ alaşımları AB₃ alaşımlarına örnektir. Normal atmosfer koşullarında hidrojen ile kolayca reaksiyona girerler ve LaNi₃H₅ ve CaNi₃H_{4,6} hidrürleri sırasıyla 425 ve 620 mAhg⁻¹ teorik hidrojen depolama kapasiteleriyle oluşurlar. AB₃ alaşımlarında A Mm, Ca ve Mg içerebilir. Bu ilavelerle hidrojen depolama kapasitesi teorik olarak 500 mAhg⁻¹'lere dayanmaktadır. Fakat genellikle pratikte 300-360 mAhg⁻¹'lere ulaşmaktadır. Bunun yanında çevrim ömrü geliştirilmesi gereken özelliklerindedir (Liu v.d. 2012).

şekil 2.21'de LaNi₃ kristal yapısı görölmektedir. Yapısında LaNi₅ ve La₂Ni₄ sıralı halde bulunmaktadır. AB₃'un yapısal analizi Çizelge 2.3' de verilmiştir. Atomları için 2 çeşit yer ve B atomları için 3 çeşit yer bulunmaktadır. Çoğu hidrojen atomları 18h tipi tetrahedral boşluklara yerleşmektedirler. Bu boşluklar 2 A atomu ve 2 B atomu ile çevrenmişlerdir. Kalan hidrojen atomları üç B atomu ve bir A atomu ile çevrili 6c tipi tetrahedral boşluklara yerleşmektedirler. A1 atomlarını içeren yapı CaCu₅ kristal yapı özelliğini gösterirken A2

atomlarını içeren yapı ise C14 ve C15 Laves fazlarının karakteristiğini göstermektedir. AB_3 yapısındaki A atomları (La) sadece A1 atomlarının pozisyonu olan 3a değil aynı zamanda 6c'de bulunan A2 atomlarının pozisyonlarında da bulunabilirler. La, Mg veya Ti ile kısmi yer değiştirebilir ve bu durumda A atomlarının yeri değişir çünkü Mg veya Ti atomları sadece 6c'de bulunabilirler. Bu durumda La atomları kalan yerlere yerleşmek durumundadırlar. Bu durum latis distorsiyonuna neden olur (Chen vd., 2000).

Şekil 2.21. $LaNi_3$ şematik kristal yapısı (Kohno v.d., 2000).

Yapılan çalışmalar göstermektedir ki $LaNi_3$ hidrojen ile kolayca reaksiyona girmekte ve $LaNi_3H_5$ yapısını oluşturmaktadır (Oesterreicher vd., 1976; Oesterreicher vd., 1980). (La,Mg)-Ni ikili sisteminde Mg'un La ile kısmi yer değiştirmesi katı reaksiyonlar sonucu çeşitli AB_x ($x = (5n + 4)/(n + 2)$ ve $n = 1, 2, \dots$ A= La, Mg ve B= Ni) fazı yapılarının oluşmasına sebep olmuştur. $n=1$ için alaşımın sitokiyometrisi AB_3 olmaktadır. La-Mg-Ni alaşım sistemlerinde AB_3 'ün kristal yapısı AB_5 Haucke ve AB_2 Laves yapılarının trigonal birim hücrede (uzay grubu R-3m) c eksenini boyunca kümelenmesiyle oluşur (Nwakwuo vd., 2013). AB_3 yapısının AB_2 yapısını bulundurmasından ötürü AB_3 'ten daha yüksek hidrojen depolama kapasitelerine sahip olacağı öngörülmüştür. Aynı zamanda AB_3 yapısının özel kristal yapısı sayesinde A kısmında Mg, Ca, Ti ve diğer nadir toprak elementleri ile kombin edilebilmesi hidrojen depolama karakteristiklerinin geliştirilebilmesine olanak sağlamaktadır (Chen vd., 2000).

Çizelge 2.3. AB₃ alaşımları için kristalografik parametreler.

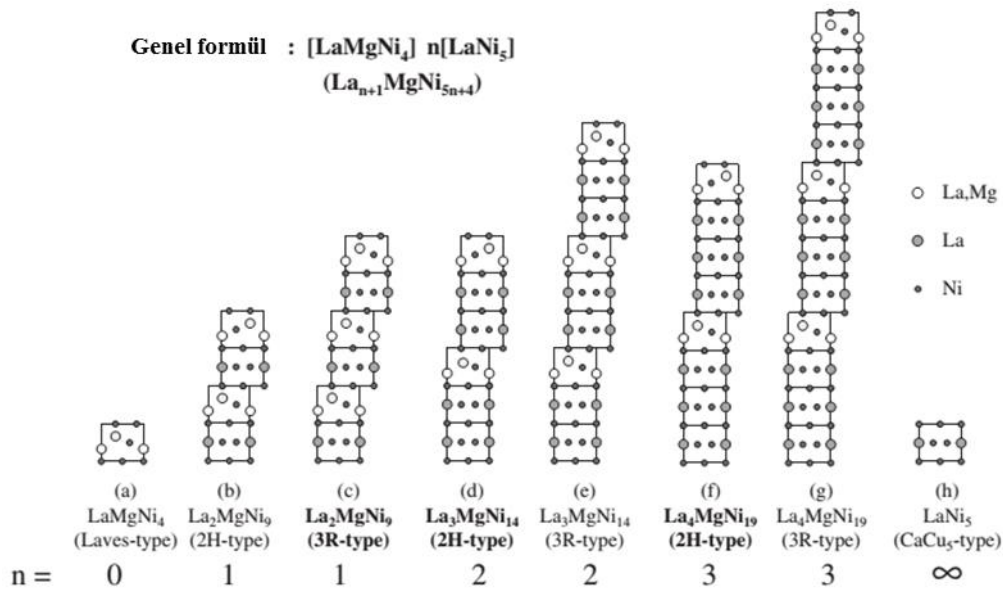
Atom	Konum	Atom Pozisyonları		
		x	y	z
A1	3a	0	0	0
A2	6c	0	0	0,143
B1	3b	0	0	0,5
B2	6c	0	0	0,3333
B3	18h	0,5	0,5	0,0833

Son yıllarda yüksek kapasiteye ve enerji yoğunluğuna sahip hidrojen depolama alaşımlarına olan ihtiyacın artması, La-Mg-Ni metaller arası bileşiklerine olan ilginin artmasına neden olmuştur. Yapılan bazı çalışmalarda Mg'un La ile kısmi yer değiştirmesinin hidrojen depolama kapasitesi ve absorpsiyon-desorpsiyon davranışlarının geliştirilmesinde etkili olduğu belirtilmiştir (Kohno vd., 2000; Denys ve Yartys, 2011; Kadir vd., 1999; Binal Aybar ve Anık (2017). La-Mg-Ni temelli alaşımlar geleneksel olarak kullanılan LaNi₅ temelli alaşımlara göre yaklaşık %30 daha fazla elektrokimyasal deşarj kapasitesi göstermektedirler (Wan vd., 2016). Bu yüzden La-Mg-Ni alaşımları aktif elektrot malzemesi olarak daha iyi elektrokimyasal ve kinetik özellikleri, daha düşük yoğunluğu ve daha ucuz olmasıyla avantajlı gözükmemektedir.

La-Mg-Ni metallerarası alaşımlarını deşarj kapasiteleri 410mAh/g'e kadar çıkmaktadır ve bu değer LaNi₅ temelli elektrotlarınkinden 30% civarında daha iyidir. LaMg₂Ni₉ metaller arası bileşiği trigonal PuNi₃ yapısındadır ve ilk defa Kadir vd. (1997) tarafından raporlanmıştır. Kristal yapısı [001] yönünde LaNi₅ (Haucke CaCu₅ tipi) ve MgNi₂ (Laves MgZn₂ tipi) katmanlarından oluşmaktadır. LaMg₂Ni₉ alaşımının hidrojen depolama kapasitesi ~0.3 ağırlıkça %'dir. Bu düşük kapasitenin nedeni MgNi₂ katmanlarının korozyon direncinin düşük olmasıdır. Daha sonraki araştırmalar (La,Mg)Ni₂ katmanları içeren La_{1+x}Mg_{2-x}Ni₉ alaşımlarında, daha düşük Mg miktarlarının daha yüksek hidrojen depolama kapasitesine sahip olduğunu göstermiştir (Denys ve Yartys, 2011).

(La,Mg)Ni₃, (La-Mg)₂Ni₇, (La-Mg)₅Ni₁₉ ve (La,Mg)₆Ni₂₄ fazları La-Mg-Ni sistemine aittir (Wan vd., 2016). Bu fazların kristal yapısı AB₅ (Haucke tipi) ve AB₂ (Laves tipi) alt birimlerinden oluşmaktadır. Her La-Mg-Ni alaşım çeşidinde bu alt birimler c eksenini boyunca farklı istiflenme oranlarında dizilirler (Şekil 2.22). Mg'un La ile kısmi yer değiştirmesi, farklı AB_x (x = (5n+4)/(n+2)) faz yapılarının oluşumuna neden olmaktadır (Nwakwuo vd., 2013). Burada A La, Mg B ise Ni'yi ifade etmektedir. Dizilimler 3AB₃ = AB₅ + A₂B₄; 2A₂B₇ = 2AB₅ + A₂B₄; A₅B₁₉ = 3AB₅ + A₂B₄ ve A₆B₂₄ = 4AB₅ + A₂B₄ şeklindedir. Mg atomu süper istiflenmiş yapı içinde çözündüğünde, La ile yer değiştirmesi sadece Laves tipi alt birimde gerçekleşir ve bu da LaMgNi₄ plakalarının oluşumuna neden olur. Mg'un yapıya dahil olması hidrojen depolama kapasitesi ve oluşan metaller arası bileşiklerin kararlılığını arttırmaktadır (Wan vd., 2016).

Şekil 2.22. La-Mg-Ni sistemi için kristal yapı dizilimi şematik gösterimi.

Literatürde La₂MgNi₉'ün üretim yöntemlerinin geliştirilmesi, hidrojen depolama kapasitesinin artırılması, elektrokimyasal özelliklerinin karakterizasyonu üzerine çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (Si vd., 2008; Zhang vd., 2006; Wan vd., 2016; Nwakwuo vd., 2013; Denys ve Yartys, 2011; Hu vd., 2013; Yartys ve Denys (2015); Latroche vd., 2014; Chen vd., 2000; Zhang vd., 2008; Liu vd., 2015a) (Çizelge 2.4).

Çizelge 2.4. Literatürde La-Mg-Ni alaşımlarının üretimi ve hidrojen depolama özellikleri.

Malzeme	Üretim Yöntemi	Isıl İşlem	Oluşan Fazlar	Maksimum Hidrojen Depolama Kapasitesi	Hidrojen Depolama Özellikleri
La₂MgNi₉	İndüksiyon	1123K-7 gün	PuNi ₃	~379,31	Aktivasyon 5 çevrimde gerçekleşmiştir.
Zhang vd., 2006	Ergitme		MgCu ₄ Sn CaCu ₅		230 çevrim sonrasında kapasitesinin 54,2 %'sini korumuştur.
La₂MgNi₉	LaNi ₃ ve MgNi ₂ indüksiyon ergitme ile üretildikten sonra	-	La ₂ MgNi ₉	~344,8	Aktivasyon 3 çevrimde gerçekleşmiştir.
Zhang vd., 2008	LaNi ₃ ve MgNi ₂ alaşımlarının lazer sinterlenmesi ile üretilmiştir.		LaMgNi ₄ LaNi ₅		100 çevrim sonunda hidrojen depolama kapasitesinin 32,7 %'sini korumuştur.

Çizelge 2.4 Literatürde La-Mg-Ni alaşımlarının üretimi ve hidrojen depolama özellikleri (devam)

Malzeme	Üretim Yöntemi	Isıl İşlem	Oluşan Fazlar	Maksimum Hidrojen Depolama Kapasitesi	Hidrojen Depolama Özellikleri
La₂MgNi₉ Hu vd., 2013	İndüksiyon Ergitme	Döküm sonrası	La ₂ MgNi ₉	~325	Alaşım 2-3 çevrimde maksimum deşarj kapasitesine ulaşmaktadır.
			La ₃ MgNi ₁₄		
			La ₄ MgNi ₁₉		
			LaMgNi ₄		
			LaNi _{5-x}		
			LaNi _{5-x}		
		800°C 12 saat	La ₂ MgNi ₉	~325	Isıl işlem yapılmayan numunede 100 çevrim sonunda kapasitesinin %49'unu korumuştur. Isıl işlem hem deşarj kapasitesini hemde çevrim kararlılığını arttırmıştır.
			La ₃ MgNi ₁₄		
			La ₄ MgNi ₁₉		
			LaMgNi ₄		
			LaNi _{5-x}		
			LaNi _{5-x}		
900°C 6 saat	La ₂ MgNi ₉	~350-360	hemde çevrim kararlılığını arttırmıştır.		
	La ₃ MgNi ₁₄				
	La ₄ MgNi ₁₉				
	LaMgNi ₄				
	LaNi _{5-x}				
	LaNi _{5-x}				
950°C 6 saat	La ₂ MgNi ₉	~350-360			
	La ₃ MgNi ₁₄				
	La ₄ MgNi ₁₉				
	LaMgNi ₄				

Çizelge 2.4 Literatürde La-Mg-Ni alaşımlarının üretimi ve hidrojen depolama özellikleri(devam)

Malzeme	Üretim Yöntemi	Isıl İşlem	Oluşan Fazlar	Maksimum Hidrojen Depolama Kapasitesi	Hidrojen Depolama Özellikleri
La₂MgNi₉	LaNi ₅ ve LaMgNi ₄ saf metallardan indüksiyon ergitme ile üretilmiştir. Ardından bu alaşımlar belirli oranlarda karıştırılmış, soğuk preslenmiş ve sinterlenmiştir. Bu proses sonunda tek fazlı yapı elde edilmiştir.	700°C-1000°C	La ₂ MgNi ₉	~380	Alaşım 3 çevrimde maksimum deşarj kapasitesine ulaşmıştır. 100 çevrim sonunda kapasitenin %70'i korunmuştur.
Liu vd., 2015a					
La₄MgNi₁₉	LaNi ₅ ve LaMgNi ₄ saf metallardan indüksiyon ergitme ile üretilmiştir. Ardından bu alaşımlar belirli oranlarda karıştırılmış, soğuk preslenmiş ve sinterlenmiştir. Bu proses sonunda tek fazlı yapı elde edilmiştir.	700°C-1000°C	La ₄ MgNi ₁₉	~370	Alaşım 3 çevrimde maksimum deşarj kapasitesine ulaşmıştır. 100 çevrim sonunda kapasitenin %85.7'si korunmuştur.
Liu vd., 2015					

Kohno vd. (2000) yaptığı çalışmada sitokiyometrik olmayan La-Mg-(NiCo)_x (x= 3–3,5) alaşımlarının maksimum elektrokimyasal deşarj kapasitesinin La_{0.7}Mg_{0.3}Ni_{2.8}Co_{0.5} alaşımında 410 mAh/g a ulaşabileceğini bulmuştur ki, bu değer AB₅-tipi elektrot alaşımlarından çok daha yüksek bir kapasite değeridir. Pan vd. (2011) La_{0.7}Mg_{0.3}Ni_{2.875}Co_{0.525}Mn_{0.1} alaşımının benzer özellikler gösterdiğini, PuNi₃-tipi yapısında olduğunu ve deşarj kapasitesinin 400 mAh/g üzerinde olduğunu belirtmiştir.

Hidrojen depolama sırasında bazı alaşımlarda amorflaşma gözlemlenmektedir. LaNi_3 bu alaşımlardan biridir. Denys vd. (2011) yaptıkları çalışmada Mg ilavesinin alaşımın kristal yapısını ve hidrojen depolama karakteristiğini nasıl etkilediğini ve amorflaşmanın Mg ilavesi ile önüne geçilebildiğini raporlamışlardır. Bu çalışmada $\text{La}_{3-x}\text{Mg}_x\text{Ni}_9$ alaşımları ($x=0,5; 0,7; 1$ ve 2) $\text{La}_{3-x}\text{Ni}_9$ ve Mg tozlarının toz metalürjisi ile alaşımlandırılmasıyla üretilmişlerdir. $\text{La}_{3-x}\text{Ni}_9$ başlangıç malzemesi ise La ve Ni metallerinden ark eritmesi ile üretilmiştir. Bu çalışmada aynı zamanda LaNi_3 alaşımları ark eritmesi ile üretilmiş ve ardından 600°C 'de 3 hafta süre ile tavlama işlemine tabi tutulmuştur. XRD analizlerine göre üretilen alaşımların tümünde ana faz trigonal PuNi_3 tipi metaller arası bileşiğidir. Mg miktarının $x>2$ olması durumunda yapının çok fazlı yapıya geçmekte ve MgNi_2 ve LaNi_5 fazlarıyla birlikte LaMg_2Ni_9 fazının oluştuğu belirtilmektedir. Bu empüritelerin oluşması Mg miktarının artmasına bağlanmıştır ve bu La-Mg-Ni faz diagramı ile desteklenmiştir. Bu çalışmada Mg ilavesiyle ve Mg ilavesinin artırılmasıyla ($x=0,7-2,0$) amorflaşma gözlemlenmemiştir ve kristalin hidrürler oluşmuştur. Böylece Mg içeriğinin artırılması metal matrisin kararlılığını artırmasıyla ve hidrojen şarj ve deşarj prosesinin sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. La_2MgNi_9 ve LaMg_2Ni_9 bileşikleri arasındaki kompozisyonlarda hidrojen depolama prosesi tamamiyle tersinirdir ve yüksek kapasitelerde yüksek çevrim ömrü verir. Bu çalışmada magnezyum $\text{La}_{3-x}\text{Mg}_x\text{Ni}_9$ alaşımına eklendiğinde, alaşımın hidrojen depolama davranışını büyük ölçüde değiştirmiştir. $x=0-2$ aralığında $\text{La}_{3-x}\text{Mg}_x\text{Ni}_9\text{H}_{9,2-13,9}$ hidrürü 1,3-1,6 ağırlıkça % hidrojen içeriği ile oluşmuştur. La_2MgNi_9 hidrüründe H içeriği maksimum seviye ulaşmıştır (1,58 ağırlıkça %).

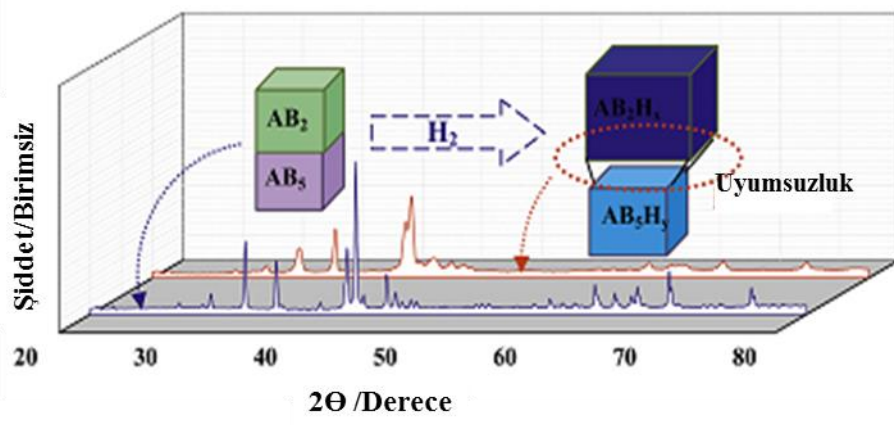
Liao vd. (2004a) $\text{La}_x\text{Mg}_{3-x}\text{Ni}_9$ ($x=1,6-2,2$) alaşımları LaNi_3 , MgNi_2 ve Ni tozlarının sinterlenmesi ile üretilmişlerdir. La_2MgNi_9 alaşımı için elektrokimyasal hidrojen depolama kapasitesi 397,5 mAh/g bulunmuştur (Şekil 8). Liao vd. (2004b) yaptıkları diğer bir çalışmada $\text{La}_2\text{Mg}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_9$ ($x=0,1-0,5$) alaşımlarını $\text{LaNi}_{3-4,5x}\text{Co}_{4,5x}$, MgNi_2 ve Ni tozlarının değişik oranlarda karışımının sinterlenmesi ile üretmişlerdir. Bu çalışma sonucunda $\text{La}_2\text{Mg}(\text{Ni}_{0,8}\text{Co}_{0,2})_9$ alaşımının elektrokimyasal hidrojen depolama kapasitesi 404,5 mAh/g olarak bulunmuştur.

Hu vd. (2013) La_2MgNi_9 alaşımını elemental olarak indüksiyon eritmesiyle üretmiş ve ardından $800-950^\circ\text{C}$ 'lerde 6-12 saat süre ile ısıtılma işlemine tabi tutulmuştur. Döküm sonrası yapılan XRD analizleri sonucunda yapıda La_2MgNi_9 , $\text{La}_3\text{MgNi}_{14}$, $\text{La}_4\text{MgNi}_{19}$, LaMgNi_4 ,

LaNi_{5-x} fazlarının bulunduğu gözlemlenmiştir. Isıl işlem sonrası ise LaMgNi₄ ve LaNi_{5-x} fazları yok olmuş ve La₂MgNi₉ ve La₃MgNi₁₄ fazlarını arttırmıştır. Hidrojen depolama özellikleri döküm numunesi için 325 mAh/g iken 900°C’de ısıl işleme tabi tutulan numunelerde ise yaklaşık 365 mAh/g olarak raporlanmıştır.

Zhang vd. yaptıkları çalışmada LaNi₃ ve MgNi₂ indüksiyon ergitme ile üretildikten sonra LaNi₃ ve MgNi₂ alaşımlarının lazer sinterlenmesi ile üretilmiştir. Yapıda La₂MgNi₉, LaMgNi₄ ve LaNi₅ fazları gözlemlenmiştir. Hidrojen depolama kapasitesi 344,7 mAh/g’dir. La-Mg-Ni alaşımlarında elektrokimyasal kapasitesin hızlı bozulması temel olarak ufalanma ve oksidasyondan ilişkilendirilmektedir. Kapasite bozulmasının üç aşamada gerçekleştiği raporlanmıştır. 1) Ufalanma ve Mg’un oksitlenmesi, 2) Mg ve La oksidasyon aşaması ve 3) oksidasyon-pasivasyon aşaması. Ufalanma şarj/deşarj çevriminin başlarında gerçekleşmektedir. Bu alaşım taneleri ile temas direncini arttırmakta ve şarj/deşarj etkinliğini azaltmaktadır. Ek olarak ufalanma ile oluşan küçük taneler alkalın solüsyonda daha kolay okside olmaktadır (Liu vd., 2015b; Liu vd., 2013). AB₅ tipi hidrojen depolama alaşımları ile kıyaslandığında La-Mg-Ni hidrojen depolama alaşımları çevrim sırasında daha fazla ufalanmaya maruz kalmaktadır (Liu vd., 2015b; Li vd., 2012). La-Mg-Ni alaşımları ile ilgili yapılan bir çalışmada 40 şarj/deşarj çevrimi sonunda tane boyutlarının 56.5 µm’den 26 µm’ye düştüğü raporlanmıştır (Liu vd., 2013). LaNi₅ alaşımlarında ise 300 şarj/deşarj çevrimi sonrasında bile tane boyutu 23 µm boyutlarındadır. Bu gözlemler La-Mg-Ni alaşımlarında hangi faktörlerin bu derece ufalanmaya neden olduğunu sorusunu doğurmaktadır. Daha önce bahsedildiği gibi AB₅ veya AB₂ tipi hidrojen depolama alaşımlarından farklı olarak La-Mg-Ni alaşımları La-Ni temelli [AB₅] ve [A₂B₄] alt birimlerinin c ekseninde boyunca diziliminden oluşmaktadır. İki bileşenli La-Ni alaşımı hidrürlerinde, hidrojen atomları sadece [A₂B₄] alt birimlerine ve [A₂B₄] ve [AB₅] alt birim sınırlarına yerleşmektedir. Hidrojen atomlarının bu düzensiz yerleşimi [A₂B₄] alt birimlerinde daha büyük hacim değişimine neden olmaktadır (Zhang vd., 2010; Nakamura vd., 2009). [AB₅] alt biriminde düşük miktarda genişleme gerçekleşirken [A₂B₄] alt biriminde gerçekleşen bu yüksek hacim değişimi kristal yapıda genişleme uyumsuzluğu yaratmaktadır (Şekil 2.23). Bu genişleme uyumsuzluğu alaşımda ciddi gerinimlere neden olmakta bu da ufalanma veya amorflaşmaya neden olmaktadır (Liu vd., 2011). Üçlü La-Mg-Ni alaşımlarında Mg’un La ile yer değiştirmesi [A₂B₄] ve [AB₅] alt birimleri arasında hacim

farklılığını azaltsa da hidrojen şarj/deşarjı sırasında önemli ölçüde gerinim oluşmaktadır (Liu vd., 2015).

Şekil 2.23. La-Mg-Ni sisteminde hidrojen depolama sonrasında kristal yapıda gerçekleşen hacim değişimi (Liu vd., 2015).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x:0; 0,1; 0,2; 0,3$) ve La_2MgNi_9 hidrojen depolama alaşımları elektro-deoksidasyon yöntemi ile üretilmiştir. La_2MgNi_9 üretiminde proses aşamaları detaylı olarak incelenmiş ve optimum proses koşulları çıkarılmıştır. Üretilen alaşımların hidrojen depolama karakteristiği incelenmiştir.

3.1. Elektro-deoksidasyon Deney Düzenegi

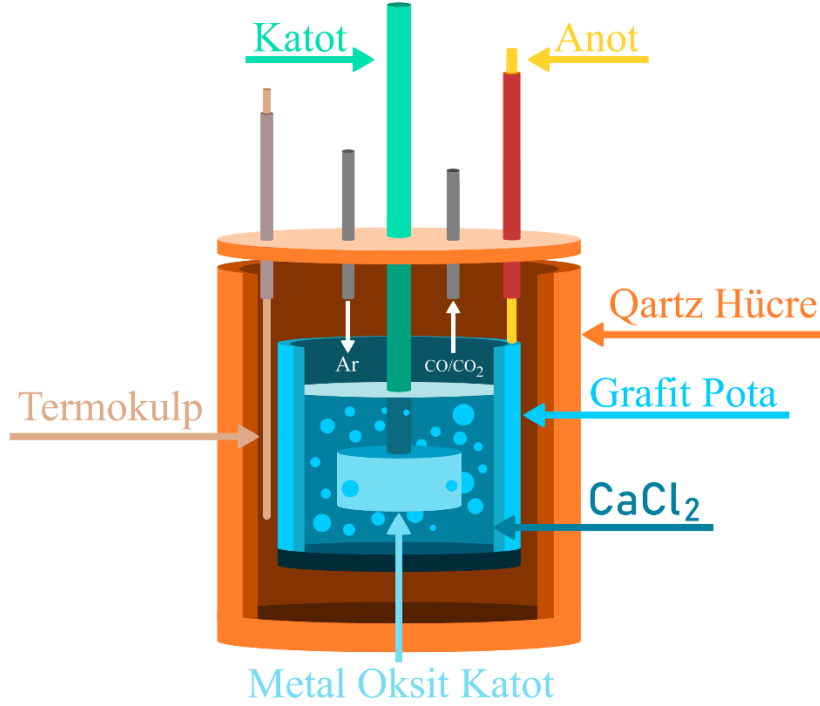

Şekil 3.1. Elektro-deoksidasyon prosesinde kullanılan hücre düzenegi

Elektrokimyasal deneyler el yapımı programlanabilir elektrik fırını içerisine yerleştirilmiş kuartz tüp içerisinde yapılmıştır. Hücre tasarımının fotoğrafları Şekil 3.1’de şematik çizimi ise Şekil 3.2’ de gösterilmektedir. Hücre malzemesi olarak yüksek sıcaklığa dayanıklı olması nedeniyle kuartz tüp tercih edilmiştir. Kuartz tüp quartz kapak ile kapatılmış ve ısı kaybının önlenmesi için izolasyon malzemesi ile desteklenmiştir. Kapakta üçgen şeklinde gözetleme penceresi bulunmaktadır. Numune bu gözetleme penceresinin merkez deliğinden aşağı sarkıtılarak sisteme yüklenmektedir. Proses süresince sıcaklık termokupl vasıtası ile ölçülmüştür. Elektro-deoksidasyonun gerçekleştiği hücre olarak iletkenliğinden faydalanmak için grafit pota kullanılmıştır. Burada grafit pota hem hücre görevi hem de anot malzeme görevi görmektedir. Katodu ise metal oksit pelet

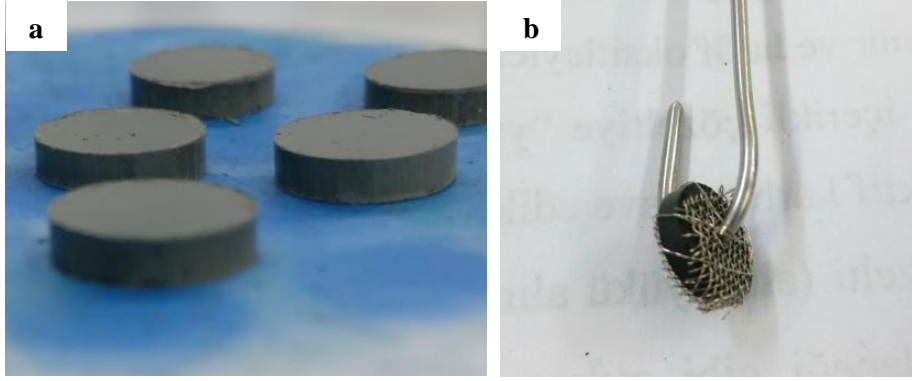
oluşturmaktadır. Proses süresince inert bir ortam sağlanması amacıyla bakır boru aracılığıyla argon gazı verilmiştir (100-150 ml/dk).

Şekil 3.2. Elektro-deoksidasyon prosesi şematik hücre tasarımı.

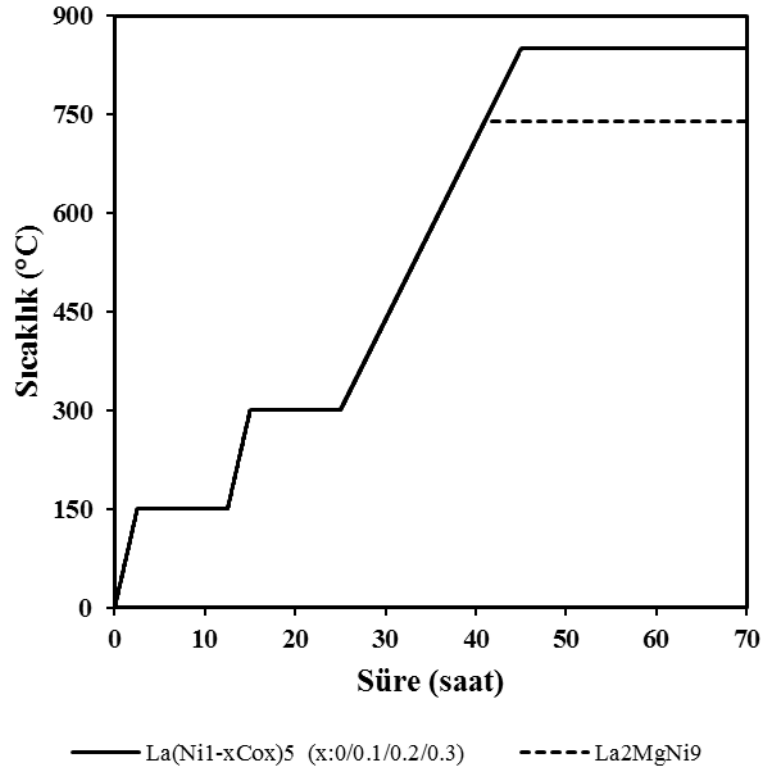
3.2. Metal Oksit Elektrotların Üretimi

Başlangıç malzemesi olarak üretilecek alaşımın içeriğine bağlı olarak La_2O_3 (Alfa Aeser, 99.99% saflık) ve NiO (Alfa Aeser, 99.99% saflık, -325 mesh), CoO (Alfa Aeser, 95% saflık) ve MgO (Alfa Aeser, 95% saflık) kullanılmıştır. Homojen oksit karışımını sağlamak için etanol ile gezegen öğütücüde (Fritsch, Pulverisette P-7) 100 rpm'de 4 saat süre ile öğütülmüşlerdir. Karıştırma sonrasında içeriğindeki alkolü uçurmak için ısıtılma tabii tutulmuştur. Ardından 3% (ağırlıkça) polietilen glykol içeren etanol ile tekrar karıştırılmış ve oda sıcaklığında 24 saat kurutulmuştur. Kurutulan tozlar $1,5 \text{ ton/cm}^2$ basınçla tek eksenli hidrolik pres ile 10 mm çapında peletler haline getirilmişlerdir (Şekil 3.3 a). Oksit karışımı peletler 1200°C 'de 2 saat süre ile atmosfer ortamında sinterlenmişlerdir. Sinterlenen numuneler akım toplayıcısı ile temasın artırılması için nikel mesh ile sarılıp 1mm çapında kantal tele Şekil 3.3 b'deki gibi geçirilmiş ve proses sırasında numunenin kantal telden ayrılmaması için nikel mesh ile desteklenmiştir.

Şekil 3.3. a) preslenmiş numuneler (b) sinterleme sonrası katot tasarımı.

3.3. Elektrolitin Hazırlanması

Şekil 3.4. La(Ni_{1-x}Co_x)₅ (x:0; 0,1; 0,2; 0,3) ve La₂MgNi₉ alaşımlarının elektrolit kurutma prosedürü.

100 gr CaCl₂ ve 1 gr CaO tozları karıştırılarak grafit pota içine yerleştirilmiştir. La₂MgNi₉ üretiminde NaCl miktarı CaCl₂-NaCl ikili faz diyagramından kullanılacak alaşımın elektro-deoksidasyon sıcaklığına göre belirlenmiştir. Şekil 3.4'te La(Ni_{1-x}Co_x)₅ (x:0; 0,1; 0,2; 0,3) ve La₂MgNi₉ alaşımlarının elektrolit kurutma prosedürü verilmiştir. Elektro-deoksidasyon hücrelerine yerleştirilen tozlar yavaşça (yaklaşık 1°C/dk) 150°C'ye

ısıtılmışlardır ve 150°C’de 10 saat süre tutulmuşlardır. Ardından yavaş ısıtma ile 300°C’ye çıkılmıştır. Burada 10 saat kadar beklenmiş ve ardından elektro-deoksidasyon sıcaklığına toplamda yaklaşık 45 saat sürede ısıtılmıştır. Ergimiş elektrolit karışımı pota tabanından itibaren 3 cm yüksekliktedir.

Kurutulan ve deoksidasyon çalışma sıcaklığına ısıtılan elektrolit tüm suyun ve olağan redoks-aktif empüritelere atılması için çalışma sıcaklığında 3,0 V’da 4 saat süre ile ön elektrolize tabi tutulmuştur. Katot olarak grafit çubuk kullanılmıştır. Anot ise grafit potadır.

3.4. Elektro-deoksidasyon Prosesi

$\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x= 0; 0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarının üretiminde oksit karışımı katot numuneleri 850°C’de 3,2 V potansiyelde 2, 4, 6, 10, 15, 20 ve 25 saat süre ile deokside edilmiştir. La_2MgNi_9 alaşımlarının üretiminde ise elektro-deoksidasyon deneyleri 740°C’de 2,6-3,3 V aralığında 30 dk 2, 4, 6, 10, 15, 20 saat süre ile gerçekleştirilmiştir. Uygulanan potansiyel numuneden geçen akıma göre kademeli olarak değiştirilmiştir.

Tüm numunelerde deoksidasyon süresince 200-250 ml/dk debide argon verilmiştir. Deoksidasyon bitiminde numune eriyik içerisinde çıkarılarak hücre içerisinde askıda argon ortamında soğumaya bırakılmıştır. Soğuyan numuneler sırasıyla saf su, 1M HCl ve etanol ile temizlenmişlerdir. Son olarak deokside olmuş pelet numuneleri 100°C’de 24 h süre ile vakum altında kurutulmuştur.

3.5. Karakterizasyon

Alaşım tozlarının faz analizleri X ışınları difraktometresiyle Cu K α ışınlarıyla yapılmıştır (Bruker axs D8). Sinter numunelerinde % faz miktarları Panalytical High Score XPert Plus programında belirlenmiştir. Toz morfolojisi (ZEISS SUPRATM 50 VP) taramalı elektron mikroskopunda (SEM) 20 kV’ta gözlemlenmiştir.

Hidrojen depolama deneylerinde çalışma elektrotları 0,1g alaşım tozu ile 0,3g nikel tozunun karışımı ve ardından 10 mm’lik peletlere 10 ton/cm² soğuk preslenmesi ile elde edilmiştir. NiOOH/Ni(OH)₂ yardımcı elektrot ve Hg/HgO referans elektrot kullanılarak 6M

KOH çözeltisi içerisinde üç-elektrot hücresi oluşturulmuştur. Deneyler Gamry Model Reference 3000 potentiostat/galvanostat cihazında gerçekleştirilmiştir. Şarj akım yoğunluğu 100 mA/g'dır. Deşarj akım yoğunluğu ise 25 mA/g'dır ve deşarj kesme potansiyeli $-0,6 V_{\text{Hg/HgO}}$ 'dur.

XRD analizleri ile elde edilen kırınım paternlerinde farklı alaşım içeriklerine göre d mesafelerindeki değişim Brag yasası (3.1) kullanılarak hesaplanmıştır. LaNi_5 alaşımında farklı Co ilavelerinde deoksidasyon sonrası oluşan LaNi_5 fazının latis parametreleri (3.2) eşitliğinden hesaplanmıştır. λ dalga boyu, d düzlemler arasındaki mesafe, θ kırınım açısını ifade etmektedir. (3.2) eşitliğinde ise h, k, ve l kırınımın gerçekleştiği düzlemi, a ve c ise latis parametrelerini ifade etmektedir.

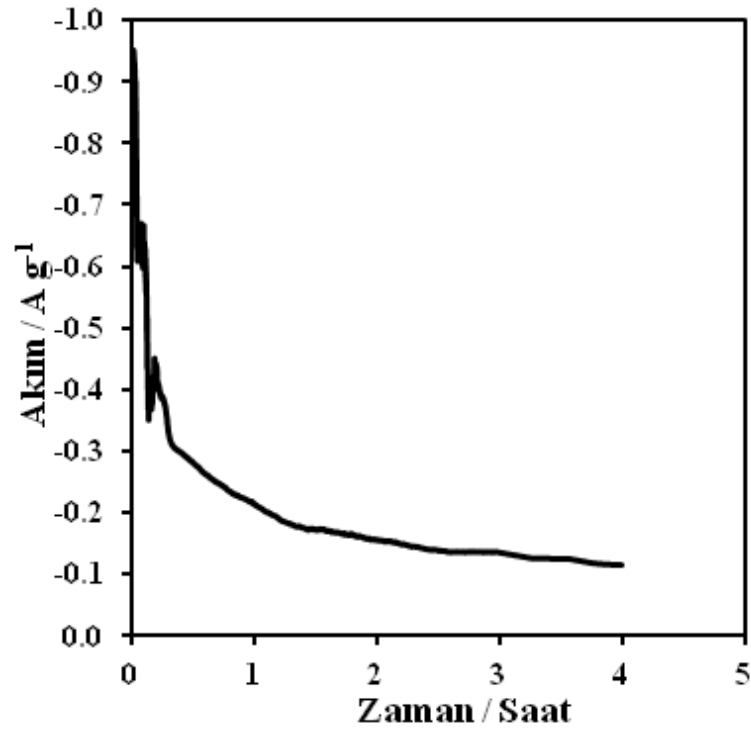
$$\lambda = 2d \sin \theta \quad (3.1)$$

$$\frac{1}{d^2} = \frac{4}{3} \left(\frac{h^2 + hk + k^2}{a^2} \right) + \frac{l^2}{c^2} \quad (3.2)$$

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x= 0; 0,1; 0,2; 0,3$) ve La_2MgNi_9 Alaşımlarının Üretiminde Kullanılan Elektrolitin Ön Elektrolizi

Ön elektroliz süresince zamana bağlı akım grafiği Şekil 4.1’de verilmiştir. Ön elektroliz akım yoğunluğu $-1,0 \text{ A/g}$ civarlarında başlamış ve hızlıca $-0,3 \text{ A/g}$ ’a düşmüştür. Ardından düşüş yavaşlamış ve 4 saat elektroliz sonrasında $-0,1 \text{ A/g}$ civarında sabitlenmiştir. Açıkça görülmektedir ki redox-aktif empüriteleri 4 saat içerisinde giderilebilmektedir ve arka plan akım yoğunluğu yaklaşık $-0,1 \text{ A/g}$ civarındadır.

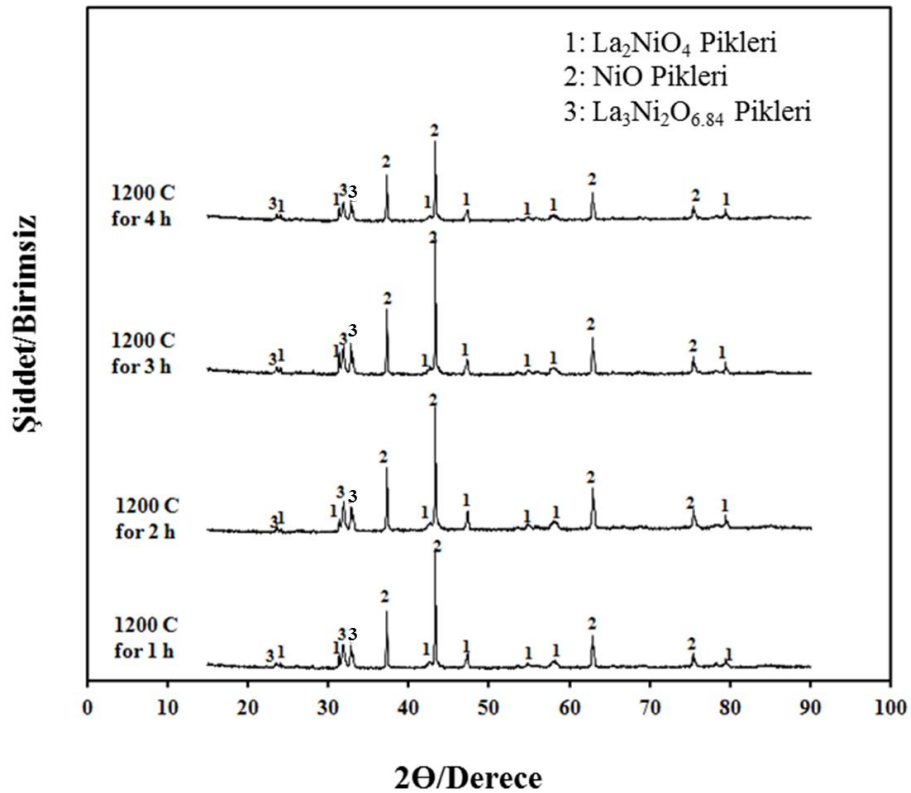
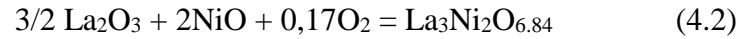
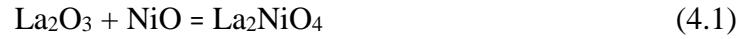

Şekil 4.1. Ön elektroliz işleminde elde edilen akım – zaman eğrisi.

4.2. La(Ni_{1-x}Co_x)₅ (x: 0; 0,1; 0,2; 0,3) Alaşımlarının Elektro-deoksidasyon ile Üretimi

4.2.1. Sinter yapısı

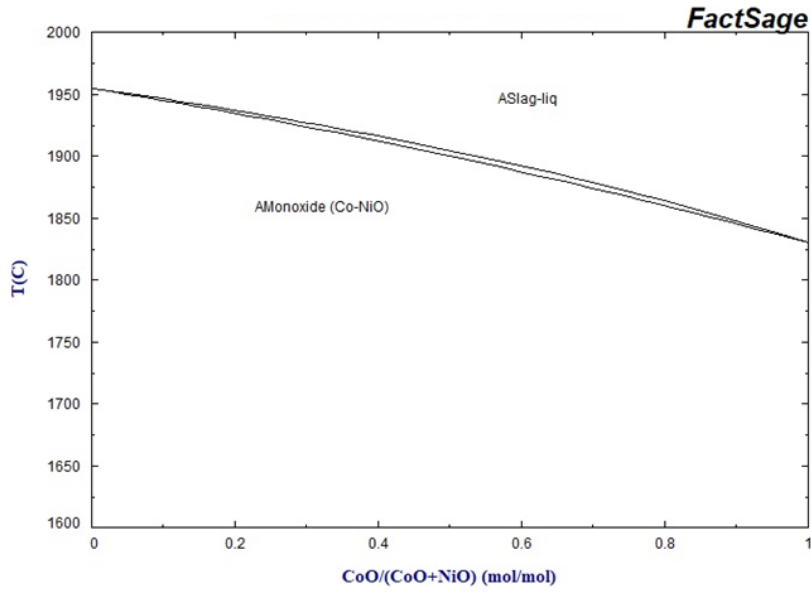
LaNi₅ oranına göre hazırlanmış La₂O₃ ve NiO oksit karışımlarının farklı koşullarda sinterleme sonrasında elde edilen XRD sonuçları Şekil 4.2’de bulunmaktadır. Yapılan tüm sinter proseslerinde La₂NiO₄, NiO ve La₃Ni₂O_{6,84}’in karakteristik pikleri görülmüştür. Sinter sırasında La₂O₃, NiO ile reaksiyona girerek La₂NiO₄ ve La₃Ni₂O_{6,84} fazlarını oluşturmuştur. Yapıda halen reaksiyona girmemiş NiO fazı bulunduğu görülmektedir. Proses sırasında numune bütünlüğünün korunması için 1200°C’de 2 saat süre ile yapılan sinter numuneleri elektro-deoksidasyon prosesi için tercih edilmiştir.

Şekil 4.2. LaNi₅ üretimi için hazırlanan oksit karışımlarının farklı koşullarda sinterleme sonrası X-Işın desenleri.

(NiCo)O katı eriyiği için kırınım açısı kaymaları ve d mesafesindeki değişimler verilmiştir. Görüldüğü gibi NiO'in yaklaşık $43,3^\circ$ 'de bulunan piki Co'nun Ni ile yer değiştirmesi ile daha düşük açılara kaymıştır (Şekil 4.5) ve d mesafesinde ise artış gözlemlenmiştir. Hem açıdaki hem de d mesafesindeki değişimin az olması Co ve Ni atomlarının iyonik yarıçaplarının birbirine yakın olmasından (Ni^{2+} : $0,69\text{\AA}$; Co^{2+} : $0,74\text{\AA}$) kaynaklanmaktadır (Tanbir vd., 2019).

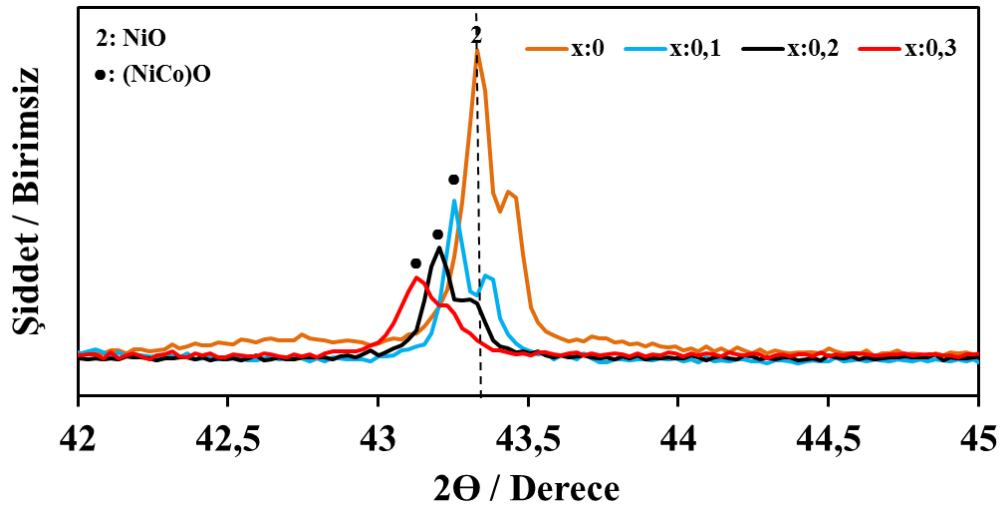

Şekil 4.4. CoO-NiO Faz diyagramı.

Çizelge 4.2. $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x=0; 0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarını üretmek üzere 1200°C 'de 2 saat süre ile sinterlenen La_2O_3 -NiO-CoO karışımından oluşturulan numunenin XRD sonuçlarında Co oranlarına bağlı olarak faz açıları ve d mesafelerindeki değişim.

Co miktarı $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ (x)	Faz	2θ	d ($\text{\AA}$)
0	NiO	43,3250	2,08847
0,1	(NiCo)O	43,2543	2,08999
0,2	(NiCo)O	43,1980	2,09257
0,3	(NiCo)O	43,1228	2,09606

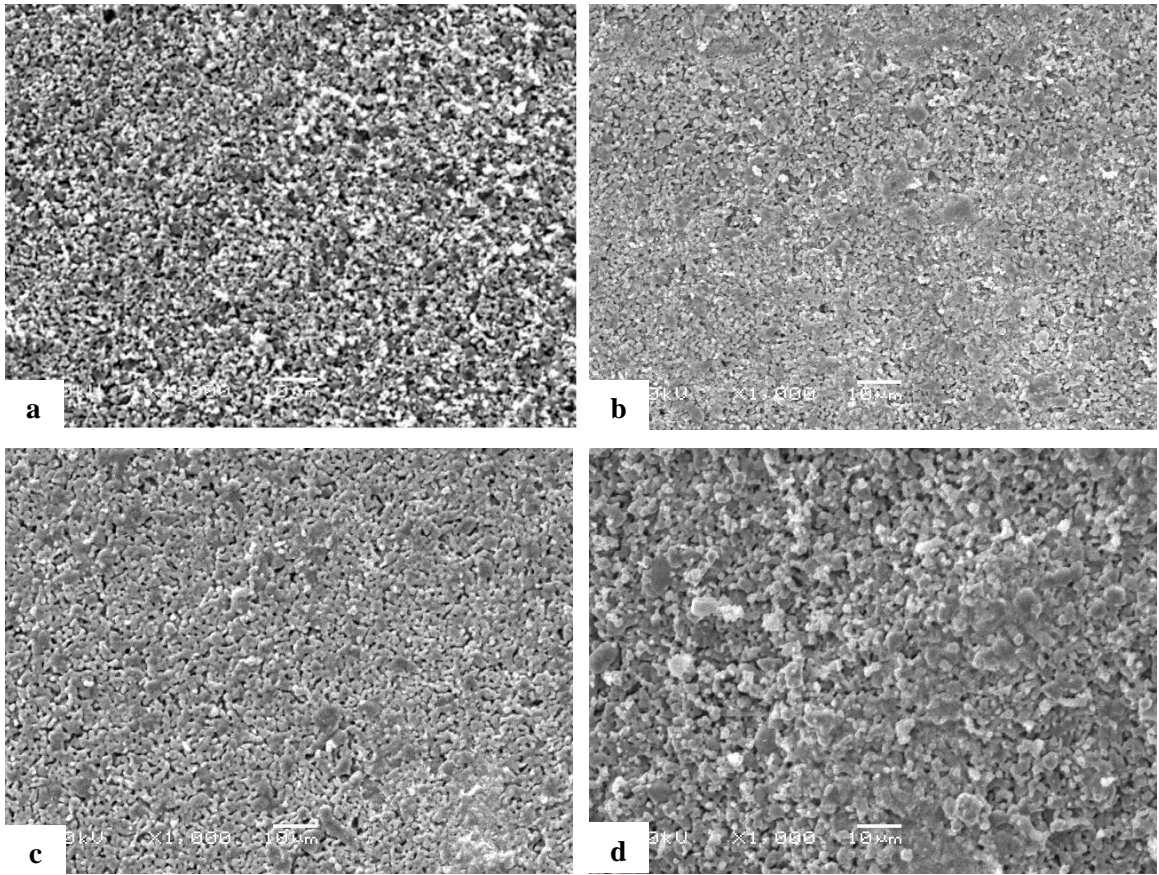
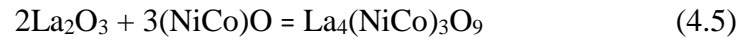
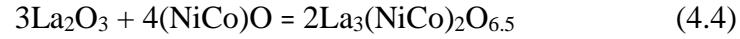
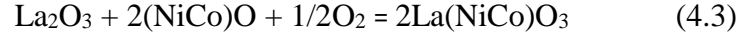

Şekil 4.5. $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x=0; 0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarını üretmek üzere 1200°C 'de 2 saat süre ile sinterlenen La_2O_3 -NiO-CoO karışımından oluşturulan numunenin XRD sonuçlarında Co oranlarına bağlı olarak NiO piklerinin açılardaki kayma.

Bu durumda sinterleme sırasında (NiCo)O ve La_2O_3 reaksiyonu ile La-(NiCo)-O fazlarını oluşturacaktır. LaNiO_3 fazı Co ilaveli LaNi_5 üretiminde sinter sonrası yapılan XRD analizlerinde gözlemlenmiştir. LaNiO_3 ve LaCoO_3 oksit fazları aynı kristal yapıya (kübik) sahiptirler ve XRD'de çok yakın kırınım paterni vermektedirler. İncelenen literatür çalışmalarında LaNiO_3 ve LaCoO_3 fazları perovskite tipi katı eriyik oluşturduğu belirtilmektedir. (Gavrilova vd., 2003; Aksanova vd., 2004; Kharton vd., 2000; Silva vd., 2010; Androulakis vd., 2003) Gavrilova vd., (2003) yaptıkları çalışmada $\text{La}(\text{CoNi})\text{O}_3$ katı eriyiğinin $0 \leq a \leq 0,6$ oranında yer aldığını belirtmiştir. Yine aynı çalışmada (Gavrilova vd., 2003) La_2NiO_4 yapısında Ni'in Co ile yer değiştirebildiği ($\text{La}_2(\text{CoNi})\text{O}_4$) belirtilmektedir. Fakat Şekil 4.3'te görüldüğü gibi LaNi_5 oksit karışımında gözlemlenen La_2NiO_4 fazı Co ilavesi sonrası yapılan XRD analizlerinde gözlemlenmemiş ve farklı La-Ni-O fazları oluştuğu görülmüştür. Düşük Co ilaveli alaşımda ($x:0,1$) sinterleme sonrası $\text{La}_4(\text{Ni})_3\text{O}_9$ fazı gözlemlenmiştir. Literatürde $\text{La}_4\text{Ni}_3\text{O}_{10}$ ve $\text{La}_4\text{Co}_3\text{O}_{10}$ Ruddlesden-Popper oksitlerinin katı eriyik oluşturduğu belirtilmektedir (Nagell vd., 2015). Bundan dolayı düşük kobalt içerikli alaşımın sinterleme sonrasında yapısında $\text{La}_4(\text{NiCo})_3\text{O}_9$ katı eriyiği bulunduğu düşünülmektedir. Diğer Co içeriklerinde bu fazın gözlemlenmemesinden dolayı X ışınları kırınım açılardaki ve d mesafesindeki değişim gözlemlenmemiştir.

Co katkılı tüm numunelerde $\text{La}(\text{NiCo})\text{O}_3$ ve (NiCo)O katı eriyikleri bulunmaktadır. Co ilavesiz LaNi_5 numunesinin faz analizine bakıldığında NiO, La_2NiO_4 ve $\text{La}_3\text{Ni}_2\text{O}_{6,84}$

fazları görülmektedir. Co ilavesiyle La_2NiO_4 fazının oluşumu gecikmiş ve $\text{La}(\text{NiCo})\text{O}_3$ fazı öncelikli olarak oluşmuştur (4.3). X: 0,1 oranında Co ilavesi içeren oksit karışımında diğerlerinden farklı olarak $\text{La}_4(\text{NiCo})_3\text{O}_9$ ve $\text{La}_3(\text{NiCo})_2\text{O}_{6.5}$ katı eriyikleri oluşmuştur. Sinterleme sonucunda oluşan fazlar aşağıdaki reaksiyonlarla açıklanabilmektedir.

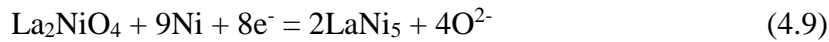
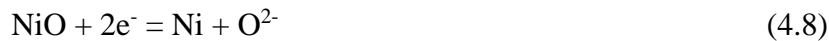
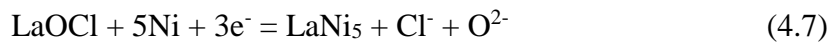
Şekil 4.6. a) LaNi_5 ve $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x = 0,1$ (b); $0,2$ (c); $0,3$ (d)) alaşımlarının sinterleme sonrasında elde edilen SEM görüntüleri.

Sinterleme süresince nem tutan La_2O_3 yerine nem tutucu olmayan $\text{La}(\text{NiCo})\text{O}_3$, $\text{La}_3(\text{NiCo})_2\text{O}_{6.5}$ ve $\text{La}_4(\text{NiCo})_3\text{O}_9$ fazlarının oluşması $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x = 0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarının elektro-deoksidasyon yöntemi ile üretimini mümkün kılmaktadır. La ve Ni atomlarının birbirine yaklaşmış olması aynı zamanda hedef alaşımın üretiminde avantaj sağlamaktadır.

Şekil 4.6'da LaNi_5 ve $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x = 0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarının sinterleme sonrasında elde edilen SEM görüntüleri bulunmaktadır. Tüm numunelerde boşluklu yapının olduğu görülmektedir.

4.2.2. LaNi_5 alaşımının gelişimi

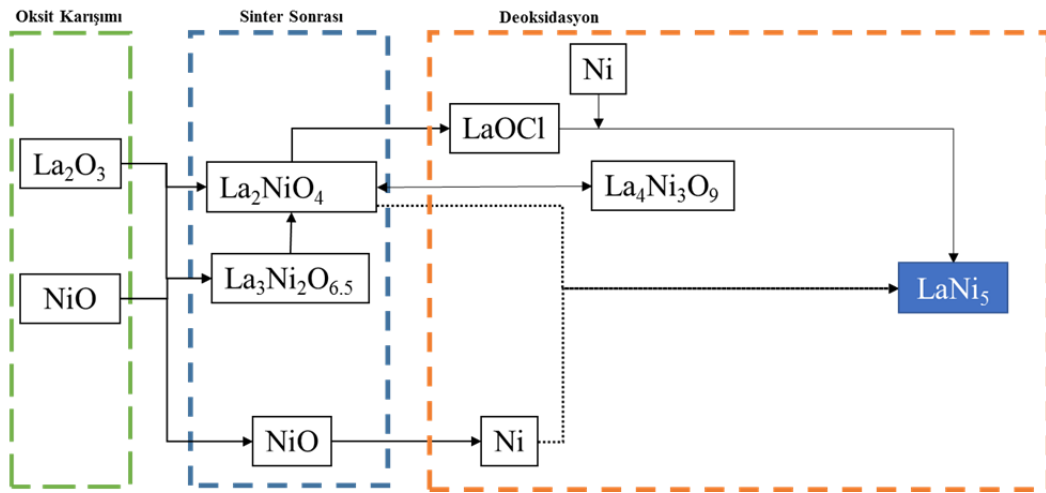
XRD analizlerine göre 2 saat elektro-deoksidasyon sonrasında yapıda LaOCl , Ni , $\text{La}_4\text{Ni}_3\text{O}_9$ ve LaNi_5 fazları bulunmaktadır (Şekil 4.8). Çizelge 4.3'te deoksidasyon sürelerine göre oluşan fazlar verilmiştir. Oksit katot eriyiğe daldırıldığında, sinter fazı olan La_2NiO_4 eriyik ile kimyasal reaksiyona girerek LaOCl kararlı fazını oluşturmaktadır (4.6). LaOCl fazının 6 saatin sonunda indirgenerek LaNi_5 fazını oluşturduğu düşünülmektedir (4.7). La_2NiO_4 fazı aynı zamanda Ni ile indirgenerek LaNi_5 fazını oluşturmaktadır (4.9). 2 saatin sonunda tüm La_2NiO_4 fazının tükendiği görülmektedir. Bir diğer sinter fazı olan $\text{La}_3\text{Ni}_2\text{O}_{6.84}$ fazı 2 saat elektro-deoksidasyon sonunda gözlemlenmemiştir. Bu fazın (4.10) nolu reaksiyon ile La_2NiO_4 fazına indirgendiği düşünülmektedir. 2 saat deoksidasyon sonrasında gözlemlenen $\text{La}_4\text{Ni}_3\text{O}_9$ fazı ise La_2NiO_4 ve NiO 'ün aşağıdaki (4.11) nolu reaksiyonu sonucunda oluşmaktadır. 6 saat sonunda tüm $\text{La}_4\text{Ni}_3\text{O}_9$ fazının tersinir reaksiyon ile La_2NiO_4 'ü oluşturduğu düşünülmektedir. 10 saat sonunda tek fazlı LaNi_5 yapısı elde edilebilmiştir (Şekil 4.9).

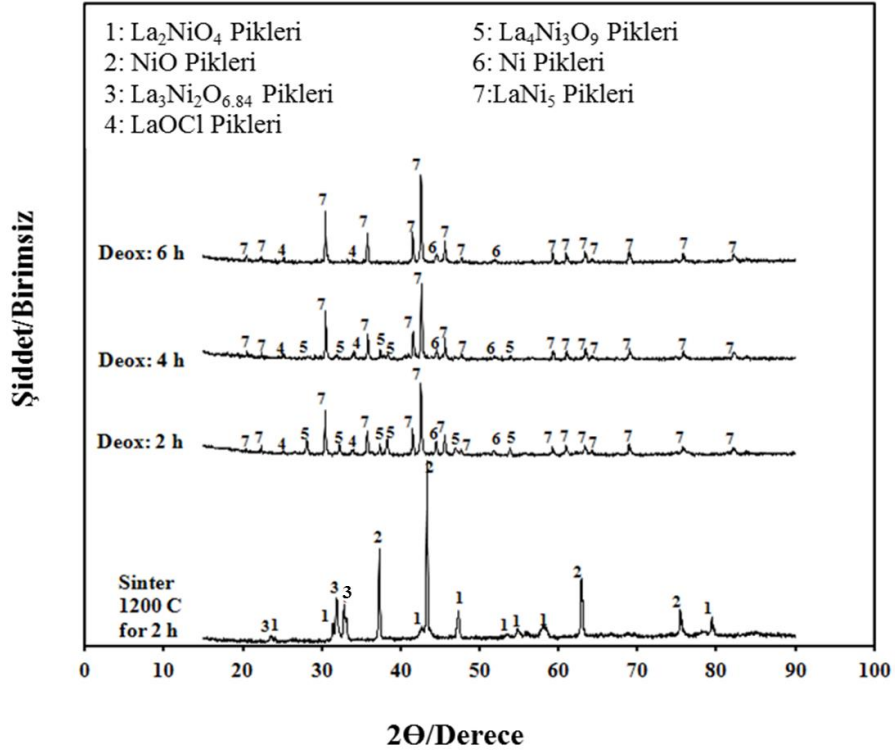

Şekil 4.7'de reaksiyon yolu daha net gözlemlenmektedir. NiO 'ün indirgenmesi ile oluşan Ni , La_2NiO_4 ve LaOCl ile LaNi_5 fazını oluşturmaktadır. Elektro-deoksidasyonla LaNi_5 alaşımının üretiminde proses süresince gözlemlenen akım değerleri Şekil 4.10'da verilmiştir. Buna göre 20 saatlik elektro-deoksidasyonda proses süresince yaklaşık $-1,3 \text{ A/g}^{-1}$ akım değerleri gözlemlenmiştir.

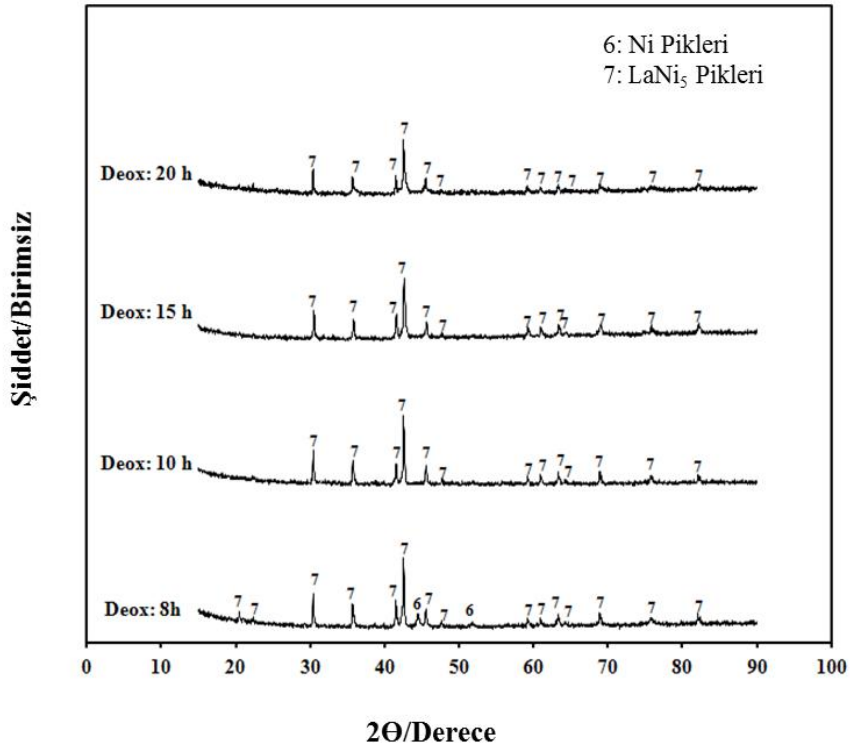
Çizelge 4.3. Elektro-deoksidasyon sürelerine göre yapıda bulunan fazlar.

Elektro-deoksidasyon Süresi(h)	Bulunan Fazlar
0 (Sinter Sonrası)	NiO, La ₂ NiO ₄ , La ₃ Ni ₂ O _{6.84}
2	Ni, LaOCl, La ₄ Ni ₃ O ₉ , LaNi ₅
4	Ni, LaOCl, La ₄ Ni ₃ O ₉ , LaNi ₅
6	Ni, LaOCl, LaNi ₅
8	Ni, LaNi ₅
10	LaNi ₅
15	LaNi ₅
20	LaNi ₅

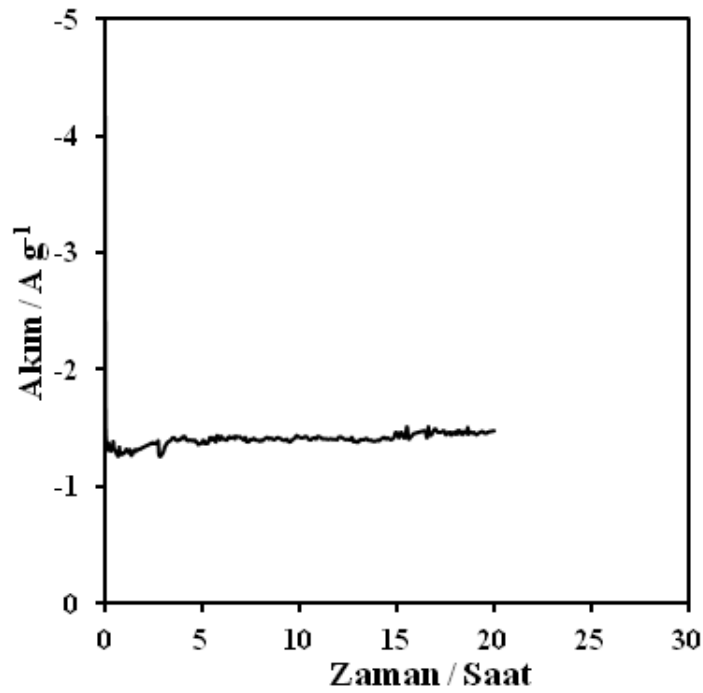
Şekil 4.7. LaNi₅'in elektro-deoksidasyon ile üretiminde reaksiyon yolu.

Şekil 4.8. LaNi_5 üretiminde sinterlenmiş numune ile 2, 4 ve 6 saat elektro-deoksidasyon uygulanmış numunelerin X-ışını desenleri.

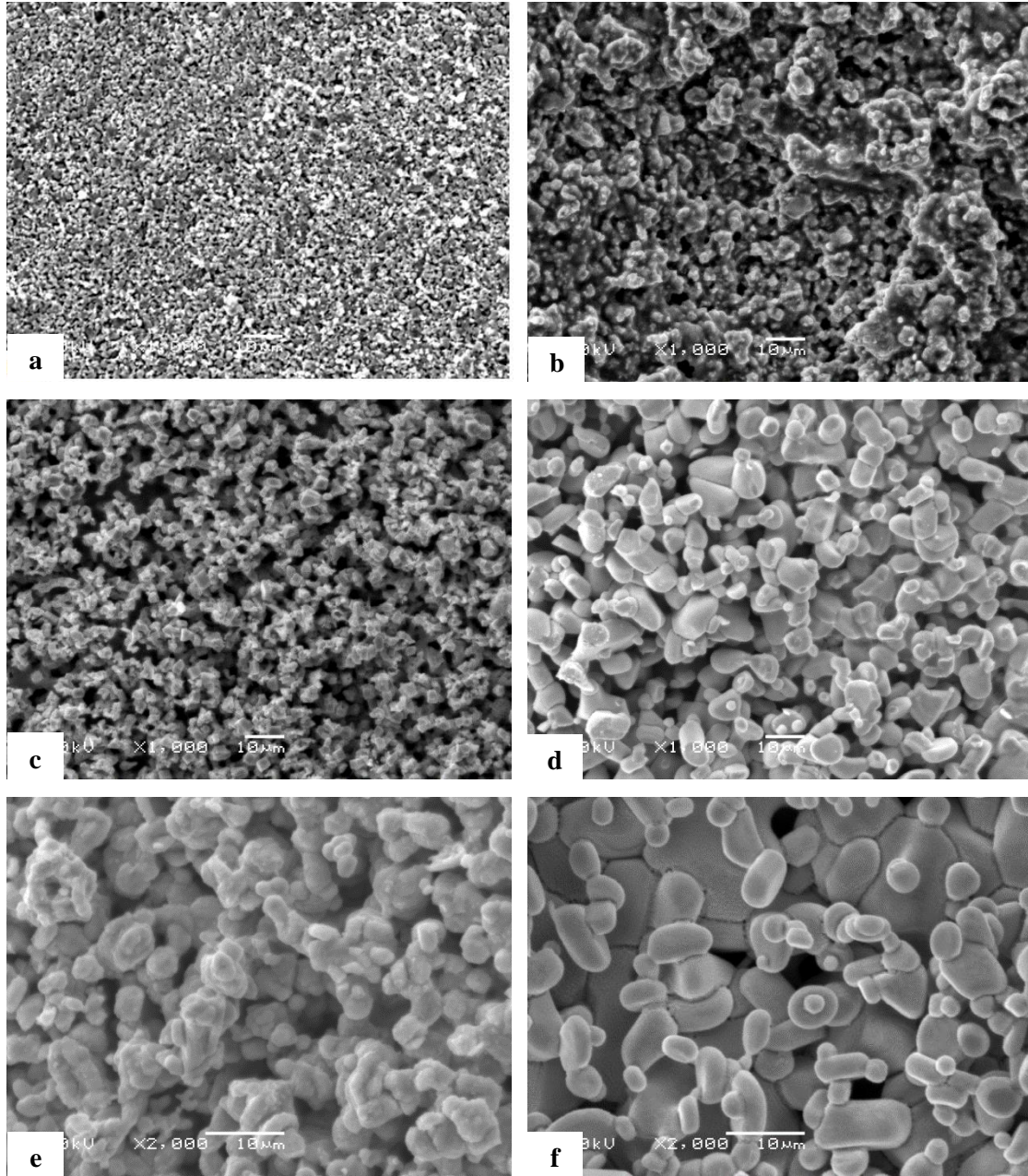
Şekil 4.9. LaNi_5 üretiminde 8, 10, 15 ve 20 saat elektro-deoksidasyon uygulanmış numunelerin X-ışını desenleri.

Şekil 4.10. LaNi₅ üretiminde 20 saatlik elektro-deoksidasyon işleminde elde edilen akım – zaman eğrisi.

Sinterlenmiş oksit tozlarının ve çeşitli sürelerde deokside olmuş LaNi₅ tozlarının taramalı elektron mikroskobu görüntüleri Şekil 4.11’de bulunmaktadır. Deoksidasyon süresi ilerledikçe beklenen boşluklu yapı oluşmuş ve taneler büyümüştür. Boşluklu yapı elektro-deoksidasyon prosesinde beklenen bir durumdur (Chen vd., 2013). Oksit tanelerinin metal tanelerine indirgenmesi ile gerçekleşen molar hacim değişimi sayesinde elektro-deoksidasyon sonrasında boşluklu yapı elde edilebilmektedir. Fakat proses sıcaklığında oluşan yeni metal taneleri belirli bir miktar büyüme göstermektedirler. Malzemede boşluklu yapının bulunması hidrojen depolama açısından avantajlı bir durumdur. Boşluklu yapı sayesinde malzemenin yüzey alanı artarak hidrojen ile teması artacaktır. 20 saat deokside olmuş LaNi₅ tozlarının tane boyutu 3-10 µm arasında değişmektedir. Tane boyutunun alışımlı oluştuktan sonra büyüdüğü görülmektedir. Proses sıcaklığı LaNi₅ tanelerinin büyümesinde etkili olmuştur.

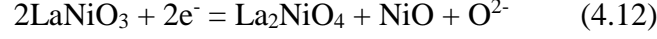

Şekil 4.11. LaNi_5 üretiminde (a) Sinterlenmiş, (b) 2 saat, (c) 6 saat, (d) 10 saat (1000X), (e) 10 saat (2000X) ve (f) 10 saat-yüzey (2000X) elektro-deoksidasyon yapılmış numunelerin SEM görüntüleri (20 kV).

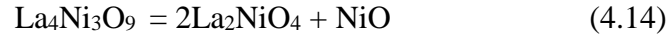
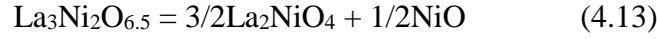
4.2.3. $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x:0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarının gelişimi

Elektro-deoksidasyon süresince alaşım gelişimini gözlemlemek amacıyla her farklı Co ilavesi için çeşitli adımlarda XRD analizleri yapılmıştır (Şekil 4.12-4.17). Deoksidasyon sürelerine göre oluşan fazlar Çizelge 4.4'te verilmiştir.

Bir önceki bölümde belirtildiği gibi Co ilaveli karışımlarda sinter sonrasında La_2NiO_4 fazı bulunmamaktadır. Bu numunelerde 2 saat elektro-deoksidasyonu sonrasında (Şekil 4.10) ise La_2NiO_4 fazının oluştuğu görülmektedir. Co ilaveli alaşımlarda sinter yapısında bulunan LaNiO_3 'ün indirgenerek (4.12) La_2NiO_4 'ü oluşturduğu düşünülmektedir.

2 saat elektro-deoksidasyon sonrasında x:0,1 Co ilaveli numunede diğer sinter fazları olan $\text{La}_3\text{Ni}_2\text{O}_{6.5}$ ve $\text{La}_4\text{Ni}_3\text{O}_9$ yokluğu ise aşağıdaki muhtemel reaksiyonlarla açıklanmaktadır.

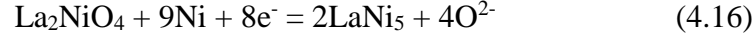
Çizelge 4.4. Farklı deoksidasyon sürelerine göre yapıda bulunan fazlar.

Deoksidasyon Süresi (h)	LaNi_5	$\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ (x=0,1)	$\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ (x=0,2)	$\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ (x=0,3)
0 (Sinter Sonrası)	NiO, La_2NiO_4 , $\text{La}_3\text{Ni}_2\text{O}_{6.84}$	NiO, LaNiO_3 , $\text{La}_4\text{Ni}_3\text{O}_9$, $\text{La}_3\text{Ni}_2\text{O}_{6.5}$	NiO, LaNiO_3	NiO, LaNiO_3
2	Ni, LaOCl, $\text{La}_4\text{Ni}_3\text{O}_9$, LaNi_5	La_2NiO_4 , NiO, LaOCl, Ni, LaNi_5	La_2NiO_4 , NiO, LaOCl, Ni, LaNi_5	La_2NiO_4 , NiO, LaOCl, Ni, LaNi_5
4	Ni, LaOCl, $\text{La}_4\text{Ni}_3\text{O}_9$, LaNi_5	$\text{La}_4\text{Ni}_3\text{O}_9$, LaOCl, Ni, LaNi_5	$\text{La}_4\text{Ni}_3\text{O}_9$, LaOCl, Ni, LaNi_5	Ni, LaNi_5
6	Ni, LaOCl, LaNi_5	LaOCl, Ni, LaNi_5	LaOCl, Ni, LaNi_5	Ni, LaNi_5
8	Ni, LaNi_5	-	-	-
10	LaNi_5	LaNi_5	LaNi_5	LaNi_5
15	LaNi_5	LaNi_5	LaNi_5	LaNi_5
20	LaNi_5	LaNi_5	LaNi_5	LaNi_5

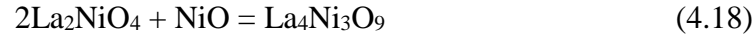
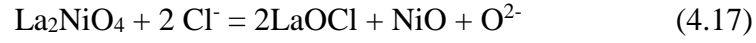
La_2NiO_4 fazının LaNi_5 oluşumunda terminal faz olduğu düşünülmektedir. Co ilaveli alaşımlarında La_2NiO_4 fazının daha geç oluşması LaNi_5 fazının oluşumunu da geciktirmiştir.

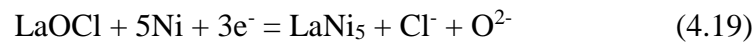
XRD analizinden görülmektedir ki Co ilavesiz LaNi_5 alaşımında LaNi_5 piki daha yüksek şiddette oluşmuş ve NiO'in tamamı indirgenmiştir. LaNi_5 fazı La_2NiO_4 'ün Ni ile indirgenmesi sonucu aşağıdaki reaksiyon (4.16) ile oluştuğu düşünülmektedir.

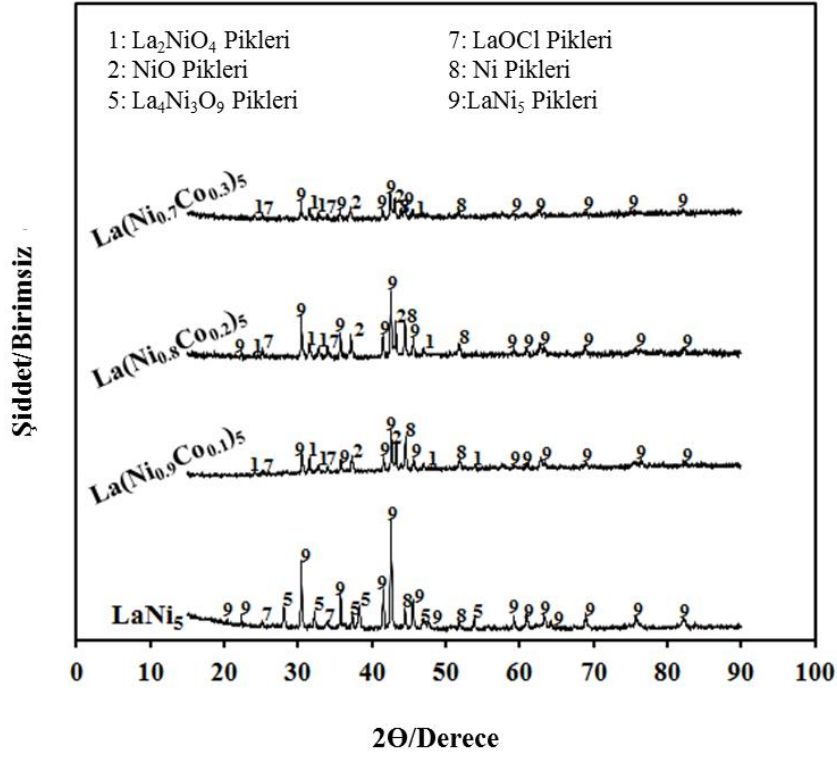

4 saat sonunda (Şekil 4.13) tüm numunelerde LaOCl 'ün halen bulunduğu görülmektedir. NiO'in tamamı Ni katı eriyiğine indirgenmiştir. La_2NiO_4 'ün elektrolit ile reaksiyonu (4.17) sonucu oluşan LaOCl , 10 saat elektro-deoksidasyon sonunda tüm numunelerde indirgenmiştir. (4.15) ve (4.16) nolu reaksiyonlar sonucunda 4 saat sonrasında NiO ve La_2NiO_4 pikleri yok olmuştur. x:0,1 ve x:0,2 Co içeren alaşımlarda 4 saat sonunda $\text{La}_4\text{Ni}_3\text{O}_9$ fazı aşağıdaki reaksiyonla (4.18) açıklanabilmektedir. x:0,3 Co içeren numunede 4 saat deoksidasyon sonunda $\text{La}_4\text{Ni}_3\text{O}_9$ fazının bulunmaması, NiO'in daha hızlı indirgenmesi ve hızlıca tükenmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

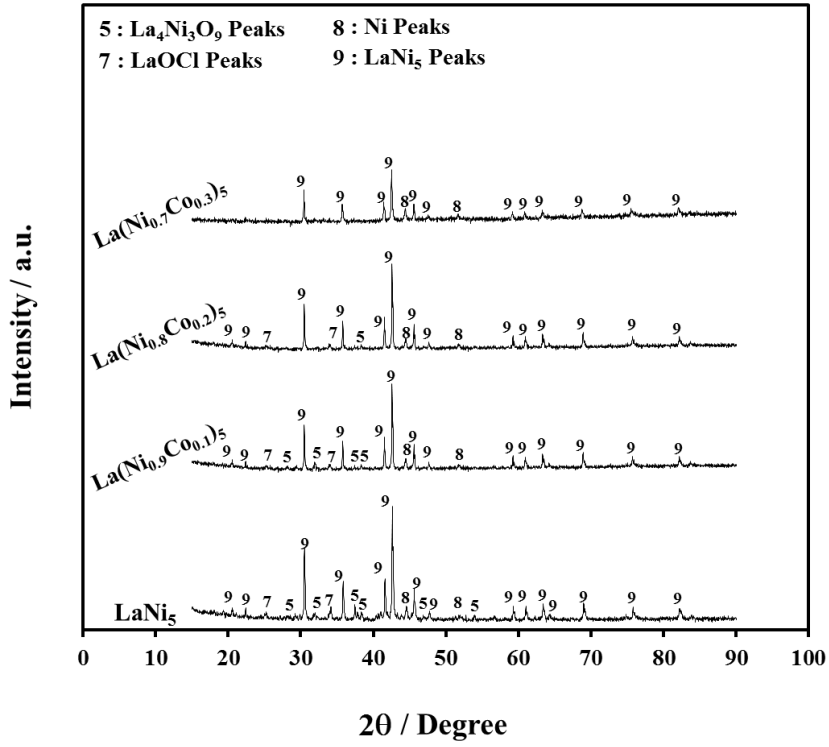

x:0.1 ve x:0.2 Co içeren numunelerde 6 saat sonunda (Şekil 4.14) $\text{La}_4\text{Ni}_3\text{O}_9$ fazının bulunmadığı gözlenmektedir. $\text{La}_4\text{Ni}_3\text{O}_9$ tersinir reaksiyonla La_2NiO_4 'ü oluşturduğu ve LaNi_5 'e indirgendiği düşünülmektedir. La_2NiO_4 'ün kendiliğinden reaksiyonu sonucunda oluşan LaOCl x:0,1 ve x:0,2 Co içeriklerinde 10 saat sonunda indirgenmiştir (4.19). x:0,3 Co içeriğinde ise LaOCl 'un daha erken indirgenmesi La_2NiO_4 'ün daha az oluşmasına bağlanabilmektedir. 10 saat deoksidasyon sonrasında tüm numunelerde tek fazlı LaNi_5 yapısı bulunmaktadır (Şekil 4.15). 15 ve 20 saat elektro-deoksidasyon sonrasında yapıda farklı bir faza rastlanmamıştır. (Şekil 4.16 ve Şekil 4.17)

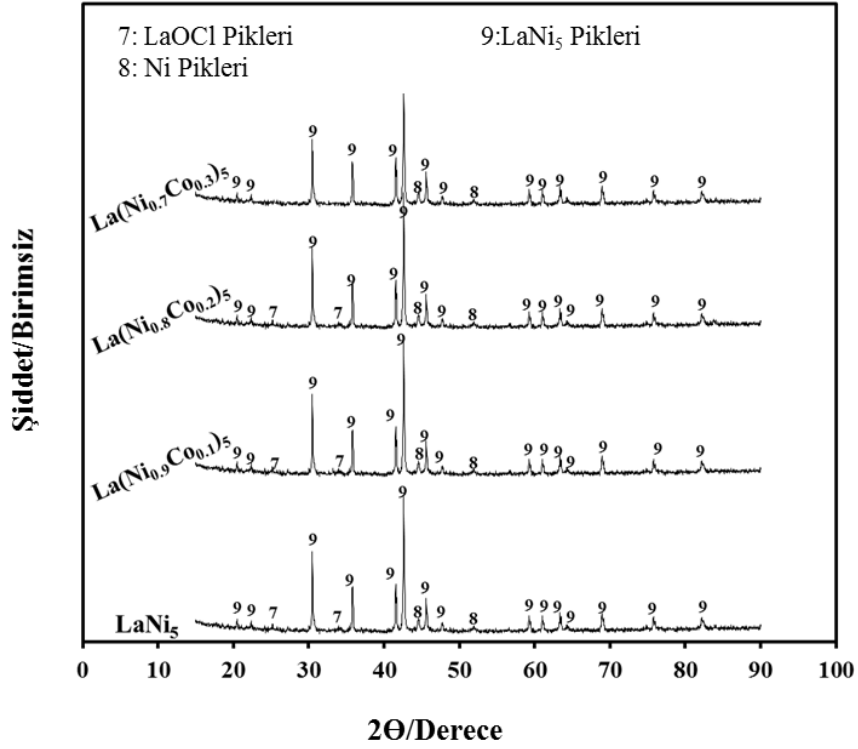

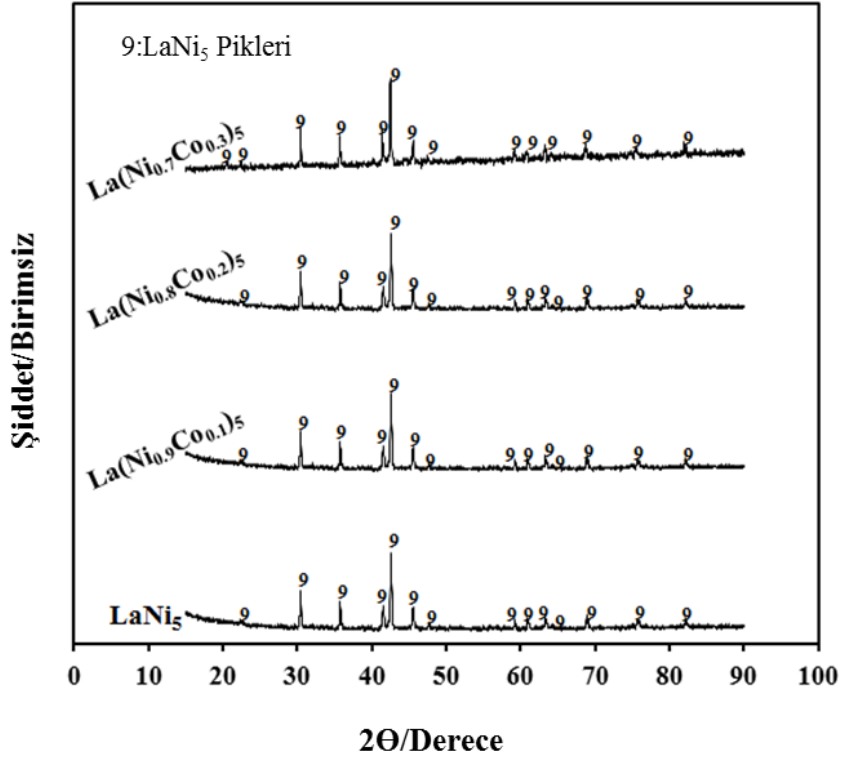
Şekil 4.12. 2 saat elektro-deoksidasyon sonrası $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x=0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarının X-ışını desenleri.

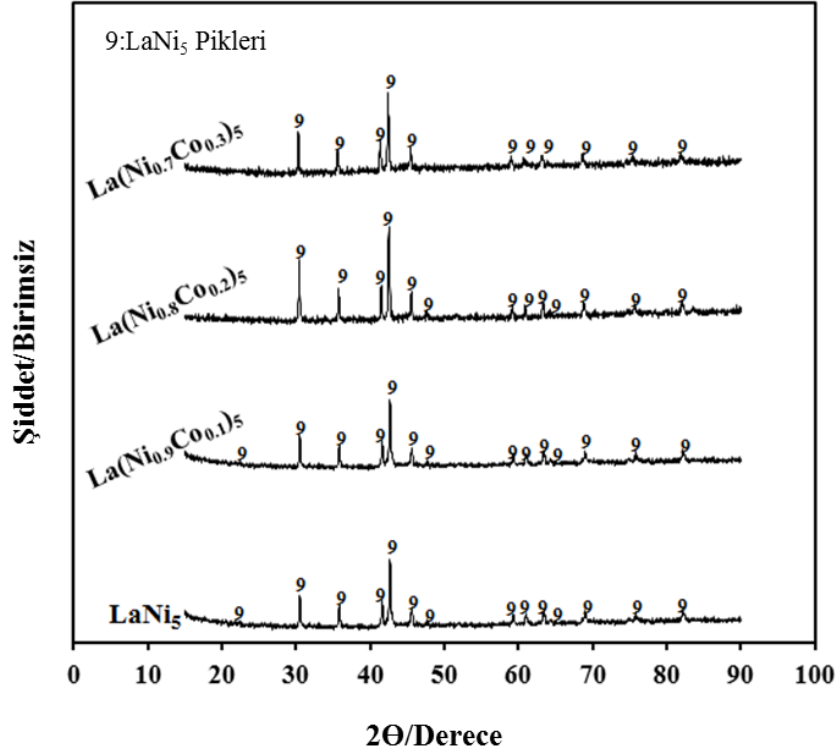
Şekil 4.13. 4 saat elektro-deoksidasyon sonrası $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x=0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarının X-ışını desenleri.

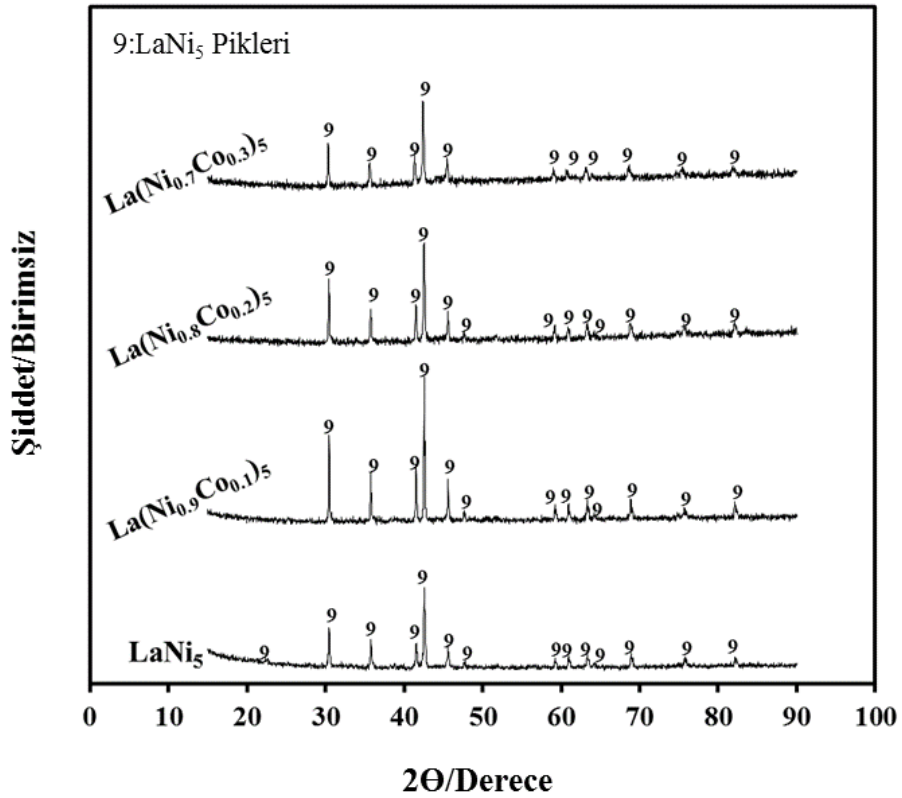
Şekil 4.14. 6 saat elektro-deoksidasyon sonrası $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x=0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarının X-ışını desenleri.

Şekil 4.15. 10 saat elektro-deoksidasyon sonrası $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x=0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarının X-ışını desenleri.

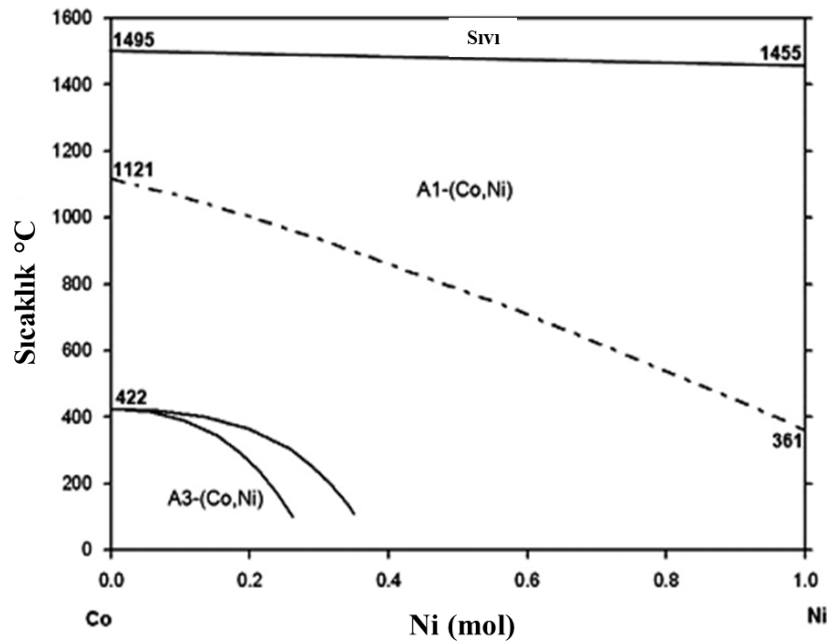

Şekil 4.16. 15 saat elektro-deoksidasyon sonrası $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x=0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarının X-ışını desenleri.

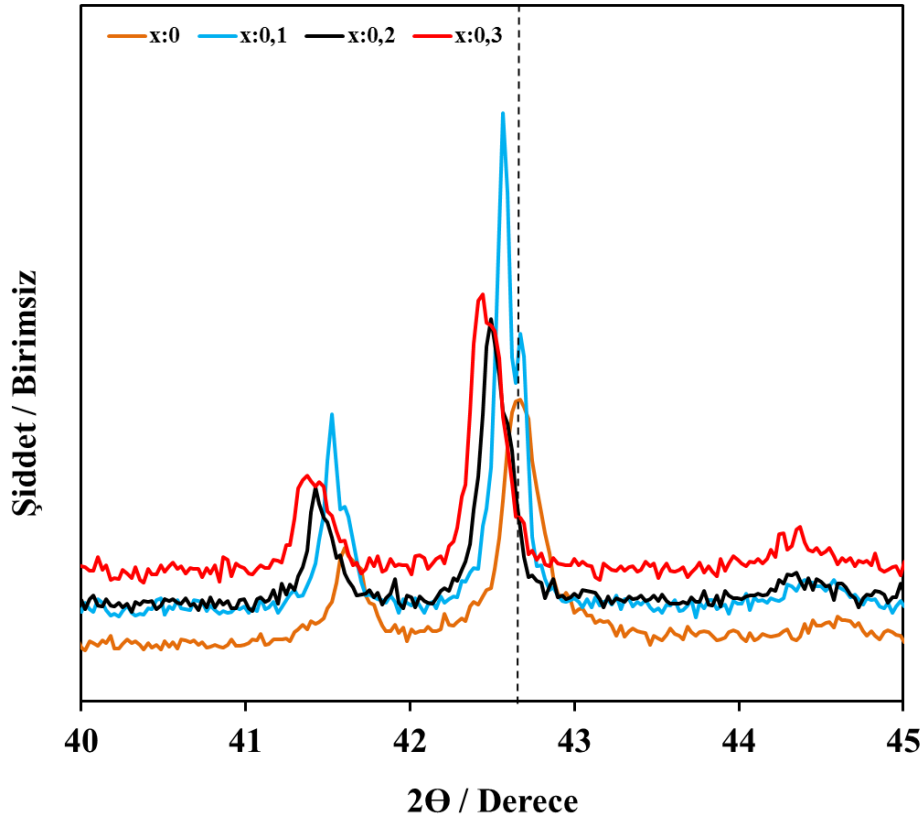
Şekil 4.17. 20 saat elektro-deoksidasyon sonrası $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x=0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarının X-ışını desenleri.

Bir önceki bölümde belirtildiği gibi NiO ve CoO birbirleri ile katı eriyik oluşturmaktadır. Bu durumda reaksiyon (4.15)'te Co metalinin de açığa çıkması gerekmektedir. Ni-Co ikili faz diyagramına baktığımızda (Şekil 4.18) deoksidasyon sıcaklığında iki metalin katı çözelti oluşturduğu görülmektedir. Bu durumda bu reaksiyon sonucu oluşan ürün (NiCo) katı eriyiği olacaktır. Bu durumda farklı Co içeriklerinde elde edilen alaşımlarda gözlemlenen LaNi_5 fazı $\text{La}_2(\text{NiCo})\text{O}_4$ 'ün (NiCo) katı çözeltisi ile birlikte indirgenmesi ile oluşmaktadır.

Şekil 4.18. Co-Ni faz diyagramı (Riani vd., 2014).

Şekil 4.19'da 20 saat deoksidasyon sonrasında LaNi_5 ve farklı Co içeriklerinde $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x:0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarında LaNi_5 pikinde kırınım açısındaki kayma gösterilmiştir. Çizelge 4.5'te belirtildiği gibi Co ilavesi ile birlikte LaNi_5 pikleri daha düşük açılara kaymaktadır. Bu kayma katı eriyik etkisini göstermektedir. Buna bağlı olarak mesafelerindeki değişim ise çok düşük seviyede gözlemlenmiştir. Bunun nedeninin Ni^{2+} ve Co^{2+} iyonik yarıçaplarının (Ni^{2+} : 0,69Å; Co^{2+} : 0,74Å (Tanbir vd., 2019)) birbirine yakın olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Fakat LaNi_5 piklerindeki kayma LaNi_5 yapısında Co'nun çözündüğünü göstermektedir.

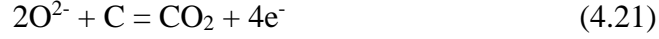

Şekil 4.19. 20 saat elektro-deoksidasyon sonrasında $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x=0; 0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarında LaNi_5 pikinde kırınım açısındaki kayma.

Çizelge 4.5. $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x=0; 0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarında 20 saat elektro-deoksidasyon sonrasında gerçekleştirilen XRD analizlerinde Co oranlarına bağlı olarak LaNi_5 fazı açılarında ve d mesafelerindeki değişim.

Co miktarı $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ (x)	Faz	2θ	d (Å)
0	LaNi_5	42,6308	2,12089
0,1	LaNi_5	42,5610	2,12241
0,2	LaNi_5	42,4832	2,12613
0,3	LaNi_5	42,4310	2,12860

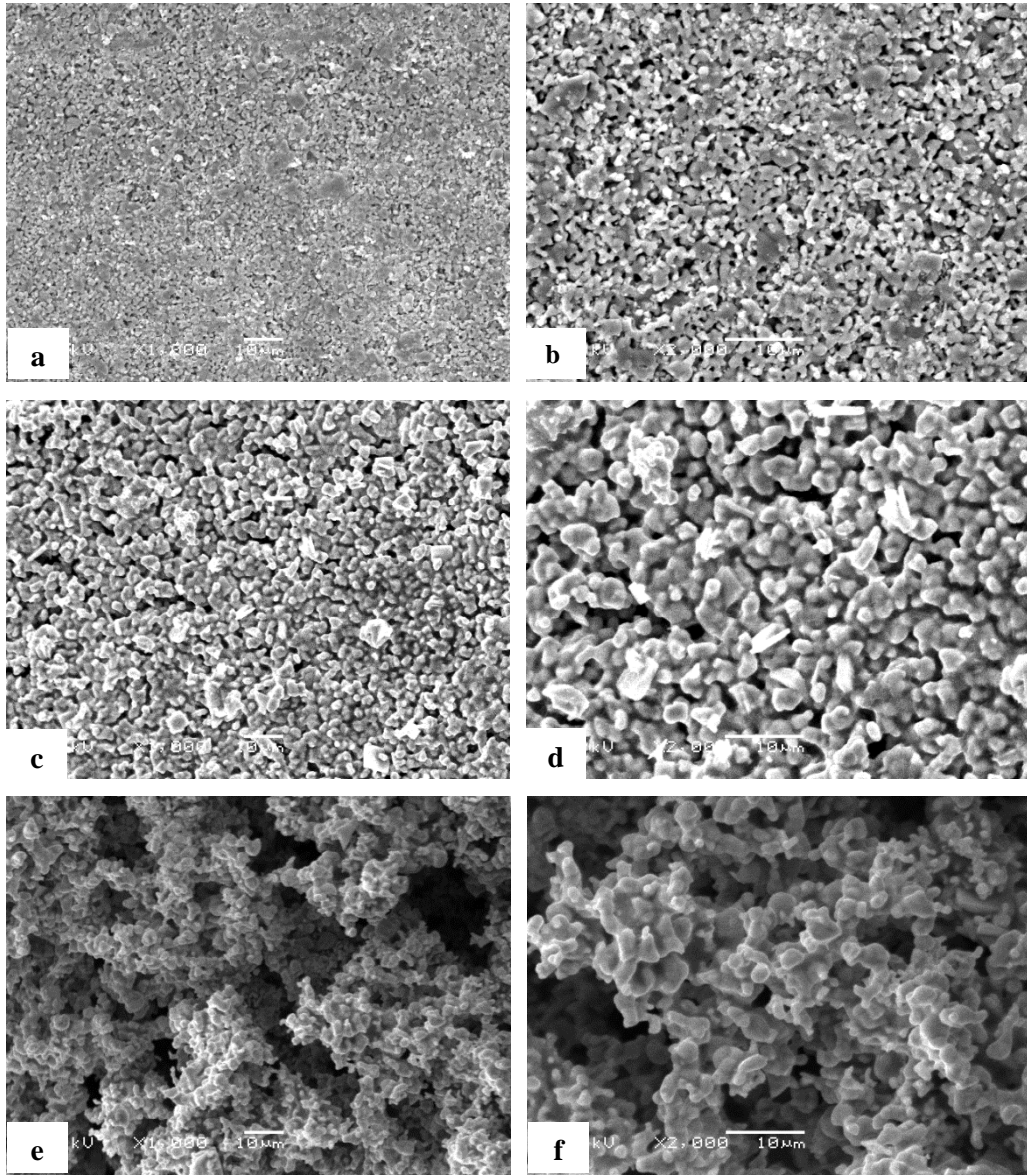
Katodik reaksiyonlardan çıkan O^{2-} iyonları grafit anotta aşağıdaki anodik reaksiyonları ((4.20) ve (4.21)) oluşturmaktadır. Bu reaksiyonlar ile pota deoksidasyon sonunda Şekil 4.16'da görüldüğü gibi harcandığı görülmektedir.

Şekil 4.20. Elektro-deoksidasyon öncesinde ve sonrasında potanın görünümü.

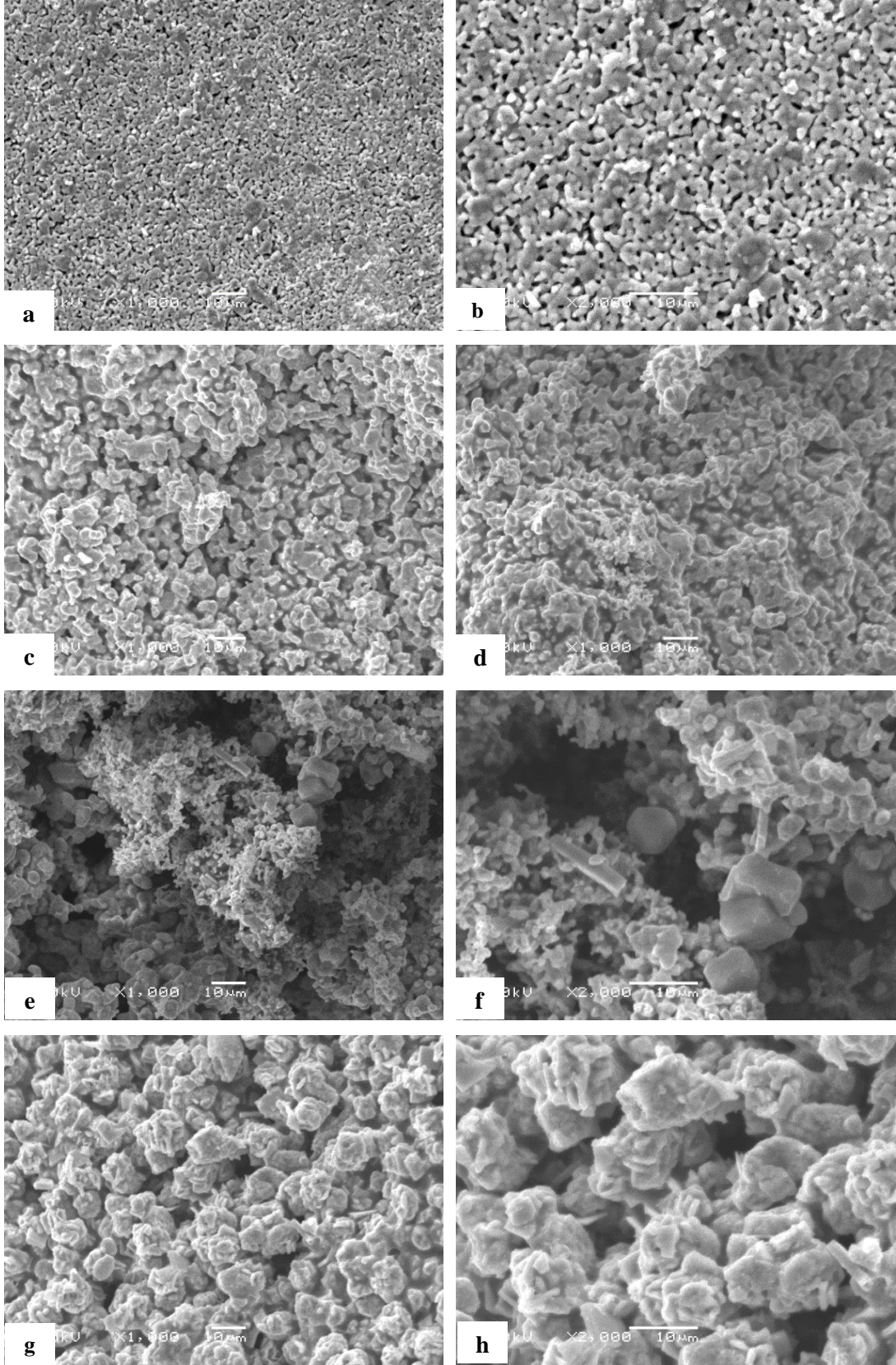
$La(Ni_{1-x}Co_x)_5$ $x:0,1$ alaşımının SEM görüntüleri Şekil 4.21'de verilmiştir. $1200^\circ C$ 'de 2 saat süre ile sinterlenmiş oksit karışımının nispeten boşluklu yapıda olduğu görülmektedir. Boşluklu yapı elektro-deoksidasyon prosesinin devamlılığı için gerekli bir durumdur. 20 saat elektro-deoksidasyon sonrası numune yüzeyinde yapılan SEM analizinde, yapıda oluşan metal tanelerinin 2-5 μm boyutlarında olduğu görülmektedir (Şekil 4.21 c,d). Tane morfolojisini gözlemek için yapılan 25 saat elektro-deoksidasyon sonunda, numune merkezinde yapılan SEM analizi, yapının halen boşluklu olduğu, açık porozitelere sahip olduğunu göstermektedir. Şekil 4.22'de $La(Ni_{1-x}Co_x)_5$ ($x:0,2$) üretilmek üzere sinterlenmiş malzemenin, sinter sonrası, 20 ve 25 saat elektro-deoksidasyon sonrası tane morfolojisi gösterilmektedir. Sinter numunesi boşluklu yapıya sahiptir. 20 saat elektro-deoksidasyon sonrası görüntülerine baktığımızda tane boyutunun $x:0,1$ Co miktarı içeren alaşıma göre biraz daha büyük olduğu ve tanelerin birbirleri ile yakınlaştığı gözlemlenmiştir. Tanelerin büyümesi ve birbirlerine yaklaşarak boyun vermesi sıcaklık ve sürenin etkisi ile gerçekleşmektedir. 2 saat elektro-deoksidasyon sonunda $LaNi_5$ pik şiddetinin $x:0,2$ Co içeren alaşımda daha yüksek olduğu görülmektedir. $LaNi_5$ 'in daha erken oluşmasının aynı sürede daha büyük tanelerin elde edilmesinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Şekil 4.22 c ve d'de numune merkezinden çekilen görüntüler malzeme merkezinin daha boşluklu yapıya sahip olduğunu göstermektedir. 25 saat elektro-deoksidasyon sonrasında tanelerin

daha da büyüyerek birbirleri ile yakınlaştığı ve boyun verdiği gözlemlenmektedir. Şekil 4.23'te $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x:0,3$) alaşımına ait oksit karışımının 1200°C 2 saat sinter sonrası, 20 ve 25 saat elektro-deoksidasyon sonrasında SEM görüntüleri verilmiştir. Tane boyutları diğer Co içeriklerine göre daha büyüktür. Bu $x:0,3$ Co içeriğinde LaOCl 'un indirgenmesinin daha erken tamamlanmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Daha erken oluşan taneler sıcaklığın etkisi ile büyümüştür. 20 saat elektro-deoksidasyon sonrasında yapılan EDS analizleri (Şekil 4.24) yapıdaki Co içeriğini göstermektedir. Co içeriğinin artması ile EDS analizinde Co miktarının artışı gözlemlenebilmektedir

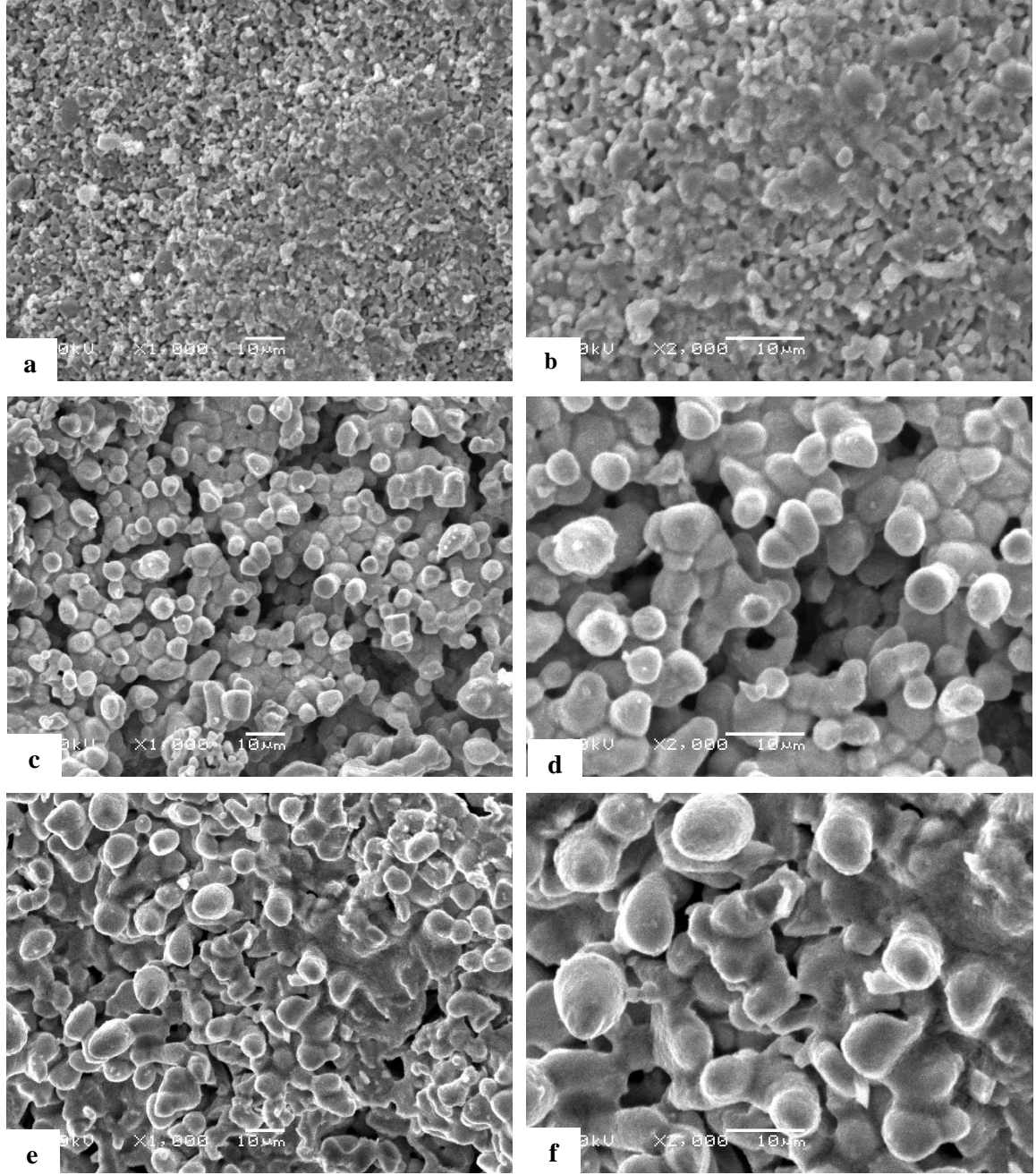

Şekil 4.21. $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x:0,1$) alaşımı için 1200°C 'de 2 saat sinterlenmiş oksit karışımı a) 1000X b) 2000X, 20 saat elektro-deoksidasyon sonrası c) 1000X d) 2000X, 25 saat elektro-deoksidasyon sonrası e) 1000X f) 2000X SEM görüntüleri (20kV).

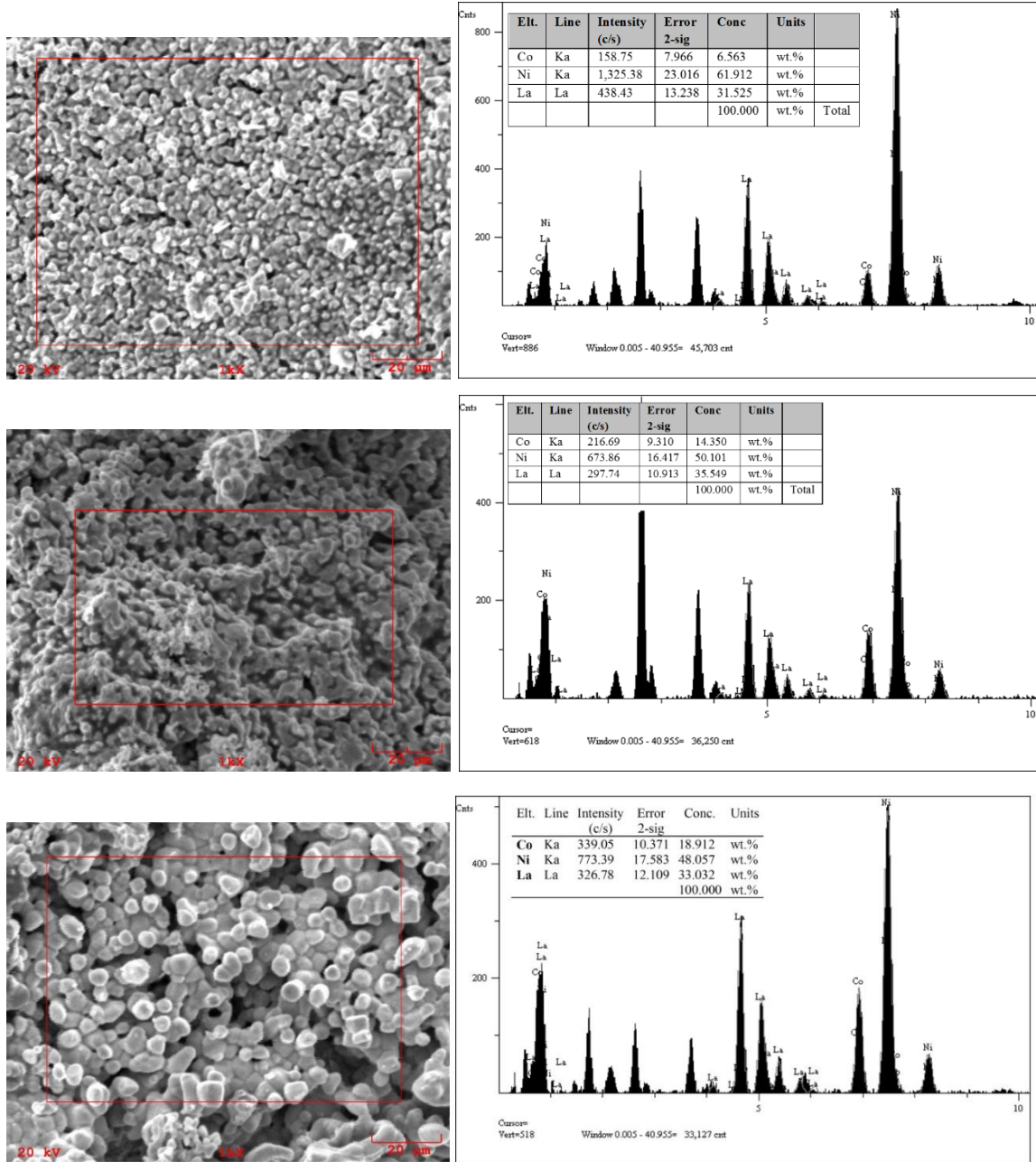

Şekil 4.22. $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x:0,2$) alaşımı için a) 1200°C 'de 2 saat süre sinterlenmiş oksit karışımı (1000X), 20 saat elektro-deoksidasyon sonrası b), c), e) (1000X), f) 2000X, 25 saat elektro-deoksidasyon sonrası g) 1000X h) 2000X SEM görüntüleri (20kV).

Şekil 4.23. $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x:0,3$) alaşımı için 1200°C 'de 2 saat süre sinterlenmiş oksit karışımı a) 1000X b) 2000X, 20 saat süre ile elektro-deoksidasyon sonrası c) 1000X d) 2000X, 25 saat süre ile elektro-deoksidasyon sonrası e) 1000X f) 2000X SEM görüntüleri (20 kV).

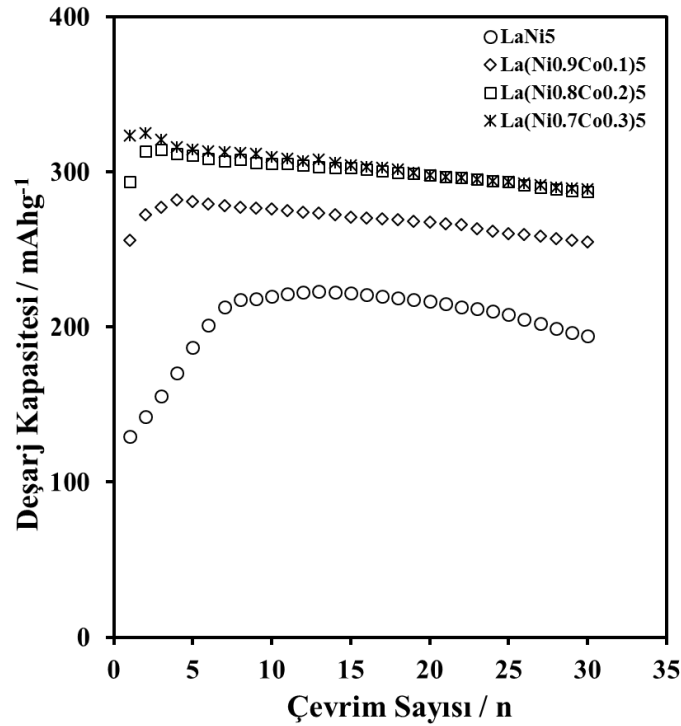

Şekil 4.24. $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x=0; 0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarında 20 saat elektro-deoksidasyon sonrası elde edilen EDS analizleri.

4.2.4. Üretilen $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x: 0, 0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarının hidrojen depolama karakteristikleri

20 saat elektro-deoksidasyonla üretilen LaNi_5 ve $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x: 0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarının şarj deşarj çevrim sayısına bağlı olarak deşarj kapasitesindeki değişim Şekil 4.25' te verilmiştir. 20 saat elektro-deoksidasyonla üretilen LaNi_5 elektrotunun alaşımın maksimum deşarj kapasitesine ulaşabilmesi için başlangıçta birkaç çevrim aktivasyona

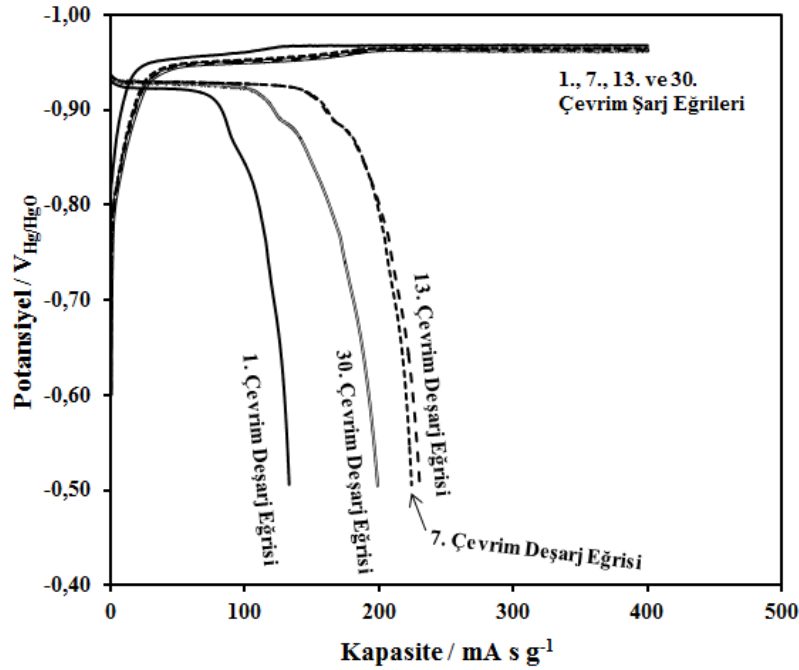
ihtiyacı vardır. Co ilavesiz LaNi_5 alaşımı maksimum hidrojen depolama kapasitesi 223 mAh/g ' a 13 çevrimde ulaştığı ve 30 çevrim sonunda deşarj kapasitesinin 195 mAh/g 'a düştüğü görülmektedir. Şekil 4.26'da şarj deşarj kapasitesinin 13 çevrimde maksimum seviye ulaştığı ve 30 çevrim sonrasında yaklaşık %90'ını koruduğu gözlemlenmektedir. Şekil 4.26 göstermektedir ki LaNi_5 alaşımları için şarj sırasında kararlı potansiyeli yaklaşık -0.950 V 'tur.

Şekil 4.25. 20 saat elektro-deoksidasyonla üretilen LaNi_5 ve $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x = 0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarının şarj deşarj çevrim sayısına bağlı olarak deşarj kapasitesindeki değişim.

Co ilavesi ile alaşımların maksimum hidrojen depolama kapasitelerinde artış olduğu görülmektedir. $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x = 0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarının hidrojen depolama kapasiteleri sırasıyla $282, 314$ ve 325 mAhg^{-1} 'dir (Çizelge 4.6). Farklı çalışmalarda Co ilavesinin hidrojen depolama karakteristiğini iyileştirdiği raporlanmıştır (Asona v.d., 2003; Willems ve Buskow 1987; Sakai v.d., 1991, Liao v.d., 2004). LaNi_5 alaşımlarının çevrim kararlılığı düşüktür. Bunun nedeni La'un yüzeyde oluşturduğu $\text{La}(\text{OH})_3$ tabakası ve şarj deşarj sırasında kristal yapıdaki hacim değişimi nedeni ile elektrotta meydana gelen ufalanmadır. Hidrojen depolama alaşımının çatlaması ve ufalanması elektrolit içerisinde yeni oluşan yüzeylerin kolaylıkla oksitlenmesine bu da kapasite düşüşüne neden olmaktadır. Co ilavesi

ile hacimdeki genişleme ile şarj deşarj sırasındaki hacim değişimi azalmakta böylelikle alaşımın çevrim kararlılığı artmaktadır (Cuevas vd., 2001; Kleperis vd., 2001).

Şekil 4.26. 20 saat elektro-deoksidasyonla üretilmiş LaNi_5 alaşımının 1., 7., 13. ve 30. çevrim şarj/deşarj eğrileri.

Çizelge 4.6. LaNi_5 ve $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x = 0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarında elde edilen hidrojen depolama karakteristikleri.

Alaşım	20 h Deoksidasyon sonrası fazlar	Kapasite (maks-mAh/g)	Aktivasyon	Kapasite Koruma Oranı (30 Çevrim) (%)
LaNi_5	LaNi_5	223	13. Çevrim	87,1
$\text{La}(\text{Ni}_{0,9}\text{Co}_{0,1})_5$	LaNi_5	282	4. Çevrim	90,3
$\text{La}(\text{Ni}_{0,8}\text{Co}_{0,2})_5$	LaNi_5	314	2. Çevrim	91,4
$\text{La}(\text{Ni}_{0,7}\text{Co}_{0,3})_5$	LaNi_5	325	2. Çevrim	88,8

Elektro-deoksidasyon ile üretilen LaNi_5 alaşımların kobalt ilavesi ile c ve a latis parametrelerindeki ve birim hücre hacmindeki değişim Çizelge 4.7’de verilmiştir. Çizelgede

görüldüğü gibi Co ilavesi ile a yönünde yani basal düzlemde artış meydana gerçekleşmiştir. a yönündeki artışla Co ilavesi arttıkça birim hacmin büyüdüğü görülmektedir. Bu değerler literatür ile uyumludur (Joubert vd., 2002; Joubert vd., 2005). Joubert vd. (2002) yaptığı çalışmada LaNi_5 birim hücresinde a yönünde büyüme gözlemlerken c yönünde benzer değerler elde etmiştir. Bu veriler Co'nun a yönünde daha fazla genişlemeye neden olduğunu doğrulamaktadır. Hacim değişiminin etkisi Co ilavesi ile maksimum deşarj kapasitesi ve kapasite koruma oranlarındaki artışı desteklemektedir. X:0,3 Co ilavesi ile kapasite koruma oranındaki düşüş ise Co'nun hidrür kararlılığını arttırması nedeni ile oluştuğu düşünülmektedir. Asona vd., (2003) Co'nun LaNi_5 yapısına ilave edilmesi ile hidrojen depolama sırasında gerçekleşen faz dönüşümlerinin aktivasyon enerjisini arttırdığını ortaya koymuştur. Bu Co ilavesinin β ve γ fazlarının kararlılığını arttırdığını göstermektedir. Hidrür fazlarının kararlılığının artması dehidrasyon kinetiği için dezavantajlı bir durumdur. Bu Co'nun yüksek miktarda kullanımında kaçınılması gerektiğini göstermektedir.

Çizelge 4.7. LaNi_5 ve $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x= 0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarında latis parametreleri ve birim hücre hacmindeki değişim.

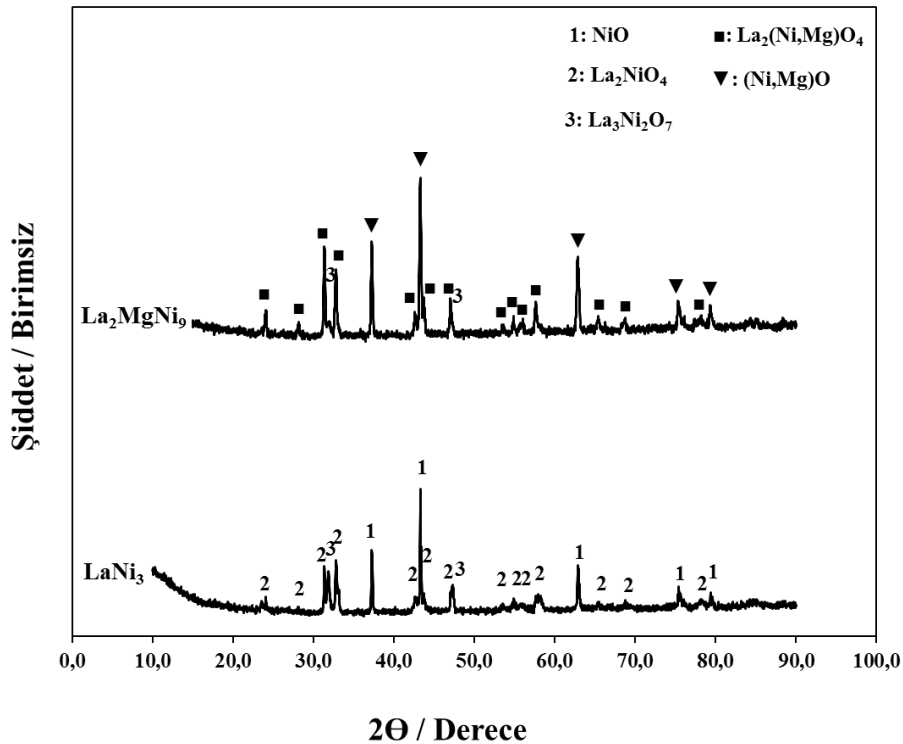
Alaşım	Faz	a (Å)	c (Å)	V (Å ³)
LaNi_5	LaNi_5	5,010	3,985	86,63
$\text{La}(\text{Ni}_{0,9}\text{Co}_{0,1})_5$	LaNi_5	5,023	3,970	86,74
$\text{La}(\text{Ni}_{0,8}\text{Co}_{0,2})_5$	LaNi_5	5,029	3,983	87,22
$\text{La}(\text{Ni}_{0,7}\text{Co}_{0,3})_5$	LaNi_5	5,035	3,986	87,52

4.3. La_2MgNi_9 Alaşımının Elektro-deoksidasyon ile Üretimi

4.3.1. $\text{La}_2\text{O}_3 - \text{MgO} - \text{NiO}$ sinter yapısı

La_2MgNi_9 üretiminde La_2O_3 - MgO - NiO toz karışımı 1200°C 'de 2 saat sinterlenmiş ve sinterleme sonrasında yapılan XRD analizleri Şekil 4.27'da verilmiştir. NiO - MgO faz diyagramı (Şekil 4.28) bu oksit fazların sinterleme sıcaklığında $(\text{NiMg})\text{O}$ katı çözeltilisini oluşturduğunu göstermektedir. NiO ve MgO aynı rock salt kristal yapısına ve benzer iyonik çaplara sahiptirler (Ni^{2+} : 0,69 Å; Mg^{2+} : 0,72 Å (Solak, 2007; Budiredla vd., 2012). Bundan

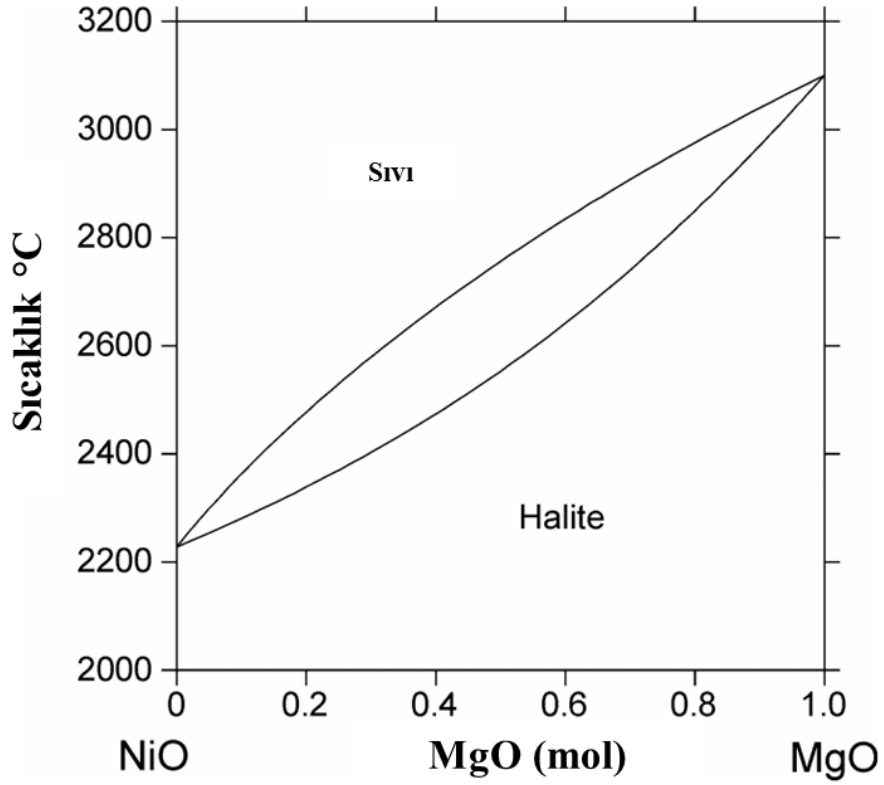
dolayı MgO ve NiO birbirine çok yakın X ışınları kırınım paterni gösterirler (Jafarbegloo vd., 2016). Tan (2011) Mg_2Ni 'in elektro-deoksidasyon ile üretimi için hazırlanan MgO ve NiO toz karışımını $1200^\circ C$ 'de sinterlemiş ve ardından gerçekleştirilen XRD analizinde MgO ve NiO piklerini ayrı olarak gözlemlemiştir. Bu sıcaklıklarda katı çözelti oluşturması beklenen oksit karışımının bu davranışı homojen karışım sağlanamamasına bağlanmıştır. La_2MgNi_9 üretiminde sinter sonrası yapılan XRD analizinde ise NiO-MgO faz diyagramına uyumlu olarak MgO piklerine rastlanmamıştır. Sinterleme sonrası oluşan fazların katı çözelti d mesafelerindeki değişimin gözlemlenmesi amacıyla Şekil 4.27'da $LaNi_3$ alaşım kompozisyonu için hazırlanan La_2O_3 ve NiO tozlarının $1200^\circ C$ 'de sinterleme sonrası X ışını kırınım paterni La_2MgNi_9 ile kıyaslanmıştır. Şekil 4.30a ve Çizelge 4.8'de görüldüğü üzere Mg ilavesi ile NiO piki nispeten daha düşük kırınım açısında oluşmuştur. Bunun katı çözelti oluşumu ile gerçekleştiği bilinmektedir. Bu durumda NiO ve MgO elektro-deoksidasyon reaksiyonlarında (NiMg)O katı çözeltisi yapısında bulunacaktır.

Şekil 4.27. $LaNi_3$ ve La_2MgNi_9 üretimi için hazırlanan oksit toz karışımının $1200^\circ C$ 'de 2 saat sinterleme sonrası elde edilen X-Işın desenleri.

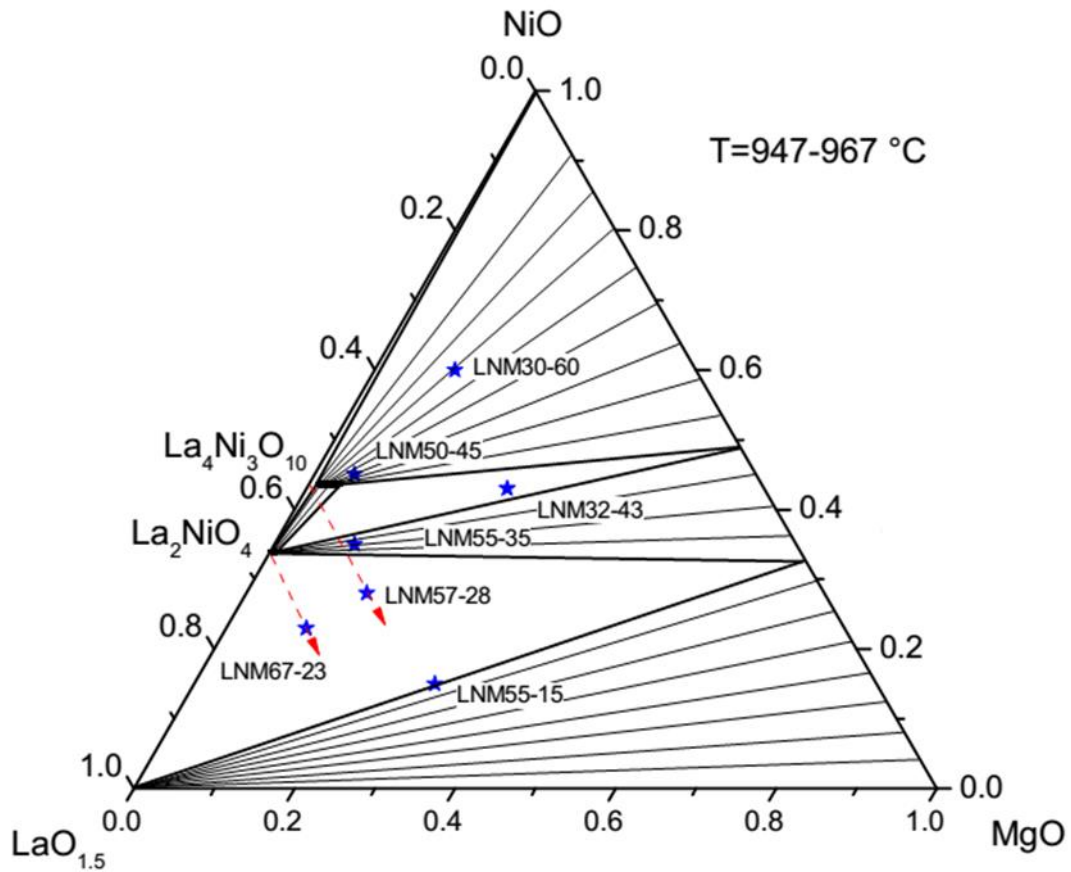
Solak (2007) çalışmasında $LaO_{1.5}-NiO-MgO$ hesaplamalı faz diyagramını oluşturmuş (Şekil 4.29) ve belirli kompozisyonlarda yaptığı deneysel çalışmalarla La-Ni-O

fazlarındaki MgO çözünürlüklerini ortaya koymuştur. Solak (2007)'nin çalışması haricinde literatürde La_2NiO_4 ve $\text{La}_3\text{Ni}_2\text{O}_7$ 'nin MgO çözünürlüğüne dair bir çalışma bulunamamıştır. Solak (2007) yaptığı çalışmada 1100°C 'de gerçekleştirilen ısı işlem ile La_2NiO_4 'ün molce %10 MgO çözdüğü saptanmıştır. Fakat XRD analizinde Ni^{2+} ve Mg^{2+} iyonik yarıçaplarının benzer olması nedeni ile pik açılarında bir kayma gözlemlenmediği belirtilmiştir. Aynı çalışmada La_3NiO_7 'nin MgO çözünürlüğü ile ilgili bir veri elde edilemediği belirtilmektedir.

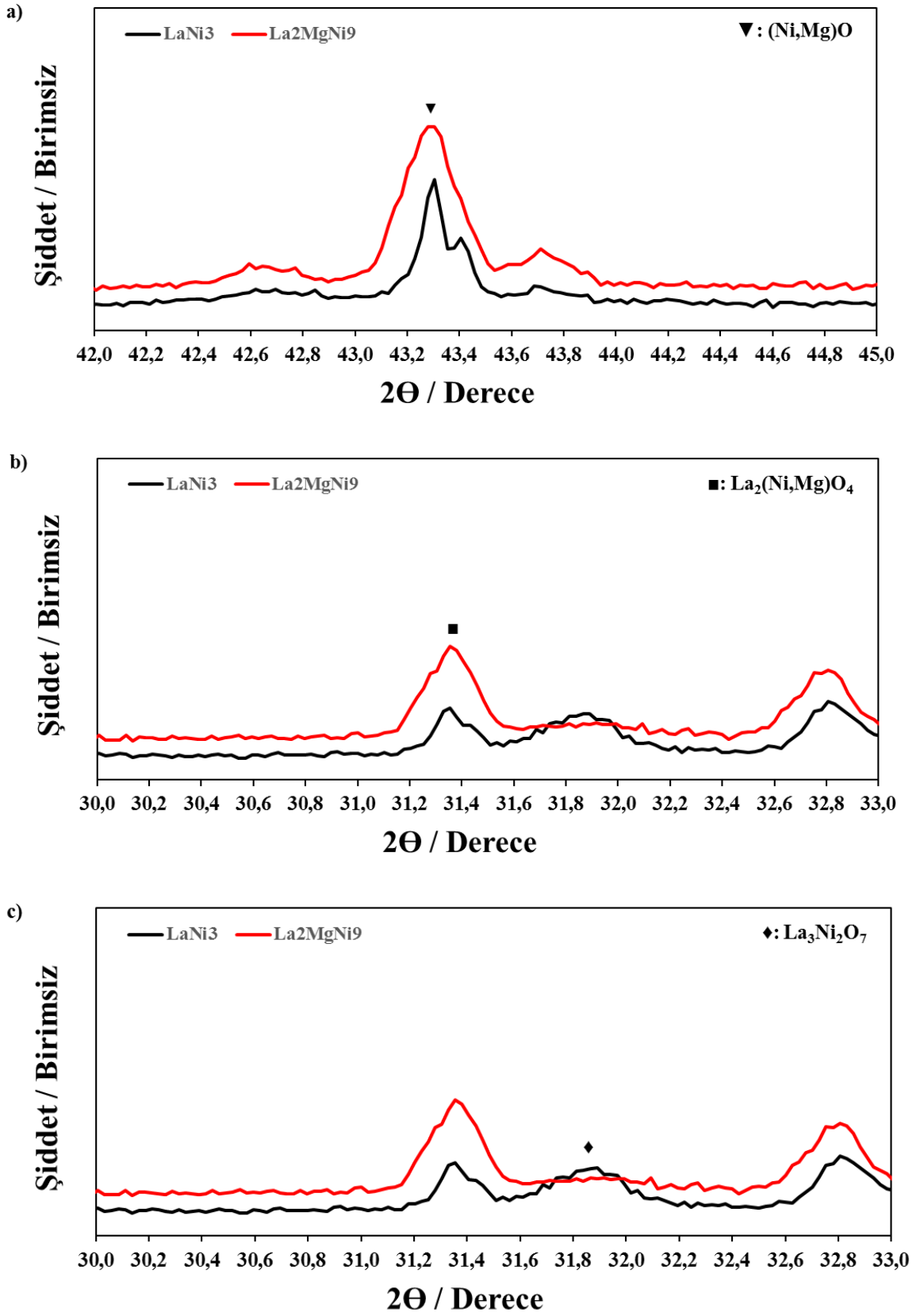
Şekil 4.28. NiO-MgO faz diyagramı (Solak, 2007).

Şekil 4.29. LaO_{1.5}-MgO-NiO faz diyagramı (Solak, 2007).

Şekil 4.30b’de verilen La₂NiO₄’e ait pik şiddetlerindeki çok düşük miktardaki kayma literatürü doğrulamaktadır. Ni²⁺ ve Mg²⁺ iyonik yarıçaplarının birbirine benzer olması nedeni ile d mesafelerinde büyük bir farklılık gözlemlenmemiştir. Şekil 4.30’da verilen La₃Ni₂O₇ karakteristik pikleri daha yüksek açılara kayma gözlemlenmiş ve d mesafesi küçülmüştür. La₂MgNi₉ alaşımında görüldüğü gibi La₃Ni₂O₇ sadece 32° açıda düşük şiddette bir pik vermiştir (Şekil 4.27). Bu La₂MgNi₉ üretiminde bu fazın az miktarda oluştuğunu göstermektedir. Yapılan XRD analizinde bu pikin kırınım deseninin belirgin bir tepe noktası vermemesi nedeni ile analiz sırasında pik yerinin doğru belirlenmediği düşünülmektedir. Literatür araştırmaları neticesinde La₃Ni₂O₇’de MgO çözünürlüğü ile ilgili bilgi edinilememesi ve yapılan XRD analizlerinde katı eriyik oluşumuna dair bulgu bulunamaması nedeni ile La₂MgNi₉’un elektro-deoksidasyon ile üretiminde MgO’in La₃Ni₂O₇ yapısında çözünmediği kabul edilmiştir.

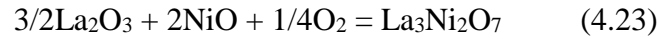
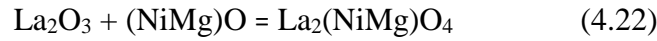

Şekil 4.30. MgO ilavesi ile a) NiO, b) La₂NiO₄ ve c) La₃Ni₂O₇ piklerinde kayma.

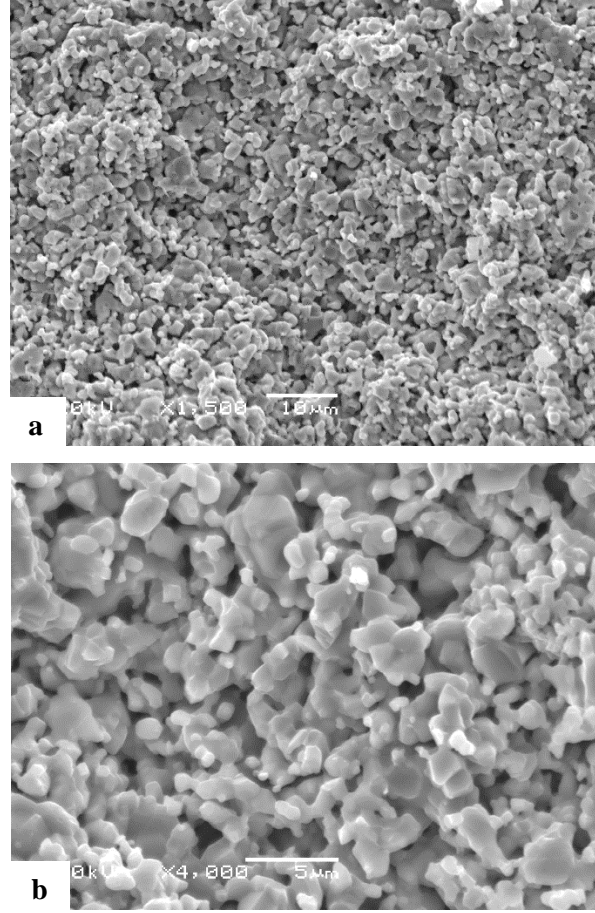
Çizelge 4.8. LaNi_3 ve La_2MgNi_9 hedef alaşımları için hazırlanan oksit karışımlarında sinterleme sonrası XRD analizlerinde NiO ve La_2NiO_4 piklerinde gözlemlenen 2θ açıları ve d mesafesi değerleri.

Alaşım	Faz	2θ	d (Å)
LaNi_3	NiO	43,2890	2,08841
La_2MgNi_9	(Ni,Mg)O	43,2520	2,09011
LaNi_3	La_2NiO_4	31,3400	2,85191
La_2MgNi_9	La_2NiO_4	31,3310	2,85277

Yapılan değerlendirmeler neticesinde La_2MgNi_9 üretimi için hazırlanan La_2O_3 -NiO-MgO karışımının 1200°C’de sinterlenmesi sonrasında gerçekleştirilen XRD analizine göre yapıda (NiMg)O, $\text{La}_2(\text{NiMg})\text{O}_4$ ve $\text{La}_3\text{Ni}_2\text{O}_7$ fazları bulunmaktadır (Şekil 4.26). $\text{La}_2(\text{NiMg})\text{O}_4$ ve $\text{La}_3\text{Ni}_2\text{O}_7$ fazları aşağıdaki reaksiyonlarla açıklanabilmektedir.

Sinterlenen numunelerin SEM görüntüleri Şekil 4.31’da verilmiştir. Görüldüğü gibi numune porlu bir yapıya sahiptir. Bu elektro-deoksidasyon deneyleri için önemli bir parametredir. Porlu yapıya sahip olması sayesinde eriyik numune içine nüfus edebilmekte ve böylece proses devamlılığı sağlanabilmektedir. Numunede oksit tanelerinin birbirleri ile yakınlaştığı ve boyun verdiği görülmektedir. Bu durumun porlu yapıyı bozmayacak şekilde belirli bir ölçüde olması alaşım üretiminde fayda sağlamaktadır. Oksit tanelerinin birbirine daha yakın olması deoksidasyonda alaşım oluşumunu desteklemektedir (Mohandas ve Fray, 2004).

Şekil 4.31. La_2MgNi_9 üretimi için hazırlanan $\text{La}_2\text{O}_3\text{-MgO-NiO}$ toz karışımının 1200°C 'de 2 saat sinterleme sonrası elde edilen SEM görüntüleri a) 1500X b) 4000X (20kV).

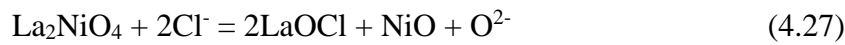
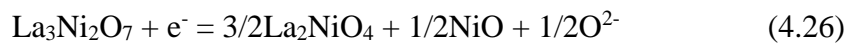
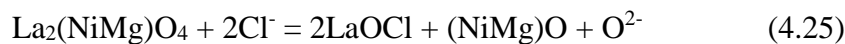
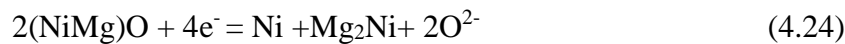
4.3.2. La-Ni ve La-Mg-Ni fazlarının oluşumu

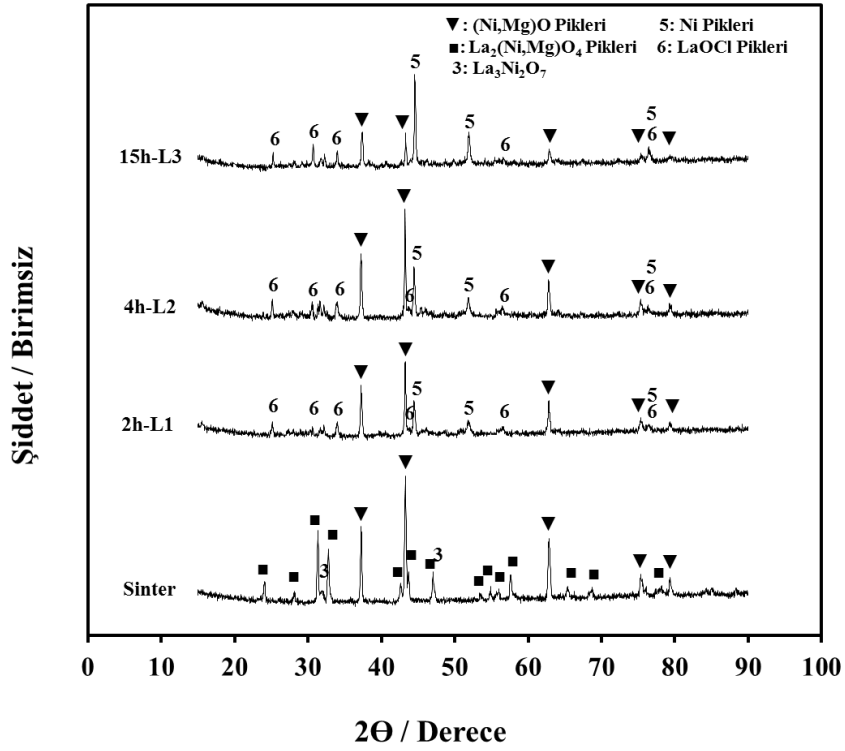
Çalışmada öncelikle 1200°C 'de sinterlenen 3 numuneye 2, 4 ve 15 saat süre ile 2,9V ve 3,4V potansiyelleri aralığında elektro-deoksidasyon uygulanmıştır (Çizelge 4.9). Proses süresince potansiyel, akım yoğunluğuna göre bu aralıklarda değiştirilmiştir. Şekil 4.32'de elektro-deoksidasyon sonrasında yapılan XRD analizlerinin sonuçları bulunmaktadır. Görüldüğü gibi 15 saat elektro-deoksidasyona tabi tutulsa da yapıda La-Ni (LaNi_5) veya La-Mg-Ni (La_2MgNi_9) fazları gözlemlenmemiştir. Numunenin tamamını yansıtacak şekilde alınan örnekle yapılan XRD analizleri yapıda Ni, $(\text{NiMg})\text{O}$, LaOCl fazları olduğunu göstermektedir. Deoksidasyon sürelerine göre yapıda oluşan fazlar Çizelge 4.10'da verilmiştir.

Çizelge 4.9. La₂MgNi₉ alaşımının üretiminde deneysel çalışmada kullanılan numunelere ait kodlar ve proses parametreleri.

Numune Kodu	Deoksidasyon Süresi (h)	Uygulanan Potansiyel (V)
L1	2	2,9 – 3,4
L2	4	2,9 – 3,4
L3	15	2,9 – 3,4
L4	2	2,6 – 2,8
L5	4	2,6 – 2,8
L6	6	2,6 – 2,8
L7	20	2,6 – 2,8

L1, L2 ve L3 nolu deneylerde deoksidasyon süresi arttıkça Ni miktarında artış gözlemlenmiştir. Yapıda Ni fazlarının gözlemlenmesi (NiMg)O katı çözeltilisinin indirgenmesi ile oluştuğunu göstermektedir. Şekil 4.33'deki reaksiyon yolunda gözlemlendiği gibi reaksiyon 4.24'e göre indirgenme sonucunda Mg₂Ni fazının da oluştuğu düşünülmektedir. Fakat düşük ergime sıcaklığı nedeni ile (507°C) yapıdan uzaklaştığı ve bundan dolayı XRD analizinde gözlemlenemediği düşünülmektedir. 15 saat deoksidasyon sonrasında yapıda halen (NiMg)O fazı bulunmaktadır. La₂(NiMg)O₄ ve La₃Ni₂O₇ fazları ise deoksidasyon sonrasında yapıda bulunmamaktadır. Bu fazların tamamının eriyik ile teması sonucu (4.25) ile LaOCl'a dönüştüğünü göstermektedir. Uygulanan potansiyelle birlikte (NiMg)O indirgenmiş (4.24) ve La₂(NiMg)O₄'ün eriyik ile kendiliğinden reaksiyonu sonucunda LaOCl fazı oluşmuştur.

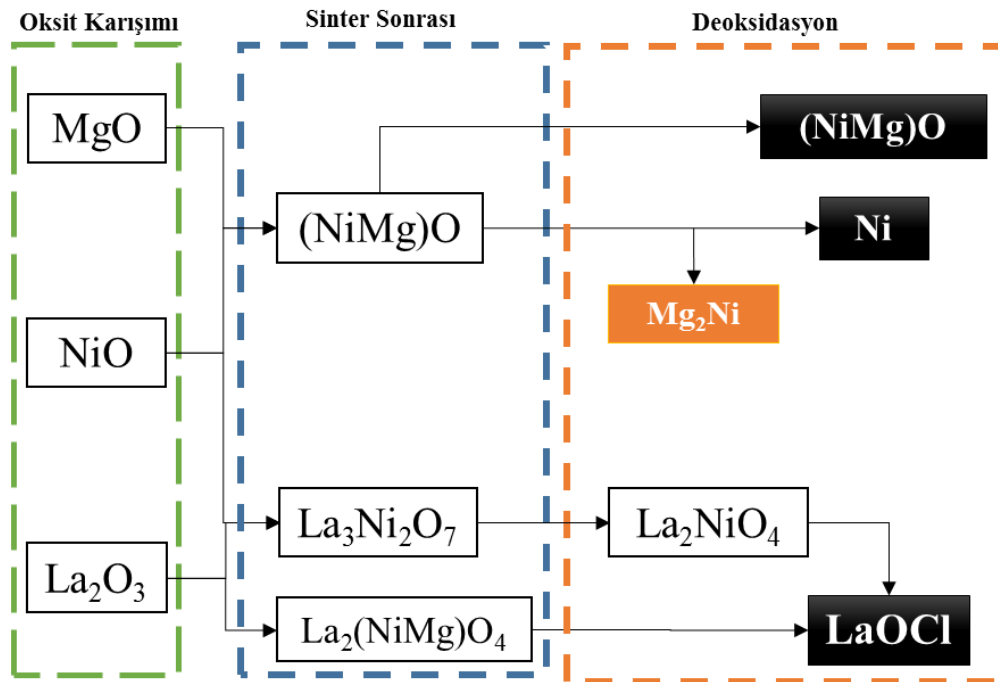

Şekil 4.32. L1, L2, L3 numunelerinde sırasıyla 2 saat, 4 saat ve 15 saat elektro-deoksidasyon uygulandıktan sonra elde edilen X-Işın desenleri.

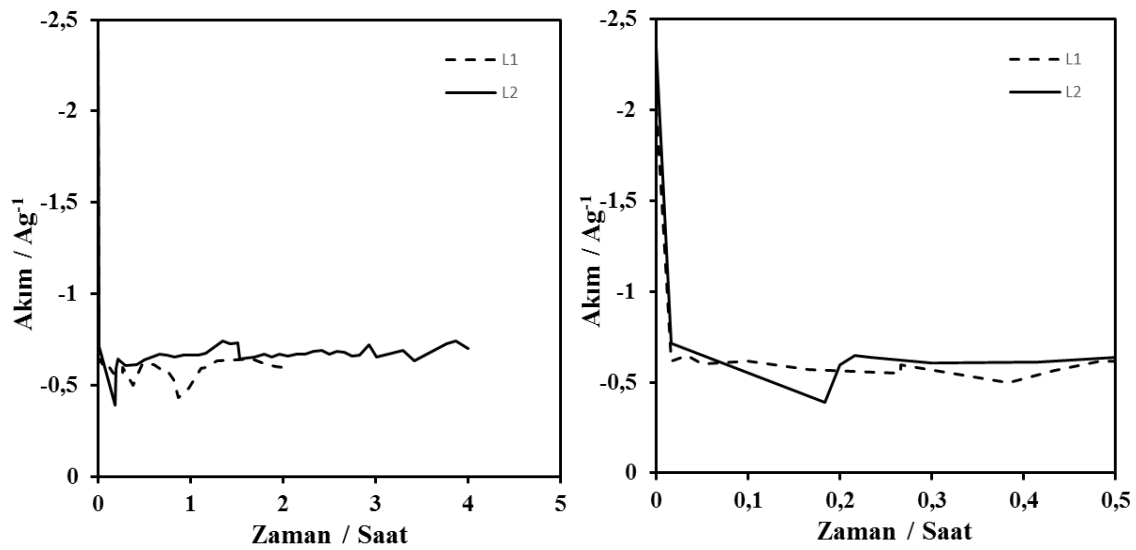
Çizelge 4.10. La_2MgNi_9 alaşımının üretiminde L1, L2 ve L3 numunelerinin elektro-deoksidasyonu sonrası elde edilen fazlar.

Numune Kodu	Elektro-deoksidasyon Süresi(h)	Gözlemlenen Fazlar
-	0 (Sinter Sonrası)	(NiMg)O, $\text{La}_2(\text{NiMg})\text{O}_4$, $\text{La}_3\text{Ni}_2\text{O}_7$
L1	2	(NiMg)O, Ni, LaOCl
L2	4	(NiMg)O, Ni, LaOCl
L3	15	(NiMg)O, Ni, LaOCl

Şekil 4.33. L1, L2 ve L3 deneylerinde elde edilen reaksiyon yolu.

Şekil 4.34’de L1 ve L2 numunelerine ait akım-süre grafikleri bulunmaktadır. Proses başlangıcında eriyik akım toplayıcısı ve oksit 3 faz sınırında yüksek akım değeri gözlemlenmiş ve bu hızla düşmüştür. Numune yüzeyinde tanelerin direkt eriyik ile temas etmesi nedeni ile deoksidasyonun daha hızlı gerçekleşmesi yani daha yüksek miktarda oksijenin kolayca eriyiğe geçmesi ile yüksek akım değerleri gözlemlenmiştir. 3 faz sınırının yeni metal taneleri- eriyik ve oksit taneleri arasında ilerlemesi ile bu akım değeri hızla düşmüştür. Yüzey tamamen indirgendiğinde deoksidasyon numune merkezine doğru ilerlemiştir. Bu yönde gerçekleşen indirgenme yüzeye göre daha yavaş gerçekleşmektedir. Bu grafiğe göre elektro-deoksidasyon prosesi sırasında $-0,5$ ile $-0,7$ Ag^{-1} akım değerleri gözlemlenmiştir.

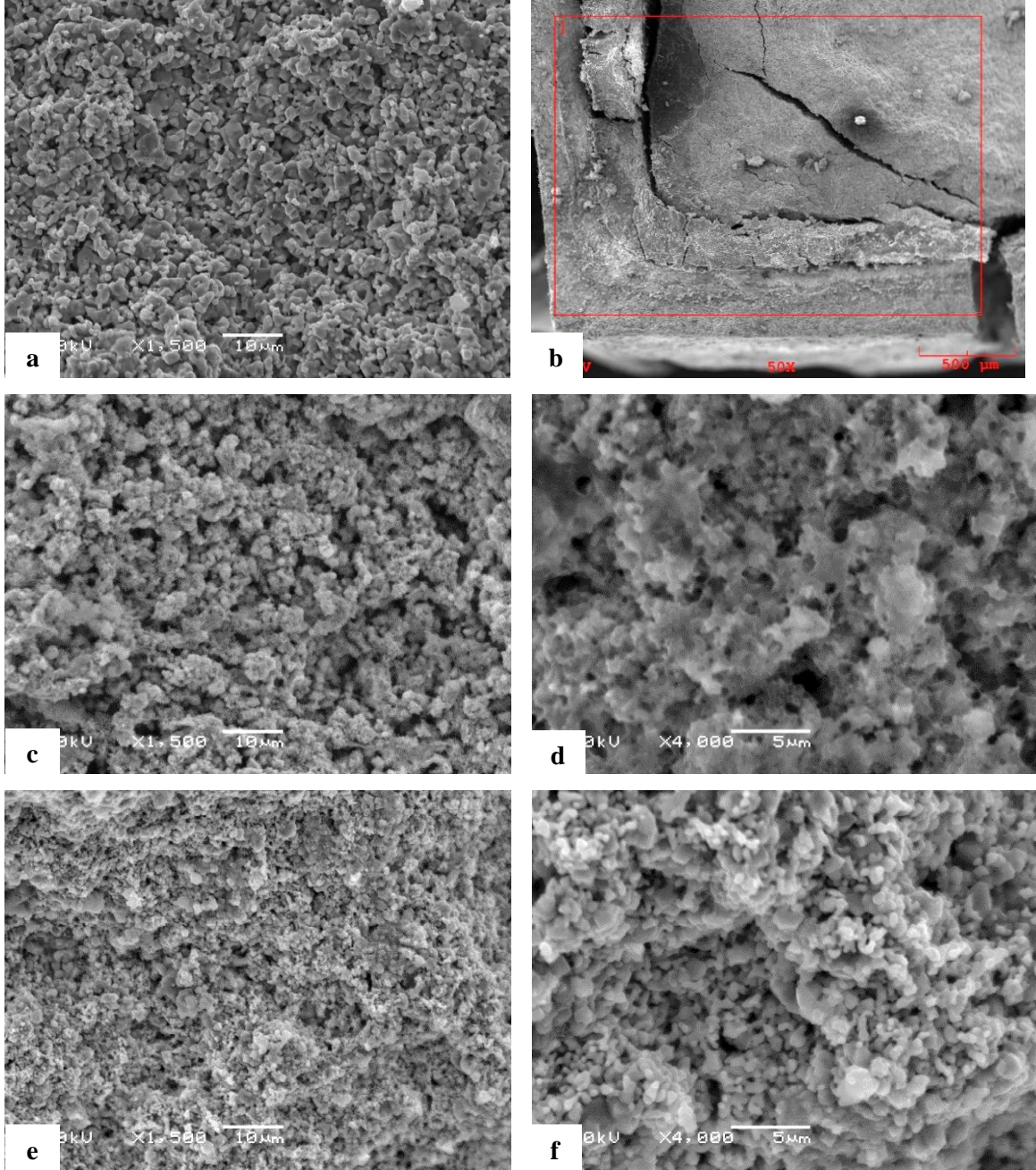

Şekil 4.34. L1 ve L2 numunelerinin ait akım-süre grafikleri a) 4 saat b) 30 dk elektro-deoksidasyon sürelerinde.

Bu örneklerden 4 saat deokside edilmiş numunede (L2) indirgenmenin yüzeyden merkeze doğru 500 μm derinliğine kadar devam edebildiği Şekil 4.35'te taramalı elektron mikroskobu görüntüsünde görülmektedir. Görüntüde kabuk olarak ifade edilen bölge deoksidasyonun gerçekleştiği, oksit olarak ifade edilen bölge ise deoksidasyonun gerçekleşmediği bölgeleri ifade etmektedir. Kabuk bölgesindeki tanelerin birbirleri ile boyun vererek sinterlendiği ve boşluklu yapının bozulduğu görülmektedir. Bu kabuk bölgesinin yoğun bir yapıya sahip olması 740°C'de metal tanelerinin büyüme eğiliminden kaynaklanmaktadır. Tang vd. (2016) NiO'in elektro-deoksidasyon ile indirgenmesinde uygulanan potansiyelin artışı ile yeni oluşan Ni tanelerinde büyüme gözlemlenmiştir. Çalışmada NiO'in indirgenmesi ile mikron-altı Ni taneleri oluşmakta ve bu mikron-altı tanelerin yüksek enerji seviyeleri ile birbirlerine yaklaştığı ve birleşerek boyun verdiği, uygulanan potansiyelin Ni atomlarının yüzey difüzyonunu etkileyeceği gibi, NiO'in indirgenme hızı ve Ni çekirdeklenme merkezi sayısını arttırabileceği belirtilmektedir. Bhagat vd. (2008) kısmen indirgenmiş numunelerde gözlemlenen metal tabakanın indirgenme süreci sırasında gerçekleşen sinterlenmeden kaynaklanabileceğini belirtmektedir. Wang vd. (2011) elektro-deoksidasyonun yüzeyden başlaması nedeni ile yeni oluşan metal tanelerinin yüzeyde daha yoğun bir tabaka oluşturarak numune merkezine doğru deoksidasyonun numune porlarında gerçekleşmesi nedeni ile yavaşlayacağını belirtmektedir. Gordo vd. (2004) metalik fazın oksit pelet yüzeyinde por difüzyonunu engelleyen bir bariyer oluşturabileceğini raporlamıştır. Bu durumun düşük ergime sıcaklığı

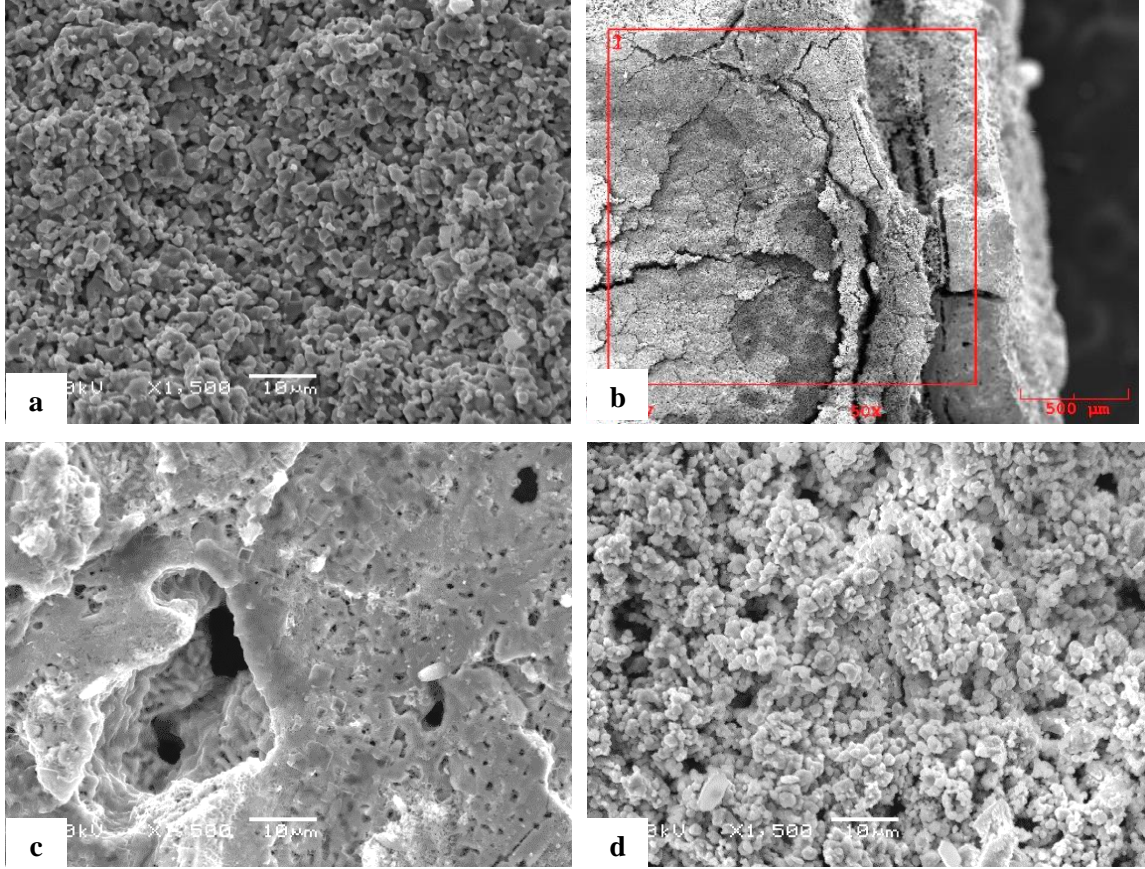
olan hedef metallerde özellikle gözlemlendiği belirtilmiştir. Proses sırasında yüksek sıcaklık bu metal tanelerinin büyümesine ve bu da açık porların azalarak O^{2-} iyon difüzyonun engellenmesine neden olabilmektedir.

Şekil 4.35. La_2MgNi_9 üretiminde $740^{\circ}C$ 'de 4 saat elektrodeoksidasyona uğramış numunede taramalı elektron mikroskobu görüntüsü: a) sinter sonrası b) genel görüntü 50X c) kabuk bölgesi 1500X d), 4000X e) oksit bölgesi 1500X f) 4000X (20kV).

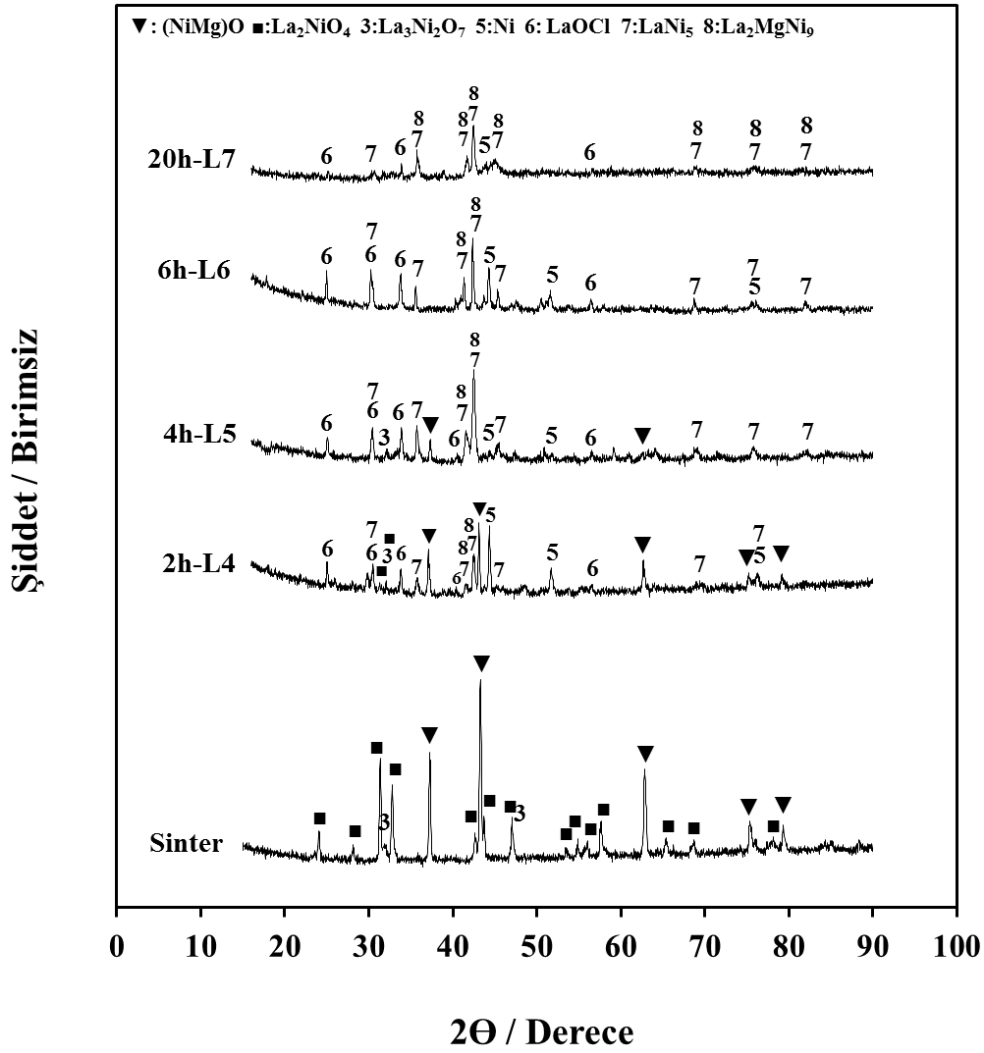
Aynı zamanda yeni oluşan metal taneleri yüzeye difüz etme eğilimindedirler. Şekil 4.36'te ise L3 numunesinin 15 saat elektro-deoksidasyon sonrası taramalı elektron

mikroskobu görüntüleri mevcuttur. Şekil 4.36c'de yoğunlaşma çok daha net gözlemlenmektedir.

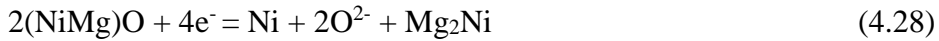
Şekil 4.36. La_2MgNi_9 üretiminde 740°C 'de 15 saat elektrodeksidasyona uğramış numunede taramalı elektron mikroskobu görüntüsü: a) sinter sonrası 1500X b) genel görüntü 50X, c) kabuk bölgesi 1500X d) oksit bölgesi 1500X (20 kV).

Bu sorunun aşılabilmesi için prosesin belli bir ölçüde yavaşlatılmasının etkili olabileceği düşünülmüştür. Uygulanan aşırı potansiyel, proses hızını etkileyen en önemli etkenlerden biridir. Bu yüzden 1200°C 'de 2 saat sinterlenen numuneye 2,6 ve 2,8 V potansiyelleri aralığında 2, 4, 6 ve 20 saat süre ile elektro-deoksidasyon gerçekleştirilmiştir. Şekil 4.37'de düşük potansiyel uygulanmış L4, L5, L6 ve L7 numunelerinin deoksidasyon sonrası XRD analizleri bulunmaktadır. Tüm numunelerde yapıda Ni, $(\text{NiMg})\text{O}$, $\text{La}_2(\text{NiMg})\text{O}_4$, LaNi_5 , LaOCl , La_2MgNi_9 fazlarının bulunduğu görülmektedir (Çizelge 4.11).

Şekil 4.37. La_2MgNi_9 üretiminde L4, L5, L6 ve L7 nolu numunelere sırasıyla 2 saat, 4 saat, 6 saat ve 20 saat elektro-deoksidasyon uygulandıktan sonra elde edilen X-Işın desenleri.

Faz dönüşümleri aşağıdaki reaksiyonlarla açıklanabilmektedir. Fazların oluşumundaki reaksiyon yolu Şekil 4.38'de verilmiştir. $\text{La}_2(\text{NiMg})\text{O}_4$ fazının Ni ile elektrokimyasal reaksiyonu sonucunda LaNi_5 fazı oluşmuştur. Mg'nun LaNi_5 fazında çözünmediği bilinmektedir (Negri vd., 2007). Bu durum reaksiyon sonucunda Mg_2Ni fazının oluşumuna neden olmuştur. Mg_2Ni 'in düşük ergime sıcaklığı nedeni ile eriyip yapıdan uzaklaştığı düşünülmektedir. La_2MgNi_9 fazı ise LaNi_5 ve $(\text{NiMg})\text{O}$ katı çözeltisinin reaksiyonu sonucunda oluşmuştur (4.31).

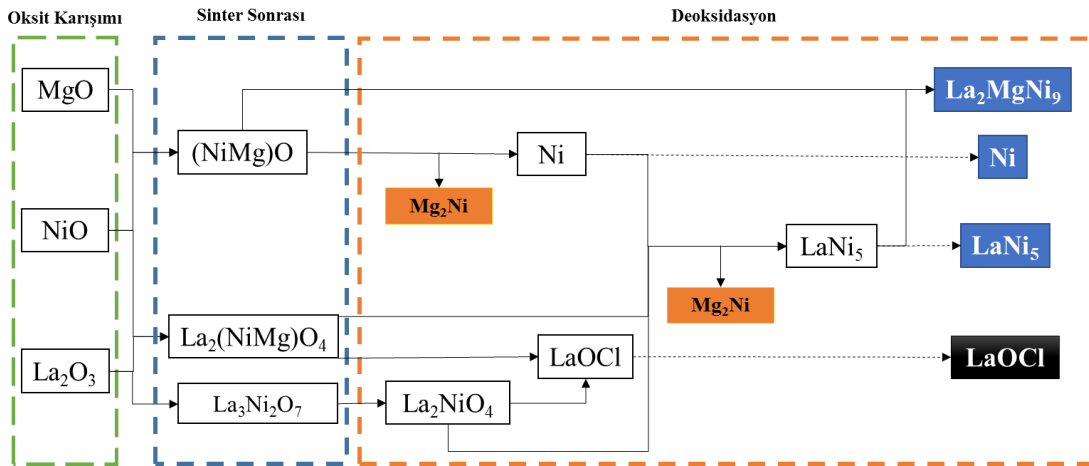

Çizelge 4.11. La_2MgNi_9 alaşımının üretiminde L4, L5, L6 ve L7 numunelerinin elektro-deoksidasyonu sonrası elde edilen fazlar.

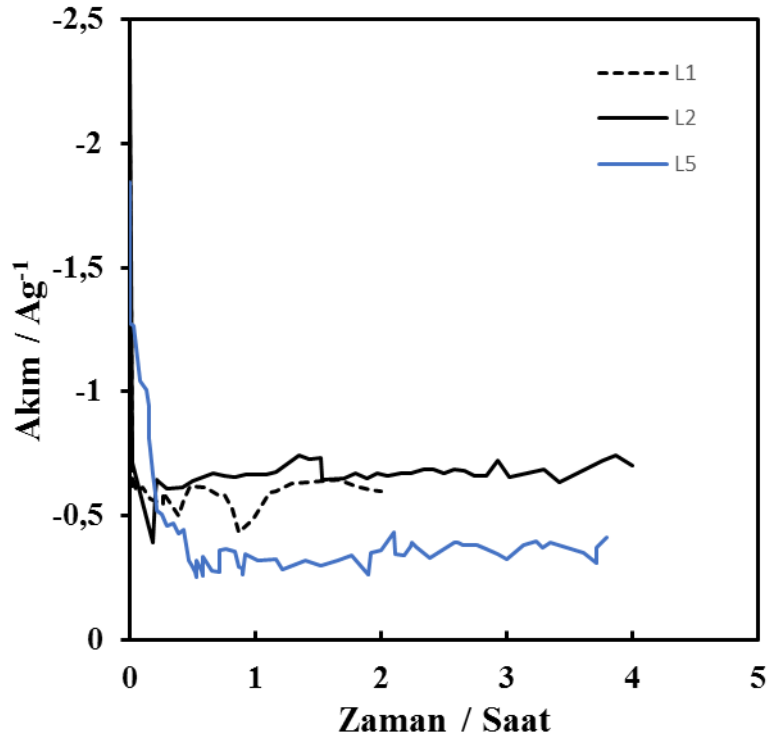
Numune Kodu	Elektro-deoksidasyon Süresi (h)	Bulunan Fazlar
-	0 (Sinter Sonrası)	(NiMg)O, $\text{La}_2(\text{NiMg})\text{O}_4$, $\text{La}_3\text{Ni}_2\text{O}_7$
L4	2	(NiMg)O, $\text{La}_2(\text{NiMg})\text{O}_4$, $\text{La}_3\text{Ni}_2\text{O}_7$, Ni, LaOCl, LaNi_5 , La_2MgNi_9
L5	4	(NiMg)O, $\text{La}_3\text{Ni}_2\text{O}_7$, Ni, LaOCl, LaNi_5 , La_2MgNi_9
L6	6	Ni, LaOCl, LaNi_5 , La_2MgNi_9
L7	20	Ni, LaOCl, LaNi_5 , La_2MgNi_9

Şekil 4.38. La_2MgNi_9 üretiminde L4, L5, L6 ve L7 deneylerinde elde edilen reaksiyon yolu.

Şekil 4.39’te yüksek potansiyelde gerçekleştirilen L1 ve L2 numunelerine ait akım süre eğrileri ile daha düşük potansiyelerde gerçekleştirilmiş L5 numunesinin akım süre

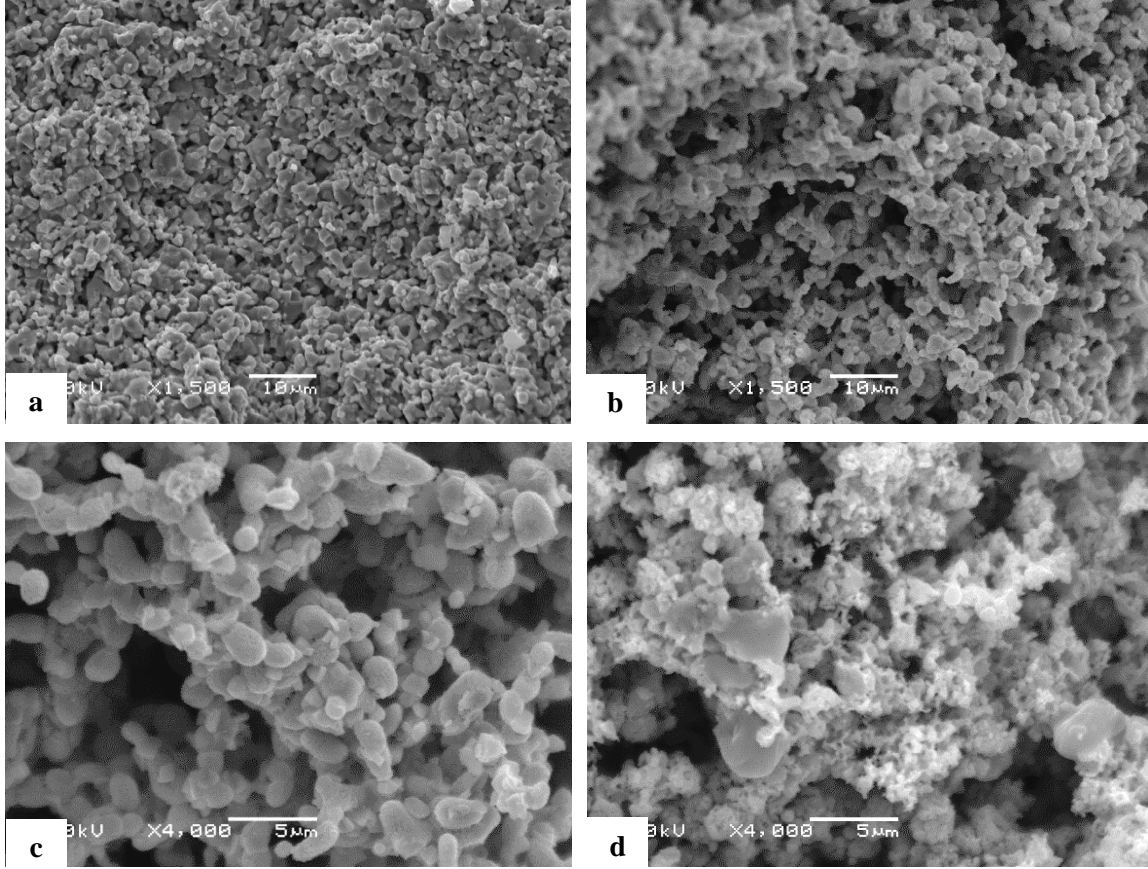
eğrileri kıyaslanmıştır. Bu eğrilere bakıldığında her birinde belirli bir eğime sahip lineer bölge ve belirli bir akım aralığında ilerleyen yatay bölge mevcut olduğu görülmektedir. Prosesin başlangıcında numuneden geçen akım hızla düşmektedir. Wang vd. (2008) yaptıkları çalışmada yüzeyde gerçekleşen deoksidasyon kinetiğinin ve yüzeyden merkeze doğru gerçekleşen deoksidasyon kinetiğinin farkını ortaya koymuştur. L1 ve L2 numunelerinde uygulanan aşırı potansiyelin L5 numunesinde uygulanan potansiyele göre daha yüksek olmasından dolayı proses genelinde daha yüksek akımlar gözlemlenmiştir ($-0,5\text{Ag}^{-1}$ ile $-0,7\text{Ag}^{-1}$ aralığında). L5 numunesinde ise prosesin genelinde akım daha düşük gözlemlenmiştir ($-0,25\text{Ag}^{-1}$ ile $-0,4\text{Ag}^{-1}$ aralığında).

Şekil 4.39. La_2MgNi_9 üretiminde L1, L2 ve L5 numunelerinin elektro-deoksidasyonu sırasında elde edilen akım-zaman eğrileri.

Şekil 4.40'ta sunulan 4 saat deoksidasyona uğramış L5 numunesinin SEM analizinde görülmektedir ki numunenin yüzeye yakın bölgelerinde belirgin bir kabuk oluşmamıştır. Yüzeye yakın bölgeler metal kaplanmış numunelere göre daha boşluklu bir yapı sergilemektedir. Merkez ve yüzey altı tane boyutu karşılaştırıldığında yüzey altındaki tanelerin merkez tanelerine göre daha büyük oldukları görülmektedir. Bu metalleşen tanelerin sıcaklığın etkisi ile büyüme eğiliminde olmasından kaynaklanmaktadır. Deoksidasyonun homojen gerçekleşmiş olması ile farklı fazlarda metal tanelerinin oluşması

tanelerin sinterlenmesini engellemiştir. Reaksiyonların yavaş gerçekleşmesi sayesinde elde edilen boşluklu yapı deoksidasyonun merkeze doğru ilerleyebilmesine olanak sağlamıştır.

Şekil 4.40. La_2MgNi_9 üretiminde 740°C 'de 4 saat elektro-deoksidasyona (2,6- 2,8V aralığında) uğramış L5 numunesinde taramalı elektron mikroskobu görüntüsü: a) sinter sonrası b) yüzey altı 1500X c) 4000X d) merkez 4000X.

4.3.2.1. La-Ni ve La-Mg-Ni fazlarının oluşum mekanizması

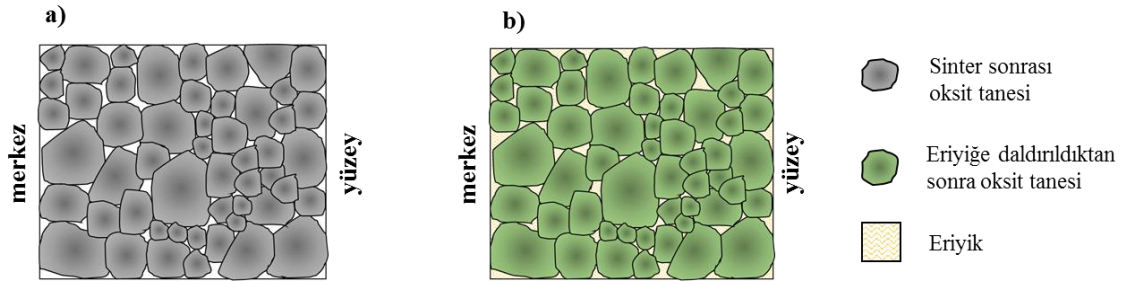
Numune elektro-deoksidasyon hücresinde eriyiğe daldırıldıktan sonra potansiyelin uygulanmaya başlamasıyla öncelikle akım toplayıcısı ile temas halindeki taneler indirgenmeye başlar ve indirgenme numune yüzeyinden hızlı bir şekilde devam eder (Deng, 2005). Numune yüzeyinden merkeze doğru indirgenme ise daha yavaş gerçekleşmektedir (Xiao, 2007). Yapılan deneyler prosesin başlarında uygulanan potansiyelin tüm elektro-deoksidasyon prosesini etkilediğini göstermektedir. Daha yüksek uygulanan aşırı potansiyel indirgenmenin çok hızlı olmasına neden olmaktadır ve bu da yeni oluşan metal tanelerinin yüzeyi kaplaması ve deoksidasyon veriminin azalması gibi bazı sorunlara yol açmaktadır.

Şekil 4.41 ve 4.42’de bu mekanizma şematik olarak açıklanmıştır. Boşluklu yapıya sahip sinter numunesinin eriyiğe daldırılması ile eriyik boşluklardan girerek tanelere temas etmektedir. (Şekil 4.41 b) Sinter fazları arasında ilk indirgenen faz NiO fazıdır. Binal Aybar (2017) yaptığı çevrimsel voltemetri deneylerinde CaCl_2 eriyiğinde NiO’in 2,5V’ta indirgenmeye başladığını belirtmiştir. Yüksek aşırı potansiyel uygulandığında yüksek miktarda NiO indirgenmekte ve yeni Ni taneleri oluşmaktadır. İdeal deoksidasyon prosesinde çoğu oksit tanelerinin indirgenmesi ile oluşan yeni metal taneleri molar hacmin düşmesi nedeni ile daha düşük boyutlu oluşmakta sinter yapısına göre daha boşluklu bir yapı elde edilebilmektedir. NiO’in Ni metaline indirgenmesi ile gerçekleşen molar hacim değişimi % 36’dır (Çizelge 4.12). Fakat nispeten yüksek aşırı potansiyelde 2 problem ortaya çıkmaktadır. 1) deoksidasyon yüzeyden merkeze doğru belirli bir kalınlıkta devam etmekte (sonlanmış deoksidasyon) ve 2) La-Ni ve La-Mg-Ni fazları oluşmamaktadır. Sonlanmış deoksidasyon (Şekil 4.42b) şu şekilde açıklanabilmektedir. Yüksek aşırı potansiyel yüksek miktarda NiO’in indirgenmesine neden olmaktadır. Bunun nedeni hem NiO’in indirgenme potansiyelinden daha yüksek uygulanan aşırı potansiyelin deoksidasyon hızını artırması hem de NiO’in elektrik iletkenliğinin yüksek olmasıdır. Oksit tanelerinin elektrik iletkenliği deoksidasyon kinetiğini etkilemektedir (Liu vd., 2017).

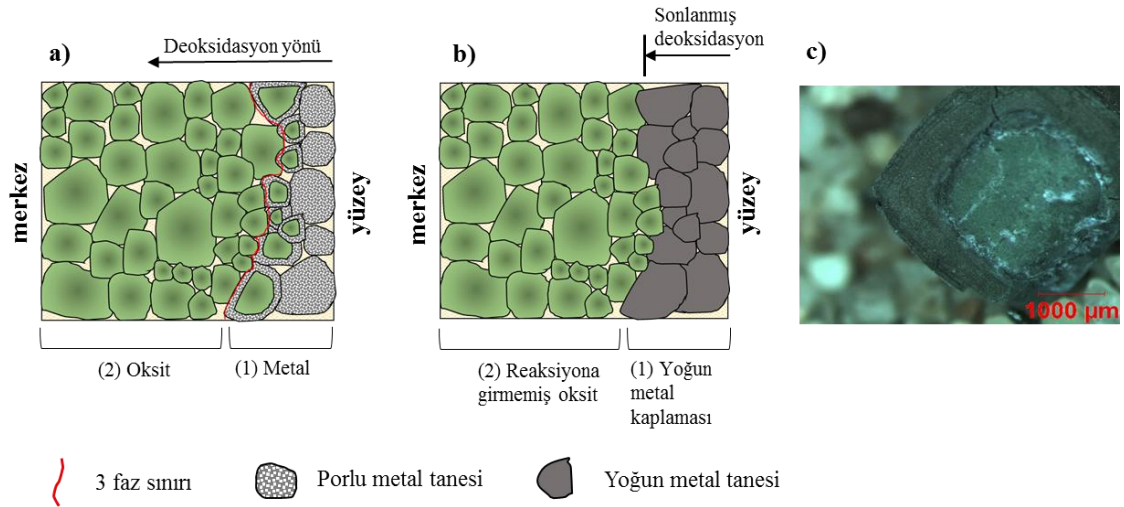
NiO tanelerinden daha düşük molar hacime sahip olmalarına rağmen yüksek miktardaki Ni taneleri daha fazla temas yüzeyi bularak boyun vermekte ve yüzeyde yoğun yapı oluşturmaktadırlar. Bu eriyiğin, henüz reaksiyona girmemiş oksit taneleri ile temasını kesmektedirler. Bu oluşan yeni Ni taneleri yüzeye doğru difüz etme eğilimindedirler.

Çizelge 4.12. NiO’in Ni’e indirgenmesi ile gerçekleşen molar hacim değişimi.

	Molekül Ağırlığı (g/mol)	Yoğunluk (g/cm ³)	Molar Hacim (cm ³ /mol Ni)
NiO	74,68	6,67	11,19
Ni	58,69	8,23	7,13

Şekil 4.41. La₂MgNi₉ üretiminde a) 1200°C'de sinterleme sonrasında numune yapısı b) numunenin eriyiğe daldırılması sonrasında numune yapısı.

Şekil 4.42. La₂MgNi₉ üretiminde yüksek potansiyel uygulamasında a) deoksidasyon başlangıcında numune yapısı b) deoksidasyon sonrasında numune yapısı c) 4 saat deoksidasyon sonrasında numunenin stereo mikroskop görüntüsü.

Yeterince yüksek aşırı potansiyel uygulanmasına rağmen deoksidasyonun gerçekleştiği tabakada La-Ni ve La-Mg-Ni fazlarının oluşmaması irdelenmesi gereken başka bir konudur. Hızlı deoksidasyonun aynı zamanda La-Ni ve La-Mg-Ni fazlarının oluşumunu engellediği görülmüştür. Yüksek aşırı potansiyelde NiO tanelerinin hızlı indirgenmesi bölgesel olarak numune boşluklarında O²⁻ iyon derişiminin artmasına neden olmaktadır. Bu durum diğer oksit fazlarının indirgenme potansiyelini daha negatif değerlere itmektedir (Abdelkader, 2013). Bhagat vd., (2008) yaptıkları çalışmada yüzeyde oluşan metalik tabakanın numune içerisindeki eriyiği hapsediği ve oksijen iletiminin engellenmesi nedeni ile porlardaki O²⁻ iyon derişiminin artması ile indirgenmenin daha negatif potansiyellerde gerçekleşebileceğinden bahsetmektedir.

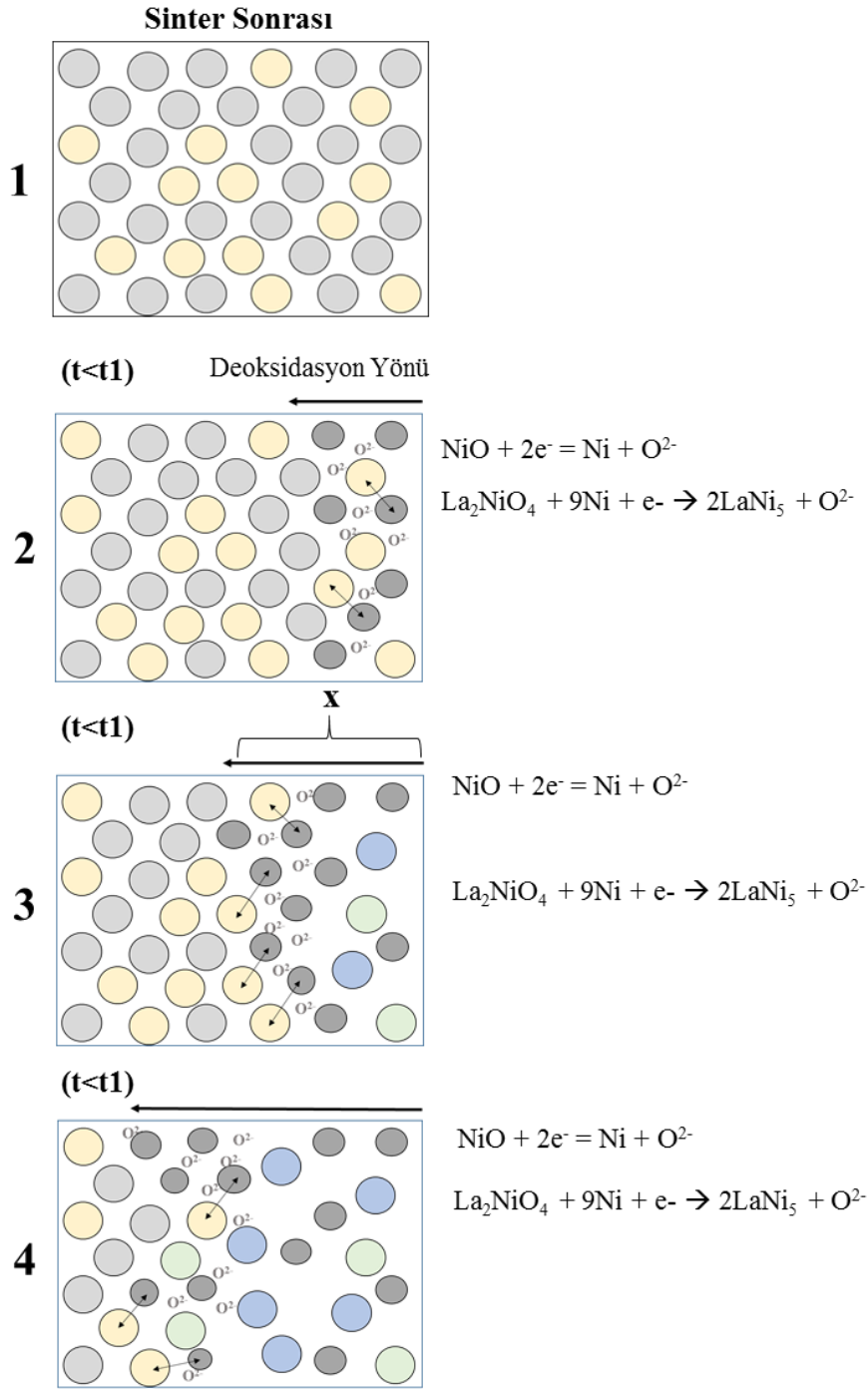
La-Ni ve La-Mg-Ni fazları La_2NiO_4 fazının indirgenmesi ile oluşan fazlardır. Sinter sonrası oluşan La_2NiO_4 fazı ise eriyik ile kendiliğinden kimyasal tepkimeye girmektedir ve sonucunda çok kararlı bir faz olan LaOCl oluşmaktadır. NiO'in hızlı indirgenmesi nedeni ile numune porlarında bulunan eriyikte oksijen derişiminin artması bahsedildiği gibi La_2NiO_4 'ün indirgenmesini zorlaştırmaktadır. La_2NiO_4 (bkz. (4.31)) indirgenirken Ni metali ile reaksiyona girerek LaNi_5 fazını oluşturmaktadır. Bu durum aynı zamanda yeni oluşan Ni tanelerinin bu indirgenme sırasında kullanılmaması dolayısı ile yüksek miktarda Ni tanesinin reaksiyon bölgesinde bulunmasına neden olmaktadır. Birbirine yakın veya temas halindeki Ni taneleri sıcaklığın etkisi ile ise çok daha kolay sinterlenecektir.

Deoksidasyon sırasında fazlar arasındaki etkileşim ve hacim değişimi baz alındığında, mekanizmanın Şekil 4.43'deki gibi olduğu düşünülmektedir. Yüzeyde başlayan deoksidasyon t_1 sürede merkeze doğru x mesafeye kadar devam edebilmiştir. Bu bölgede NiO'in hızlı indirgenmesi ve porlardaki O^{2-} iyon derişiminin artması ile diğer oksit fazlar indirgenememiştir. t_2 ($t_2 > t_1$) sürede deoksidasyon mesafesi değişmemiştir (x). Ancak sürenin artması ile reaksiyon bölgesindeki tanelerde büyüme gözlemlenmiş ve bu da yüzeyde yoğun bir tabaka oluşturmuştur.

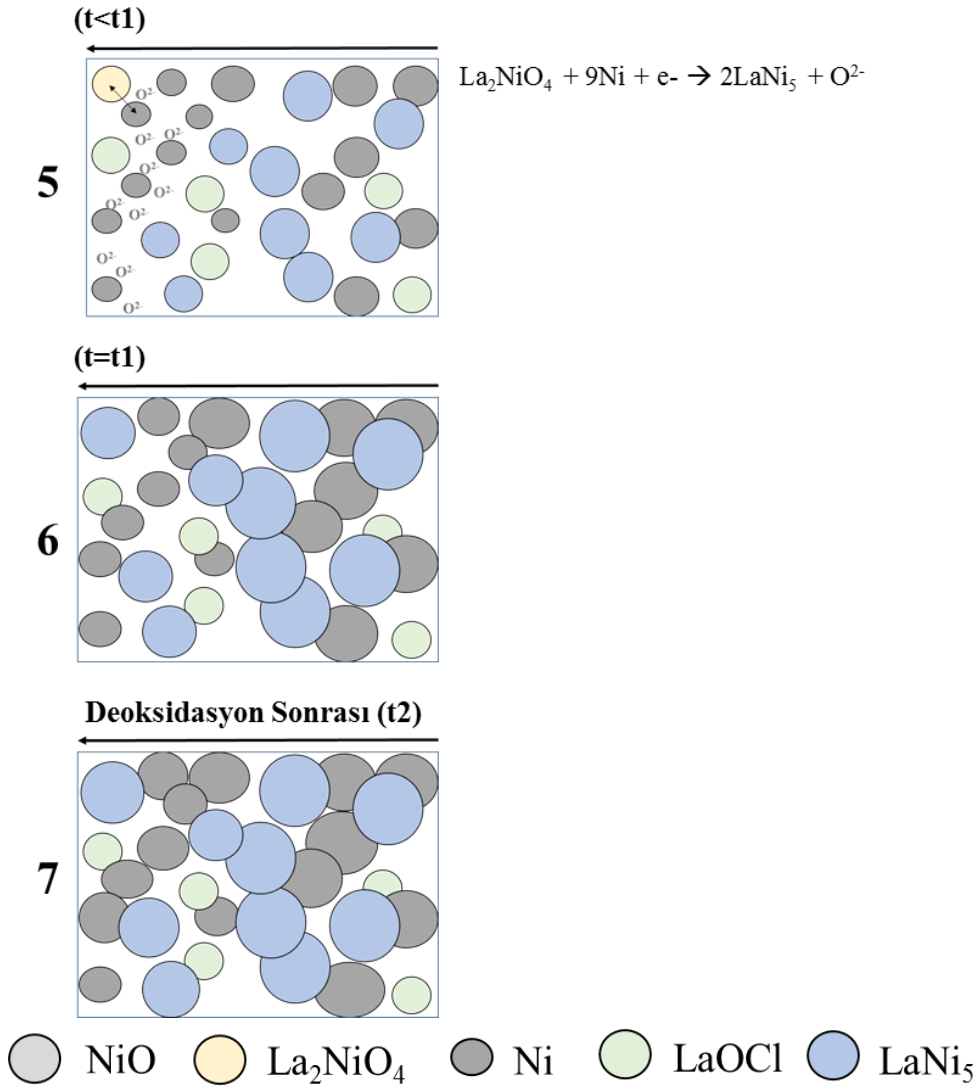
Uygulanan potansiyelin düşürülmesi ile ise NiO indirgenmesi yavaşlamakta bu da Ni'in La_2NiO_4 ile elektrokimyasal reaksiyonuna fırsat tanımaktadır. Böylece LaNi_5 fazı oluşabilmektedir. NiO'in daha yavaş indirgenmesi, oluşan Ni'in La_2NiO_4 'ün indirgenmesinde kullanılması ile yüzeye difüz etme eğiliminde olan Ni tanelerini azaltır. Böylece boşluklu yapı korunarak elektro-deoksidasyonun devamlılığı sağlanmış olmaktadır. Şekil 4.44'da şematik olarak açıklanan mekanizmada görüldüğü gibi 3 faz sınırı indirgenme gerçekleştikçe numune merkezine doğru ilerlemektedir. Şekil 4.44c'de deoksidasyon tamamlandığında (20 saat elektro-deoksidasyon sonrasında) tane boyutunun yüzeye doğru arttığını göstermektedir. Bu ilk oluşan metal tanelerinin yüzeyde olması, sıcaklık ve sürenin etkisiyle büyümelerinden kaynaklanmaktadır.

Şekil 4.45'te fazlar arası etkileşim de baz alınarak proses sırasında indirgenme, molar hacim değişimleri ve yoğunlaşma daha ayrıntılı gösterilmiştir. Metal kaplanması probleminde La_3NiO_7 'nin etkin rolü olmamasından dolayı modelin sadeliği açısından bu fazlar modele dahil edilmemiştir. 1 numaralı çizim yüzeyden merkeze doğru numunede NiO ve La_2NiO_4 tanelerinin yerleşimini göstermektedir. 2 numarada $t < t_1$ süresinde numunenin eriyiğe daldırılması ve potansiyelin uygulanması ile deoksidasyon yüzeyden başlamaktadır. Daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi uygulanan potansiyelde ilk indirgenen faz NiO'tir. NiO'in indirgenmesi ile Ni taneleri oluşur. Yeni oluşan Ni taneleri NiO tanelerine göre daha düşük boyutlu oluşmaktadır. La_2NiO_4 fazı ise indirgenme sırasında Ni ile reaksiyonu sonucunda LaNi_5 fazını oluşturmaktadır. Yani yeni oluşan Ni taneleri eş zamanlı olarak La_2NiO_4 tarafından kullanılmakta bu da boşluklu yapının korunmasına yardımcı olmaktadır. daha yüksek aşırı potansiyelde aynı sürede (t_1) indirgenme belirli bir mesafede sonlanırken, 6 numarada düşük aşırı potansiyelde indirgenme merkeze doğru daha uzun mesafede (y) gerçekleştiği görülmektedir. 7 numarada görüldüğü üzere taneler süre ve sıcaklığın etkisi ile belirli bir ölçüde büyüme göstermiş fakat halen boşluklu yapı korunmaktadır.

Şekil 4.45. La_2MgNi_9 üretiminde ideal deoksidasyonda ile numune yapısında gerçekleşen mekanizma şematik gösterimi.

Şekil 4.45. La_2MgNi_9 üretiminde ideal deoksidasyonda ile numune yapısında gerçekleşen mekanizma şematik gösterimi. (devam)

Önceki bölümlerde bahsedildiği gibi LaOCl fazı La_2NiO_4 sinter fazının eriyik ile teması sonucunda termodinamik olarak kendiliğinden oluşan bir fazdır (Anık vd., 2015a; Anık vd., 2015b; Anık vd., 2016). Numunenin eriyik içerisine daldırılması ile henüz indirgenmemiş La_2NiO_4 taneleri LaOCl'a dönüşür. LaOCl numunede bulunan diğer oksit fazlarına göre daha kararlı bir yapıya sahiptir ve indirgenmesi özellikle La_2MgNi_9 üretiminde zorlu bir görev olmuştur. Bu faz peletin elektro-deoksidasyon süresince bütünlüğünü korumasında zorluklar yaratabilmektedir (Centeno-Sanchez vd., 2007). Aynı zamanda LaOCl kalıntılarının bulunmasının ürünün elektrokimyasal özelliklerini kötü etkilediği bilinmektedir.

Çizelge 4.13. La₂MgNi₉ alaşımının üretiminde deneysel çalışmada kullanılan numunelere ait kodlar ve proses parametreleri.

Numune Kodu	Deoksidasyon Süresi (h)	Uygulanan Potansiyel (V)
L8	4	2,8
L9	4	2,7
L10	4	2,5 – 2,6
L11	0,5	2,8
L12	0,5	2,6

Bir önceki bölümde bahsedildiği gibi düşük aşırı potansiyel ile elektro-deoksidasyona başlanması oksit tanelerinin indirgenmesini yavaşlatmaktadır. İndirgenmenin yavaş gelişmesi La-Ni ve La-Mg-Ni fazlarının oluşumuna olanak sağlamaktadır. (4.33) ve (4.34) nolu reaksiyonların dengeli bir şekilde aynı anlarda gerçekleşmektedir. Bu da boşluklu yapının korunmasını sağlamaktadır. Uygulanan daha düşük aşırı potansiyelle (2,6–2,8V) yapıda LaNi₅ ve La₂MgNi₉ fazları oluşabilmiştir (bknz. Şekil 4.37). Bu deoksidasyonun başarılı bir şekilde devam edebildiğini göstermektedir. Fakat 20 saat elektro-deoksidasyon sonrasında bile eriyik ile kimyasal reaksiyon sonucu oluşan LaOCl fazının halen bulunduğu görülmektedir.

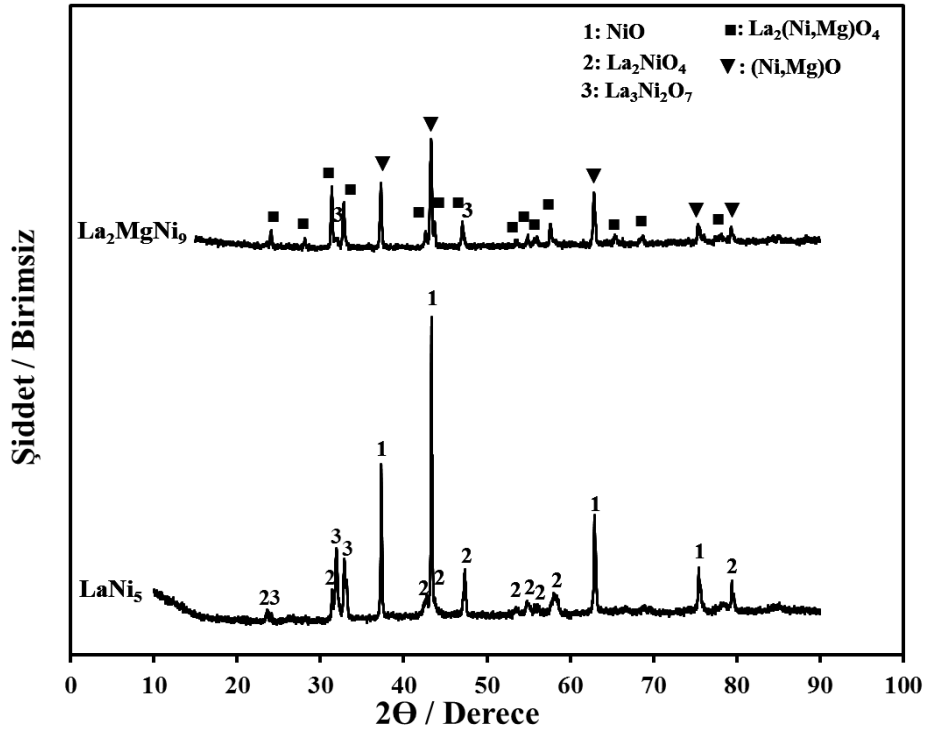
Çeşitli çalışmalarda LaOCl fazının farklı eriyiklerde indirgenme potansiyeli E-PO²⁻ diyagramları ile açıklanmıştır (Sakamura, 2012; Shen ve Zhang, 2017). Eriyiğin asidik/bazikliğinin indirgenme potansiyelini etkilediği belirtilmektedir. Eriyik içerisinde oksijen konsantrasyonunun artmasıyla LaOCl'un indirgenme potansiyeli daha negatif olmaktadır (4.35). Oksit tanelerinin indirgenmesi ile boşluklu yapıya sahip numune gözeneklerinde bulunan eriyikteki bölgesel O²⁻ iyon derişimi artmaktadır. Bu da o bölgede LaOCl tanelerinin indirgenmesini geciktirmektedir. Bu durumda prosesin başlangıcında indirgenmenin daha da yavaşlatılması LaOCl'un indirgenmesine olanak sağlayabilecektir.

$$E = E^0 + \frac{2.3 RT}{nF} PO^{2-} \quad (4.35)$$

$$PO^{2-} = -\log_a(O^{2-}) \quad (4.36)$$

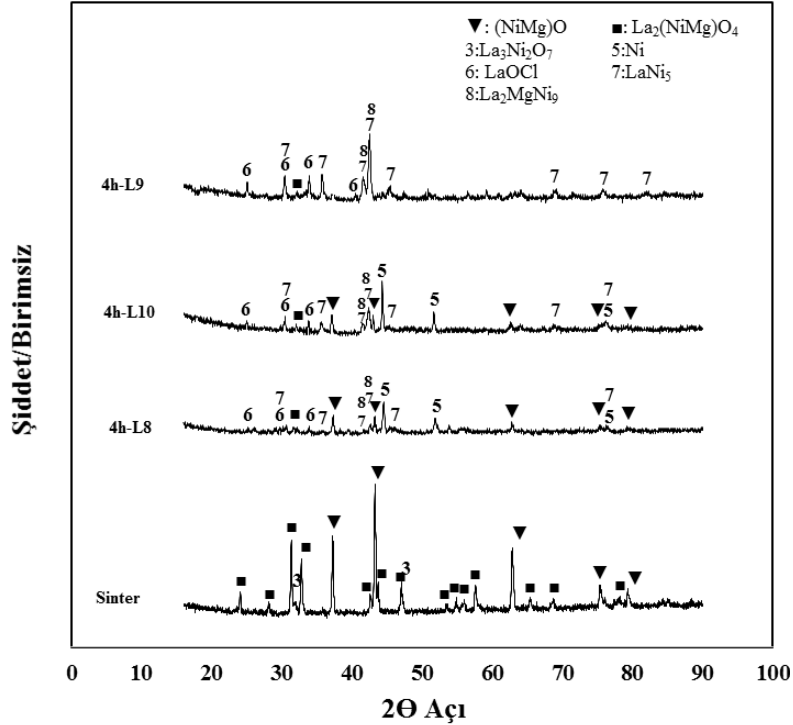
$$PO^{2-} = -\log[O^{2-}] \quad (4.37)$$

LaNi₅ üretimi ile kıyaslandığında LaOCl fazının daha yüksek aşırı potansiyelde maksimum 8 saat gibi bir sürede tamamıyla indirgendiği görülmektedir. Bu fark iki nedenden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Öncelikle La₂MgNi₉ üretiminde indirgenme sırasında daha çok O²⁻ iyonu açığa çıkmaktadır. Bu da bölgesel oksijen konsantrasyonunun daha fazla olabileceği anlamına gelmektedir. İkinci olasılık ise LaNi₅ ve La₂MgNi₉ başlangıç oksit fazları kıyaslandığında La₂MgNi₉'un daha fazla La₂NiO₄ içermesidir. Şekil 4.46'te LaNi₅ ve La₂MgNi₉ alaşımlarının üretiminde kullanılan sinter numunelerinin XRD analizleri bulunmaktadır. La₂NiO₄ fazının La₂MgNi₉ başlangıç malzemesinde daha fazla bulunduğu açıkça görülmektedir. Bu numunenin eriyiğe daldırılması ile eriyik ile etkileşime geçecek daha fazla La₂NiO₄ tanesi var demektir. Sonuç olarak La₂MgNi₉ prosese daha fazla LaOCl ile başlayacaktır.

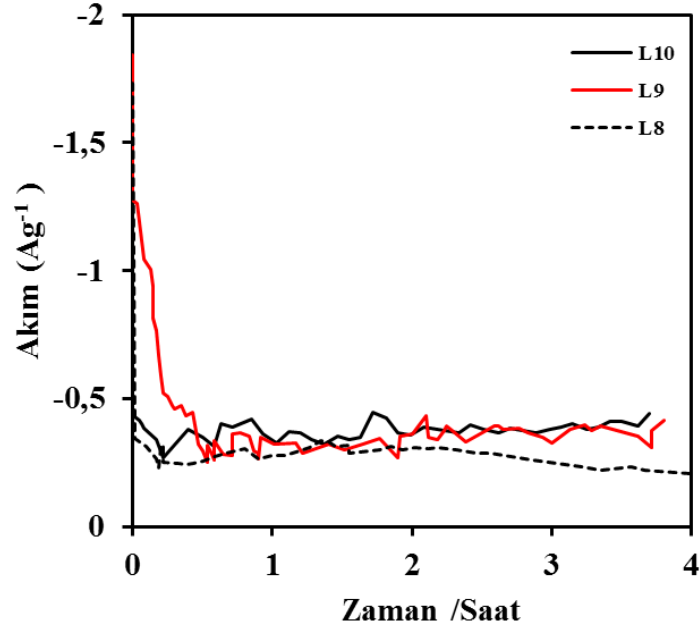
Şekil 4.46. LaNi₅ ve La₂MgNi₉ üretimi için hazırlanan oksit karışımlarının 1200°C 2 saat sinter sonrası elde edilen X-Işın desenleri.

Şekil 4.47’de 740°C’de 4 saat süre ile deoksidasyon yapılan L8, L9 ve L10 numunelerinin akım-zaman eğrileri verilmiştir. Görüldüğü gibi proses süresince bu 3 numunede benzer akım değerleri gözlemlenmiştir. Fakat 4 saat süre ile deokside edilmiş 3 numunenin XRD analizleri karşılaştırıldığında farklı miktarlarda LaOCl, LaNi₅ ve Ni içeriğine sahip olduğu görülmektedir (Şekil 4.46). LaOCl miktarı açısından bakıldığında L9 numunesinde LaOCl miktarının en fazla olduğu görülmektedir. L9 numunesinde 4 saat sonunda Ni tamamı ile tükenmiş ve La-Ni/La-Mg-Ni fazları diğer numunelere göre daha fazla bulunmaktadır. Akım-zaman eğrilerinden anlaşılmaktadır ki proses süresince benzer akımlarda geçmesine rağmen prosesin ilk 30 dakikasında deoksidasyon hızının numuneler arasında farklı olduğu görülmektedir (Şekil 4.47b). L9 numunesinde yaklaşık -0,50 Ag⁻¹ akım değerine yaklaşık 30 dakikada düşülürken, L8 ve L10 numunelerinde yaklaşık 15 dakikada aynı akım değerine düşülmüştür. Prosesin ilk 30 dakikasında numuneden daha yüksek akım geçmesi La-Ni ve La-Mg-Ni fazlarının daha hızlı oluşmasına, Ni’in daha çabuk tükenmesine neden olmuştur. Deoksidasyonda bölgesel olarak O²⁻ iyon derişiminin artması LaOCl’un indirgenme hızını azaltmıştır.

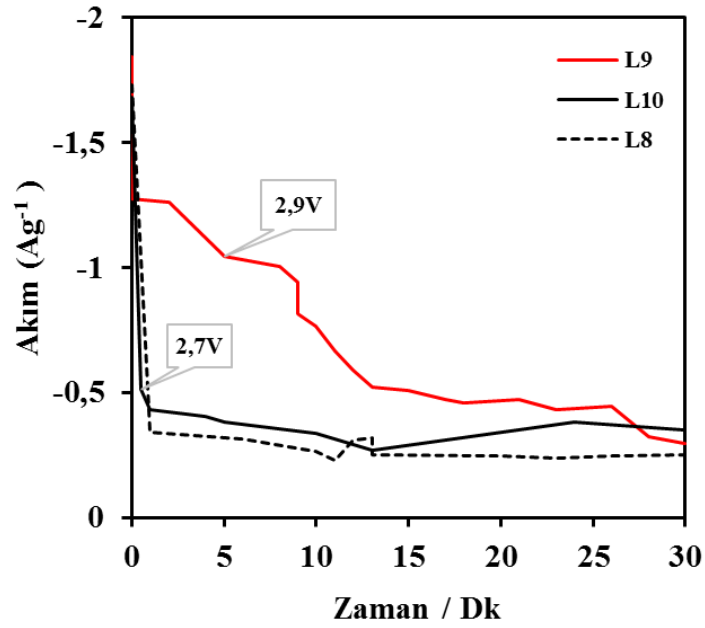

Şekil 4.47. 740°C’de 4 saat süre ile elektro-deoksidasyon yapılmış numunelerin X-Işın desenleri.

a)

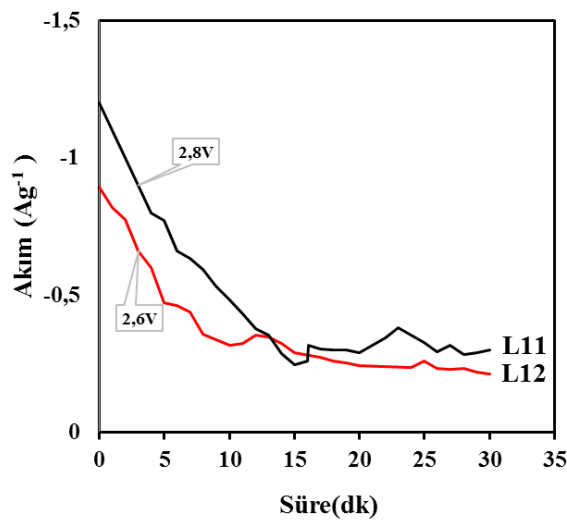

b)

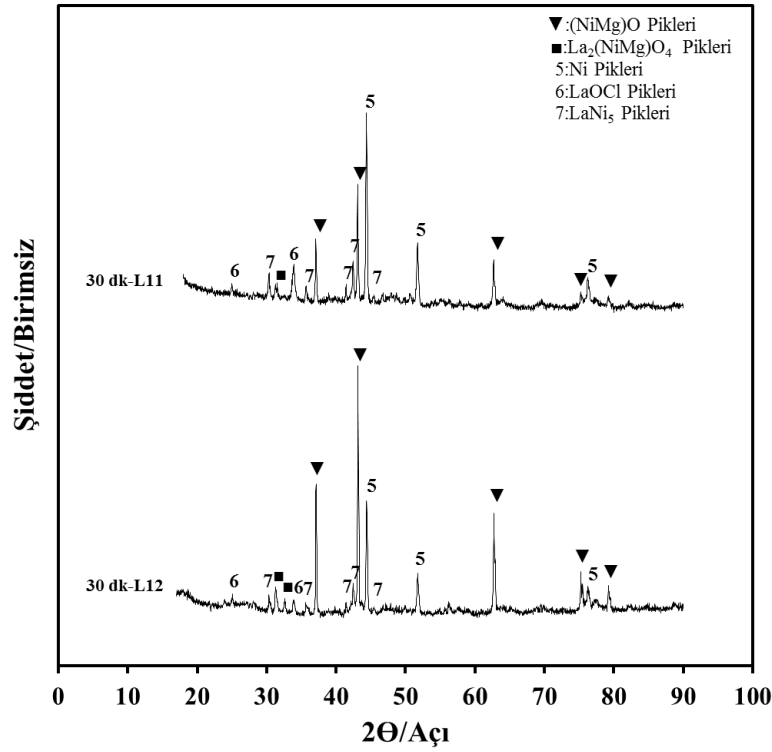
Şekil 4.48. La_2MgNi_9 üretiminde L8, L9 ve L10 numunelerine ait akım-süre grafikleri a) deoksidasyon süresince b) deoksidasyonun ilk 30 dakikasında.

Deoksidasyon kinetiğinin LaOCl 'un indirgenmesindeki etkisinin anlaşılabilmesi için 740°C 'de 30 dk süre ile farklı potansiyellerde elektro-deoksidasyon deneyleri yapılmış ve faz yapısı XRD analizi ile incelenmiştir. Şekil 4.49'da akım-zaman grafiğine baktığımızda

nispeten daha yüksek aşırı potansiyel uygulanan numunenin akım değerlerinin daha geç düştüğü ve prosesin ilk 15 dakikasında iki numunede deoksidasyon hızının farklı olduğu görülmektedir. Bu küçük fark indirgenme reaksiyonlarının farklı hızlarda gerçekleşmesine neden olmuştur. Şekil 4.50’de verilen XRD grafiklerine göre 30 dk yapılan deneylerin sonuçları indirgenme kinetiğinin oluşan faz miktarlarını etkilediğini doğrulamaktadır. Yapılan bu deneylerde görülmektedirki ilk 30 dk’da daha fazla akım değerinin okunması LaNi_5 ’in daha hızlı oluştuğunu dolayısı ile Ni’in daha fazla kullanıldığını göstermektedir. Bu durumda L11 numunesinde 30 dk sonunda daha fazla LaOCl kalmıştır. L12 numunesinde ise $(\text{NiMg})\text{O}$ indirgenmesinin oldukça yavaş gerçekleştiği görülmektedir. $(\text{NiMg})\text{O}$ ’in yavaş indirgenmesi ile Ni taneleri $\text{La}_2(\text{NiMg})\text{O}_4$ ’ün indirgenmesinde adım adım kullanılmaktadır. $(\text{NiMg})\text{O}$ ’in nispeten hızlı indirgenmesi ise bunun tam tersine yani Ni’in LaNi_5 oluşumunda kullanılarak tükenmesine ve bundan dolayı LaOCl ’un indirgenmesinin gecikmesine neden olmaktadır. Bu durumda nispeten daha düşük uygulanan aşırı potansiyelle proses başlangıcındaki daha düşük akım değerleri $(\text{NiMg})\text{O}$ indirgenmesi ve LaNi_5 oluşumunu geciktirmiştir. Bu durum daha az O^{2-} iyonu açığa çıkmasını ve LaOCl ’un daha kolay indirgenmesini sağlamaktadır. LaOCl ’un zor indirgenmesinin bir diğer nedeninin (4.38) ve (4.40) nolu reaksiyonları ile oluşan Mg_2Ni ’in ergiyerek yapıdan uzaklaşması olabileceği düşünülmektedir. Mg_2Ni ’in ergimesi ile gerçekleşen Ni kaybı, LaOCl ’un indirgenmesi için gerekli Ni miktarını azaltmaktadır. Bu durumda indirgenmenin hızlı olması ile birlikte La_2NiO_4 ’ün tüm Ni’i tüketmesi daha kolay olacaktır.

Şekil 4.49. 740°C’de 30 dk süre ile deokside edilmiş numunelere ait akım süre grafikleri.

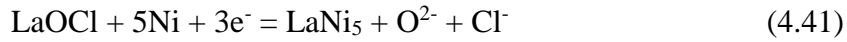
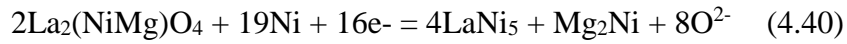
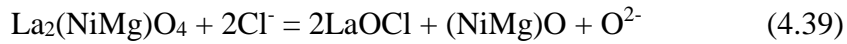
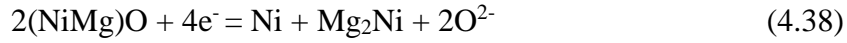

Şekil 4.50. 740°C’de 30 dk süre ile deokside edilmiş numunelere ait X-İşın desenleri.

La_2MgNi_9 üretiminde LaOCl ’un indirgenmesi proses parametrelerinin hassas bir şekilde kontrolü ile mümkündür. LaOCl ’un indirgenmesi deoksidasyon kinetiği ile oldukça ilgilidir. Yapılan deneyler sonucunda prosesin ilk 30 dk’ında gerçekleşen reaksiyonların ve gerçekleşme miktarlarının LaOCl ’un indirgenmesini etkilediği görülmüştür. Burada iki mekanizmanın etkili olduğu düşünülmektedir. Bunlardan birincisi (1) deoksidasyon reaksiyonlarının hızlı gerçekleşmesi ile bölgesel O^{2-} iyon derişiminin artması ve bundan dolayı LaOCl ’un indirgenme potansiyelinin daha negatif değerlere çıkmasıdır. Diğeri ise (2) deoksidasyon kinetiğinin faz oluşum miktarlarını etkileyerek LaOCl indirgenmesini geciktirmesi veya engellemesidir.

Deoksidasyon sırasında gerçekleşen reaksiyonlar aşağıda verilmiştir. Numune eriyiğe daldırıldığında $\text{La}_2(\text{NiMg})\text{O}_4$ eriyik ile reaksiyona girer ve LaOCl fazını oluşturur (4.39). Potansiyelin uygulanmaya başlanması ile $(\text{NiMg})\text{O}$ taneleri indirgenmeye başlar (4.38). Burada uygulanan potansiyelin dengeli olması numunenin kaplanması engeller ve deoksidasyon devam eder. Yeni oluşan Ni taneleri hem sinter fazı olan $\text{La}_2(\text{NiMg})\text{O}_4$ (4.40) tarafından hem de LaOCl (4.41) tarafından deoksidasyon reaksiyonlarında kullanılırlar. LaOCl ’un indirgenmesi La_2NiO_4 ’ün indirgenmesine göre daha zor gerçekleşir. Eğer

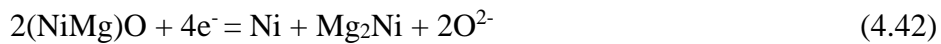
(NiMg)O indirgenmesi hızlı gerçekleşip Ni taneleri oluşursa, bu oluşan Ni tanelerinin çoğunu $\text{La}_2(\text{NiMg})\text{O}_4$ kullanarak LaNi_5 oluşturmaktadır. Bu da LaOCl 'un indirgenmesini engellemektedir. Bu durumda (NiMg)O'in yavaş indirgenmesi ile LaNi_5 'in yavaş oluşması LaOCl 'un indirgenmesine olanak sağlamaktadır. Ne kadar aşırı potansiyel miktarları kıyaslanmış olsa da La_2MgNi_9 üretiminde LaOCl kalıntı fazının indirgenmesinde akım kontrollü deoksidasyon yapılması gereklidir. Gerçekleşen akım değerleri numune por boyutları, yoğunluğu, akım toplayıcısı ile numune arasındaki temas gibi birçok deney parametresinden etkilenebilmektedir. Bu yüzden deneyler 2,6 - 3,0V potansiyel aralığında olmak kaydı ile akım kontrollü olarak gerçekleştirilmelidir.

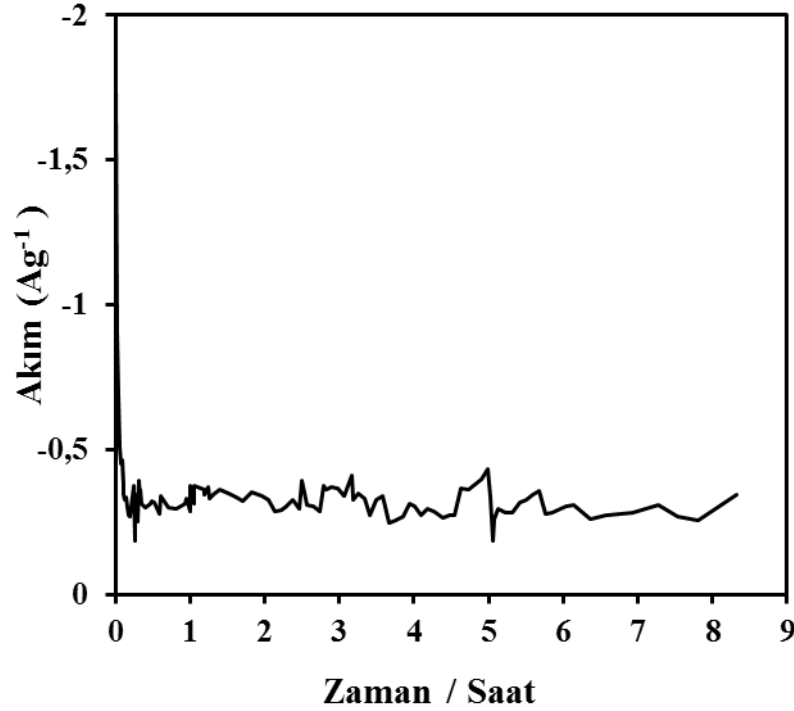

4.3.3. Optimize edilmiş koşullarda La_2MgNi_9 alaşımının gelişimi

La_2MgNi_9 alaşımını 740°C 'de 2,6 - 3,0V potansiyelleri uygulanarak 20 saat deoksidasyon sonucunda elde edilmiştir. Proses akım kontrollü gerçekleştirilmiş olup proses süresince gözlemlenen akım-zaman grafiği Şekil 4.51'de verilmektedir. Görüldüğü gibi prosesin ilk 15 dakikasında akım hızlıca düşmüş ve ardından -0,26 ile -0,30 Ag^{-1} akım aralığında devam etmiştir. La_2MgNi_9 'un deoksidasyonla üretiminde faz dönüşümlerinin anlaşılması için elektro-deoksidasyon prosesi 2, 4, 6, 10, 15 ve 20 saat süre ile uygulanmış ve XRD analizleri Şekil 4.52 ve Şekil 4.53'te verilmiştir.

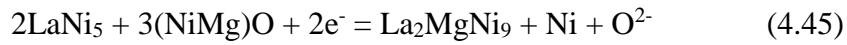
Bir önceki bölümde belirtildiği gibi prosesin ilk 30 dakikasında (NiMg)O fazının indirgendiği ve LaNi_5 fazının oluştuğu görülmektedir. $\text{La}_2(\text{NiMg})\text{O}_4$ numunenin eriyikle teması sonrasında öncelikle LaOCl fazını oluşturmakta (4.43), ardından potansiyel uygulanması ile birlikte indirgenerek LaNi_5 fazını (4.44) oluşturmaktadır.

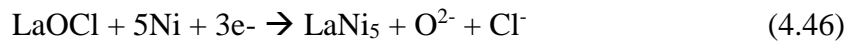

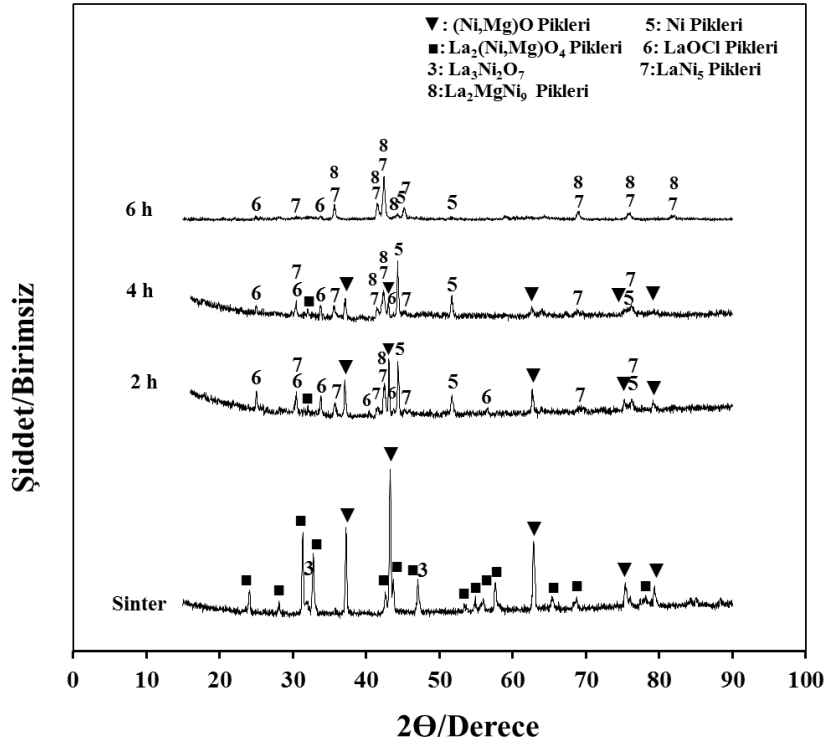
Şekil 4.51. La_2MgNi_9 üretiminde elektro-deoksidasyon sırasında gözlemlenen akım-süre grafiği.

$(\text{NiMg})\text{O}$ 'in indirgenmesi ilk 4 saat boyunca devam etmiştir. 6 saatin sonunda yapıda $(\text{NiMg})\text{O}$ bulunmadığı görülmektedir. Önceki bölümlerde bahsedildiği gibi $(\text{NiMg})\text{O}$ 'in indirgenmesinin yavaş gerçekleşmesi hem La-Ni ve La-Mg-Ni fazlarının oluşumunu desteklemiş hem de LaOCl 'un indirgenmesine katkıda bulunmuştur. 2 saat sonrasında yapıda La_2MgNi_9 fazı görülmeye başlanmıştır. Bu fazın aşağıdaki reaksiyonlarla oluştuğu düşünülmektedir.

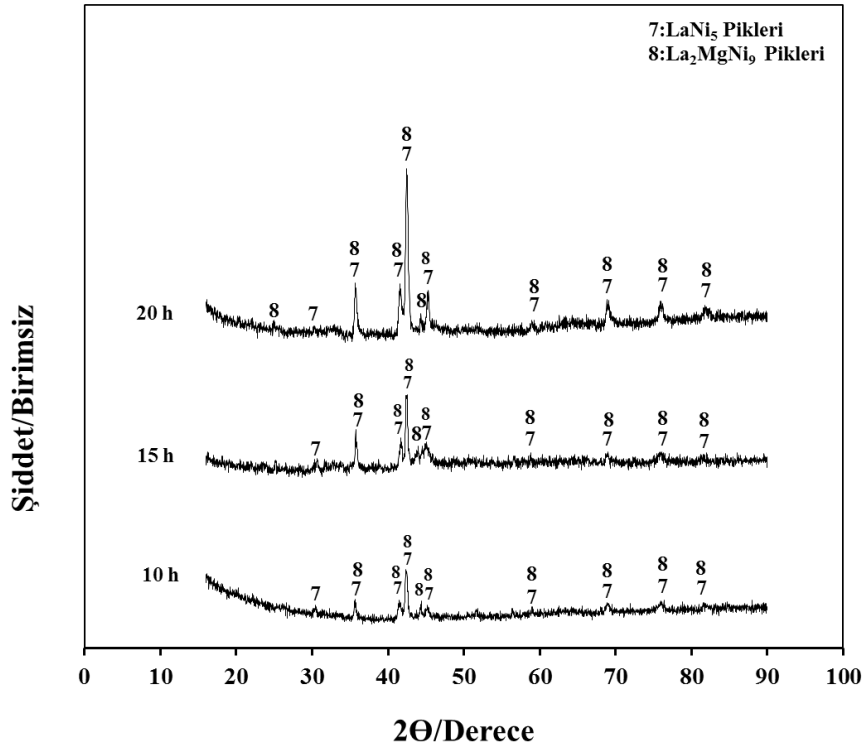

10 saat sonunda yapıda LaOCl 'un bulunmadığı görülmektedir. LaOCl 'un aşağıdaki (4.46) reaksiyonla indirgenerek LaNi_5 'i oluşturduğu düşünülmektedir. 10, 15 ve 20 saat sonunda yapıda La_2MgNi_9 ve LaNi_5 fazları bulunmaktadır.

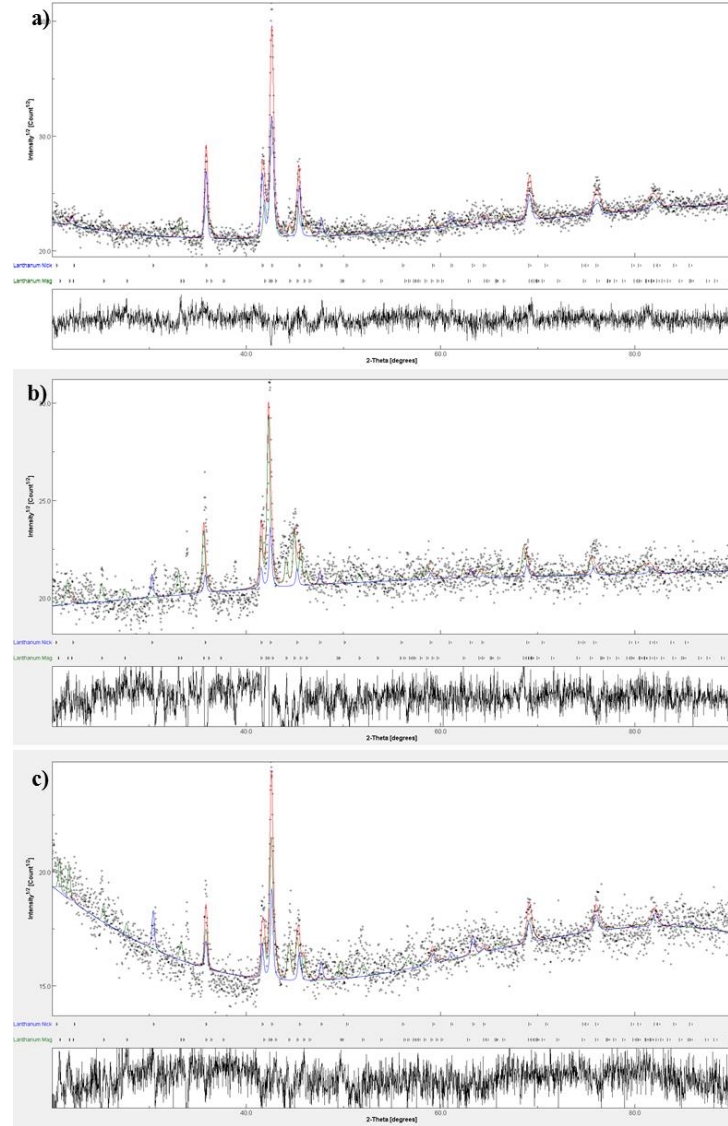
Şekil 4.52. 2, 4 ve 6 saat deoksidasyon sonrası elde edilen X-Işın desenleri.

Şekil 4.53. 10, 15 ve 20 saat deoksidasyon sonrası elde edilen X-Işın desenleri.

Literatürde La₂MgNi₉ alaşımı genellikle ergitme yöntemi ile üretilmektedir. Peritektik dönüşüm nedeni ile tek fazlı olarak üretimi zorludur ve genellikle çok fazlı olarak

elde edilmiştir (Zhang v.d., 2006; Zhang vd., 2008; Hu vd., 2013; Denys vd., 2011; Liao v.d., 2004a). Yapısında La_2MgNi_9 fazına LaNi_5 , $\text{La}_4\text{MgNi}_{19}$, $(\text{LaMg})\text{Ni}_2$ gibi fazlar eşlik etmektedir. Çeşitli çalışmalarda yapının daha homojen hale getirilmesi için çeşitli sıcaklıklarda uzun süreler ısıtılma denemeleri gerçekleştirildiği görülmektedir (Zhang v.d., 2006; Zhang vd., 2008; Hu vd., 2013; Liu vd., 2015a). Şekil 4.54'te 10, 15 ve 20 saat için yapılan Reitveld analizi verilmiştir. La_2MgNi_9 ve LaNi_5 miktarlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir (Çizelge 4.14). La_2MgNi_9 'un elektro-deoksidasyon ile üretiminde yaklaşık %75 oranında La_2MgNi_9 fazı oluşmuş fakat geriye dönüşümünü tamamlayamamış LaNi_5 kalmıştır.

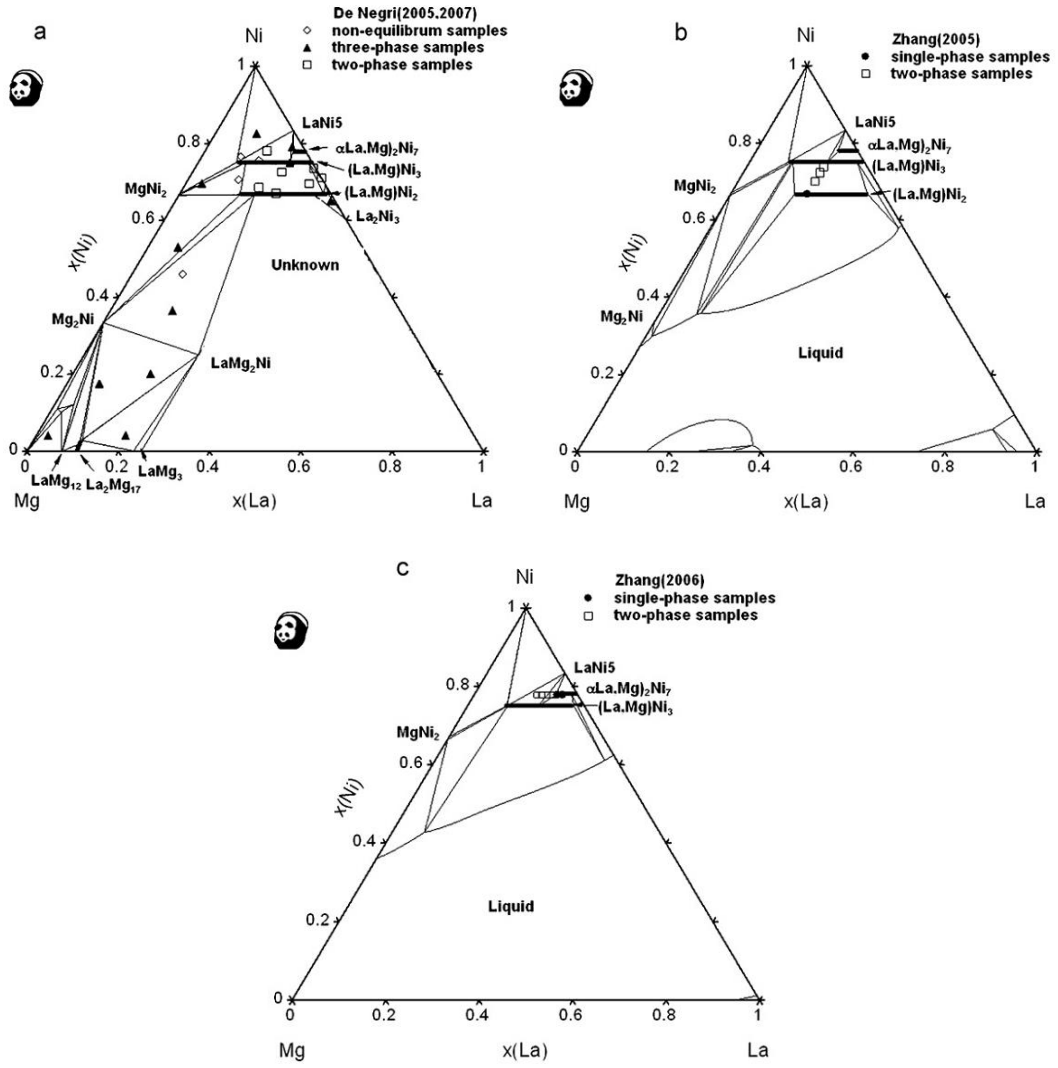
Şekil 4.54. La_2MgNi_9 alaşımlarının üretiminde 10, 15 ve 20 saat elektro-deoksidasyon sonrasında elde edilen XRD sonuçlarında gerçekleştirilen Reitveld analizi.

Çizelge 4.14. La_2MgNi_9 alaşımlarının üretiminde 10, 15 ve 20 saat elektro-deoksidasyon sonrasında elde edilen XRD sonuçlarında gerçekleştirilen Reitveld analizine göre ağırlıkça % faz miktarları.

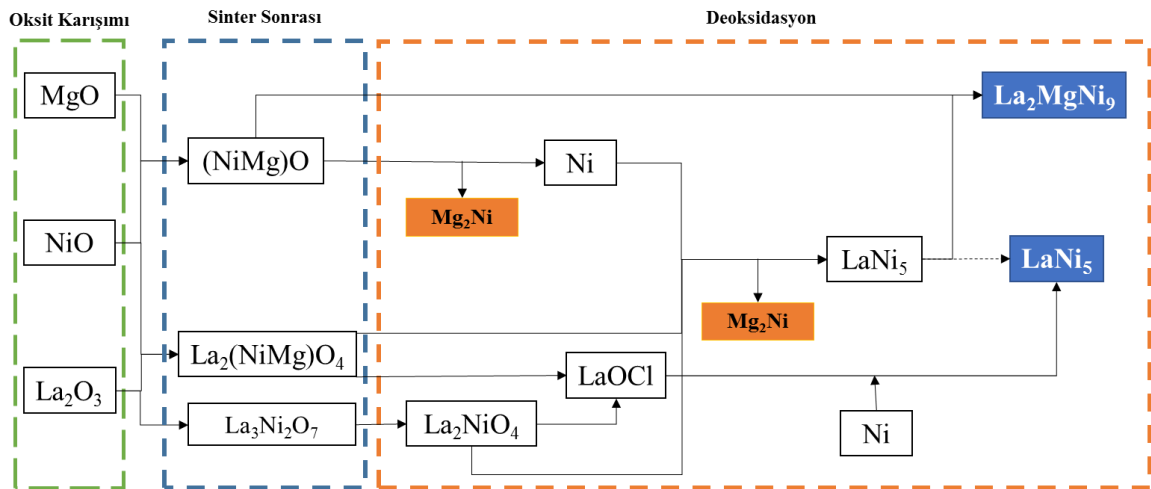
Elektro-deoksidasyon Süresi(h)	Bulunan Fazlar	Ağırlıkça %
10	LaNi_5	27
	La_2MgNi_9	73
15	LaNi_5	22
	La_2MgNi_9	78
20	LaNi_5	21
	La_2MgNi_9	79

La_2MgNi_9 elektro-deoksidasyon ile üretiminde reaksiyon yolu Şekil 4.56'da verilmiştir. Prosesde en kritik nokta $(\text{NiMg})\text{O}$ 'in indirgenmesidir. Daha önceki bölümlerde bahsedildiği gibi indirgenme kinetikleri deoksidasyonun devamlılığını etkilemektedir. $(\text{NiMg})\text{O}$ 'in indirgenmesi ile yeni oluşan Ni metali $\text{La}_2(\text{NiMg})\text{O}_4$ ve LaOCl 'un indirgenmesinde kullanılmakta ve sonuç olarak LaNi_5 fazını oluşturmaktadırlar. Ni'in bu fazlar tarafından dengeli bir şekilde kullanılması önemlidir. Numunede proses süresince oluşan LaOCl miktarı farklılık gösterebilmektedir. LaOCl , $\text{La}_2(\text{NiMg})\text{O}_4$ fazının eriyik ile teması ile kendiliğinden oluşmaktadır. Proses başlangıcında sinter numunesinde $\text{La}_2(\text{NiMg})\text{O}_4$ miktarı, potansiyel uygulanmadan beklenen süre, numune yoğunluğu ile eriyiğin numune içerisine sızma süresi, $(\text{NiMg})\text{O}$ 'in indirgenme süresi oluşacak LaOCl miktarını etkileyen parametrelerdir. Mg_2Ni 'in eriyerek yapıdan uzaklaşmasının yanında Ni'in $\text{La}_2(\text{NiMg})\text{O}_4$ indirgenmesinde kullanılarak tükenmesi LaOCl indirgenmesini sınırlandıracaktır. $(\text{NiMg})\text{O}$ 'in indirgenmesi yavaşlatılarak, Ni'in kademeli olarak kullanımı sağlanabilmektedir. Aynı zamanda deoksidasyon reaksiyonlarının hızlı gerçekleşmesi ile numune porlarında bulunan eriyikteki O^{2-} iyon derişimi artmakta dolayısı ile indirgenme potansiyellerinin daha negatif değerlerde gerçekleşmektedir. Bu LaOCl indirgenmesini geciktirmektedir. Bu açıdan deoksidasyon hızının optimum değerinde olması önemlidir.

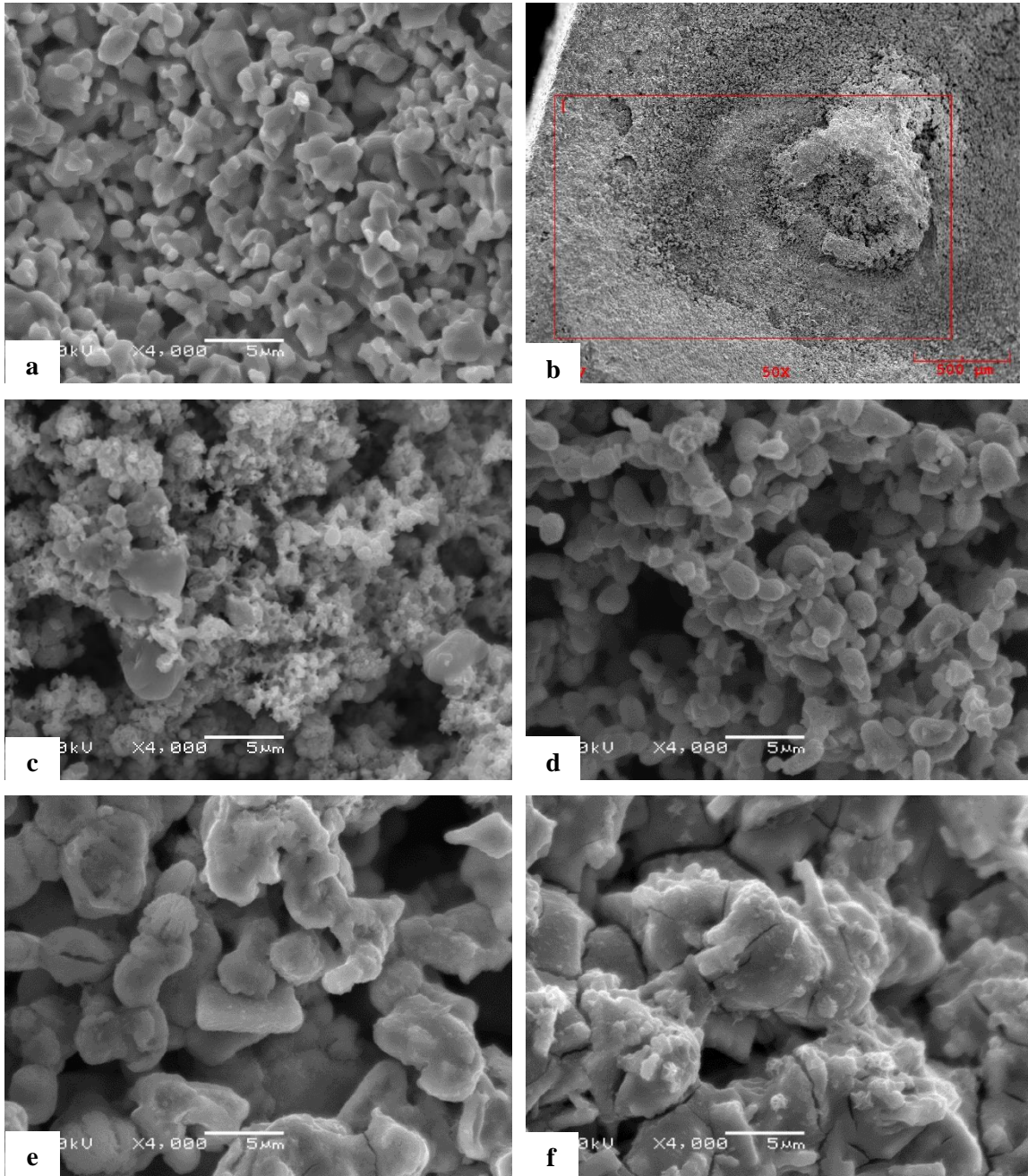

Şekil 4.55. a) 500°C b) 750°C ve c) 900°C’de hesaplanmış La-Mg-Ni faz diyagramı.

Şekil 4.56. Optimum elektro-deoksidasyon koşullarında elde edilen La_2MgNi_9 için reaksiyon yolu.

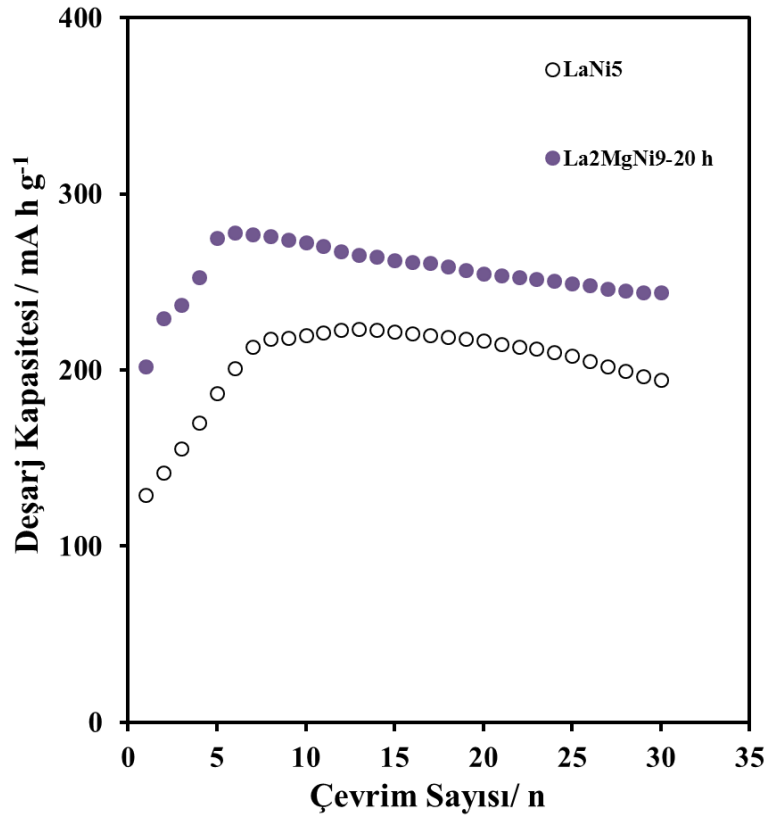
Şekil 4.57'da La_2MgNi_9 alaşımı üretiminde 4 saat ve 20 saat elektro-deoksidasyon sonrası numune yapılarına ait SEM görüntüleri verilmiştir. 4 saat ve 20 saat elektro-deoksidasyon sonrasında boşluklu yapının korunduğu görülmektedir. Yeni oluşan metal taneleri 20 saat sonunda büyüme göstermişlerdir. Fakat merkezde deoksidasyonun daha geç gerçekleşmesi nedeni ile bu bölgedeki taneler yüzey altı tanelerine göre daha düşük boyutludur.

Şekil 4.57. Optimum elektro-deoksidasyon koşullarında elde edilen La_2MgNi_9 için sinter, 4 saat ve 20 saat deoksidasyon sonrası SEM görüntüleri. a) sinter sonrası b) genel görüntü c) merkez 4 saat d) yüzey altı 4 saat e) merkez 20 saat f) yüzey altı 20 saat (20 kV).

4.3.4. La₂MgNi₉ alaşımının hidrojen depolama karakteristiği

20 saat elektro-deoksidasyonla üretilen La₂MgNi₉ elektrotunun şarj deşarj çevrim sayısına bağlı olarak deşarj kapasitesindeki değişim şekil 4.58’de verilmiştir. Alaşım maksimum deşarj kapasitesine 6 çevrimde ulaşmıştır. 278 mAh/g’a ulaştıktan sonra 30 çevrim sonunda deşarj kapasitesi 244 mAh/g’a düşmüştür. 30 çevrim sonrasında % 87,7’sini koruduğu gözlemlenmektedir.

şekil 4.58. 20 saat elektro-deoksidasyonla üretilen La₂MgNi₉ elektrotunun şarj deşarj çevrim sayısına bağlı olarak deşarj kapasitesindeki değişim.

La-Mg-Ni alaşımlarında deşarj kapasitesindeki düşüş literatürde birim hücredeki hacim değişimi ve alaşım yüzeyinde meydana gelen oksitlenme ile açıklanmaktadır (Liu vd., 2005). La-Mg-Ni alaşımlarında alkaline elektrolit içerisinde şarj/deşarj sırasında Mg ve La’un oksidasyona uğrayıp alaşım yüzeyinde Mg(OH)₂ ve La(OH)₃ tabakaları oluşturduğu bilinmektedir. evrim sayısı arttıka birim hücredeki hacim değişimi alaşımda ufalanmalara neden olmakta ve tane boyutları küçülmektedir. Hidrojen depolamanın başlangıcında alaşım yüzeyi kolayca aktifleşir fakat çevrim sayısı arttıka aktif elementler oksitlenir ve alaşım

yüzeyinde beyaz dağılmış bir oksit tabakası oluşur ve elektrot kalınlığınca büyür. Ufalanma ile yeni yüzeylerin elektrolite temas etmesi bu yüzeylerin de oksitlenmesine neden olmakta bu da kapasite düşüşüne neden olmaktadır. Ayrıca ufalanma nedeni ile alaşımda büyük ölçüde çatlak ve boşluklar oluşmakta bu da alaşım taneleri arasındaki iletkenliği azaltmaktadır. Bunun da kapasite düşüşüne neden olduğu düşünülmektedir. Liu vd. (2005) yaptıkları çalışmada La-Mg-Ni alaşımlarında çevrim sayısının artması ile kapasite düşüşünü anlatmıştır. Çalışmada AES (Auger Elektron Spektrometresi) derinlik profilleri ve XPS ölçümlerinde elde ettikleri verilerle ilk çevrimlerde Mg'un ilk olarak oksitlendiği ve yüzeyde gel tipi Mg(OH)₂ tabakası oluştuğu belirtilmektedir. Bu ince tabaka oldukça gevşek ve alaşımı korozyona karşı korumada zayıftır. 80 çevrim sonunda yüzeyde La konsantrasyonunun arttığı ve Mg konsantrasyonunun ise azaldığı raporlanmıştır. Çevrim sayısının artması ile La oksitlenmiştir ve Mg(OH)₂ ise alaşım ile zayıf temas yüzeyi nedeni ile elektrolite yayılmıştır. Tüm bu aşamalar La-Mg-Ni alaşımlarında kapasite düşüşünün nedeni olarak gösterilmektedir.

Çizelge 4.15. 20 saat elektro-deoksidasyon sonrasında sentezlenen LaNi₅ ve La₂MgNi₉ alaşımlarının elektrokimyasal hidrojen depolama karakteristikleri

Alaşım	20 h Deoksidasyon sonrası fazlar	Miktar (ağırlıkça %)	Kapasite (maks-mAh/g)	Kapasite Koruma Oranı 30 Çevrim (%)
LaNi ₅	LaNi ₅	%100	223	87,1
La ₂ MgNi ₉	La ₂ MgNi ₉	%79	278	87,7
	LaNi ₅	%21		

Elektro-deoksidasyonla üretilen LaNi₅ elektrotunun deşarj kapasitesi ile kıyaslandığında La₂MgNi₉ elektrotunun daha yüksek deşarj kapasitesine sahip olduğu görülmektedir (Çizelge 4.15). La₂MgNi₉ elektrotu daha çabuk aktifleşmiş ve benzer deşarj kapasitesi koruma oranı göstermiştir. La₂MgNi₉'un LaNi₅ ve (La,Mg)Ni₂ birimlerinden oluşan kristal yapısı LaNi₅ alaşımlarına göre daha yüksek hidrojen depolama kapasitesine sahip olmasını sağlamaktadır (Pan vd., 2011).

La_2MgNi_9 'un elektro-deoksidasyonla üretiminde yapısında LaNi_5 ve La_2MgNi_9 fazları oluşmuştur. Bu iki fazda hidrojen depolama özelliğine sahip alaşımlardır. Fakat çoklu faz yapısı fazların farklı hacim değişimine sahip olmaları nedeni ile kapasite koruma oranını düşürebilmektedir (Hu vd., 2013). Ek olarak yapıda bulunan farklı fazların farklı hidrojen depolama kapasitesine sahip olması alaşımın hidrojen depolama kapasitesini düşürebilmektedir. Literatürde indüksiyon ergitme veya sinterleme ile üretilen alaşımlarda yapının homojenize edilmesi için La_2MgNi_9 alaşımlarına ısıl işlem uygulanmaktadır. Yapılan çalışmalar ısıl işlem sonrasında hidrojen depolama kapasitelerinde iyileşme olduğunu göstermektedir (Zhang vd., 2006; Hu vd., 2013; Hu vd., 2015). Literatürde bulunan çalışmalarda hidrojen depolama kapasitesi ve koruma oranındaki iyileşme yapıda bulunan faz çeşitliliğinin azalması ile gerçekleşmiştir. La_2MgNi_9 alaşımının elektro-deoksidasyonla üretiminde ise LaNi_5 fazının miktarı maksimum deşarj kapasitesinde belirleyici unsur olmuştur. LaNi_5 alaşımının hidrojen depolama kapasitesinin La_2MgNi_9 alaşımından düşük olması nedeni ile elektrotun hidrojen depolama kapasitesini düşürmüştür. Elektro-deoksidasyonla üretim sonrasında alaşıma ısıl işlem uygulanması ile faz miktarlarında bir değişim ön görülmemektedir. Bunun muhtemel nedeni proses sırasında Mg ve Ni metallerinin kaybı olmuştur. Fakat oksit elektrotun hazırlanması sırasında fazlardan MgO ve NiO ilavesi ile bu sorunun aşılacağı ve elektro-deoksidasyon yöntemi ile tek fazlı yapıda La_2MgNi_9 hidrojen depolama alaşımlarının üretilbileceği öngörülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada AB₅ tipi LaNi₅, La(Ni_{0,1-x}Co_x)₅ (x: 0,1; 0,2; 0,3) ve AB₃ tipi La₂MgNi₉ hidrojen depolama alaşımları oksitlerinden elektro-deoksidasyon yöntemi ile üretilmiş ve elektrokimyasal hidrojen depolama özellikleri incelenmiştir. Çalışmalar neticesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- Oksit karışımlarının 1200°C'de 2 saat süre sinterlenmesi ile nem tutucu özelliği olan La₂O₃ fazından kaçınılması sağlamakta ve oluşan La-Ni-O fazları ile La ve Ni atomlarının birbirlerine yaklaşarak alaşımın oluşmasını kolaylaştırmaktadır.
- La-Ni ve La-Mg-Ni alaşımlarının üretiminde La₂NiO₄ fazı terminal faz görevi görmekte ve LaNi₅ bu fazın indirgenmesi ile oluşmaktadır.
- La₂MgNi₉ üretiminde daha yüksek uygulanan aşırı potansiyel (2,9 ile 3,4V aralığında) indirgenmenin çok hızlı olmasına neden olmaktadır ve bu da yeni oluşan metal tanelerinin yüzeyi kaplaması, deoksidasyon veriminin azalması veya deoksidasyonun sonlanması gibi bazı sorunlara yol açmaktadır.
- Yüksek aşırı potansiyel La-Ni ve La-Mg-Ni fazlarının oluşumunu engellemektedir. Yüksek aşırı potansiyelde NiO tanelerinin hızlı indirgenmesi bölgesel olarak numune boşluklarında O²⁻ iyon derişiminin artmasına neden olmaktadır. Bu durum diğer oksit fazlarının indirgenme potansiyelini daha negatif değerlere itmektedir. La₂NiO₄ indirgenemeyip eriyik ile termodinamik reaksiyonu sonucu LaOCl'a dönüşmektedir.
- Aşırı potansiyelin düşürülerek kinetiğin yavaşlatıldığı numunelerde La-Ni ve La-Mg-Ni fazları oluştuğu görülmüştür.
- La₂MgNi₉ üretiminde LaOCl indirgenmesinin büyük bölümü deoksidasyonun ilk saatlerinde gerçekleşmelidir. İlk 30 dk'da nispeten yüksek deoksidasyon hızlarında Ni, LaNi₅ sentezlenmesinde kullanıldığında LaOCl indirgenmemektedir. Ni'in yavaş yavaş kullanılması gerekmektedir. Proses başında bu dengedeki sapma LaOCl'un yüksek deoksidasyon sürelerinde yapıdan giderilememesine neden olmaktadır.
- Proses başında deoksidasyon reaksiyonlarının hızlı gerçekleşmesi, numune porlarındaki O²⁻ iyon derişimini arttırmakta ve LaOCl'un indirgenme aşırı potansiyelini arttırmaktadır. Bu da LaOCl'un indirgenmesini yavaşlatmaktadır.

- 20 saat deoksidasyon sonrasında yapıda LaNi_5 ve La_2MgNi_9 fazları bulunmaktadır. İndirgenme reaksiyonları sonucu olduğu düşünülen Mg_2Ni fazının yapıdan ergiyerek uzaklaşmasının deoksidasyon sonunda yapıda kalıntı LaNi_5 bulunmasına neden olabileceği düşünülmektedir.
- LaNi_5 alaşımı maksimum hidrojen depolama kapasitesi 223 mAh/g ' a deşarj kapasitesinin 13 çevrimde ulaşmış ve 30 çevrim sonrasında yaklaşık %90'ını korumuştur. Co, LaNi_5 'in hidrojen depolama kapasitesini arttırmıştır. $\text{La}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_5$ ($x=0,1; 0,2; 0,3$) alaşımlarının hidrojen depolama kapasiteleri sırasıyla 282 mAhg^{-1} , 314 ve 325 mAhg^{-1} 'dir.
- 20 saat elektro-deoksidasyon sonrasında elde edilen La_2MgNi_9 alaşımının maksimum deşarj kapasitesi 278 mAh/g 'dir.

Bu çalışma ticari olarak kullanılan AB_5 ve AB_3 tipi hidrojen depolama alaşımlarının bu yöntemle doğrudan oksitlerinden üretilebileceğini göstermektedir. Toprak alkali metal içeren alaşımların elektro-deoksidasyonla üretiminde ReOCl kalıntı fazının indirgenmesinde kinetik faktörlerin önemli olduğu görülmektedir. Elektro-deoksidasyonda alaşım üretiminde oluşan fazların deoksidasyon kinetiğini etkileyebileceği saptanmıştır.

Daha sonraki çalışmalarda oksit karışımına ekstra MgO ilavesinin La_2MgNi_9 alaşımında tek fazlı yapının elde edilmesi için etkili olacağı düşünülmektedir. Elektro-deoksidasyon mekanizmasının daha iyi anlaşılabilmesi için çeşitli sürelerde yapılan deoksidasyon prosesi sonrasında Reitveld analizi ile faz miktarlarının tayin edilmesi faydalı olacaktır. Yine hidrojen depolama özelliklerinin daha iyi anlaşılmasında tamami ile deokside edilmiş numunede Rietveld analizi yapılarak faz miktarlarının belirlenmesi tavsiye edilmektedir.

KAYNAKLAR DİZİNİ

- Abdelkader A.M., Tripuraneni Kilby K., Cox A., Fray D.J., 2013, Voltammetry of electro-deoxidation of solid oxides, ACS Publications Chemical Review, 113, 2863-2886.
- Adzic G.D., Johnson J.R., Reilly J.J., McBreen J., Mukerjee S.; vd., 1995, Cerium content and cycle life of multicomponent AB₅ hydride electrodes, Journal of the Electrochemical Society, 142, 3429-3433.
- Ağaoğlu G.H., Orhan G., 2018, Production and electrochemical characterization of Mg₂Ni alloys by molten salt electrolysis for Ni-MH batteries, International Journal of Hydrogen Energy, 43, 6266-6274.
- Aksenova T.V., Gavrilova L.Y., Cherepanov V.A., 2004, Phase Equilibria at 1100°C in Air and Crystal Structure of Solid Solutions in the System LaCoO₃-SrCoO_{2.5}-“SrNiO₃”-“LaNiO₃” Inorganic Materials, 40, 1336-1340.
- Alexander D.T.L., Schwandt C., Fray D.J., 2011, The electrodeoxidation of dense titanium dioxide precursors in molten calcium chloride giving a new reaction pathway, Electrochimica Acta, 56, 3286-3295.
- Anık, M., Binal Aybar, A., Küçükdeveci, N., Erken, H., Baksan, B., vd., 2015a, Synthesis of La₂Ni₇ hydrogen storage alloy by the electro-deoxidation technique, International Journal of Hydrogen Energy, 40, 2248-2254.
- Anık, M., Binal Aybar, A., Hatırnaz, N.B., Özdemir, D., 2015b, Synthesis of La₂(Ni_{1-x}Co_x)₇ (x: 0,05, 0,1, 0,2) hydrogen storage alloys by the electro-deoxidation technique, Journal of The Electrochemical Society, 162, 6, A1080-A1084.
- Anık, M., Binal Aybar, A., Hatırnaz, N.B., 2016, molten salt synthesis of La(Ni_{1-x}Co_x)₅ (x:0, 0.1, 0.2, 0.3) type hydrogen storage alloys, International Journal of Hydrogen Energy, 41, 361-368.
- Androulakis, J., Katsarakis, N., Viskadourakis, Z., Giapintzakis, J., 2003, Comparative study of the magnetic and magnetotransport properties of a metallic and a semiconducting member of the solid solution LaNi_xCo_{1-x}O₃. Journal of Applied Physics, 93.
- Asano K., Yamazaki Y., Iijima Y., 2003, Hydriding and dehydriding processes of LaNi_{5-x}Co_x (x=0-2) alloys under hydrogen pressure of 1-5 MPa, Intermetallics 11: 911-916.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Bard A.J., Faulkner L.R., 2001, *Electrochemical methods: fundamentals and applications*, 2nd ed., Wiley, New York.
- Barnes L.A., Williamson M.A., 2008, *Developments in electrolytic reduction: effect of rare earth oxides*, International Pyroprocessing Research Conference.-2 (IPRC-2), Jeju Island, Republic of Korea.
- Bechman C.A., Goudy A., Takeshita T., Wallace W.E., Craig R.S., 1976, Solubility of hydrogen in intermetallics containing rare earth and 3d transition metals, *Inorganic Chemistry*, 15, 2184.
- Benoit, C., Serp, J., Fouletier, J., 2010, Electrochemical reduction of CeO₂ in CaCl₂-based salt as simulation of actinides processing, International Pyroprocessing Research Conference -3 (IPRC-3), Dimitrovgrad, Russia.
- Bhagat R., Jackson M., Inman D., Dashwood R., 2008, The Production of Ti–Mo Alloys from Mixed Oxide Precursors via the FFC Cambridge Process, *Journal of The Electrochemical Society*, 155, 63-69.
- Binal Aybar A., Anik M., 2017, Direct synthesis of La-Mg-Ni-Co type hydrogen storage alloys from oxide mixtures, *Journal of Energy Chemistry*, 26, 719-723.
- Bockris J.M., Reddy A.K.N., Gamboa-Aldeco M., 2000, *Fundamentals of electrochemistry, modern electrochemistry 2A*, 2nd ed., Kluwer Academic/Plenum Publishers, New York.
- Budiredla N., Kumar A., Thota S., Kumar J., 2012, Synthesis and Optical Characterization of Mg_{1-x}Ni_xO Nanostructures, *International Scholarly Research Network ISRN Nanomaterials*, 2012.
- Burheim O., Haarberg G.M., 2010, Effects of inert anodes in the FFC Cambridge reduction of hematite, *Mineral Processing and Extractive Metallurgy*, 119, 77–81.
- Centeno-Sanchez, R.L., Fray, D.J., Chen G.Z., 2007, Study of the reduction of highly porous TiO₂ precursors and thin TiO₂ layers by the FFC-Cambridge process, *Journal of Materials Science*, 42, 7494–7501.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Chen G.Z., 2013, The FFC Cambridge process for metal production: principle, practice and prospect, Proceedings of the Third International Slag Valorisation Symposium, 217-233.
- Chen G.Z., Fray D. J., 2001 a, Cathodic refining in molten salts: Removal of oxygen, sulfur and selenium from static and flowing molten copper, Journal of Applied Electrochemistry, 31, 155.
- Chen G.Z., Fray D. J., 2001 b, Electro-deoxidation of metal oxides, Light Metals 2001, 1147-1151.
- Chen G.Z., Fray D.J., 2002, Voltammetric studies of the oxygen-titanium binary system in molten calcium chloride, Journal of Electrochemical society, 149, 455.
- Chen G.Z., Fray D. J., Farthing T.M., 2000, Direct electrochemical reduction of titanium dioxide to titanium in molten calcium chloride, Nature, 407, 361-364.
- Chen G.Z., Fray D. J., Farthing T.M., 1998, Removal of oxygen from metal oxides and solid solutions by electrolysis in fused salt, WO 99/64638.
- Chen G.Z., Gordo E., Fray D.J., 2004, "Direct electrolytic preparation of chromium powder", Metallurgical and Materials Transactions B, 35 223-233 (2004).
- Chen J., Kuriyama N., Takeshita H.T., Tanaka H., Sakai T., vd., 2000, Hydrogen storage alloys with PuNi₃-type structure as metal hydride electrodes, Electrochemical and Solid-State Letters, 3, 249-252.
- Choi, E.Y., Kim, J.K., Im, H.S., Choi, I.K., Na, S.H., vd., 2013, Effect of the UO₂ form on the electrochemical reduction rate in a LiCl-Li₂O molten salt, Journal of Nuclear Materials, 437, 178-187.
- Claux B., Serp J., Fouletier J., 2011, Electrochemical reduction of cerium oxide into metal, Electrochimica Acta, 56, 2771.
- Cuevas F, Joubert J-M, Latroche M, (2001), Percheron-Guegan A Intermetallic compounds as negative electrodes of Ni/MHbatteries, Applied Physics A, 72, 225-238.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Deng Y., Wang D.H., Xiao W., Jin X.B., Hu X.H. vd., 2005, Electrochemistry at conductor/insulator/electrolyte three-phase interlines: A thin layer model, *The Journal of Physical Chemistry B*, 109, 14043-14051.
- Denys R.V., Yartys V.A., 2011, Effect of magnesium on the crystal structure and thermodynamics of the $\text{La}_{3-x}\text{Mg}_x\text{Ni}_9$ hydrides, *Journal of Alloys and Compounds*, 509, 540–548.
- Dircks, H., 1863, Contribution towards a history of electro-metallurgy, voltammetry of electro-deoxidation of solid oxides, A.M. Abdelkader, K. Tripuraneni Kilby, A. Cox, and D. J. Fray (Eds.), ACS Publications Chemical Review, p. 2863-2886.
- Dring, K.; Dashwood, R.; Inman, D., 2005 Voltammetry of titanium dioxide in molten calcium chloride at 900°C, *Journal of Electrochemical Society*, 152, 104-113.
- Erden F., Karakaya İ., Erdoğan M., 2014, On the preparation of Mg_2Ni by combining electrodeoxidation and electrolysis techniques, *International Journal of Electrochemical Science*, 9, 6627 – 6639.
- Gavrilova L. Y., Aksenova T. V., Bannykh L. A., Teslenko Y. V., Cherepanov V. A., 2003, Phase equilibria and crystal structure of complex oxides in the La–Sr–Co–Ni–O system, *Journal of Structural Chemistry*, 44, 248–251.
- Garche J., *Encyclopedia of electrochemical power sources*, 2009, Elsevier, p520.
- Gibilaro M., Pivato J., Cassayre L., Massot L., Chamelot vd., 2011, Direct electro-reduction of oxides in molten fluoride salts, *Electrochimica Acta*, 56 5410-5415.
- Gordo, E., Chen, G.Z., Fray, D.J., 2004, Toward optimisation of electrolytic reduction of solid chromium oxide to chromium powder in molten chloride salts, *Electrochimica Acta*, 49, 2195-2208.
- Goto T., Araki Y. Hagiwara R., 2006, Oxygen gas evolution on the boron-doped diamond electrode in molten chloride system, *Electrochemical and Solid-State Letters*, 9, 5–7.
- Habashi, F., 1997, *Handbook of extractive metallurgy*, Voltammetry of electro-deoxidation of solid oxides, A.M. Abdelkader, K. Tripuraneni Kilby, A. Cox, and D. J. Fray (Eds.), ACS Publications Chemical Review, p. 2863-2886.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Herrmann S.D., Li S.X., Simpson M.F., Phongikaroon S., 2006, Electrolytic reduction of spent nuclear oxide fuel as part of an integral process to separate and recover actinides from fission products, *Separation Science and Technology*, 41, 1965–1983.
- Herrmann S.D., Li S.X., Sell D.A., Westphal B.R., 2007, Electrolytic reduction of spent nuclear oxide fuel: effects of fuel form and cathode containment materials on bench-scale operations, *Global 2007*, 758–762.
- Hirscher M., 2009, *Handbook of hydrogen storage*, Wiley, p.81.
- Hu D., Chen G.Z., 2017, *Advanced extractive electrometallurgy*, Springer Handbook of Electrochemical Energy, 814-824.
- Hu W.K., Denys R.V., Nwakwuo C.C., Holm T., Maehlen J.P., vd., 2013, Annealing effect on phase composition and electrochemical properties of the Co-free La_2MgNi_9 anode for Ni-metal hydride batteries, *Electrochimica Acta*, 96, 27–33
- Jafarbegloo M., Tarlani A., Mesbah A.W., Muzart J., Sahebdehfar S., 2016, NiO–MgO solid solution prepared by sol–gel method as precursor for Ni/MgO methane dry reforming catalyst: effect of calcination temperature on catalytic performance, *Catalysis Letters*, 146, 238–248.
- Jiao S., Fray D.J., 2010, Development of an inert anode in electrowinning in calcium chloride-calcium oxide melts, *Metallurgical and Materials Transactions B*, 41B, 74–79.
- Ji H.S., Ryu S.M., Jeong S.M., Cho S.W., 2010, Fast Electrochemical Synthesis of NdNi_5 Hydrogen Storage Alloy in Molten Salt, *Chemistry Letters*, 42, 1182-1184.
- Joubert J.M., Latroche M., Cerny R., Percheron-Guegan A., Yvon K., 2002, Hydrogen cycling induced degradation in LaNi_5 -type materials, *Journal of Alloys and Compounds*, 330–332, 208–214.
- Joubert J.M., Erny R.C., Latroche M., Percheron-Gue A., Yvonb K., 2005, Compressibility and thermal expansion of LaNi_5 and its substitutional derivatives ($\text{LaNi}_5\text{K}_x\text{M}_x$; M:Mn, Al, Co), *Intermetallics* 13, 227–231.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Kadir K., Sakai T., Uehara I. 1997. Synthesis and structure determination of a new series of hydrogen storage alloys; RMg_2Ni_9 (R=La, Ce, Pr, Nd, Sm and Gd) built from MgNi_2 Laves-type layers alternating with AB_5 layer, *Journal of Alloys and Compounds*, 257, 115-121.
- Kadir K., Sakai T., Uehara I., 1999, Structural investigation and hydrogen capacity of YMg_2Ni_9 and $(\text{Y}_{0.5}\text{Ca}_{0.5})(\text{MgCa})\text{Ni}_9$: new phases in the AB_2C_9 system isostructural with LaMg_2Ni_9 , *Journal of Alloys and Compounds*, 287, 264–270.
- Kado Y., Goto T., Hagiwara R., 2008, Electrochemical behaviour of oxide ion in a $\text{LiCl}-\text{NaCl}-\text{CaCl}_2$ eutectic melt, *Journal of the Electrochemical Society*, 155, 85–89.
- Kharton V.V., Naumovich E.N., Kovalevsky A.V., Viskup A.P., Figueiredo F.M., vd., 2000, Mixed electronic and ionic conductivity of $\text{LaCo}(\text{M})\text{O}_3$ (M : Ga, Cr, Fe or Ni) IV. effect of preparation method on oxygen transport in LaCoO_{3-d} , *Solid State Ionics*, 138, 135–148.
- Kilbi K.T., Jiao S., Fray D.J., 2010, Current efficiency studies for graphite and SnO_2 based anodes for the electrodeoxidation of metal oxides, *Electrochimica Acta*, 55, 7126–7133.
- Kim D.M., Kang J.J., Lee J.Y., 1999, *Journal of Alloys and Compounds*, 293-295, 583-592.
- Kleperis, J., Wojcik, G., Czerwinski, A., Skowronski, J., Kopczyk, M., vd., 2001, Electrochemical behavior of metal hydrides, *Journal of Solid State Electrochemistry*, 5, 229-24.
- Kohno T., Yoshida H., Kawashima F., Inaba T., Sakai I., vd., 2000, Hydrogen storage properties of new ternary system alloys: La_2MgNi_9 , $\text{La}_5\text{Mg}_2\text{Ni}_{23}$, $\text{La}_3\text{MgNi}_{14}$, *Journal of Alloys and Compounds* 311, 5–7.
- Kurata M., Yahagi N., Kitawaki S., Nakayishi A. Fukushima M., 2008, Electrochemical reduction of MO_x pellets in molten lithium chloride based on a practical operating condition, *Nuclear Technology* 164, 433–441.
- Latroche M., Cuevas F., Hu W., Sheptyakov D., Denys R.V. vd., 2014, Mechanistic and kinetic study of the electrochemical charge and discharge of La_2MgNi_9 by in situ powder neutron diffraction, *The Journal of Physical Chemistry C*, 118, 12162-12169.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Li S.L., Chen W., Luo G., Han X.B., Chen D.M., vd., 2012, Effect of hydrogen absorption/desorption cycling on hydrogen storage properties of a $\text{LaNi}_{3.8}\text{Al}_{1.0}\text{Mn}_{0.2}$ alloy, *International Journal of Hydrogen Energy*, 37, 3268-3275.
- Liao B., Lei Y.Q., Chena L.X., Lub G.L., Pana H.G. vd., 2004a, Effect of Co substitution for Ni on the structural and electrochemical properties of $\text{La}_2\text{Mg}(\text{Ni}_{1-x}\text{Co}_x)_9$ ($x = 0.1-0.5$) hydrogen storage electrode alloys, *Electrochimica Acta*, 50, 1057-1063.
- Liao B., Lei Y.Q., Chen L.X., Lu G.L., Pan H.G. vd., 2004b, Effect of the La/Mg ratio on the structure and electrochemical properties of $\text{La}_x\text{Mg}_{3-x}\text{Ni}_9$ ($x = 1.6-2.2$) hydrogen storage electrode alloys for nickel-metal hydride batteries, *Journal of Power Sources* 129, 358-367.
- Liu R.S., Zhang L., Sun X., Liu H., Zhang J., 2012, *Electrochemical technologies for energy storage and conversion*, Wiley VCH, p175.
- Liu, J.J., Han S.M., Li Y., Zhang J.L., Zhao Y.M., vd., 2013, Effect of crystal transformation on electrochemical characteristics of La-Mg-Ni-based alloys with A_2B_7 -type super-stacking structures, *International journal of hydrogen energy*, 38, 14903-14911.
- Liu J.J., Li Y., Han D., Yang S., Chen X., vd., 2015a, Shumin Han, Electrochemical performance and capacity degradation mechanism of single-phase La-Mg-Ni-based hydrogen storage alloys, *Journal of Power Sources*, 300, 2015, 77-86.
- Liu J.J., Han S.M., Li Y., Yang S.Q., Zhang L., vd., 2015b, Effect of Al incorporation on the degradation in discharge capacity and electrochemical kinetics of La-Mg-Ni based alloys with A_2B_7 -type super-stacking structure, *Journal of Alloys and Compounds*, 619, 778-787.
- Liu X., Hu M., Bai C., Lv X., 2017, Effect of electrical conductivity and porosity of cathode on electro-deoxidation process of ilmenite concentrate, *Rare Metal Materials and Engineering*, 46, 1176-1182.
- Liu Z.Y., Yan X.L., Wang N., Chai Y.J., Hou D.L., 2011, Cyclic stability and high rate discharge performance of $(\text{La,Mg})_5\text{Ni}_{19}$ multiphase alloy, *International Journal of Hydrogen Energy*, 36, 4370-4374.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Lizuka M., Inoue T., Ougier M., Glatz, J.P., 2007, Electrochemical reduction of (U, Pu) O₂ in molten LiCl and CaCl₂ electrolytes, *Journal of Nuclear Science and Technology*, 44, 801–813.
- Mohandas, K.S., 2013, Direct electrochemical conversion of metal oxides to metal by molten salt electrolysis: a review, *Mineral Processing and Extractive Metallurgy (Trans. Inst. Min Metall. C)*, 122, 4, 195-212.
- Mohandas K.S., Fray D.J., 2004, Removal of oxygen from metal-oxygen systems by molten salt electrolysis: an overview, *Transactions of the Indian Institute of Metals*, 57, 579-592.
- Mohandas, K.S., Fray, D.J., 2009, Electrochemical deoxidation of solid zirconium dioxide in molten calcium chloride, *Metallurgical and Materials Transactions B*, 40B, 685–699.
- Mohandas K.S., Fray D.J., 2011, Novel electrochemical measurements on direct electro deoxidation of solid TiO₂ and ZrO₂ in molten calcium chloride medium, *Journal of Applied Electrochemistry*, 41, 321-336.
- Mohandas K.S., Shakila L., Sanil N., Vishnu D.S., Nagarajan K., 2011, Studies on the electrochemical deoxidation of uranium oxide in molten calcium chloride, *Proceedings of Fray International Symposium on 'Metals and Materials Processing in a Clean Environment'*, 3, 239–252.
- Nagell M.U., Kumar S., Sørby M.H., Fjellvåg H., Sjøstad A.O., 2015, Structural and magnetic aspects of La₄(Co_{1-x}Ni_x)₃O_{10+δ} (0 ≤ x ≤ 1), *Phase Transitions*, 88, 979-990.
- Nakamura J., Iwase K., Hayakawa H., Nakamura Akiba Y., 2009, Structural study of La₄MgNi₁₉ hydride by in situ X-ray and neutron powder diffraction, *The Journal of Physical Chemistry C*, 113, 5853-5959.
- Negri, S.D., Giovannini, M., Saccone, A., 2007, Phase relationships of the La-Ni-Mg system at 500 °C from 66,7 to 100 at. % Ni, *Journal of Alloys and Compounds*, 439, 109-113.
- Nohira T., Yasuda K., Ito Y., 2003, Pinpoint and bulk electrochemical reduction of insulating silicon oxide to silicon, *Nature Materials*, 2, 397–401.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Nwakwuo C.C., Holm T., Denys R.V., Hu W., Maehlen J.P. vd., 2013, Effect of magnesium content and quenching rate on the phase structure and composition of rapidly solidified La_2MgNi_9 metal hydride battery electrode alloy, *Journal of Alloys and Compounds*, 555, 201–208.
- Oesterreicher H., Clinton J., Bittner H., 1976, Hydrides of La-Ni compounds, *Materials Research Bulletin*, 11, 1241-1247.
- Oesterreicher H., Ensslen A., Kerlin A., Bucher E., 1980, Hydriding behavior in Ca/1bMg/1bNi/1bB H, *Materials Research Bulletin*, 15, 275.
- Okabe T. H., Deura, T. N., Oishi, T., Ono, K., Sadoway, D., 1996, Electrochemical deoxidation of yttrium-oxygen solid solution, *Journal of Alloys and Compounds*, 237, 150-154.
- Okabe T.H., Ikezawa M., Suzuki R.O., Oishi T., Ono K., 1990, Preparation of TiAl and Ti_3Al powders by calciothermic reduction of oxides, *Journal of Iron Institute of Japan (Proc Annual Meeting of the Iron)*, 3, 101.
- Okabe T.H., Oishi T., Ono K., 1992, Deoxidation of titanium aluminide by Ca-Al alloy under controlled aluminum activity, *Metallurgical and Materials Transactions B*, 23, 583.
- Okabe T.H., Oishi T., Ono K., 1993, Electrochemical deoxidation of titanium, *Metallurgical and Materials Transactions B*, 24, 449.
- Okabe T.H., Suzuki R.O., Oishi T., Ono K., 1991, Preparation of extra low oxygen titanium by calcium halide flux deoxidation, *Journal of Iron Institute of Japan*, 77, 93.
- Ovshinsky S.R., Fetcenko M.A., 2001, Development of high catalytic activity disordered hydrogen-storage alloys for electrochemical application in nickel–metal hydride batterie, *Applied Physics A*, 72, 239–244.
- Pan H., Liu Y., Gao M., Wang Q., 2011, Advanced hydrogen storage alloys for Ni/MH rechargeable batteries, *Journal of Materials Chemistry*, 21, 4743.
- Park W., Kim J.K., Hur J.M., Choi E.Y., Im H.S., vd., 2013, Application of a boron-doped diamond (BDD) electrode as an anode for electrolytic reduction of UO_2 in Li_2O – LiCl – KCl molten salt, *Journal of Nuclear Materials*, 432, 175–181.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Park S.B., Park B.H., Jeong S.M., Hur J.M., Seo C.S. vd., 2006, Characteristics of an integrated cathode assembly for the electrolytic reduction of uranium oxide in a LiCl–Li₂O molten salt, *Journal of Radioanalytical and Nuclear Chemistry*, 268, 489–495.
- Percheron-Guégan A., Lartigue C., Achard J., 1985, Correlations between the structural properties, the stability and the hydrogen content of substituted LaNi₅ compounds, *Journal of the Less Common Metals*, 109, 287-309.
- Perry G.S., McDonald L.G., 1985, Role of CaCl₂ in the reduction of PuO₂, *Journal of Nuclear Materials*, 130, 234-241.
- Peterson D.T., Hinkebein J.A., 1959, Equilibria in the reaction of barium with calcium chloride, *Journal of Physical Chemistry*, 63, 1360.
- Qiu G.H., Wang D.H., Jin X.B., Chen G.Z., 2006, A direct electrochemical route from oxide precursors to the terbium-nickel intermetallic compound TbNi₅, *electrochimica Acta*, 51, 5785-5793.
- Roine A., 2002, HSC Chemistry, Version 5.1, Outokumpu Research, Pori Oy, Finland.
- Ruiz F.C., Castro E.B., Peretti H.A. Visintin A., 2010, Study of the different Zr_xNi_y phases of Zr-based AB₂ materials, *Journal of International Hydrogen Energy*, 35, 9879-9887.
- Sakamura Y., 2012, Determination of E–pO²⁻ diagram for lanthanum in LiCl melt at 923 K, *Electrochimica Acta*, 80, 308–315.
- Sakamura Y., Omori T., 2008, Electrolytic reduction and electrorefining of uranium for developing the pyrochemical reprocessing of oxide fuels, *International Pyroprocessing Research Conference -2 (IPRC-2)*, Jeju Island, Republic of Korea.
- Sakai T., Oguro K., Miyamura H., Kuriyama N., Kato A., Ishikawa H. 1991. Some factors affecting the cycle lives of LaNi₅-based alloy electrodes of hydrogen batteries, *Journal of the Less-Common Metals*, 161: 193-202.
- Schwandt, C., Doughty, G.R., Fray, D.J., 2010, The FFC-Cambridge process for titanium metal winning, *Key Engineering Materials*, 436, 13-25.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Schwandt, C., Fray, D.J., 2005, Determination of the kinetic pathway in the electrochemical reduction of titanium dioxide in molten calcium chloride, *Electrochimica Acta*, 51, 1, 66–76.
- Schwandt, C., Fray, D.J., 2007, The electrochemical reduction of chromium sesquioxide in calcium chloride under cathodic control, *Zeitschrift für Naturforschung.*, 62, 655–670.
- Sharma R.A., 1970, Solubilities of calcium in liquid calcium chloride in equilibrium with calcium-copper alloys, *Journal of Physical Chemistry*, 74, 3896-3900.
- Shen Y., Zhang J., 2017, E-pO²⁻ diagram for rare earth elements in molten salt, *Journal of Rare Earths*, 35, 187.
- Si T., Zhang Q., Liu N., 2008, Phase structure and electrochemical properties of laser sintered La₂MgNi₉ hydrogen storage electrode alloys, *Journal of Rare Earths*, 26, 598.
- Silva G.R.O., Santos J.C., Martinelli D.M.H., Pedrosa A.M.G.P., Souza M.J.B., 2010, Synthesis and Characterization of LaNi_xCo_{1-x}O₃ Perovskites via Complex Precursor Methods, *Materials Sciences and Applications*, 1, 39-45.
- Slepski P., Darowicki K., Kopczyk M., Sierczynska A., Andrearczyk K., 2010, Electrochemical impedance studies of AB₅-type hydrogen storage alloy, *Journal of Power Sources*, 195, 2457–2462.
- Solak N., 2007, Interface Stability in Solid Oxide Fuel Cells for Intermediate Temperature Applications, PhD. Thesis, Max-Planck-Institut für Metallforschung, p48.
- Song Q., Xu Q., Li S., Qi Y., Ni Z., vd., 2015, Direct Electrolytic preparation of RENi_{5-x}Al_x (RE = La, Ce, Pr, and Nd) from rare-earth oxides in molten CaCl₂-NaCl, *International Journal of Electrochemical Science*, 10, 175 – 184.
- Suzuki R.O., Inoue S., 2003, Calciothermic reduction of titanium oxide in molten CaCl₂, *Metallurgical and Materials Transactions B*, 34, 277-285.
- Takeshita T., Wallace W.E., Craig R.S., 1974, Solubility of hydrogen in RCO₃ compounds, *Inorganic Chemistry*, 13, 2283-2284.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Tan S., 2011, Direct synthesis of hydrogen storage alloys from their oxides, PhD. Thesis, Middle East Technical University.
- Tanbir, K., Ghosh, M.P., Singh, R.K., 2019, Effect of doping different rare earth ions on microstructural, optical, and magnetic properties of nickel–cobalt ferrite nanoparticles, *Journal of Materials Science: Materials in Electronics*, 1-9.
- Tang D., Yin H., Cheng X., Xiao W., Wang D., 2016 Green production of nickel powder by electroreduction of NiO in molten Na₂CO₃-K₂CO₃, *International journal of hydrogen energy*, 41, 18699-18705.
- Threadgill W.D., 1965, The calcium chloride-calcium oxide fused salt electrolytic system: solubilities, metal contents, and freezing points, *Journal of Electrochemical Society*, 112, 632-633.
- Tliha M., Mathlouthi H., Lamloumi J., Percheron-Guegan A., 2007, AB₅-type hydrogen storage alloy used as anodic materials in Ni-MH batteries, *Journal of Alloys and Compounds*, 436, 221–225.
- Tliha M., Boussami S., Mathlouthi H., Lamloumi J., Percheron-Guegan A., 2010, Electrochemical characteristics of AB₅-type hydrogen storage alloys, *Journal of Alloys and Compounds*, 506, 559–564.
- Vishnu, D.S., Sanil, N., Shakila, L., Pannerselvam, G., Sudha, R., vd., 2013. A study of the reaction pathways during electrochemical reduction of dense Nb₂O₅ pellets in molten CaCl₂ medium, *Electrochimica Acta*, 100, 51–62.
- Wallace W.E., Karlcek R.F., Imamura Jr., Imamura H., 1979, Mechanism of Hydrogen Absorption by LaNi₅, *The Journal of Physical Chemistry*, 83, 1708-1712.
- Wang D., Jin X., Chen G.Z., 2008, Solid state reactions: an electrochemical approach in molten salts, *Annual Reports on the Progress of Chemistry, Section C*, 104, 189-234.
- Wan C., Denys R.V., Yartys V.A., 2016, In situ neutron powder diffraction study of phase-structural transformations in the La-Mg-Ni battery anode alloy, *Journal of Alloys and Compounds*, 670, 210-216.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Wang B.X., Bhagat R., Lan X.Z., Dashwood R.J., 2011, Production of Ni-35Ti 15Hf Alloy via the FFC Cambridge Process, *Journal of The Electrochemical Society*, 158, 595-602.
- Wang D., Xiao W., 2013 Inert Anode Development for High-Temperature Molten Salts, *molten Salts Chemistry from lab to applications*, Elsevier, p173-p174.
- Ward R.G., Hoar T.P., 1961, The electrolytic removal of oxygen, sulfur, selenium and tellurium from molten copper, *Journal of Institute of Metals*, 6-12.
- Wenz D.A., Johnson I., Wolson R.D., 1969, CaCl₂-rich region of the CaCl₂-CaF₂-CaO system, *Journal of Chemical Engineering Data*, 14, 250-252.
- Willems J.J.G., Buchow K.H.J. 1987. From Permanent Magnets to Rechargeable Hydride Electrodes, *Journal of the Less-Common Metals*, 129: 13-30.
- Wronski Z.S., Materials for rechargeable batteries and clean hydrogen energy sources, *International Materials Review*, 2001, 46, 1-46.
- Xiao W., Jin X.B., Deng Y., Wang D.H., Chen G.Z., 2007, Three-phase interlines electrochemically driven into insulator compounds: A penetration model and its verification by electroreduction of solid AgCl, *Chemistry – A European Journal*, 13, 604-612.
- Yan X.Y., Fray D.J., 2005, Electrosynthesis of NbTi and Nb₃Sn superconductors from oxide precursors in CaCl₂-based melts, *Advanced Functional Materials*, 15, 1757-1761.
- Yan, X.Y., Fray, D.J., 2009, Synthesis of niobium aluminides by electro-deoxidation of oxides, *Journal of Alloys and Compounds* 486, 154–161.
- Yartys V., Denys R., 2015, Structure–properties relationship in RE_{3x}Mg_xNi₉H_{10–13} (RE: La,Pr,Nd) hydrides for energy storage, *Journal of Alloys and Compounds*, 645, 412-418.
- Yasuda K., Nohira T., Hagiwara R., Ogata Y.H., 2007, Direct electrolytic reduction of solid SiO₂ in molten CaCl₂ for the production of solar grade silicon, *Electrochimica Acta*, 53, 106.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Yin H., Gao L., Zhu H., Mao X., Gan, F., vd., 2011a. On the development of metallic inert anode for molten $\text{CaCl}_2\text{-CaO}$ system, *Electrochimica Acta*, 56, 3296–3302.
- Yin H. Y., Tang D. Y., Zhu H., Zhang Y., Wang D. H., 2011b, Production of iron and oxygen in molten $\text{K}_2\text{CO}_3\text{-Na}_2\text{CO}_3$ by electrochemically splitting Fe_2O_3 using a cost affordable inert anode, *Electrochemistry Communications.*, 13, 1521-1524.
- Yuan B.Y., Kongstein O.E., Haarberg G.M., 2009, Electrowinning of iron in aqueous alkaline solution using a rotating cathode, *Journal of Electrochemical Society*, 156, 64-69.
- Zaistev A.I., Mogutnov B.M., 2001, Thermodynamics of Ca-CaO-CaF_2 System, *Metallurgical and Materials Transactions B*, 32, 305.
- Zhang F., Luo Y., Deng A., Tang Z., Kang L., vd., 2006, A study on structure and electrochemical properties of $(\text{La, Ce, Pr, Nd})_2\text{MgNi}_9$ hydrogen storage electrode alloys, *Electrochimica Acta*, 52, 24–32.
- Zhang J., Zhou G., Chen G., Latroche M., Percheron-Guegan A., 2008, Relevance of hydrogen storage properties of ANi_3 intermetallics ($\text{A} = \text{La, Ce, Y}$) to the ANi_2 subunits in their crystal structures, *Acta Materialia*, 56, 5388–5394.
- Zhang Q.A., Fang M.H., Si T.Z., Fang F., Sun D.L., vd., 2010, Phase stability, structural transition, and hydrogen absorption-desorption features of the polymorphic $\text{La}_4\text{MgNi}_{19}$ compound, *The Journal of Physical Chemistry C*, 11686-11692.
- Zhao B.J., Lu X.G., Li C.H., Zhong Q.D., 2009, Direct electrochemical reduction of NiO-CeO_2 powder for preparation of CeNi_5 alloy by solid-oxygen-ion conducting membrane process, *Acta Metallurgica Sinica*, 45, 1255.
- Zhao B., Lu X., Zhong Q., Li C., Chen S., 2010, Direct electrochemical preparation of CeNi_5 and $\text{La}_x\text{Ce}_{1-x}\text{Ni}_5$ alloys from mixed oxides by SOM process, *Electrochimica Acta*, 55, 2996–3001.
- Zhou X., Young K., West J., Regalado J., Cherisol K., 2013, Degradation mechanisms of high-energy bipolar nickel metal hydride battery with AB_5 and A_2B_7 alloys, *Journal of Alloys and Compounds*, 580, 373–377.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

Zhu, Y., Wang, D., Ma, M., Hu, X., Jin, X., vd., 2007, More affordable electrolytic LaNi₅-type hydrogen storage powders, Chemical Communications, 2515-2517.

ÖZGEÇMİŞ

14.10.1985 tarihinde doğan Nurten Başak Dürger T.C. vatandaşıdır. İlk, orta ve lise öğrenimini Balıkesir’de tamamladı. 2008 yılında Marmara Üniversitesi Metalurji ve Malzeme Mühendisliği bölümü lisans programını, 2010 yılında Marmara Üniversitesi Metalurji ve Malzeme Mühendisliği anabilimdalı yüksek lisans programını bitirdi. 2009 ile 2015 yılları arasında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi’nde Araştırma Görevlisi olarak çalıştı. 2015 yılından beri özel bir firmada Ar-Ge şefi olarak görev almaktadır.